APPELTJES VAN HET Leeuwesland

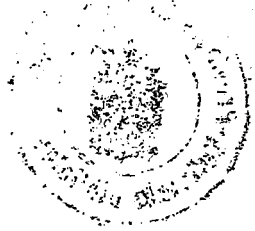

Bandversiering van Luc Verstraete.

Provinciale Oost-Vlaanderen
Culturele Bibliotheek

APPELTJES
VAN HET
MEETJESLAND

JAARBOEK
VAN HET
HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP
VAN HET MEETJESLAND

Nr 26 - 1975

MALDEGEM

1975

EEKLOSE HEELMEESTERS IN DE 17e en 18e EEUW

De uitoefening van de geneeskunde was voor de jaren 1600 hier te lande waarschijnlijk nog niet algemeen gereglementeerd geweest, want het was eerst in 1628 dat te Brussel een ordonnantie werd uitgevaardigd, die voorzag «dat niemant en soude toegelaeten worden d'exercitie vande Konste der Medecijnen, ten waere hij in eene der voorzeijde Hooge Scholen, oft Universiteijten waere gepromoveert oft daer toe bij de Doctoren van eene der selver, oft bij de gene van de Kamer van Sijne Hoocheijt, naer voorgaende examinatie, bequaem wierde bevonden.» Met de «voorzeijde Universiteiten» werden de faculteiten van Leuven en Douai bedoeld, die het betrokken plakkaat ten andere hadden uitgelokt «om te beletten ende voorkommen alle abusen die de vrije exercitie ende d'ongebonden oeffeningen van dese Konste alomme in dese Landen hadde ingebrocht» (1).

Alvorens de geneeskunde te mogen uitoefenen, moest men dus «geexamineert» en «geadmitteert» zijn.

Was dan ook in regel de «doctor» of «licentiaat in de medicijnen», die uiteraard de lessen aan een universiteit had gevolgd en die na het behalen van zijn titel de geneeskunde mocht beginnen uit te oefenen.

Buiten voornoemde categorie van eigenlijke geneesheren werd de geneeskunde in die tijd ook nog uitgeoefend door de chirurgijns, die ook een wettelijk statuut hadden.

De chirurgijn — in de volksmond werd hij ook «meester» en «barbier» genoemd — had normaal geen universitaire studie's gevolgd. Hij ging in de leer bij een gevestigde meester-chirurgijn waar hij door praktijk en door zelfstudie de nodige kennis opdeed. Hij was gedurende jaren

(1) De ordonnantie van 4 april 1628 voorzag een boete van 100 gulden wegens onwettig uitoefenen van de geneeskunde. Op 24 maart 1681 verscheen eveneens een plakkaat dat op het strafbare van onwettige uitoefening van de geneeskunde wees. Op 27 augustus 1696 vroeg het landsbestuur nogmaals de betrokken plakkaten te publiceren.

«knecht» en als leerling moest hij zelfs leergeld betalen aan zijn meester, die hem hiervoor inwijdde in het vak van de «conste van de chirurgie». Alvorens zich dan als zelfstandig meester te mogen vestigen, moest de aspirant-chirurgijn examen afleggen voor het «College Medicum», dat voor onze streek gevestigd was te Gent. Dit was althans toch het geval in de 18e eeuw.

Wij kunnen dus zeggen dat de geneesheer geleerder en bekwamer was dan de chirurgijn, die in hierarchie een trapje lager stond (2).

Ook Eeklo had heelmeesters van beide categorie's. Aanvankelijk waren het zelfs uitsluitend chirurgijns die er actief waren en het was eerst vanaf omstreeks 1650 dat zich hier ook «licentiaten in de medicijnen» zouden komen vestigen. De chirurgijns bleven intussen ook steeds actief en dit tot in het begin van de 19e eeuw.

De periode die wij behandelen — nl. de 17e en 18e eeuw — vormt voor wat Eeklo betreft een eerder homogeen geheel, dat aanvangt met de jaren 1600 op het ogenblik dat de stad door een gans nieuwe bevolking terug begon bewoond te worden. Herinneren wij er aan dat vanaf 1583 tot 1599 de stad en de ganse omtrek vrijwel ontvolkt was en dat Eeklo in juni 1600 nog geplunderd werd door de troepen van Maurits van Nassau, die van Philippine naar Nieuwpoort optrok met zijn leger. De herbevolking van Eeklo zou daarna traag op gang komen.

Wij eindigen met het jaar 1795, d.w.z. met de inval van de Franse Revolutionairen, die een einde maakten aan het Oud Regiem, waarna onze instellingen, wetten, gewoonten en gans het openbaar leven zouden omgekeerd worden.

Voor beide eeuwen zijn te Eeklo ook archiefstukken voor handen, die voor de vroegere periode niet of in minder mate bestaan. Deze vanaf het begin van de 17e eeuw opgestelde dokumenten en registers vormen de belangrijkste bronnen van huidige bijdrage.

Dit is zeker het geval met de parochieregisters, waarvan de doopregisters sedert 1609 en de overlijdens- en huwelijksregisters sedert 1619 te Eeklo bewaard bleven (3).

---

(2) Dit komt zeker tot uiting in de volkstelling in 1748 te Eeklo gehouden. De geneesheren werden geteld onder de «Derde rubricque ofte Capittel nopende den Bailliu, greffier, ontfangers, prijsers, costumiers, landtmeters, procureurs, ea.», kaste die zo wat de gemeentenotabelen uitmaakte. De chirurgijns integendeel werden ondergebracht onder de «Sesde rubricque ofte Capittel nopende de cortsitters, aerbeijders, cooplieden, wijnckeliers ende andere diergelijcke persoonen.» SAE-143.

(3) SAE-146-193. Parochieregisters.

Vanaf 1622 zijn er kohieren van de «Ommestellingen» of lijsten van belastingsplichtigen opgesteld, die aanvankelijk slechts de aanslag vermelden, doch die vanaf 1697 preciese gegevens verstrekken betreffende beroep van de belastingsbetalers, die per straat of wijk opgeteld werden (4).

Verder onthullen de Staten van Goed, opgesteld in sterfhuizen waar minderjarigen achterbleven, belangrijke gegevens. Niettegenstaande zij voor Eeklo bewaard zijn vanaf 1527, is het eveneens in de loop van de 17e eeuw dat ze meer omstandig opgesteld werden en ook nauwkeuriger inlichtingen beginnen te verschaffen over de inkomsten en uitgaven van de sterfhuizen (5). Het is dan ook in die uitgaven dat wij in 1634 voor het eerst een spoor vonden van ereloon dat aan een chirurgijn moest betaald worden wegens diensten die hij verleend had aan de overledene (6). Van dan af zien wij in de rubriek «Lasten» of «Commeren» van de Staten van Goed de aan chirurgijns en geneesheren betaalde rekeningen aangroeien, zodanig dat in de loop van de 18e eeuw soortgelijke rekeningen reeds in ongeveer vijfenzeventig procent van de toen opgestelde staten voorkomen.

De Staten van Goed van overleden heelmeesters geven uiteraard inlichtingen die toelaten de maatschappelijke positie van betrokkenen te bepalen. Over het algemeen hadden die mensen nog veel geld te goed en in de bilans werden de «te goeden» wegens verleende geneeskundige diensten opgenomen waarvan men hoopte dat ze zouden kunnen gerecupereerd worden.

Het opzet van deze bijdrage was na te gaan hoe Eeklo in de 17e en 18e eeuw bedeeld was met geneesheren en chirurgijns en wie en wat die mensen waren.

Wij hebben geen onderscheid gemaakt tussen de twee categorie's en wij laten de rij van de 56 door ons gevonden doctors en chirurgijns voorbij defileren in de volgorde dat zij te Eeklo opdaagden.

Hun kennis waarmede zij de ziekten bestreden was nog zeer beperkt en de middelen die zij gebruikten lijken nu wellicht kwakzalverachtig, doch hun werk verrichtten zij met des te meer ijver en toegewijdheid. Zij gingen meestal te voet op ziekenbezoek. Een enkeling reed al eens te paard. Bij dag en nacht, bij tij en ontij, trokken zij de baan op wanneer zij geroepen werden. Hun pad liep dan langs modderige, niet verlichte

(4) SAE-403-475. Ommestellingen. 1622-1796.
(5) SAE-1009-1040. Staten van Goed. 1527-1795.
(6) SAE-1011, f° 140. Staat van Goed Elisabeth van Ghendt dd. 13.10.1634.

straten, om dan «ergens» in omstandigheden die wij ons nauwelijks nog kunnen indenken, bij een medemens leed en pijn te gaan helen of milderen (7).

Daarom verdienen zij zeker een eresaluut.

(7) Onze wegen waren ook niet altijd veilig en onze heelmeesters waren goed voorzien van allerlei wapens. Dit was althans het geval in 1794. Dr. Martens was toen in het bezit van ‹eenen kapper met twee pistollen›. Chirurgijn Reijnekinck had toen ‹eenen degen en twee pistollen›. Dr. de Parain was eigenaar van ‹twee sackpistollen en eenen degen sonder geveste›, terwijl Dr. Geirnaert ‹een fusicque, twee degens, vier pistollen en een bajonette› in zijn bezit had. SAE-818. Lijste van de waepenen door de naergenoemde persoonen ingebragt in voldoeninghe vande proclamatie der franse Repblique dd. 5.7.1794.

Joannes SJONCKERS *meester-chirurgijn*

° ca 1588 - vóór 1608 - 1647 - † 1647 (8)

Chirurgijn Joannes Sjonckers moet omstreeks de jaren 1588 geboren zijn, doch waar dit was weten wij niet (9).

Hij was blijkbaar een van de eerste immigranten, die in het begin van de 17e eeuw Eeklo terug kwamen bevolken (10).

In het schepenjaar 1609-1610 was Sjonckers reeds schepen te Eeklo en hij zou dit ambt nog verschillende keren uitoefenen. Hij bracht het ook tot burgemeester.

Zijn vrouw, Joanna de Nockere, schonk hem minstens volgende kinderen (11) :

1) *Anna*, geboren ca 1606.
   Zij trouwde op 20 januari 1633 met Jacques Willems. Zij overleed te Eeklo in 1646. Haar zoon, Cornelis Willems (° 1636), werd chirurgijn te Eeklo (zie hierna).
2) *Cathelijne*, gedoopt te Eeklo op 3.2.1611.
   Huwde met Karel van den Kerckhove, die griffier te Eeklo was van 1633 tot 1665. Van 1668 tot 1679 was hij baljuw te Eeklo. Hij was ook «heere van twallant». Een broer van de griffier was Norbertus van den Kerckhove, abt van de Norbertijnenabdij van Drongen († 1672).
3) *Guillielmus*, geboren omstreeks 1613.
   Werd chirurgijn te Kaprijke waar hij op 25 januari 1645, amper 32 jaar oud, overleed. Hij werd te Eeklo begraven (12).

---

(8) geboortejaar — eerste vermelding als heelmeester te Eeklo — laatste vermelding — overlijden.

(9) «M^re. Jan STonckers audt ontrent de XLIII^tig Jaeren...». SAE-1365/7. Informatie preparatoire dd. 19.11.1631.
«M^re. Jan STonckers chirurgien audt ontrent de XLIIII^tig jaeren...». SAE-1365/6. Enkwest dd. 25.5.1633.

(10) Betrokken chirurgijn tekende als «Jan Sionckers». In de verschillende bronnen werd zijn naam op allerlei wijzen geschreven, o.a. als Sjonckers, tSionckers, Tsonckers, Tjionckers, de ionckere, de jonckere en zelfs als Hokers. Bij ons weten komt deze familie vóór 1600 niet voor te Eeklo.

(11) «Jo^e. Joanna de noker weche van Mr Jan Sjonckers gheweest hebbende burchmeestere deser stede, audt LXXII jaeren...». SAE-1365/40. Informatie dd. 11.12.1685.

(12) «1645 - Januarius - 25 in festo conversionis D. Pauli obijt in Caprijcke Mr Guillielmus Tsionckers chirurgus ibidem et filius M^ri Joannis habitantis in Eecloo, qui secundum extremam suam voluntatem sepultus est in ecclesia de Eecloo in sacello D. Sebastiani cum solemnibus exequiis aetatis erat 31 aut 32 annorum.» SAE-147, f° 3192.

Hij was gehuwd met Cathelijne Goedertier fa Hendrik en Franchijntken Cocquyt.

Guillielmus Sjonckers liet twee kinderen achter :

a) *Maria*, die trouwde met Jan van Vaernewijck, schout te Eeklo.

Hun zoon, Guillielmus van Vaernewijck (° Eeklo 29.1.1660) werd ook chirurgijn te Eeklo (zie hierna).

b) *Joanna*, getrouwd met Arnaut Strijt.

4) *Hendrina*, gedoopt te Eeklo op 21 januari 1622.

Is vermoedelijk te identificeren met de steeds genoemde «Martina». Martina Sjonckers trad op 8.11.1647 te Gent in het huwelijk met een telg van het geslacht van Urssen, nl. met Antonius, zoon van Engelbertus en van diens tweede vrouw, Judoca Geuns ([13]).

Voornoemde Judoca was de zuster van de beruchte Eeklose pastoor Geuns (1616-1634).

Reeds in de stadsrekeningen van het dienstjaar 1611-1612 zijn sporen terug te vinden van chirurgijn Jan Sjonckers ([14]).

Uit latere rekeningen blijkt verder dat het toenmalige stadsbestuur regelmatig schuldig was aan Sjonckers wegens allerlei «churgiale diensten», die o. a. ook bestonden uit autopsie van lijken ([15]).

Het spreekt voor zichzelf dat chirurgijn Sjonckers niet uitsluitend voor rekening van de stad zal gewerkt hebben, maar dat hij integendeel hoofdzakelijk ten dienste van zijn medeburgers zal gestaan hebben om de gewone kwalen en ziekten te helen. Dit komt omstreeks de jaren 1641 meer en meer tot uiting wanneer de opgestelde Staten van Goed meer

---

(14) «Item betaelt an Mr Jan Sjonckers chirurgien over teureren van diversche aerme persoonen gheenen middel hebbende om betalen...». SAE-564. Stadsrekening 1611-1612 (kopij), blz. 28.

(15) «Item betaelt Mr. Jan tsionckers over het cureren tot hulpe van zeker aerm kint...». SAE-564. Stadsrekening 1612-1613 (kopij), blz. 18.

«Item betaelt an Mr Jan Sjonckers surezijn van tanscau van tdoode lichaem van Carel Theerlynck metten zes daghen over hem gegaen thebben angaende zijne quetshuere...».

«Item betaelt anden zelven Jan Sjonckers bij ordonnantie op requeste over visitatie van twee doode lichaemen bijden zelve requeste vermelt...». SAE-564. Stadsrekening 1614-1615 (kopij), blz. 34.

«Alvooren betaelt an meester Jan SJonckers ende meester Servaes Biebau de somme van twee ponden groon. over d'Inciste ende ouverture bij hemlieden ghedaen int doode lichaem van Gillis Danens filius Jooris Int aenschau van Baulliu Burchmeester ende Schepenen verslegen bij Lieven Vleerlyck...». SAE-565. Stadsrekening 1618-1619 (kopij), blz. 19.

(13)

VAN URSSEN
Engelbertus
fs Jan en
Jacquemijne de
Wintere

° ca 1574
† Eeklo 13.11.1654

Schepen (1617-1618)
Burgemeester (1619-1621
en 1628-1631)

× *Petronelle Muilaert*
(†) Eeklo 14.1.1619

× × *Judoca Geuns*
° ca 1590
† Eeklo 25.9.1653

Jan
baljuw te Lembeke
× Mechelijne de
Ketelboetere

Anna
× Balthasar Hauweel
‹heer van Aveschoot›

Joanna
× 23.2.1645
Gaspar Mavraigne († 1647)
× × Pieter Willems,
baljuw te Nederbrakel

Adriaan

Jacquemijne

Maria
= Eeklo 28.4.1621
× Pieter Legrand

Anthonius
= Eeklo 25.10.1622

‹Heer van Walland›

× Gent (.St-Michiels)
8.11.1647
Martina Sjonckers

Pieter
= Eeklo 10.3.1625

Pauwel
= Eeklo 30.6.1627

Elisabeth

Jan Baptist

Guillaume
‹Heer van Diestveld›

Engelbertus
= Eeklo 4.11.1635

Joannes Philippus
= Eeklo 2.8.1639

Arnoldus
= Eeklo 20.10.1641

Ferdinandus Antonius
° Eeklo 26.2.1649
‹lieutenant-colonel›

Carolus Joannes P.
° Eeklo 5.3.1651

Guillielmus
° Eeklo 8.7.1652

Catharina Anna J.,
° Eeklo 20.3.1654

Anna Maria
° Eeklo 7.9.1655

Catharina Anna
° Eeklo 31.3.1658

Catharina Barbara
° Eeklo 3.12.1659

Carel Joseph

omstandig en meer beschrijvend worden en wanneer de door de «sterfhuizen» te betalen doktersrekeningen ook beginnen vermeld te worden onder de rubriek van de «commeren» of lasten ([16]).

Jan Sjonckers was niet alleen chirurgijn. Hij was ook verschillende keren schepen en burgemeester te Eeklo ([17]). In de jaren 1621-1622 was hij pachter van de wijn- en biertaxe ([18]). Tijdens de jaren 1634-1635, 1638-1639 en 1641-1642 was hij pachter van de tienden van het Kapittel van Harelbeke ([19]). In de jaren 1637-1638 gaf hij zelfs logement aan geestelijken die toen tijdelijk te Eeklo verbleven om er de eredienst te komen verzekeren ([20]).

Chirurgijn Sjonckers stond op geen goed blaadje bij de beruchte pastoor Geuns. Sjonckers bevond zich op dat stuk niet alleen en het overgrote deel van de Eeklonaren was de pastoor niet genegen, die door zijn gedragingen en uitspattingen het al te bont had gemaakt en die zelfs in 1634 wegens zijn losbandige levenswijze werd opgesloten in de gevangenis van het geestelijk hof te Brugge ([21]).

---

(16) «Item Mr. Jan SJonckers vindt goet 0-15-0» SAE-1011, f° 244. Staat van Goed Jan Standaert dd. 18.7.1641.

(17) Jan Sjonckers was schepen in 1609-1610, 1618-1619, 1622-1624 en 1632-1635. Hij was burgemeester te Eeklo tijdens de dienstjaren 1635-1637 en 1640-1642. E. NEELEMANS. Tijdrekenkundige naemlijst der baljuws, greffiers, tresoriers, burgemeesters en schepenen der Stede, Keure en Vrijhede van Eecloo en parochie Lembeke van den jare 1249 tot 1796. Gent-Eeklo. 1865.

(18) «Item ontfaen van Meester Jan tSionckers van ghelijcken pacht van Wijnen ende Bieren innegegaen den eerste 9bre 1621 ende gheent den laesten April 1622...». SAE-565. Stadsrekening 1620-1622 (kopij), blz. 13.

(19) SAE-404-405. Ommestellingen 1634-1635 en 1638-1641.

(20) «Item betaelt anden selven Pijcke... midtsg. an Mr. Jan Stonckers... ende an Pr. de Vos... ter causen van het diffroyeren vande Paters Recollecten ende vrauwebroeders ghecommen zijnde omme te predicken ende haerlieden ommeganck te doen van boter ende anderssins...». SAE-521. Stadsrekening 1637-1638, blz. 17. «Item betaelt an Mr Jan SJonckers de somme van sesse ponden vier schellijnghen ende thien grootten over theerijnghe tsijnen huijse ghedaen bijde paeters Recollecten tot brugghe In het bedienen van t'officie pastorael midts de plaetse alsnoch was onversien...». SAE-521. Stadsrekening 1638-1639, blz. 16.

(21) In zijn verweerschrift beweerde pastoor Geuns o.a. «...naemelijck dat Guillain Pycke Bailliu, Gillis de Smet, eenen Meester t'Sionckers, Jacques Veltganck, Servaes de Lateur, Jan van Ootehem, Pieter Kle, Pieter beeckman coster, ende andere hunlieden vauteren den comparandt deur te helpen ende voor den duijvel te jaeghen ende om daer toe te beter te gheraecken alreede begoust t'atenteren met ghesuborneerde ghetuijghen...». SAE-1686. Proces Geuns.
Zie hierover A. DE VOS. De Pastoors Gheuns en Kerremans. Twee antipoden in het parochiaal leven te Eeklo. Appeltjes van het Meetjesland. nr. 15, 1964, blz. 352-388.

Jan Sjonckers was zeker een vooraanstaand en zeer welgesteld man. Hij moet heel wat eigendommen in bezit hebben gehad. In 1631 kocht hij «een vervallen hofstee, eertijts ghenaempt het gauden hooft, gheleghen binnen der voornoemde stede metten noorthende ande merct, west de voornoemden Jan Sjonckers, suijdt dhoirije Dierick van Hessen ende oost d'hooirs wijlent Alaert van Langhe ende thondecotstraetien...» ([22]).

In 1633 kocht hij 4 gemet land gelegen te Eeklo «ten noorden van de straat die loopt naar Balgerhoeke» ([23]). In 1636 deed hij aan Jacques Scherpinck een vervallen hofstede gelegen op de Markt van de hand ([24]).

Chirurgijn Sjonckers is te Eeklo overleden op 17 april 1647. Hij was toen ongeveer 60 jaar oud ([25]).

Zijn vrouw moet ook iets afgeweten hebben van medicijnen en zij bleef zo wat in het beroep van haar man, want nog in 1666 vinden wij haar terug als leverancierster van «medecijnen ende seroppen» ([26]).

Na het overlijden van Sjonckers bleven zijn eigendommen onverdeeld, doch in 1657 verkocht de weduwe Sjonckers aan Cornelis en Tobias de Brabander «een erfken, groot ontrent 24 roeden, gelegen binnen dese stede, oost 't hondecotstraetken, zuijt de dreve van thof van Ste. Sebastiaen, west de vercooperigghe ende noord het hondecot» ([27]). Dit was dus op de westkant van de huidige Collegestraat, in het gedeelte tussen de Vlamingstraat en het Schuttershof.

Op 17 april 1670 werd openbaar verkocht «een huijs ende erfve alhier gestaen ende geleghen op de maerct deser stede daer alsnu inwoont de Vⁱᵃ Mr. Jan Sjonckers... met de huijsekens achter daerop de erfve staende... alsoo de selve streckt van de groote straete tot achter lancx henen het gebruijck op de oostsijde van Jan Lippens tot achter een seker straetkin ligghende op de suijtsijde ende op de westsijde een ander seker straetkin, ten deele ligghende op de westsijde jeghens het gebruick van Tobias de Brabander ende Pieter van de Genachte, noort de groote straete als

---

(22) SAE-822, f° 211. Register Verkopingen dd. 11.8.1631.

(23) SAE-822, f° 274. Register Verkopingen dd. 2.6.1633.

(24) «... een vervallen hofstede binnen dese stede, oost dhoors Lodewijck de Rave, zuijt Adrtaen Sanders, west Gillis de Smet ende noort de poillierie ofte duvemaerct...». SAE-822, f° 417. Regtster Verkopingen dd. 12.8.1636.

(25) «1647 - Aprilis - 17 obijt Mr Joannes T'stonckers chirurgus hujus oppidi aetatis 60 annorum maritus Joannae de nokere sepultus in sacello D. Sebastiani in libero et proprio sepulchro celebrate solemnes exequits.». SAE-147, f° 3194.

(26) «Item aen Jo°. de Wed. van Mr. Jan SJonckers over leverijnghe van medecijnen ende seroppen 0 - 4 - 9». SAE-1014, f° 123. Staat van Goed Lucas van Ghenachte dd. 14.7.1666.

(27) SAE-825, f° 359. Register Verkopingen dd. 13.2.1657.

vooren...». Voornoemde eigendom werd voor 2.306 gulden toegewezen aan de kleinzoon, chirurgijn Cornelis Willems ([28]).

Uit dit alles blijkt dat de Sjonckers hun eigendommen vooral gelegen waren in het blok dat gevormd wordt door de Markt en de College-, Vlaming-, en Sterrestraat.

In 1689, jaren nà het overlijden van de weduwe Sjonckers, verkochten haar ergenamen nog «een huijs ende erfve metten voorhoofde noort aende Maert, oost Gheeraert Claeijs ende suijt ende west d'hoorije van Jan Lippens.» Het was eveneens medeerfgenaam chirurgijn Cornelis Willems die deze eigendom aankocht. Uit de verkoopakte van laatstgenoemde eigendom blijkt dat de weduwe Sjonckers-de Nockere de laatste jaren van haar leven had doorgebracht bij de familie Jan van Vaernewijck-Sjonckers ([29]).

(28) SAE-827, f° 102. Register Verkopingen dd. 17.4.1670.
(29) SAE-830, f° 16. Register Verkopingen dd. 15.7.1689.

Thomas LANGHEMARCK *meester-chirurgijn*

° ? - vóór 1610 - 1611 - † 1611

De man was reeds overleden toen zijn weduwe in 1612 het ereloon uitbetaald kreeg voor zorgen die haar echtgenoot toegediend had aan Guillaeme Moens, die op stadskosten verpleegd was geworden, nadat hij zich bezeerd had terwijl hij op de kerktoren werkte ([30]). Chirurgijn Thomas Langhemarck, de naam werd ook geschreven als «Lanckenbacht» en «Langendach», moet dus omstreeks 1611 gestorven zijn.

Zijn vrouw was Maijken Veroeije, die reeds in 1613 hertrouwde met Jacobus van Brandenburch, eveneens chirurgijn te Eeklo (zie hierna).

Een dochter van Thomas Langhemarck was Catharina, gedoopt te Eeklo op 9 december 1610 ([31]). Catharina of Cathelijne Langhemarck was dus de halfzuster van de latere chirurgijn Lucas van Brandenburch (° 1615), die haar stiefvader bij Maijken Veroeije verwekte.

Cathelijne Langhemarck werd de tweede vrouw van Jan van Vaernewijck, bij wie zij een zoon Lauwereijs had ([32]). Haar stiefzoon was schout Jan van Vaernewijck (° 1634), die op 14 januari 1657 zou trouwen met Maria Sjonckers, dochter van de Kaprijkse chirurgijn Guillielmus en dus kleindochter van de Eeklose chirurgijn Joannes Sjonckers.

---

(30) «Item betaelt de W^e. Mr Thomas Langhemarck over de cuere bij hem ghedaen an Guillaume Moens temmerman vande quetsure in zijn hooft gheschtet int visiteren ende upnemen vanden temmere vanden torre...»
SAE-564. Stadsrekening 1611-1612 (kopij), blz. 25.

(31) «9.12.1610. Catharina fa Thomaes van Lanckenbacht. Sus. Pr. Buyck et N.»
SAE-146, f° 3218. Doopregister.

(32) SAE-1011, f° 268. Staat van Goed Cathelijne van Langhendach dd. 4.10.1642.

Jacobus VAN BRANDENBURCH *meester-chirurgijn*

° ? - 1613 - 1640 - † 1640

Op 8 april 1613 zijn te Eeklo «Mr. Jaques van Brandenburch en Maeijken van Veroeije» in het huwelijk verbonden geworden. Van Maeijken weten wij dat zij reeds weduwe van chirurgijn Thomas Langhemarck was. Van Brandenburch was hier zeker een inwijkeling, doch van waar hij afkomstig was is niet gekend. Wel weten wij dat zijn vader «Meester Lucas van Brandenburch» genoemd werd, wat er op wijst dat hij vermoedelijk ook chirurgijn geweest was. Zijn moeder was een zeker Fransintkin Pauwels ([13]).

Maeijken Veroeije, ook genoemd Maria van Hoije(n) of van Hoet, schonk haar tweede man alleszins een zoon Lucas, die op 4 oktober 1615 te Eeklo over de doopvont werd gehouden. Zoon Lucas zou later ook chirurgijn worden (zie hierna).

Uit het proces dat ten jare 1634 tegen de aanstootgevende pastoor Geuns (1616-1634) gevoerd werd, blijkt wel overduidelijk dat de familie van Brandenburch meer dan goed bevriend was geweest met de vervolgde Eeklose pastoor. De betichtingen waren allerminst vaag en in de inbeschuldigingstelling vervat in 74 artikelen was o.a. spraak van : «Item of de behuwde dochter van Mr. Jacques van Brandenburch tot nochtoe niet seer familier en is gheweest metten Verweerdere (= Pastoor Geuns) ende of de zelfde hem in zijne sieckte niet en heeft gheassisteert ende tsijnen huise diverschelijck vernacht de welcke anden clop van sVerweerders duer ghekent ende inne ghelaeten wordt» ([34]).

Omgekeerd had men ook de pastoor 's nachts de woning van chirurgijn van Brandenburch zien binnen gaan, waar hij door de «behuwde dochter» binnengelaten werd.

---

(33) «Item opden XIIII[n] november 1617 heeft meester Jacques van Brandenburch belast zijn twee huijsen staende binnen Eecloo metten voorhoofde ande groote straete, west Maerten van Assche ende zuijt het hondecotstraetken ten proffijcte van Fransintken Pauwels weduwe van meester Lucas van Brandenburch zijne moedere met een rente van drije ponden grootten tsjaers...». SAE-565. Stadsrekening 1617-1618 (kopij), blz. 7.

(34) «Behuwde dochter» betekent normaal schoondochter. In 1634 had Jacobus van Brandenburch nog geen gehuwde zoon. Zijn enige door ons gekende zoon Lucas, zou eerst in 1644 trouwen met Elisabeth Schrey. Wij menen dat die «behuwde dochter» niemand anders is dan de stiefdochter, nl. Catharina Langhemarck (° 1610), dochter van chirurgijn Thomas Langhemarck en van Maijken Veroeije. Voornoemde Catharina trouwde ca 1638 met Jan Van Vaernewijck, weduwnaar van Tanneken Fosty.

Op een Allerheiligendag waren muzikanten ontboden ten huize van de chirurgijn en de pastoor had daar gans de nacht gedanst met de dochter des huizes. 's Anderendaags had reeds het tegenbezoek plaats gehad op de pastorij, waar eveneens duchtig gedanst was geworden (35).

Van chirurgijn van Brandenburch weten wij dat hij in 1622 op zijn eentje overging tot een lijkschouwing van een dood gevonden soldaat (36).

In 1624 deed hij Jacob de Nijckere voor de vierschaar van Maldegem vervolgen omdat die 16 pond gr. weigerde te betalen wegens zorgen door van Brandenburch verleend aan een zoon van de Nijckere (37).

Het is ook Jacobus van Brandenburch die in 1634 het eerst vermeld werd in een Eeklose Staat van Goed als schuldeiser in een sterfhuis wegens zorgen die hij aan de overledene verleend had (38). Uit een andere afrekening blijkt dat van Brandenburch ook winkelier-kruidenier was. Dit blijkt ten andere ook uit de rekeningen van de Armendis van 1635 wanneer van Brandenburch «boter, caese ende medicamenten» aan de armen geleverd had (39).

In de jaren 1632-1633 was Mr. van Brandenburch zelfs «pachter van de wullenelle» en in 1635-1636 was hij «pachter van de Rechte vande lijnwaetelle» (40). Ook vond hij nog de tijd om van 1630 tot 1632 het ambt van schepen uit te oefenen.

---

(35) A. DE VOS. De pastoors Gheuns en Kerremans. Twee antipoden in het parochiaal leven te Eeklo. Appeltjes van het Meetjesland. Nr. 15. 1964. blz. 352-388.

(36) «Alvoren betaelt aen meester Jacques van Brandenborch chirurgijn de somme van thien schellingen groon. over dincisie ende ouverture bij hem gedaen int aenschaeu present Baillieu Burchmeester ende Schepenen, int doode lichaem van eenen vremden soldaet naer het vertrek van t'Leger, bij Fortuijne gevonden verdroncken in eene wateringhe aen het Schuttershof van St. Sebastiaen...». SAE-565. Stadsrekening 1622-1623 (kopij), blz. 14.

(37) «... om betalijnghe vande somme van zesthien ponden grooten over het cureren vande wonde ende leverijnghe van drooghen ende medicamenten van sverweerders zone gheinfligiert bij Adrien Vlamynck...». SAE-2189. Sententie Burg. & Schep. Ambacht Maldegem dd. 29.3.1624.

(38) «Item betaelt aen Mr. Jaecques van Brandenburch over Droghen ende winckelwaere ... 0-17-6». SAE-1011, f° 141. Staat van Goed Elisabeth van Ghendt dd. 13.10.1634.
«Item aen Mr. Jaecques van Brandenburch over sekere keure is men noch restende ... 0-23-8». SAE-1011, f° 181. Staat van Goed Jooris Roegiers dd. 23.3.1639.

(39) «Item betaelt aen Mr. Jacq. van Brandenburch over leverijnghe van boter, caese ende medicamenten...». SAE-1609 f° 32. Armendisrekening 1635.

(40) «Ontfaen van Mr. Jaecques van brandenburch over den pacht vande wullen elle...». SAE-521. Stadsrekening 1632-1633, blz. 1.
«Alvooren ontfaen van Mr Jacques van brandenburch over den pacht vanden Rechte vande lijnwaetelle...». SAE-521. Stadsrekening 1636-1637, blz. 1.

In 1617 was Mr. Jacobus van Brandenburch zeker reeds eigenaar van twee huizen te Eeklo gelegen op de westhoek van de Markt en de Collegestraat, daar waar thans de apoteek van M. Paul Leroux gevestigd is ([41]).

In 1632 kocht hij van Adriaan van Assche de daarnevens gelegen eigendom, nl. «een huijs ende erfve, noort de mert, oost den voorseijden Mr. Jacques van Brandenburch, west de hofstee eertijts ghenaempt het gulden hooft...» ([42]).

Te voren — in 1628 en in 1629 — had hij ook reeds vijf lijnen land gelegen «in de corte moije» aangekocht en verder ook het vierde deel van «een vervallen hofsteken metten oosthende t' Eecloo an thondecotstraetjen... west het schuttershof van St. Sebastiaen...» ([43]).

Wij mogen dus gerust beweren dat Mr. Jacobus van Brandenburch een gefortuneerd burger was toen hij in 1640 voor goed zijn hoofd neerlegde. Hij werd op 10 september 1640 te Eeklo begraven.

Zijn weduwe dreef verder handel en in de jaren 1649-1653 leverde zij ook nog winkelwaren aan de Eeklose Armendis ([44]). Zij was meer dan 80 jaar oud toen zij op 12 december 1654 te Eeklo overleed ([45]).

---

(41) zie voetnoot nr. 33.

(42) SAE-822, f° 268. Register Verkopingen dd. 21.7.1632.

(43) SAE-822, f° 94. Register Verkopingen dd. 13.12.1628.
SAE-822, f° 177. Register Verkopingen dd. 30.5.1629.

(44) «Item betaelt aende W^e Mr. Jaecques van Brandenburch...». SAE-1610. Armendisrekening 1649-1653, blz. 24.

(45) «12 Decemb. 1654. Obijt Marie van hoet octogenavia vidia Mr Jacobt van Brandenburch Chirurg. sepulta in templo.» SAE-147, f° 3201.

Lucas VAN BRANDENBURCH *meester-chirurgijn*

° 1615 - 1645 - 1671 - † 1671

Meester Lucas van Brandenburch zag als zoon van chirurgijn Jacobus van Brandenburch en van Maijken van Veroeije het levenslicht te Eeklo op 4 oktober 1615 ([46]). Hij trad op 29 augustus 1645 in de echt met Elisabeth Schreij, die volgende kinderen ter wereld bracht :

1) *Maria,* ° Eeklo 20.3.1647.
   Zij werd de vrouw van Philip de Mesele.

2) *Jacobus,* ° Eeklo 24.10.1649.
   Is op jeugdige leeftijd overleden en alleszins nog voor 1659.

3) *Anna Maria,* ° Eeklo 10.4.1652.
   Zij trouwde met Jan van Hecke.

Elisabeth Schreij overleed te Eeklo op 8 januari 1659 en de voogden van de twee achtergelaten dochters waren Michael Schreij en Laureijns van Vaernewijck ([47]). Uit de Staat van Goed die toen opgesteld werd, blijkt dat chirurgijn Lucas van Brandenburch volgende te Eeklo gelegen eigendommen bezat :

— «een huijs ende erfve metten voorhoofde noort de graenmarct, oost thondekodtstraetkin, zuijt de weehe van Mr. Jan Sjonckers ende west de naervolghende huijse ende erfve». Dit betreft dus de westhoek van Markt-Collegestraat.

— «een huijs ende erfve metten noorteijnde alsvooren aenden graenmarct, oost tvoorgaende huijs, zuijt de weehe van Mr. Jan Sjonckers, west Louis van Vaernewijck.»

— «een erfve, groot twee hondert Roe, ligghende metten oostzijde lancx thondekodtstraetken, zuijt de Zuijtmourstraete, west tguldehof van S^te^. Sebastiaen ende noort Adriaen Pauwels.»

— 559 roeden land in de «Corte Moeije».

— 1 gemet 26 roeden land in de «Pockmoer».

— 315 roeden meers «Inden Moer».

— 2 gemet 12 roeden land «anden Ghendtschen heerwegh».

— 200 roeden land «ande kerckstraete».

— de helft van 2 gemet 70 roeden land aan het «Clinkerstraetken».

---

(46) Zijn moeder, Maijken van Veroeije (ook genoemd van Hoije(n) en van Hoet) was te voren reeds weduwe van chirurgijn Thomas Langhemarck. Catharina Langhemarck was dus een halfzuster van Lucas van Brandenburch.

(47) SAE-1013, f° 93. Staat van Goed Elisabeth Schrey dd. 28.7.1660.

— de helft van 2 gemet 75 roeden bos «aende bogaertmourstraete».
— de 2/3 van 454 roeden land «aende balghenouckstraete».

Verder bezat van Brandenburch ook nog eigendommen te Waarschoot, te «Galmaerden poelen» en te «Thollebeke» ([48]).

De «appotekerije ende vettewarije bevonden inden winckel» werden ook geschat en opgenomen in de Staat van Goed, die o.a. volgende posten vermeldde :

— «alle de drooghen ende medicamenten mette potten, flassche, bussen ende laen inden appotekers ende churgienwinckel» :
7 - 18 - 3 pond gr.
— «diversche Instrumenten diendende de churgie» :
3 - 5 - 0 pond gr.
— «thien boecken ende een clisteriebusse» :
0 - 13 - 0 pond gr.
— «een trepaene ende eenen metaelen mortier» :
1 - 4 - 0 pond gr.
— «alle de vette warie waeren» :
6 - 13 - 10 pond gr.

Buiten de gewone huisraad waren daar ook nog in huis «een snaphaene, een handtboghen ende de thien pijlen, een koker met silver, twee messen met silver, eenen bloetsteen in silver, een paer leerzen ende twee rappieren.» Van Brandenburch was te dien tijde ook houder van «een swarte koe». De Staat van Goed van Elisabeth Schreij werd afgesloten met een batig saldo van 177 - 8 - 6 pond gr. ([49]).

Reeds op 10 september 1659 hertrouwde de weduwnaar met Petronelle Cardoen.

Buiten het «cureren van het lichaem» en het «visiteren ende meesteren» ([50]), dreef chirurgijn van Brandenburch ook handel in «cruijdeniers waere» en in «specerie ende winckelwaere» ([51]).

---

(48) Galmaarden (Vl. Brabant). Tijdens Oud Regime onder graafschap Henegouwen, kasselrij Aat.
Tollembeek (Vl. Brabant). Tijdens Oud Regime onder graafschap Henegouwen, baljuwschap Edingen. Beide gemeenten palen aan mekaar.

(49) Bij de afrekeningen van de Staten van Goed werd de waarde van de onroerende goederen niet in rekening gebracht. Deze bemerking geldt ten andere voor alle Staten van Goed die in de 17e en 18e eeuw werden opgesteld.

Omstreeks 1669 lag van Brandenburch in proces met zijn schoonzoon Philip de Mesele in verband met de gemeenschappelijke eigendommen en op 22.5.1669 werden zelfs die goederen verkaveld ([52]).

Mr. Lucas van Brandenburch verwisselde het tijdelijke met het eeuwige op 28 mei 1671. Op dat ogenblik stonden er zeventien klanten bij hem in het krijt wegens geneeskundige diensten die hij verleend had. Die schuldenaars waren voor het grootste deel van Eeklo, doch er waren er ook vier van Adegem, drie van Waarschoot en een van «Stocktevijverbrugghe» ([53]).

Mr. Lucas werd met de gebruikelijke luister en eer als gildebroeder van de handbooggilde St. Sebastiaan ten grave gedragen ([54]).

Zijn weduwe, Pierijnken Cardoen, was op 9 december 1671 op het ogenblik dat de Staat van Goed van haar man ter griffie werd neergelegd, reeds hertrouwd met Jan de Nockere, die eveneens chirurgijn was ([55]).

---

(50) SAE-406-410. Ommestellingen 1645-1667.
Vermeldingen in Staten van Goed wegens ontvangen ereloon (periode 1650-1669) :
SAE-1012, f° 49, 158.
SAE-1014, f° 15, 39, 132.
SAE-1015, f° 27.

(51) «Item aen Mr. Luicas van Brandenburgh de somme van derthien schell. gr. over specerie ende winckelwaere...». SAE-1013, f° 5. Staat van Goed El. van Nieuwerburght dd. 17.9.1659.
«Item betaelt aen Mre Lucas van Brandenburch twee schell. en twee gr. over leverijnghe van cruijdenierswaere.» SAE-1014, f° 126. Staat van Goed Lucas van Ghenachte dd. 14.7.1666.

(52) SAE-1257. Verkaveling(minuut) dd. 22.5.1669.

(53) De verleende diensten werden o.a. als volgt beschreven :
«voor gecureert thebben sijnen grooten teen...»
«voor gecureert thebben sijn huijsvrauwe een accident onder haer oexle...»
«voor innegestelt ende gecureert thebben tschauderblat van sijn kint...»
«voor sijn hooft gecureert thebben...»
«voor gecureert thebben twee accidenten in haer aenstcht...»
«voor sijn been gecureert thebben...»
SAE-1015, f° 422. Staat van Goed Lucas van Brandenburch dd. 9.12.1671.

(54) «Item betaelt aen Guill. Spittael tamboer van het gilde van St. Sebastiaen voor sijn ordinair sallaris... 0 - 2 - 6».
«Item betaelt Jacobus vanden Bossche cnaepe van tvoornoemde gilde voor dat hij heeft gebeden de gildebroeders te commen tot de voorseijde begraevijnghe... 0 - 4 - 0».
«Item aende voorn. gildebroeders voorde doodtschult vanden voornoemden overledenen... 0 - 20 - 0».

(55) «Aldus overgebrocht alsnu bij Mr. Jan de nockere alsnu in huwelijck hebbende tvoorseijde Pierijntken Cardon...».

Jan DE NOCKERE Sr. *meester-chirurgijn*

° ca 1620 - 1647 - 1673 - † 1678

Jan de Nockere was de opvolger van chirurgijn Joannes Sjonckers, wiens vrouw eveneens een de Nockere was. Nadat Sjonckers in april 1647 was overleden, is «Mr. Jan de noker» te Eeklo opgedoken. In de Ommestellingen voor het jaar 1647 werd vermeld dat hij hier verbleef «tsedert meije 1647» ([56]).

Jan de Nockere was een Janszoon. Hij was omstreeks 1620 geboren en zijn vader was waarschijnlijk ook chirurgijn ([57]). Doop- en trouwakte van Jan de Nockere hebben wij te Eeklo niet gevonden ([58]).

Hij was reeds getrouwd met Cornelia Heijne toen hij zich te Eeklo vestigde.

Te Eeklo werden geboren :

1) *Joannes* ° 6.11.1647
Werd eveneens chirurgijn (zie hierna).
Was gehuwd met Petronelle Cardon.

---

(56) SAE-406. Ommestellingen 1647.

(57) «Mr Jan de Noker audt XXXIIII Jaer, Schepenen deser stede...». SAE-1365/26. Informatie dd. 8.12.1655.
«Mr. Jan de Noker fs Mr. Jan, churgien van style...». SAE-1365/27. Informatie dd. 29.1.1656. Vader Jan krijgt hier ook een titel van «Meester».
«Mre Jan de Nockere fs Jan, audt sessenveertich jaeren ofte daerontrent...». SAE-1366/32. Informatie dd. 11.11.1666.
«Mre Jan de Nockere fs Jan, aut ontrent de vijftich jaeren...». SAE-1367/24. Informatie 1671.

(58) De familienaam DE NOKERE was geen vreemde naam te Eeklo. Een Jan de Nokere (ook de Nickere) was tussen 1445 en 1465 schepen en burgemeester te Eeklo. Een andere Jan de Nokere was vier maal schepen tussen 1499 en 1517. Lievin de Nokere was schepen in de dienstjaren 1535-1537. Hieronimus de Nokere was schepen in de jaren 1540-1541, 1562-1563 en 1574-1575. Een Christiaan de Nokere was schepen in 1583-1584.
Gillis de Noker (° ca 1580 - † Eeklo 1655), getrouwd met Livina van Hiessche, was tussen 1632 en 1655 verschillende keren schepen. Hij was burgemeester van 1638 tot 1640. Voornoemde Gillis de Nokere was dooppeter van de in 1647 geboren Joannes, zoon van chirurgijn Jan de Nokere.
Ook Joanna de Nokere (° ca 1586), de echtgenote van chirurgijn Jan Sjoncker, was doopmeter van een kind van Jan de Nokere, nl. van de in 1650 geboren Joanna Maria. Dit schijnt wel op verwantschap te wijzen. Het is goed mogelijk dat Gillis en Joanna respectievelijk oom en tante waren van chirurgijn Jan de Nokere Sr. (° ca 1620).

2) *Joanna Maria* ° 11.3.1650
3) *Adrianus* ° 17.9.1652
4) *Cornelia* ° 23.9.1653
5) *N... fa* ° 19.2.1656 ([59])
6) *Adrianus* ° 2.11.1658
7) *Maria Anna* ° 23.12.1661 - † Eeklo 19.11.1678

Buiten zijn gegoede klanten, verzorgde chirurgijn de Nockere in de jaren 1649-1653 ook de behoeftige zieken die onderhouden werden door de Eeklose Armendis ([60]). Chirurgijn de Nockere schijnt alleszins tot omstreeks 1667 de geneeskunde uitgeoefend te hebben ([61]). Intussen had hij ook al andere bronnen van inkomsten gevonden in een bierhandel die hij omstreeks 1662 reeds uitbaatte ([62]).

Jan de Nockere was reeds in de jaren 1648-1650 schepen, ambt dat hij in 1655-1657 en 1659-1661 nog toevertrouwd kreeg.

Hij schijnt ook op vriendschappelijke voet geleefd te hebben met Dr. Adriaan van Waesberghe, want de Nockere was op 22 december 1660 dooppeter van het zoontje Ludovicus waarmede de doktersfamilie verrijkt was geworden, terwijl voornoemde Dr. van Waesberghe op zijn beurt dooppeter was van de op 23 december 1661 bij de chirurgijn geboren dochter Maria Anna de Nockere.

In 1656 was chirurgijn Jan de Nockere nog eigenaar van «een huijs ende erf mette voorhoofde suijt de raverschootstraete, west Jan Temmerman, noort d'hoorije van Frans Croes ende oost seker straetken» en van 5 gemet land dat te Eeklo lag «t'eijnden t' Meestraetken», eigendommen die in dat jaar belast werden met een hypotheek door 100 ponden gr. te lenen aan Jan de Roo ([63]).

---

(59) «20 februarius 1656 baptisata fa Mri. Joannis de nockere et Cornelia heyne conjugum. Patrini Arnoldus heyne et Elisabeth de coorebijter nata proles 19 hujus.» SAE-147, f° 3140.

(60) SAE-1610. Armendisrekening 1649-1653, blz. 25.

(61) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1655-1667) :
SAE-1012, f° 230
1013, f° 214, 229, 298
1014, f° 123, 269.

(62) «Item aen Mr Jan de Noker de somme van drij ponden ende vier schell. grootten over leverijnghe van bier ende ghecurreert thebben de quetsure inden Aerm vanden voornoemden overledenen...». SAE-1013, f° 229. Staat van Goed Tanneken Hevens dd. 11.10.1662.
Zie ook SAE-1366/32. Enkwest Jan van Hoogeweghe tegen Jacques Luijck dd. 11.12.1666, waarin Jan de Nockere verhoord werd in verband met levering van tonnen bier.

(63) SAE-825, f° 141. Register Verkopingen dd. 27.4.1656.

Vanaf die periode schijnt het met chirurgijn de Nockere niet meer zo goed te zijn gegaan op financieel gebied, want in 1657 verkocht hij voor 39 pond gr. een stuk land van 400 roeden, genoemd «bulckermeersch» ([64]). In 1665 volgde 5 gemet land gelegen in «tmeestraetken» ([65]).

Chirurgijn de Nockere ging steeds maar bergaf en in 1669 deed hij voor 75 pond gr. aan Adriaan Clé een huis gelegen «inde groote straete loopende vanden marckt naer Raeveschoot» van de hand ([66]). In 1673 verkocht hij «een huijseken ende erfve, groot 16 roeden, metten oosteijnde aen het straetken loopende vande raverschootstraete naer de balgherhoeckstraete» dat door Jan van Bockstaele 10 pond gr. betaald werd ([67]).

Vanaf 1674 vonden wij geen spoor meer van chirurgijn Jan de Nockere in de Ommestellingen. Zijn zoon Jan de Nockere, de jonge, was intussen omstreeks 1671 ook begonnen de chirurgie te Eeklo uit te oefenen.

Jan de Nockere, de oude, was zeker reeds gestorven toen zijn vrouw te Eeklo overleed op 2 december 1678 ([68]).

Het bijna zeventien jaar oude dochtertje Maria Anna was kort tevoren op 19 november 1678 ook gestorven.

---

(64) SAE-825, f° 367. Register Verkopingen dd. 22.2.1657.

(65) SAE-826, f° 148. Register Verkopingen dd. 29.1.1665.

(66) SAE-827, f° 51. Register Verkopingen dd. 31.8.1669.

(67) SAE-827, f° 260. Register Verkopingen dd. 15.3.1673.

(68) «10 novemb. 1678 obijt Maria Anna fa Joannis de Noker sepulta in templo cum facto solemni erat minorem.»
«25 novemb. 1678 obijt Mr Joannes de Noker sepultus in templo cum off. 6 lect.»
«2 decemb. 1678 obijt Cornelia heyne vidta Mri Joannis de Noker sepulta in templo cum off. 6 lect.»
SAE-149, f° 2960.
Wij konden niet met zekerheid uitmaken welke Jan de Nockere, vader of zoon, op 25 november 1678 gestorven is.
Jan de Nockere, de oude, was alleszins overleden voor zijn vrouw Cornelia Heijne. Ook is zeker dat Jan de Nockere, de jonge, alleszins in 1678 overleden is. Zijn weduwe, Petronella Cardon hertrouwde reeds op 9.4.1679 met Guillielmus van Poecke.

Jacobus DE NYS *meester-chirurgijn*

° ? - 1649 - 1665 - † 1665

Mr. de Nys werd door de pastoor «pharmacopole» genoemd. Hij moet zo wat een specialist-kruidenbereider geweest zijn ([69]).

Over de afkomst van Jacobus de Nys weten wij niets. Hij was reeds getrouwd met Anna de Laguna (La gouna) toen hij omstreeks 1649 te Eeklo kwam wonen.

Van het echtpaar kennen wij volgende kinderen :

1) *Ester,* geboren ca. 1646 ([70])
2) *Jacob,* ° Eeklo 23.8.1649
3) *Anna Maria,* ° Eeklo 8.4.1651
4) *Elisabeth,* ° Eeklo 19.12.1653.

Buiten het verplegen van zieken en het bereiden van pillen en drankjes, hield chirurgijn de Nys zich onledig met het schepenambt waar te nemen tijdens de dienstjaren 1659-1661 ([71]). Hij werkte ook soms voor rekening van het Hospitaalbeheer ([72]).

Chirurgijn Jacobus de Nys overleed te Eeklo op 24 juni 1665. Zijn weduwe en kinderen hebben vermoedelijk kort daarna Eeklo verlaten.

---

(69) «23 December 1653 baptisata Elisabetha fa Mrt. Jacobi Denijs pharmacopole et Anne La gouna conjugum...».
SAE-147, f° 3132.

(70) «Jo°. Ester de nijs fa Jaecques, audt XX jaeren ofte daer ontrent...». SAE-1366/29. Enkwest dd. 2.12.1666.

(71) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1655 - 1665) :
SAE-1012, f° 232
1014, f° 60, 123.
SAE-407-410, Ommestellingen 1649-1665.

(72) «Item betaelt aen Mr Jacques de nijs over ghenesen thebben de voornoemde aerme vrauwe ghelegen thebbende ten hove vanden voornoemden Rougiers...». SAE-1682. Hospitaalrekening 1657.

Guillaeme VAN NUECKER *meester-chirurgijn*

° ? - 1652 - 1661 - † ?

Deze omstreeks het jaar 1652 te Eeklo aangekomen chirurgijn schreef zijn naam als «van Nuecker» ([73]). De Eeklonaren wisten blijkbaar geen weg met zijn naam. In de Ommestellingen werd hij genoteerd als «van Neuker». In de parochieregisters werd zijn naam op alle mogelijke wijzen geschreven en de doopakten van zijn te Eeklo geboren kinderen zijn een typisch voorbeeld van de naamsvarianten in die jaren.

De chirurgijnsvrouw, Ludovica Robijn, kreeg hier nl. volgende kinderen :

1) *van Noker Joannes,* ° 31.10.1652.
2) *de Neuckere Petrus,* ° 15.7.1654.
3) *de Nuijcker Joanna Elisabeth,* ° 11.5.1657.
4) *de Nuckere Judoca,* ° 20.10.1659.
5) *de Nockere Adriaan,* ° 11.10.1661.

Over afkomst en verleden van chirurgijn van Nuecker tasten wij in het duister ([74]). De man werd vanaf 1652 aangeslagen in de Ommestellingen en in de Staten van Goed vonden wij hem twee keren als schuldeiser ([75]). Samen met zijn collega, Jan de Nockere, assisteerde hij Dr. Adriaan van Waesberghe om op 5 juli 1660 een lijkschouwing te verrichten op Pierijnken de Meijere ([76]). Van Nuecker moet ten andere in goede verstandhouding geleefd hebben met Dr. van Waesberghe, want

---

(73) «Mr Guillaume van neuker, churgien woonachtich binnen deser stede... (w.g. Guillaume van nuecker)»
SAE-1365/45. Informatie dd. 11.9.1659.

(74) In 1619 werd een zekere Guillaume vanden Neuckere voor een deel onterfd door zijn moeder, Anna Tverckens, die weduwe was van Anthone de Neuckere en Jan de Notere. Dit gebeurde in het voordeel van haar schoonzoon, Jan Gheuns. Het ging om de helft van 28 bunder land gelegen in «de prochie van Tholembecque ende Vollebecque, lande van henegauwe». (SAE-822, f° 17. Register Erfenissen dd. 19.10.1619).
Het is niet uitgesloten dat er verwantschap bestond tussen bovenstaande familie en chirurgijn van Nuecker, wiens kinderen o.a. Barbara Geuns, Joannes van Noker en Joannes de Nuckere als doopmeter en -peters hadden.

(75) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1653-1660) :
SAE 1012, f° 168
1013, f° 134
SAE-407-409. Ommestellingen 1653-1660.

(76) SAE-1366/1. Lijkschouwing dd. 5.7.1660.

op 22 december 1660 was zijn vrouw, Ludovica Robijn, doopmeter van het toen in het gezin van Waesberghe geboren zoontje Ludovicus.

Op 19 maart 1661 kocht «Mr. Guille. de Neukere» voor 500 gulden of 125 pond gr. van Inghelbert van Urssel een stuk land genaamd «Cotthemstede», gelegen te Eeklo «noort d'oostveltstraete, oost dhoors Lampaert, suijt de Lekestraete ende west het Cotthemstraetken» ([77]), doch op 22 april 1662 deed van Nuecker hetzelfde stuk reeds van de hand voor 100 pond gr., wat een verlies betekende van 25 pond gr. ([78]).

Het moet ook omstreeks 1662 geweest zijn dat chirurgijn van Nuecker Eeklo verlaten heeft om zijn geluk elders te gaan zoeken.

(77) SAE-825, f° 379. Register Verkopingen dd. 19.3.1661. Betreft het terrein waar thans het stedelijk zwembad en het sport- en speelterrein gelegen zijn.

(78) SAE-825, f° 444. Register Verkopingen dd. 22.4.1662.

Adriaan VAN WAESBERGHE *licentiaat in de medicijnen*

° 1616 - 1653 - 1687 - † 1687

Enkele jaren na de «Vrede van Munster» (30.1.1648), die een einde had gemaakt aan de Tachtigjarige Oorlog, kwam omstreeks 1653 zich voor het eerst te Eeklo een universitair geschoolde «medicine licentiatus et practicus» vestigen.

Na de voorbije troebele tijden die voor de bewoners van onze streek onveilig en uitzichtloos waren geweest, zag de toekomst er meer rooskleurig uit en het is in die hoopvolle periode van 1653 dat Dr. Adriaan van Waesberghe van uit Brussel naar Eeklo kwam afgezakt ([79]). Dit zal niet zo maar lukraak gebeurd zijn, want een broer van de geneesheer, nl. Hubertus, was enkele jaren te Eeklo onderpastoor geweest en sedert 1643 was die pastoor geworden in de in de buurt gelegen parochie St.-Laureins ([80]).

---

(79) Het stamhuis «van Waesberghe» is heel oud en reeds als adellijk erkend onder de regering van Gwijde van Dampierre (1225-1305), graaf van Vlaanderen.
Het grondgebied en de heerlijkheid van Waesberghe is een oud en adellijk leen gelegen te St.-Maria-Lierde in het Land van Aalst en Geraardsbergen.
Een tak van het geslacht heeft zich omstreeks 1570 van Antwerpen naar Rotterdam begeven en daar een boekhandel en drukkerij gevestigd, die een wereldvermaardheid verkregen heeft. Een andere tak bleef vooral gevestigd in de streek van Geraardsbergen en Aalst. Nog een andere tak woonde te Gent.
De grootouders van Dr. Adriaan van Waesberghe waren Lieven (° Gent 1524 - † 1574) en Gertrude Spanoghe.
De vader van Adriaan was Hubertus van Waesberghe, die een eerste keer getrouwd was met Romanie de Visschere. Een zoon uit dit huwelijk was Romain (° Aalst 1599), die kanunnik werd. Uit het tweede huwelijk van Hubertus van Waesberghe met Joanna Pijl werden elf kinderen geboren, o.a. *Cornelius* (° Aalst 1603), pater capucijn ; *Hubertus* (ook *Livinus* genoemd), pastoor te St.-Laureins ; *Clara*, getrouwd met Augustin-Munosse de Torris ; *Jan* (° Aalst 1614), kapelaan te Wachtebeke ; *Petrus*, griffier van de stad en het Land van Aalst ; *Martinus*, procureur ; *Judocus*, griffier en *Adriaan* (° 1616), geneesheer te Eeklo.
Over het geslacht van Waesberghe zie :
Philippe DE L'ESPINOY. Recherche des Antiquitez et Noblesse de Flandres. Douai. 1623. blz. 280-284.
A.M. LEDEBOER. Het geslacht van Waesberghe. Eene bijdrage tot de geschiedenis der boekdrukkunst en van den boekhandel in Nederland. Rotterdam. 1859.
J. ADRIAANSE. Het geslacht van Waesberghe. Jaarboek van de oudheidkundige kring van de Vier Ambachten. 1930. blz. 23-33.
Julian VAN WAESBERGHE. «van Waesberghe», in handschrift.

(80) «Item betaelt aen heer Lieven van Waesberghe, caepelaen deser stede...» SAE-1610. Armendisrekening 1649-1653, blz. 22.
«1653 - 17 Augusti obijt in pago S. Laurentij D. ac Mr Livinus van Waesberghe

Adriaan van Waesberghe was afkomstig van Aalst waar hij op 25.3.1616 geboren was als zoon van Hubert en van Joanna Pijl. Hij was te Brussel getrouwd met Joanna Aerts (° Brussel 25.11.1620) en uit hun huwelijk zijn ons bekend :

1) *Hubert*, ° Brussel 12.11.1648.
   Trouwde met Maria de Lateur en met Petronella de Roo.
   Vestigde zich vanaf 1670 te Eeklo als meester-chirurgijn (zie hierna).

2) *Pieter*, ° Brussel ca 1650.
   Trad op 9.11.1688 te Eeklo in de echt met Maria Billiet. Hij was licentiaat in de medicijnen te Eeklo (zie hierna).

3) *Judocus*, ° Eeklo 15.10.1654.
   Was eveneens licentiaat in de medicijnen. Hij vestigde zich te Assenede. Hij was gehuwd met Adriana Doens en naderhand met Anna Cado.

4) *Joannes Carolus*, ° Eeklo 1.10.1657.
   Hij trouwde in 1683 met Livijne Biebuijck te Waarschoot, waar hij zich als meester-chirurgijn vestigde. Hij overleed er op 26.9. 1719 ([81]).
   Zijn zoon Frans († Waarschoot 11.5.1780) was baljuw te Waarschoot. Een zoon van voornoemde baljuw, nl. Petrus Frans van Waesberghe (° Waarschoot 5.11.1742) was geneesheer te Hansbeke.

5) *Ludovicus Joannes*, ° Eeklo 18.10.1660.
   Was pastoor te Koekelare waar hij overleed.

Reeds na een jaar verblijf in onze stad — nl. op 28 april 1654 — kocht Dr. van Waesberghe voor 300 pond gr. van de echtgenoten Gillis de Nokere - Lievijne van Hiessche een «huijsstede ende erfve, ghenaempt DE BLAU LELIE te Eecloo metten voorhoofde noort de straete rechtover d'herberghe ghenaempt den leeu, oost ende suijt een gheruineerde hofstede ende erfve toebehoorende H^e. de Croock, west den ganck ende erfve vanden voornoemden vercooper...» ([82]).

Dr. Adriaan zat hier vlug in de klanten. Getuige daarvan zijn de aanslagen in de jaarlijkse Ommestellingen en zijn erelonen die hij blijkens

---

pastor d.^ti loci, qui antea fuerat hujus cappellanus» SAE-147, f° 3199.
Kapelaan Hubertus van Waesberghe schijnt te Eeklo Lieven genoemd te zijn. Zie ook R. BERNAERT. Kronieken van St.-Laureins. blz. 361.

(81) SAE-1024, f° 88. Staat van Goed Jan van Waesberghe dd. 21.2.1720.

(82) SAE-825, f° 115 Register Verkopingen dd. 28.4.1654.

Staten van Goed van sterfhuizen te goed had ([83]). Deze geneesheer die sommige perioden van zijn leven dag en nacht op de been moet geweest zijn, genoot vlug het volste vertrouwen van de Eeklonaren en hij werd dan ook schepen in 1661-1663 en 1666-1668. Ook tot het burgemeestersambt werd hij geroepen en wel telkens in opvallend zeer moeilijke tijden, nl. van 1671 tot 1679 en van 1684 tot 1687.

Indien Dr. Adriaan van Waesberghe als geneesheer even kundig, intelligent en dienstvaardig is geweest als hij dit heeft bewezen als burgemeester, dan moet hij zeker ook een uitmuntend medicus geweest zijn. Dr. Adriaan van Waesberghe is zeker de knapste burgemeester van Eeklo uit de periode van de 17e en 18e eeuw. Hij is een figuur die nu nog tot de verbeelding spreekt en over wat hij gedaan en beleefd heeft voor zijn stad zou een lijvig roman te schrijven zijn ([84]).

Want waren de verwachtingen in het vredesjaar 1648 hooggespannen geweest, aldra zou na een periode van voorspoed en heropleven, onze streek vanaf 1666 terug een strijdtoneel worden, wanneer de Fransen onder Lodewijk XIV de Spaanse Nederlanden trachtten in te palmen. Ook Eeklo lag in het oorlogsgewest en van Waesberghe die schepen was, speelde toen al in het belang van de stad dubbel en listig spel met enerzijds de Fransen, die op het punt stonden de Brugse vaart over te steken, en anderzijds met de Spanjaarden, die Eeklo zouden komen bezetten. Dr. van Waesberghe maakte beide partijen wijs dat hij ze zou verwittigen, indien de tegenpartij te Eeklo zou opdagen. Die toestand duurde tot 1666. (Vrede van Aken).

In 1673 lag het Frans leger terug aan de zuidkant van de Brugse vaart. De strijd tussen Frankrijk en Holland was losgebroken en de vijandelijkheden tussen Frankrijk en Spanje waren herbegonnen. Het werd dan voor Eeklo de onzekere tijd dat plunderende Franse ruiters op bezoek

---

(83) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1654-1687) :
SAE 1012, f° 195, 244
1013, f° 39, 87, 183, 298
1014, f° 107, 123, 132, 278
1015, f° 144, 183, 371
1016, f° 7, 38, 48, 127, 185, 192, 292, 373, 517, 597, 620, 647, 670, 671, 734, 864, 887
1017, f° 9, 15, 20, 29, 58, 67, 165, 192, 268, 346
1018, f° 15, 19, 29, 47, 99, 121, 139, 175, 211, 271, 304, 315, 318
1019, f° 76, 150, 271, 315
1020, f° 47, 82

(84) Over burgemeester Adriaan van Waesberghe, die aldaar de redder van Eeklo genoemd werd, zie «Geschiedenis van Eeklo», naar Aug. VAN ACKER, bewerkt door Dr. L. LAMPAERT, blz. 113-128.

kwamen, dat Spanjaarden de stad bezetten (1673) en dat Hollandse troepen als bevrijders begroet werden (1677), die dan gevolgd werden door Franse «beschermers» (1678). Het was ook de tijd van de Franse brandbrieven en militaire opeisingen.

Het is in die tijd dat burgemeester van Waesberghe met alle bevelhebbers ging onderhandelen en dan soms diplomatisch en listig te werk ging om gelijk welke bezetting buiten Eeklo te houden. Zo maakte hij in 1773 gebruik van een aantal brieven waarbij een Spaans kolonel zogezegd liet weten dat hij met zijn regiment op logement kwam. Telkens de Franse voorpost in Eeklo aankwam liet van Waesberghe zo een «Spaanse» brief zien, met het resultaat dat de Fransen zich dan vlug uit de voeten maakten.

Het verliep niet altijd zo goed en toen in 1678 door Eeklo geen 200 dijkgravers geleverd werd, kwamen in de nacht van 16 op 17 april een bende Hollanders burgemeester van Waesberghe gevangen nemen. Zij voerden hem mede naar Sas van Gent waar hij veertien dagen in een kerker opgesloten bleef.

Zoals alle Eeklonaren zal van Waesberghe herademd hebben toen in 1678 de vrede getekend werd tussen Frankrijk en Spanje.

Niet voor lang echter, want reeds in 1683 deed Lodewijk XIV met zijn troepen — door onze mensen de «christen Turken» genoemd — terug een uitstapje door Vlaanderen. Niettegenstaande Dr. Adriaan van Waesberghe op dat ogenblik geen openbaar ambt bekleedde, was hij weer druk in de weer om onheilen te voorkomen en het was de initiatiefvolle geneesheer die in december van 1683 aan de stadsgrenzen grote brandstapels liet aanleggen om de aanrukkende en rovende Fransen in de waan te doen geraken dat Eeklo reeds in brand stond en hier niets meer te plunderen was.

Het was in de daaropvolgende benarde tijd dat Adriaan van Waesberghe op 23 maart 1684 terug burgemeester benoemd werd.

Zijn dringendste taak was toen het nodige geld te vinden om Eeklo voor plundering en in brand steken te vrijwaren, wat slechts kon ontkomen worden door de zwaardrukkende «Fransche Contributies» te betalen. Eeklo-Binnen en Eeklo-Buiten stonden in 't gelid tegenover mekaar, daar beide partijen niet akkoord geraakten over de wijze van verdeling van die belasting. Een minnelijke regeling kon hier niet afgedwongen worden en het was de diplomaat van Waesberghe, die in het geheim naar Brussel reisde om aldaar een door hem geïnspireerd en door hem aanbevolen dekreet van de Koning uit te lokken, dat een vaste aanslagvoet zou voorzien.

Dr. Adriaan van Waesberghe had in alles het beste van zichzelf gevergd en deze nooit rustende man — het schijnt dat hij sedert 1684

aan een zware hartziekte leed — viel op 24 april 1687 in bezwijming toen hij op het stadhuis een verpachting van de stadsrechten voorzat. Hij sluimerde voor goed in te Eeklo op 29 april 1687.

De familie van Waesberghe werd in die dagen zwaar getroffen, want ook de schoondochter, Maria de Lateur, vrouw van Hubertus van Waesberghe, stierf op 4 mei daaropvolgend. Ook haar tweelingskinderen, Joannes en Fransciscus, overleden respectievelijk op 25 april en op 13 mei 1687.

Dr. Adriaan van Waesberghe was te Eeklo zeker niet rijk geworden op het zweet van zijn medeburgers, die in die jaren ofwel uitgebrand werden door vreemde troepen ofwel uitgezogen werden door de te betalen brandbrieven.

Adriaan van Waesberghe was wel eigenaar van een huis gelegen te Brussel «op de Walsche plaetse» en van een meers gelegen te Anderlecht, doch dit waren eigendommen die zijn vrouw geërfd had. Het zal ook niet met reeds te Eeklo gewonnen geld geweest zijn dat hij in 1654 — nadat hij hier nog maar één jaar woonde — het huis «de blau lelie» op de Markt had aangekocht.

De andere te Eeklo gelegen eigendom, nl. 2 gemet land gelegen «inden cloosteracker» werd reeds op 20 augustus 1687 door de erfgenamen voor 58 pond gr. verkocht aan de echtgenoten Jan Nijs-Verstraete ([85]).

De huisraad van de dokter werd geschat op 20 pond gr. Uit de opgestelde inventaris blijkt ook dat de van Waesberghe's eigenaars waren van «vier gauden rijnghen, een gaude cruijsse met diamanten en twee gauden pandanten».

Het paard waarmede de aflijvige zoveel door het Meetjesland had gezworven, was reeds in augustus 1687 verkocht ([86]).

Uit de Staat van Goed vernemen wij ook dat burgemeester van Waesberghe een van de enkelingen moet geweest zijn die in zijn tijd te Eeklo geabonneerd was op een krant ([87]).

Op het ogenblik van zijn overlijden moest dokter van Waesberghe ook nog 32 pond gr. betalen aan een zekere Sr. Jaecques Goetgheluck «over leverijnghe medecijnen» ([88]). Verschillende zieken waren van hun kant

---

(85) SAE-819, f° 194. Register Verkopingen dd. 20.8.1687.

(86) «Item wort alhier te kennen ghegeven dat noch staet tontfanghen over reste van den coop van het peert tot vier ponden thien schell. gr. die teijnden ontfanck sullen worden ghedeelt. Me.» SAE-1019, f° 302. Staat van Goed Adriaen van Waesberghe dd. 16.8.1687.

(87) «Item aen dhoors Maximiliaen Graet thien schellijnghen gr. over een Jaer gasetten dus hier 0 - 10 - 0».

(88) «Alvooren aen Sr. Jaecques Goetgheluck de somme van tweendertich ponden gr. over leverijnghe van medecijnen.»

nog erelonen verschuldigd aan de geneesheer, doch bedragen werden niet vermeld ([89]). De Staat van Goed van dr. Adriaan van Waesberghe werd afgesloten met een mali van 4 - 4 - 2 pond gr. ([90]).

Alhoewel niet afkomstig uit deze streek, heeft dokter en burgemeester Adriaan van Waesberghe als geen ander voor de veiligheid en het welzijn van zijn Eeklose volk geleefd en gestreefd.

(89) «Wordende alhier te kennen ghegeven dat dhoudertgghe is hebbende op diversche persoonen eenighe pretentien over visiten bij wijlent haeren man ghedaen dan en can voor alsnoch daer van niet verantworden of sij sal die connen recouvreren dan sal in cas van recouvre daer van aen dhoirs naer proportie goet ghedaen worden dus hier voor Memorie.».

(90) Wij vestigen er nogmaals de aandacht op dat de waarde van de onroerende goederen niet in rekening werd gebracht.

Jan DE CROOCQ *meester-chirurgijn*

° ca 1628 - 1654 - 1655 - † 1655

De naam «de Croocq» is een oude Eeklose naam en hij komt reeds in 1399 voor (91). In de 16e eeuw leefden te Eeklo nog steeds de Croocq's en het is meer dan waarschijnlijk dat Hendrik de Croocq (° ca 1580), in 1610-1611 schepen en in 1619-1622 stadstresorier, afstamde van dit oude geslacht (92).

Hendrik de Croocq was een eerste keer getrouwd met Maijken van Laere, die zeker zeven kinderen baarde (93). Weduwnaar geworden hertrouwde de Croocq in 1623 met Petronella Dherckers (° ca 1603), die de moeder zou worden van minstens negen kinderen, o.a. van Jan de Croocq, geboren ca 1628, die te Eeklo chirurgijn zou worden (94). Petronelle Dherckers overleed te Eeklo op 3.1.1645 en Hendrik de Croocq die toen reeds ongeveer 65 jaar moet geweest zijn, ging op 6.8.1645 nog voor een derde keer scheep met de 25-jarige Judoca Openherte, die haar man op haar beurt nog vier kinderen zou schenken, wat het totaal wettelijke kinderen door vader de Croocq verwekt op minstens twintig bracht (95).

De familie de Croocq woonde op de oosthoek van de huidige Stations- en Kaaistraat, in een «huijs ende erfve met den bogaert daer achter com-

---

(91) Ghiselbrecht Crooc komt voor in de zetting van 1399. In 1406 zijn vermeld Jan de Crooc fs Ghiselbrecht en Loy Crooc fs Ghiselbrecht. SAE-476. Zettingen 1399 & 1406 (kopijen).

(92) Woonden o.a. te Eeklo :
- — *Vincent de Croock*, getrouwd met Pierijne Blomme, met hun kinderen, Pluentkin, Grietkin, Tannekin, Kallekin, Goorkin en Xpiantkin. (SAE-1009, f° 304. Staat van Goed dd. 4.12.1552).
- — *Jooris de Croock*, gehuwd met Maijkin de Ketelboetre. Kinderen : Jannekin, Pluentkin, Ghijskin en Neelkin. (SAE-1009, f° 333. Staat van Goed dd. 25.1. 1555).
- — *Margriete de Croock* fa Gijselbrecht, vrouw van Pieter Teerlinck. (SAE-1009, f° 69. Staat van Goed dd. 20.4.1534).
- — *Tannekin de Croock* fa Gijselbrecht, echtgenote van Jan Bogaert. (SAE-1009, f° 279. Staat van Goed dd. 17.4.1551).

Van 1603 tot 1616 was te Eeklo griffier en tresorier Guillaume de Croock († Eeklo 22.10.1625). Zijn vrouw Elisabeth van Eertvelde overleed te Eeklo op 26.11.1652 toen zij ongeveer 90 jaar oud was. Zij waren de ouders van Hendrik de Croock.

(93) SAE-1011, f° 93. Staat van Goed Maijken van Laere dd. 1.12.1629.

(94) SAE-1011, f° 320. Staat van Goed Petronella Dherckers dd. 21.2.1646.

(95) Hendrik de Croock overleed te Eeklo op 7 mei 1655 toen hij ongeveer 74 jaar oud was en hij werd begraven «prope patrem suum in choro». Judoca Openherte hertrouwde reeds op 12.8.1656 met Judocus Fiers.

mende metten northende aende groote straete, west de Potterstraete», eigendom die toen ongeveer anderhalf gemet groot was. De familie de Croocq was van rijk volk en te Eeklo bezaten zij ook nog de hofstede St.-Joris op de Markt, het «Blauwhuijs» op de hoek van de Boelare, een «vague hofstede» in het Raamstraatje en nog een «vague hofstedeken» in de Zuidmoerstraat. Te Lembeke bezaten zij «den windtmeulen ende rosmeulen» staande op hun land gelegen «metten noort ende westhende ande Vrombautstraete». Zij waren hiermede nog niet aan het einde van hun Latijn, want ongeveer 40 gemet land was ook nog hun eigendom.

Over het leven en de bedrijvigheid van chirurgijn Jan de Croocq weten wij niet zoveel. Doch het is juist van hem dat vermeld werd hoeveel zijn chirurgijnsstudie's gekost hebben. In die tijd werd 50 pond gr. als leergeld betaald aan zijn leermeester, die wij evenwel niet kennen (96).

Jan de Croocq begon omstreeks 1654 de chirurgie uit te oefenen en in 1655 was hij hier ook nog actief (97). Op 22 mei 1655 was «Mr Joannes de croocq» nog dooppeter van de te Eeklo geboren Petrus Vijnghers, zoon van Livinus en van Livine de Croocq, doch reeds in datzelfde jaar, op 14 november, overleed de jonge chirurgijn. Hij was 27 jaar oud en nog ongehuwd (98).

---

(96) «Item men is schuldigh over Jan de Croock tweeden sone omme te leeren meesteren volghende het schriftelijck contract tot de somme van drij ondert guldens dus hier deselve £ 50-0-0».
SAE-1011, f° 329. Staat van Goed Petronella Dherckers dd. 21.2.1646.

(97) «Item aen Mr. Jan de Croocq twee schell. grooten over medecijnen bij hem aenden overledenen ghelevert». SAE-1012, f° 258. Staat van Goed Janneken Herdewel dd. 31.3. 1655.

(98) «14 November 1655 obijt Mr. Joannes de Croocq juvenis 27 annorum sepultus in Ecclesia cum majoribus exequijs...». SAE-147, f° 3201.

Cornelis WILLEMS *meester-chirurgijn*

° 1636 - 1661 - 1705 - † 1705

Cornelis Willems zag het levenslicht te Eeklo op 20 september 1636. Hij was de zoon van Jacobus en van Anna Sjonckers, die reeds in 1640 overleed ([99]). Zijn grootvader materneel was de Eeklose chirurgijn Jan Sjonckers († 1647).

Cornelis Willems was van gegoede huize. Zijn oudste zuster Joanna, gehuwd met de rijke graan- en stoffenhandelaar Jan van Crombrugghe, was de moeder van de latere Eeklose onderpastoor Jacobus van Crombrugghe ([100]).

Twee broeders van Cornelis, nl. Joannes en Carolus trouwden respectievelijk met Jacquemijnken en Anna Gheeraert, beide dochters van schoolmeester Lieven Gheeraert en van Cornelia Buyck.

Vanaf 1661 — het jaar dat Guillaume van Nuecker hier verdween — tot op 19 mei 1705 wanneer hij in zijn woning dood werd gevonden, zou Cornelis Willems hier gedurende bijna 45 jaar onafgebroken de chirurgie beoefenen ([101]). Chirurgijn Willems moet nogal onverwachts gestorven

---

(99) Jacobus Willems en Anna Sjonckers waren op 20 januari 1633 te Eeklo gehuwd. Uit het proces tegen pastoor Geuns weten wij dat dit huwelijk 's avonds ingezegend werd, wat verboden was. In de aanklacht tegen pastoor Geuns vinden wij o.a. : «Item of den Verweerdere gheleden een Jaer en half gaende inden avont ten huijse vande costere vanden selven costere niet en versochte openijnghe ghedaen thebben vande kercke tot het doen vanden trauwe van Jacques Willems met Tanneken SJonckers.»

«Item of den voornoemden costere niet voor antwoorde en gaf dat gheene trauwe en mochten geschieden naer den noene, ende of den Verweerdere tselve hoorende den voorseijden costere niet afghenomen en heeft de sleutels vande kercke, ende daernaer inden zelven avondt ghedaen heeft de voornoemde trauwe.» (SAE-1686. Proces Geuns).

(100) SAE-1022, f° 112. Staat van Goed Jacobus van Crombrugge († 1702).

(101) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1666-1705) :
SAE-1014, f° 85, 106, 123, 132, 180, 278
1015, f° 38, 177, 273, 396
1016, f° 17, 38, 232, 407, 453, 525, 619, 647, 658, 661, 721, 864, 919, 936
1017, f° 9, 22, 58, 69, 100, 192, 223, 268, 291, 356
1018, f° 29, 121, 324, 357, 367
1019, f° 335
1020, f° 26, 40, 232, 243, 309
1021, f° 38, 261
1022, f° 10, 12, 24, 32, 221
SAE-409-439. Ommestellingen 1661-1705.

zijn en waarschijnlijk was er niemand bij hem geweest toen hij bezweek, want er werd door de Wet een lijkschouwing bevolen, die gedaan werd door chirurgijn Hubert van Waesberghe. De doodsoorzaak was «eene suffocatieve caterne» ([102]).

De laatste jaren van zijn leven had Willems het «op zijn gemak gedaan», wat blijkt uit zijn eerder lage belastingsaanslagen. Hij was ten andere ongehuwd en hij had zeker geen financiële problemen. Hij woonde op de Markt in zijn eigendom die gelegen was omtrent de plaats waar nu de herberg «Postiljon» en de lederhandel «Chris» gevestigd zijn. Dit huis was afkomstig van de Sjonckers. Hij had het in 1670 aangekocht voor 2.306 gulden ([103]).

Chirurgijn Willems was verder ook nog eigenaar van een huis in de «Vlamynckstraete» en van twee huizen gelegen in de Boelare, waarvan er een vervallen stond op het ogenblik van zijn overlijden.

Nà zijn heengaan betaalden nog twintig klanten hun doktersrekening aan de erfgenamen, doch er waren volgens «soverledens notitien noch diverscne persoonen schuldich van visiten ende cureren dan alsoo men niet en weet of de selve sullen connen worden gheint».

Van Willems weten wij ook dat hij in zijn tijd een van de weinigen moet geweest zijn, die geabonneerd was op een krant ([104]).

---

(102) «Bailliu, Burghmeestere ende Schepenen der Stede Keure ende Vrijheden van Eecloo hebben hedent aenschauw ende visitatie ghedaen vanhet doode lichaem van Cornelis Willems in sijn leven Mr. Cherergten binnen dese stede, ende naer dinspectie ghenomen bij Hubert van Waesberghe Mr cherergten en is in het selve lichaem niet bevonden eenighe quetsure ofte contusten die de doodt souden commen te causeren, nemaer wtert gheoordeelt den selven ghesuffocqueert gheweest thebben van eene suffocatieve caterne, de welcke noch uut den neuse was vloeijende volghens d'attestatie bij den voorschr. cherergten Waesberghe dienaengaende verleent. Actum XX^en^ meije 1705, als greffier ondt. F. Clé.»
SAE-1398/4.
«Den onderschreven attesteert als dat hij heeft aenschaudt het doode lichaem van Cornelis Willems Mr. chirursijn der stede van Eecloo opden 20^en^ maij 1705 bij order vanden heer Balliu ter presentie van Burghmeestere ende Schepenen, ende hebben in het selve lichaem niet bevonden eenighe quetsuren ofte contusten die de doot soude connen causieren, maer oordeele den selven ghesuffocqueer geweest te hebben van eene suffocatieve caterne de welcke noch uijt den neuse was vloende, in teecken der waerheijt, onderteeckent op den 20^en^ maij 1705. w.g. H. v. Waesberghe, mr.-chir.» SAE-1399/4.

(103) SAE-827, f° 102. Regtster Verkopingen dd. 17.4.1670. Huis gelegen te Eeklo «ten voorhoofde noort de maert, oost Jan Lannoy, suijt het Vlamijnckstraetjen, west de wed. ende hoirs Pieter van Ghenachte, met sekeren ganck, daer den overledenen uutgestorven is...». SAE-1022, f° 187. Staat van Goed Cornelis Willems dd. 4.9.1705.

(104) «Item betaelt aen Frans Buysse over het bringhen vande ghesetten... 0 - 1 - 8.».

Jeronimus HAMERLIJNCK *meester-chirurgijn*

° ca 1627 - 1662 - 1671 - † 1671

«Meester Jeronimus» was in 1662 hier zeker reeds actief ([105]). Hij was omstreeks 1627 geboren, want toen hij in 1667 door de Eeklose Wet verhoord werd in verband met geneeskundige zorgen die hij verleend had aan de gevangen en gewonde Christoffel de Sloover, verklaarde hij te zijn : «Mre Jeronimus Hamerlijnck fs Jaecques, audt veertich jaeren ofte daerontrent» ([106]). Uit welke windstreek hij afkomstig was weten wij evenwel niet.

Mr. Hamerlijnck was getrouwd met Marie de Ferrere (° ca 1623), zuster van chirurgijn Joos de Ferrere. Laatstgenoemde was de echtgenoot van Marie Hamerlijnck, die op haar beurt de zuster van Mr. Jeronimus kan zijn. Het is dus mogelijk dat wij het hier te doen hebben met een kruishuwelijk.

De chirurgijn had zeker een dochter, nl. Marie Anne Hamerlijnck (Ammerlijnck), die getrouwd is geweest met Laureijns Bauwens († 1686) en nadien met een zekere Nicasius Bogaert ([107]).

Chirurgijn Hamerlijnck woonde te Eeklo in «'tmoorhamerstraetken», het huidige Zilverstraatje, waar hij een huis en erf bezat. Het is daar ook dat hij op 29 januari 1671 voor goed zijn hoofd heeft neergelegd en reeds op 11 februari daaropvolgend verkocht zijn weduwe het huis, «daer den voornoemden Mr. Jeronimus is uijt begraeven Sr. Me.»

Haar broeder, Joos de Ferrere, die zich hier ook als chirurgijn zou komen vestigen, kocht het huis ([108]). Geldzorgen bleken de oorzaak te zijn van het zo vlug van de hand doen van de eigendom, aangekocht met een lening die nog niet volledig afbetaald was op het ogenblik van het heengaan van Mr. Jeronimus.

Dit blijkt overduidelijk uit de verkoopakte van 11.2.1671 waarin o.a. nog voorzien werd dat «de vercooperigghe sal vermoghen inden voorseijden huijse thebben eene woonijnghe ofte behoorlicke plaetse omme thebben

---

(105) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1662-1671) :
SAE-1013, f° 193, 225, 292
1015, f° 74, 323
SAE-409-411. Ommestellingen 1662-1672.

(106) «Mre Jeronimus hamerlijnck fs Jaecques, audt veertich Jaeren ofte daerontrent...». SAE-1366/31. Enkwest dd. 12.3.1667.

(107) SAE-1020, f° 45. Staat van Goed Laureijns Bauwens dd. 13.5.1688.

(108) SAE-827, f° 157. Register Verkopingen dd. 11.1.1671.

eene slaepstede met inganck ende uuijtganck haer leven daegen lanck geduerende ofte bij ghebreke van diere ende ingevalle sij aldaer niet en begairde te wonnen soo sal den cooper daervooren ghehauden sijn jaerlicx te betaelen tot derthien schellingen ende vier groote tsjaers geduerende den tijd van haer leven...»

De weduwe Hamerlijnck is niet bij haar broer blijven wonen, want vanaf 1673 was ze de bewoonster van «derfve ende thuijs vanden Aermen», d.w.z. als huurster van een huisje dat eigendom was van de Eeklose Armendis ([109]). Ze moet toen ook nog een of ander handeltje gedreven hebben, want in de Ommestellingen 1673-1676 werd zij op haar «ghewin» aangeslagen.

Marie de Ferrere is op 30 september 1676 haar man in het graf gaan vervoegen.

(109) SAE-413. Ommestellingen 1673.

Hubertus VAN WAESBERGHE *meester-chirurgijn*

° 1648 - 1670 - 1707 - † 1707

Hubertus werd op 12 november 1648 te Brussel geboren als eerste kind van Dr. Adriaan van Waesberghe en van Joanne Aerts ([110]). Zijn ouders kwamen zich omstreeks 1653 te Eeklo vestigen en de jonge Hubertus zou opgroeien in de ouderlijke woning, het huis «de Lelie», gelegen op de Markt.

Waar Hubertus de stiel aanleerde weten wij niet, maar zeker is dat hij reeds in 1670 zijn vader-geneesheer bijstond bij het verzorgen van zieken ([111]).

Vanaf 1674 werd hij afzonderlijk, dus als zelfstandig werkend, aangeslagen in de «Ommestellingen» ([112]). Hubertus van Waesberghe had ten andere reeds op 7 december 1672 een eigen gezin gesticht met de Eeklose Maria de Lateur, dochter van Jan en van Catharina Dysserinck.

Het huwelijk werd gezegend met :

1) *Joanna Maria,* ° Eeklo 12.9.1673 — † vóór 1688
2) *Adrianus,* ° Eeklo 29.12.1674 — † vóór 1688
3) *Anne Marie,* ° Eeklo 1.4.1676 ([113]) — † vóór 1688
4) *Adrianus Hubertus,* ° Eeklo 11.4.1677
   Werd zoals zijn vader ook chirurgijn. Hij vestigde zich te Bassevelde waar hij overleed. Hij was getrouwd met Anna Theresia de Muelenaere ([114]).
5) *Joannes Baptist,* ° Eeklo 5.1.1679 — † vóór 1688
6) *Joanna Catharina,* ° Eeklo 15.11.1679 — † vóór 1688

---

(110) Volgens J. ADRIAANSE, in Het Geslacht van Waesberghe, in Jaarboek van de Oudheidkundige Kring van de Vier Ambachten. 1930. blz. 28, zou Hubertus van Waesberghe geboren zijn te Eeklo op 12 november 1648. Dit is niet juist. In de Eeklose doopregisters is Hubertus niet vermeld. Zijn ouders kwamen ten andere slechts omstreeks 1653 te Eeklo wonen. Volgens inlichtingen ons verschaft door M. Julian van Waesberghe, werd Hubertus geboren te Brussel.

(111) «Heer ende Mr. Adriaen van Waesberghe, ende sijnen sone den chirurgien...». SAE-411. Ommestellingen 1670-1673.

(112) SAE-412-440. Ommestellingen 1674-1707.

(113) Voor betrokken periode is een leemte in de doopakten te Eeklo. Inlichtingen uit gegevens van M. Julian van Waesberghe.

(114) Deze Adrianus Hubertus van Waesberghe is de oud-grootvader van M. Julian van Waesberghe van Gent, die op 79 jarige leeftijd zijn gegevens over zijn geslacht nog herbewerkte en op schrift stelde en die zo vriendelijk was zijn werk — 58 getypte bladzijden — in ons bezit te stellen, waarvoor wij hem oprecht danken.

7) *Ludovicus Joannes*, ° Eeklo 23.1.1681
Trouwde op 25.8.1706 met Maria Magdalena Buyck. Chirurgijn te Eeklo van 1707 tot 1726 (zie hierna). Overleed te Eeklo op 10.9.1726.

8) *Franciscus* (tweeling), ° Eeklo 11.4.1687 — † Eeklo 13.5.1687

9) *Joannes*, ° Eeklo 12.4.1687 — † Eeklo 25.4.1687

De bevalling van haar tweeling zal Maria de Lateur te zwaar gevallen zijn en op 4 mei 1687 bezweek zij als zoveel jonge moeders uit die tijd in het kraambed.

Uit de inventaris opgesteld bij het overlijden van vrouw van Waesberghe weten wij wat de chirurgijn in zijn bezit had om zijn kunde uit te oefenen. Zo waren o.a. in huis : «scheirdoecken, potten, glaesen, doosen, eenen metaelen mortier met een stamper, instrumenten en meesterijboecken.» ([115]). Op dat tijdstip had Mr. Hubert reeds 80 - 4 - 5 pond gr. te goed op verschillende personen die hij verpleegd had en waarvan hij dacht dat ze hun schuld nog zouden voldoen ([116]). Van anderen — wellicht de armsten — verwachtte hij niets meer ([117]). Hubert van Waesberghe bezat op dat ogenblik persoonlijk nog geen onroerende goederen, maar de Staat van Goed werd toch afgesloten met een boni van 238 pond gr.

De weduwnaar bleef achter met twee jongens, Adriaan en Ludovicus, die reeds op 7 oktober 1687 een stiefmoeder kregen. Petronella de Roo, dochter van Segher en van Maria de Smet, werd de tweede vrouw van Hubert van Waesberghe.

Uit dit tweede huwelijk werden geboren :

10) *Joannes Baptist*, ° Eeklo 24.9.1688 — † Eeklo 22.4.1689

---

(115) «Item voor sessentwintich scheirdoecken 1 - 13 - 0».
«Voor alle potten glaesen ende de doosen inden winckel 1 - 15 - 0».
«Voor eenen metaelen mortier met een stamper 0 - 16 - 0».
«Voor alle de Instrumenten dienstich tot de chirurgie 0 - 20 -0».
«Voor alle de meesterije boecken 0 - 20 - 0».
SAE-1020, f° 41. Staat van Goed Maria de Latteur dd. 23.4.1688.

(116) «Alvooren wort hier ghebracht ende uuijtghetrocken voor ghemeene baete de somme van tachtentich ponden vier schellijnghen ende vijf groon. soo vele diveerssche persoonen ten desen sterfhuijse schuldich sijn over leverijnghe van medecijnen visiten ende cueren aen hun ghedaen de welcke de houder noch duinckt te connen recouvreren dus hier de selve 80 - 4 - 5».

(117) «Item wort alhier te kennen ghegeven dat noch diveerssche andere persoonen ten desen sterfhuijse schuldich sijn tot acht ponden groon. over ghelijcke leverijnghe ende diensten de welcke door hunne sobre ghestaetheijt alsnu niet en sijn recouvrelijck dienste tselve hier voor Memorie.».

11) *Petrus*, ° Eeklo 3.4.1690

Pater-Recollect onder de naam van Pater Hubertus. Priester gewijd te Antwerpen op 15.6.1715. Overleed te Oudenaarde op 31.7.1755 ([118]).

12) *Joanna Maria*, ° Eeklo 10.5.1692 — † Eeklo 20.5.1692

13) *Joannes Franciscus*, ° Eeklo 26.7.1693

Franciscus, want zo werd hij genoemd, was bakker van beroep. Hij trouwde in 1720 met Francisca Theresia de Rijcke. Hij stierf te Eeklo op 12.1.1788.

14) *Joannes*, ° Eeklo 14.8.1695

Pater-Recollect. Trad eveneens toe tot de Orde van de Minderbroeders onder de naam van Pater Edmondus. Werd priester gewijd te Gent op 23.9.1719. Was geestelijk bestuurder bij de Zusters Penitentinnen te Nevele en in andere vrouwenkloosters ([119]).

15) *Norbertus Antonius*, ° Eeklo 19.6.1699

Geneesheer te Eeklo van 1726 tot 1755 (zie hierna).

Mr. Huijbrecht van Waesberghe woonde aanvankelijk in een huurhuis in de Kerkstraat, nl. aan de oostkant en in het gedeelte tussen de huidige Lijnendraaiersstraat en het Kerkplein, waarvoor hij in de jaren 1685 jaarlijks een pacht van 9 ponden gr. betaalde aan de eigenaars, Jan Willems-Gheeraert ([120]).

In 1698 kocht hij de vroegere ouderlijke woning «De Lelie» gelegen op de Markt terug van Mr. Jan Spittael voor een bedrag van 1550 gulden en waarschijnlijk ging hij toen dit huis bewonen ([121]).

---

(118) Inlichtingen ons medegedeeld door het Instituut voor Franciskaanse Geschiedenis te St.-Truiden, waarvoor onze dank.

(119) idem.

(120) «Dienende voorts alhier gheweten dat desen besitter voor een derde paert midtsgaeders Charel Willems ende wijlent Jan Gheeraert elck voor een ghelijcke derde part in handen ghewesen bij de weth van alhier een huijs met de erfve daermede gaende ontrent tweehondert roeden ghestaen ende ghelegen binnen dese voorseijde stede ende vrijhede van Eecloo, metten westeijnde ende voorhoofde aende Kerckstraete, suijt Mre Frans Beeckmans, noort dhoorije van Adriaen van Sinaij ende oost de Raemstraete, jeghenwoordigh in pachte ghebruijckt, te weten voormelde huijs ende XL roeden erfve bij Mre Huijbrecht van Waesberghe ten neghen ponden grooten tsjaers, Item den bogaert groot en half gemeth soo daerontrent bij Adriaen van Gheersdaele ten twintich schellijnghen grooten tsjaers ende voorts noch ontrent de XVIII roeden erfve ghebruijckt bij Jan de Muldere ten prijse van acht schellijnghen grooten tsjaers.» SAE-1019, f° 334. Staat van Goed Jaecquemijntken Gheeraert († 1685).

(121) SAE-832, f° 10. Register Verkopingen dd. 12.3.1698.

In de jaren 1680 had van Waesberghe reeds een leerjongen in dienst, nl. Adriaan Schijvijnck, die hij leerde «barbieren» waarvoor leergeld moest betaald worden ([122]).

Niettegenstaande zijn drukke bezigheden als chirurgijn — hij is de man wiens naam wij als schuldeiser in meer dan 200 Staten van Goed hebben teruggevonden ([123]) — bekleedde Hubertus van Waesberghe ook nog openbare ambten. Zo was hij van 1696 tot 1700 Armmeester van de Eeklose Armendis en in 1693-1696 en 1699-1701 schepen ([124]). Hubertus van Waesberghe had dan ook zijn brood niet in ledigheid gegeten toen hij nog geen 59 jaar oud op 13 mei 1707 te Eeklo overleed.

Op dat ogenblik was hij eigenaar van het reeds genoemde huis «De Lelie» op de Markt, van een huis in de Pottestraat, van 1 ½ gemet bos «inden hasselaeren houck», van een meers van 2 gemet aan «het Cluijsens vaerdeken», van 1 gemet «Boteroecksche meirs» en van 2 gemet land en meers aan het «Leenstraetjen» alles te Eeklo gelegen. Verder bezat hij te St.-Laureins nog 1 gemet bos.

Bij zijn afsterven stonden 194 personen in het krijt bij de chirurgijn wegens diensten die hij verleend had. Vraag was of die allemaal nog

---

(122) «Item aen Mr. Huijbrecht van Waesberghe voor dat hij den haudtsten sone Adriaen vanden overledenen leert barbieren... 0 - 10 - 0.» SAE-1019, f° 331. Staat van Goed Guil. Schijvinck dd. 4.9.1680.

(123) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1672-1707) :
SAE-1016, f° 168, 192, 347, 495, 554, 559, 578, 734, 901
1017, f° 15, 29, 40, 44, 100, 114, 155, 165, 183, 192, 219, 258, 272, 276, 314, 324, 333, 344
1018, f° 11, 15, 19, 29, 36, 41, 45, 52, 59, 85, 99, 116, 128, 138, 157, 169, 211, 246, 285, 304, 315, 324, 343, 356, 367, 371
1019, f° 50, 76, 133, 150, 193, 200, 239, 271, 281, 306, 312, 315, 327, 353
1020, f° 6, 23, 33, 40, 55, 72, 76, 80, 81, 82, 85, 87, 90, 96, 98, 99, 102, 112, 119, 120, 129, 133, 135, 140, 142, 143, 150, 153, 160, 163, 182, 184, 193, 200, 203, 209, 211, 216, 218, 243, 251, 255, 257, 260, 289, 304, 306, 317, 320, 321, 324, 326, 338, 341, 348, 349, 350, 362
1021, f° 2, 71, 76, 83, 90, 104, 132, 135, 166, 167, 170, 172, 173, 179, 195, 211, 216, 220, 224, 234, 240, 241, 242, 244, 250, 255, 262, 267, 278, 280
1022, f° 3, 8, 9, 10, 11, 16, 18, 21, 22, 24, 25, 30, 31, 51, 56, 57, 58, 62, 65, 86, 93, 96, 100, 108, 121, 148, 156, 166, 171, 184, 173, 186, 200, 208, 221, 224, 239, 243, 245, 260, 275, 286, 328, 346, 353, 355, 357
1023, f° 21, 56, 75.

zouden hun schuld betalen en in de opgestelde inventaris werden zij «Pro Memorie» opgenomen ([125]). Het merendeel van de schuldenaars waren Eeklonaren, doch er waren er ook 15 van Adegem, 12 van St.-Laureins, 8 van Oostwinkel, 6 van Lembeke, 3 van St.-Margriete en telkens een van Waarschoot, Oudeman en Ronsele. Meteen krijgen wij een gedacht van de uitgestrektheid van het werkterrein van deze chirurgijn. Het is dan ook best te begrijpen dat Hubertus van Waesberghe zich verplaatste met een paard, dat verkocht werd na het overlijden van zijn meester. Niet alle schuldenaren bleven in gebreke en in de Staat van Goed kwam toch al een actief-post van eventjes 218 - 14 - 6 pond gr. voor, die bestond uit het kontant geld, uit de opbrengst van de verkoop van het paard en uit intussen ontvangen betalingen ([126]).

De «droghen inden wijnckel» werden 6 - 3 - 0 pond gr. geprijsd ([127]). De Staat van Goed van wijlen Hubertus van Waesberghe werd afgesloten met een batig saldo van 583 - 7 - 3 pond gr., waarbij nogmaals dient gezegd dat de onroerende goederen daar niet in begrepen waren.

Tijdens zijn zevenendertig jaren durende loopbaan had Mr. Hubertus van Waesberghe zeker zijn schaapjes op het droge gebracht, maar hij moet ook gewerkt hebben voor twee.

---

(124) Zie H. VAN DEN BULCKE. De Armendis van Eeklo 1578-1795. Licentiaatsverhandeling. Leuven 1971. blz. 183.

(125) «Alvooren geeft dhauderigghe te kennen datter veel diversche persoonen schuldich sijn ter causen van dienst ende leverijnghe van medecomenten ende mtdts datter veele vande selve sijn woonende op andere prochijen soo binnen Ste Laureijns, Lembeke, Caperijcke, Adegem, Oostwijnckel, Waerschoot midtsgaeders binnen deser stede ende datter daeronder sijn veele haude schulden, midtsgaeders persoonen van sober ghestattede soo en sal dat alhier niet anders ghestelt worden als tot memorie met de naemen vande debituers inder manieren als volgt... (Hier volgen de namen van 194 schuldenaars). SAE-1022, f° 295. Staat van Goed Hubrecht van Waesberghe dd. 20.6.1708.

(126) «Alvooren compt hier de somme van twee hondert achtien ponden verthien schellijnghen VIII .gr courant ghelt soo veele bevonden wort in contante pennijnghen daerinne begrepen tgonne is gheprocedeert van vercoopijnghe van een peert met de monture vercocht naer den doodt van den overledenen ende de gonne bij dhauderigge ontfanghen van dieverscne persoonen over diensten ende leverijnghe van medecijnen bij de overledenen in sijn leven gedaen ende verdient...»

(127) «Item compt hier de somme van ses ponden drij schellijnghen gr. soo veele bedraeght de droghen inden wijnckel anveert bij Mr Adriaen & Lodvicus ende Charles Goossens...»

Jan DE NOCKERE Jr. *meester-chirurgijn*

° 1647 - 1672 - 1678 - † 1678

«Mre. Jan de Nockere de jonghe» werd op 6 november 1647 te Eeklo geboren als zoon van chirurgijn Joannes de Nockere en van Cornelia Heijne. Hij trouwde in 1671 met Petronella Cardoen (of Cardon), die aanmerkelijk ouder was dan haar bruidegom. Zij was namelijk reeds sedert 1659 de vrouw geweest van chirurgijn Lucas van Brandenburch, die op 28 mei 1671 overleden was. Het weduwschap van Petronella Cardoen kan niet lang geduurd hebben, want op 9 december 1671 — datum van het opstellen van de Staat van Goed van wijlen Lucas van Brandenburch — was zij reeds vrouw de Nockere geworden ([128]).

Het is dan ook zo goed als zeker dat Jan de Nockere de klanten van van Brandenburch overnam en vanaf 1672 werd hij als belastingsplichtig aangeslagen in de jaarlijkse Ommestellingen ([129]).

Een lang leven was Jan de Nockere niet beschoren, want hij was amper 31 jaar oud toen hij waarschijnlijk op 23 november 1678 voor eeuwig de ogen sloot zonder nakomelingen achter te laten ([130]). Hij viel waarschijnlijk als slachtoffer van een of andere besmettelijke ziekte.

Pierijnken Cardoen liet er terug geen gras over groeien, want op 9 april 1679 trad zij voor een derde maal in het huwelijk met een zekere Guillielmus van Poecke. Zij heeft nog geleefd tot 10 juli 1683 ([131]).

(128) «Aldus overgebrocht bij Mr. Jan de nockere alsnu in huwelijck hebbende tvoorseijde Pierijntken Cardon...». SAE-1015, f° 422. Staat van Goed Lucas van Brandenbruch dd. 9.12.1671.

(129) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1672-1678) :
SAE-1016, f° 452, 517, 551, 605, 615, 681
1017, f° 4, 8, 23, 37, 86
SAE-411-416. Ommestellingen 1672-1678.

(130) zie voetnoot nr. 68.

(131) SAE-1018, f° 316. Staat van Goed Petronelle Cardoen († 1683).

Joos DE FERRERE *meester-chirurgijn*

° ca 1620 - 1671 - 1680 - † 1685

Na het overlijden van zijn schoonbroeder, chirurgijn Jeronimus Hamerlijnck, is chirurgijn de Ferrere te Eeklo opgedaagd in 1671. Reeds in februari 1671 kocht hij het huis in de Zilverstraat waar chirurgijn Hamerlijnck gestorven was ([132]).

Chirurgijn de Ferrere zijn vrouw was Marie Hamerlijnck, die «vroewaerde» of vroedvrouw was. De Ferrere moet reeds vijftig jaar oud geweest zijn, toen hij zich nog te Eeklo kwam vestigen ([133]).

Na gedurende jaren anderen «gecureerd en gemeesterd» te hebben, is de Ferrere rond 1675 waarschijnlijk zelf ziek gevallen. Zijn aanslagen in de Ommestellingen vielen op de helft van vroeger en in 1679 en 1680 werd hij zelfs op zijn «neerynghe» niet meer aangeslagen. Na 1680 vonden wij hem niet meer terug in de belastingsrollen en hij zal Eeklo toen waarschijnlijk verlaten hebben ([134]).

De chirurgijn moet het de laatste jaren van zijn leven eerder krap gehad hebben, want op 7.7.1685 — dit moet nog kort voor zijn dood geweest zijn — verkocht hij voor 17 pond gr. aan Jacques de Baets de helft van zijn eigendom gelegen in de Zilverstraat, die toen bewoond was door Guillaume van Maele ([135]).

---

(132) SAE-827, f° 157. Register Verkopingen dd. 11.2.1671.

(133) «Marie hamerlijnck, huijsvrauwe van Mre Joos de Ferrere, aut ontrent de vijfttich jaeren, woonnende binnen deser stede van Eecloo excercerende het beroep van vroewaerde...»
«Mre Joos de Ferrere, audt drijenvijftich jaeren soo daer ontrent...». SAE-1368/2. Informatie dd. 7.3. 1673.

(134) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1672-1680) :
SAE-1015, f° 466
1016, f° 185, 495
1017, f° 100, 177, 223, 333

(135) «... dhilft van een huijs mette herfve daermede gaende gestaen ende ghelegen binnen dese stede, suijt het Moorthamerstraetken, west Sr. Jan Veltganck, noort Mr. Cornelis Willems ende oost het Crommewaelstraetken...» (SAE-829, f° 105. Register Verkopingen dd. 14.8.1685).
Betrokken eigendom was gelegen op de hoek van de huidige Zilver- en Prinsenhofstraat, die hier verkeerdelijk Kromme Walstraat genoemd wordt.
Omstreeks 1681 lagen aan de noordkant van het Moorthamerstraatje (het huidige Zilverstraatje) slechts drie eigendommen. Op de hoek van de Boelare-Zilverstraat had Jan Veltganck een eigendom. In het straatje zelf had Werner Berians er ook een liggen en op de hoek van de Prinsenhofstraat lag dan de reeds vernoemde eigendom van chirurgijn de Ferrere.

Reeds op 14.8.1685 werd door de erfgenamen van Joos de Ferrere de andere helft van voornoemd huis eveneens aan dezelfde de Baets verkocht voor 50 pond gr.

Uit de verkoopakte blijkt dat chirurgijn de Ferrere volgende, niet te Eeklo wonende, nazaten moet gehad hebben :

— Mr. Roelandt de Ferrere
— Mr. Jacques de Ferrere, reeds overleden in 1685, wiens erfgenamen waarschijnlijk te Hamme woonden
— Elisabeth de Ferrere, getrouwd met Joos Bracke
— Maria de Ferrere.

Twee zonen werden eveneens «Mr.» genoemd en waren vermoedelijk ook chirurgijn, zodat het niet uitgesloten is dat de de Ferrere's een familie was waar het beroep ook van vader op zoon overging.

Voornoemde Jan Veltganck had in 1681 van Martinus Martens gekocht «... een huijs ende erfve, abauterende metden voorhoofde west de Boelaerstraete, noort Jo^e. Appolonia Dherckere, oost Mr. Joos de Ferrere, suijt het Moorthaemerstraetken ende Werner Berian...» SAE-828, f° 182. Register Verkopingen dd. 1.2.1681.

Claudius VAN DER SLUIJS *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1652 - 1677 - 1705 - † ?

Niettegenstaande deze geneesheer tussen 1677 en 1705, dit is dus meer dan 25 jaren, te Eeklo regelmatig gewerkt heeft, weten wij relatief eerder weinig over hem ([136]).

Op genealogisch gebied vonden wij bijna niets ([137]). Wij weten alleen dat hij omstreeks 1653 geboren was, doch waar weten wij niet ([138]).

Het is ten andere niet uitgesloten dat Dr. van der Sluijs elders woonde en dat hij te Eeklo slechts op bepaalde dagen consult kwam houden. Dit is slechts een vermoeden dat alleen steunt op het feit dat hij in de Ommestellingen steeds aanmerkelijk lager aangeslagen werd dan de te Eeklo gevestigde chirurgijns uit die tijd, wat zeker abnormaal was ([139]).

Na 1705 geraken wij Dr. Claudius van der Sluijs definitief kwijt te Eeklo en wij weten niet met zekerheid waar hij toen heentrok en wat hij verder verrichtte.

In 1707 en ook nog in 1716 was er een «Claudius van der Sluijs, licentiaat in de medicijnen» te Gent gevestigd ([140]).

---

(136) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1689-1697) :
SAE-1020, f° 150, 212, 218, 242, 271
1021, f° 2, 86, 176

(137) Claudius van der Sluijs schijnt wel verwant te zijn geweest met de Eeklose procureur, Pieter van der Sluijs († Eeklo 14.11.1680). Hij was voogd materneel van de minderjarige wezen achtergelaten door wijlen Catharina van der Sluijs († Eeklo 19.3.1697), echtgenote van Andries Dobbelaere en dochter van voornoemde procureur en van Elisabeth Billiet. SAE-1021, f° 174. Staat van Goed Cathelijne van der Sluijs dd. 16.12.1697.

(138) «Mre Glaude vander Sluijs, dooctoor inde medecijnen, audt ontrent de negendertich jaeren...». SAE-1372/1. Enkwest dd. 10.1.1692.

(139) In 1700 werd Dr. Cl. van der Sluijs slechts op ½ gemet aangeslagen. Chirurgijn Hubertus van Waesberghe werd toen aangeslagen op 3 gemet, terwijl de andere chirurgijns, nl. Charles Goossens, Guillielmus van Vaernewijck, Gillis de Pau en Cornelis Willems elk op 1 gemet aangeslagen werden.

(140) «Actum gandavi XVII callendas octobris 1707 et erat signatum Claudius vander »Sluijs, medicus gandavensis, et Mr. Cs. Julıaens, magister chirurgus gandensis.» SAE-201, f° 53. Admissie Lud. van Waesberghe dd. 15.7.1722.

Het is dan ook niet uitgesloten dat de Eeklose en de Gentse Claudius van der Sluijs een en dezelfde persoon zijn ([141]).

(141) E. NEELEMANS in Geschiedenis der stad Eecloo. Gent-Eeklo 1859, blz. 122, schrijft onder hoofdstuk XII «Aenzienlijke mannen» :
«Jan-Baptist Versluijs, Doctor in de geneeskunde, was een der werkzaamste »schrijvers der 18e eeuw. De heer Felix Goethals telt omtrent 40 zijner boek- »werken, onder anderen de vlaemsche vertaling van het geachte werk van Alban »Butler, Levens der Heiligen».
Tijdens onze opzoekingen vonden wij geen Dr. Jan Baptist Versluijs of Vandersluijs die te Eeklo zou gewoond en gewerkt hebben. Het is mogelijk dat het om een geboren Eeklonaar gaat, die zich elders vestigde.

Guillielmus VAN VAERNEWIJCK *meester-chirurgijn*

° 1660 - 1680 - 1701 - † 1701

De eerste te Eeklo gevestigde van Vaernewijck zou afkomstig geweest zijn van de gemeente Hamme. Dit was een zekere Jan van Vaernewijck fs Laureins die op 27 april 1632 te Eeklo trouwde met een zekere Tanneken Fosty. Weduwnaar geworden hertrouwde van Vaernewijck met Catharine van Langhemarck (Langhenbach), die de dochter was van chirurgijn Thomas van Langhemarck. Stamvader Jan huwde later nog een derde maal met Tanneken Fereman.

Jan van Vaernewijck Sr. die overleed in 1655 had bij zijn eerste vrouw een zoon Jan (° Eeklo 29.9.1634) verwekt, die op zijn beurt op 14 januari 1657 in het huwelijk trad met Maria Sjonckers, de dochter van de Kaprijkse chirurgijn Guillaume Sjonckers en van Maria Goedertier. Jan van Vaernewijck Jr. was in leven schout te Eeklo en hij stierf in 1677 ([142]).

Het is de schoutszoon, nl. Guillielmus, geboren te Eeklo op 29 januari 1660, die omstreeks 1680 te Eeklo ook de chirurgie begon uit te oefenen ([143]).

Op 15 oktober 1684 werd zijn huwelijk ingezegend met Maria de Rijcke, dochter van Joos en van Cornelia van Lantschoot ([144]), die hem volgende kinderen schonk :

1) *Judocus*, ° Eeklo 10.11.1685 — † Eeklo 22.11.1685.

2) *Maria Cornelia*, ° Eeklo 22.3.1687.

3) *Joannes*, ° Eeklo 21.4.1690.
   Trouwde in 1721 met Maria Spijcket. Hij was chirurgijn te Eeklo en te Maldegem, waar hij in 1747 overleed (zie hierna).

4) *Guillielmus*, ° Eeklo 8.8.1692 — † Eeklo 17.8.1706.

---

(143) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1680-1701) :
SAE-1017, f° 356
1018, f° 19
1020, f° 52, 61, 182, 200, 212, 242, 290
1021, f° 132, 154, 157, 184, 208, 257
1022, f° 42, 290
1023, f° 148
SAE-420-434. Ommestellingen 1686-1700.

(144) SAE-1020, f° 64. Staat van Goed Joos de Rijcke († 1688).

(142) Jan VAN VAERNEWIJCK fs Laureins
° Hamme
† Eeklo 29.5.1655

× Eeklo 27.4.1632
Tanneken Fosty

×× Catharina Langhemarck fa Thomas

××× Eeklo 2.12.1642
Tanneken Fereman

Jan
° Eeklo 29.9.1634
† Eeklo 21.1.1677
schout te Eeklo
× Eeklo 14.1.1657
Maria Sjonckers
fa Guillaume

Laureins
c ca 1639

× Eeklo 24.11.1657
Jacoba Martijn

Sara
° Eeklo 8.7.1643
† Eeklo 18.10.1696

× Eeklo 16.5.1661
Adriaan Sanders

Livinus
° Eeklo 1.3.1645
† Goes

Guillielmus
° Eeklo 29.1.1660
† Eeklo 12.8.1701
Chirurgijn te Eeklo
× Eeklo 15.10.1684
Maria de Rijcke

Joannes
° Eeklo 21.4.1690
† Maldegem
1.10.1747
Chirurgijn te Eeklo
en Maldegem
× Eeklo 17.6.1721
Maria Spijcket

Joannes Jacobus
° Eeklo 27.5.1723
Chirurgijn te
Maldegem

Zie ook SAE-3. Genealogtsche gegevens betreffende Eeklose familie's, o.a. geslacht van Vaernewijck.

5) *Petrus*, ° Eeklo 3.2.1695.

Hij trouwde op 26.7.1721 met Maria Francisca van Zuijt. Sympathiseerde met de «Kwade Bende» die Eeklo onveilig maakte in de jaren 1716-1719 ([145]). Hij overleed op 18.2.1735.

6) *Livina*, ° Eeklo 5.6.1697.

Was getrouwd met Jan Bekaert. Zij overleed op 29.5.1736.

7) *Magdalena Theresia*, ° Eeklo 20.1.1701 — † Eeklo 14.6.1703.

Zoals zijn beroepsgenoten uit zijn tijd hield meester Guillielmus van Vaernewijck zich ook bezig met het baardscheren of barbieren. In een zestal Staten van Goed van sterfhuizen vonden wij dat hij op krediet gewerkt had en dat hij nog moest betaald worden «over barbieren» en zelfs een keer «ter causen vanden overledenen deversche Jaeren thebben gebaerbiert» ([146]). In 1696 was de barbierschool van meester van Vaernewijck gelegen in de herberg de «drij Conijnghen», waar het in de nacht van

---

(145) Pieter van Vaernewijck was een goede maat van de gebroeders Lieven, Cornelis en Jan de Pau, de hoofdmannen van de Kwade Bende, die in de jaren 1716-1719 te Eeklo allerlei baldadigheden uitstaken. Pieter was in het slechte gezelschap toen op 25 maart 1718 hier en daar ruiten uitgegooid werden. Samen met Frans de Croocq bracht hij toen ook slagen toe aan een «invalide paternosterverkoper». In oktober 1718 was hij er ook bij toen Jan de Pau en Jan Mannens verwondingen toebrachten aan brandewijnschenker Jacobus Standaert en daarbij nog diens vrouw poogden te verkrachten. Pieter van Vaernewijck had daar ook helpen een en ander aan stukken smijten.

Ook chirurgijn Jan van Vaernewijck (° 1890), broer van Pieter heeft zich in die tijd wat «verbrand». Op een nacht in juli 1718 viel hij nachtwaker Jooris van Hecke aan met het inzicht de «pijke» (wapen) van de ordehandhaver af te nemen.

Die beruchte «Kwade Bende» is zeker ontstaan ingevolge veten die heersten tussen Eeklose families en groepen. Zo staat bv. vast dat advokaat Jan Baptist Veltganck de kwade bende steunde, beschermde en hielp. Oud-Burgemeester Laureins de Brabander integendeel behoorde tot de tegenpartij en hij moest het dan ook regelmatig ontgelden.

Er bestond ook een vete tussen baljuw Jan Baptist Geerts enerzijds en de Veltganck's en de familie de Pau anderzijds. (SAE-1378/6. Enkwest Geerts c/ Cornelis de Pau dd. 7.4. 1715).

Over de «Kwade Bende» zie :

SAE-1380/2, 1380/11.

Daniel VERSTRAETE. De Bende van Eeklo. Weekblad «De Eecloonaar» van 9.2.1973 tot 30.3.1973.

W. HAMERLIJNCK. Informaties en Enkwesten van Schepenbank Eeklo (1616-1795). Eeklo. 1973. blz. 79, 80, 82, 84, 85, 86.

(146) SAE-1019, f° 193

1020, f° 76, 85, 140, 252, 341.

12 maart 1696 zelfs tot een vechtpartij kwam tussen procureur Charles de Smet en een zekere Pieter Pauwels ([147]).

Aanvankelijk moet chirurgijn-herbergier van Vaernewijck er financieel goed ingezeten hebben. Zijn vader was ten andere gegoed en zijn vrouw had ook geërfd. Tot in 1690 was van Vaernewijck voor de helft eigenaar van een huis, boomgaard en ongeveer 5 gemet land gelegen te Eeklo in de Bus. De wederhelft behoorde aan zijn schoonbroeder, Cornelis Diericx, die getrouwd was met Cornelia de Rijcke, waaruit mag verondersteld worden dat die eigendom afkomstig was van de familie de Rijcke. In voornoemd jaar 1690 verkocht van Vaernewijck zijn helft van die eigendom aan Jan de Rijcke, ook een schoonbroeder van hem ([148]).

Vanaf 1690 schijnt chirurgijn van Vaernewijck voortdurend in geldnood verkeerd te hebben, want in 1691 verkocht hij ook «sijn huijsstede ende erfve» gelegen in de Molenstraat ([149]). In 1693 volgde de helft van twee gemet land liggend «inde noortbuschackere» ([150]). In 1694 schijnt er een gunstige kentering te zijn gekomen, want van Vaernewijck was toen in staat om een «behuijsde hofstedeken ende landt», groot 1 gemet, gelegen op de wijk Raverschoot aan te kopen ([151]).

Wij kennen de oorzaak of aanleiding niet, doch het moet chirurgijn van Vaernewijck terug meer dan slecht beginnen verlopen zijn in zijn «commerce», want in december 1700 verkocht hij zo maar ineens al zijn eigendommen die hij bezat. Dit waren a) een huis, zijnde de herberg «den Inghel», op de hoek van het huidige Ledeganckplein en de Kon. Albertstraat, b) een huis gelegen «op de Suijvelmert», c) een huis in de Vlamingstraat en d) een huis op de hoek van de Cocquijtstraat en de Mooie ([152]).

---

(147) «Guillaume van Vaernewijck Mre chirurgin fs Jan aut XXXVI jaeren soo daer ontrent inwoonder deser Stede ende tavernier inde drij conijnghen...». SAE-1371/10. Informatie dd. 13.3.1696.

(148) SAE-830, f° 57. Register Verkopingen dd. 2.3.1690.

(149) «... een sijn huijsstede ende erfve met alle de edificien als achterhuijs, steenput ende generaelick alles daermede gaende gheleghen inde Meulenstraete, oost Jan van Zuijt bij ghebruijcke, west Pieter Pauwels daude, noort Pieter Martens en zuijt de voornoemde Meulenstraete...». SAE-830, f° 139. Register Verkopingen dd. 17.12.1691.

(150) SAE-820, f° 219. Register Verkopingen dd. 9.4.1693.

(151) SAE-831, f° 17. Register Verkopingen dd. 11.11.1694.

(152) a) «... een huijs sijnde eene herberghe ghenaemt den Inghel met de brauwerije, brauketel, braucuijpe, koelback, vlotte, bterstellinghen, biertonnen ende andere gereetschap dienstich tot het brauwen, item de schure ende steenput, stellijnghen erop staende ende erfve ermede gaende, metten voorhoofde oost opden Spriet, suijt de straete loopende vande Maerck deser stede naer Raeveschoot, west alsnu Lieven Tanghe, noort Jan Willems...».

Ook de huisraad moest er aan geloven en alles — ook het gereedschap en de boeken in verband met de chirurgie — werden zogezegd van de hand gedaan. Koper van alle roerende en onroerende goederen was Joos de Rijcke, ook een schoonbroeder van de chirurgijn.

In de verkoopakte was bepaald dat van Vaernewijck in «den Inghel» mocht blijven wonen tot mei 1701 en dat hij zijn huisraad en de chirurgiale instrumenten mocht blijven gebruiken.

Een of ander onheil — vermoedelijk gevaar voor een inbeslagname — moet toen boven het hoofd van onze chirurgijn-brouwer gehangen hebben en het is niet onwaarschijnlijk dat schoonbroeder Joos voor stroman speelde. Er moet zich daar een financieel drama afgespeeld hebben en voorzeker werd aan kapitaalsvlucht gedaan in het zicht van een naderend bankroet.

Guillaume van Vaernewijck heeft dit alles niet lang overleefd en reeds op 12 augustus 1701 liet hij voor goed alles in de steek. Hij was 41 jaar oud.

---

b) «... een steenen woonhuijs met de erfve comende metten voorhoofde suijt op de suijvelmarct, west alsnu Adriaen de Rijcke, noort Simoen Laros, Oost de weduwe ende hoirs van Jooris Goethals...».

c) «... een woonhuijs met ontrent de tsestich roeden erfve, metten voorhoofde noort op het Vlaemijnckstraetken, oost Jo^e. de Wed.^e van Dhr. Martinus de Smet, suijt het Hof van S^te. Sebastiaen, west Jan Willems...».

d) «... een woonhuijs met ontrent een hondert ende vijfentwintich roeden erfve, comende ten voorhoofde suijt opde Moijstraete, west dhoirs Pieter Pauwels, noort Jan Keppens, oost het Cocquijtstraetken ende Pieter de Croocq...».
SAE-833, f° 23. Register Verkopingen dd. 4.12.1700.

Willem HEYNDRICKX *meester-chirurgijn*

° ? - 1684 - 1692 - † 1692

Heyndrickx was zeker geen geboren Eeklonaar. Hij trouwde wel te Eeklo op 5 maart 1680 met Cathelijne Robert (° Eeklo 19.8.1654), dochter van wever-koehouder Lodewijk Robert en van Joosijne Slabbaert.

In het gezin werden geboren :

1) *Sussana,* ° Eeklo 2.4.1680 — † vóór 1686
2) *Joannes,* ° ca 1681 — † Eeklo 3.10.1691
3) *Petronilla,* ° Eeklo 19.9.1683 — † Eeklo 28.10.1690.

Omstreeks 1684 — het kan ook wat vroeger geweest zijn — begon Heyndrickx medicijnen te vervaardigen en zieken te verzorgen, doch het baardscheren vormde het hoofdbestanddeel van zijn inkomsten, die niet zeer groot zullen geweest zijn ([153]).

Tot overmaat van ramp verloor chirurgijn Heyndrickx ook nog zijn vrouw op 26 maart 1686. Uit de toen opgestelde inventaris blijkt dat het klienteel van de chirurgijn-baardscheerder eerder klein was. Alleen Jan de Waele en Jan Verwilst stonden in het krijt beiden «over een Jaer Scheirghelt». De ene moest nog 2 schellingen betalen, de andere 3 schellingen 4 gr. Voor het uitoefenen van zijn beroep bezat Heyndrickx «vijf rasoiren met twee lansetten ende boucken dienende tot de chirurgie», die 1 - 3 - 3 pond gr. geschat werden. De medicijnen die hij zijn zieke vrouw gegeven had, waren gehaald geweest bij drogist Pieter Plemenix te Gent ([154]).

De weduwnaar bleef achter met twee kleine kinderen en kort nadien hertrouwde hij met Petronella de Rijcke, die hem op 10.12.1687 nog een kind, Brigitte, schonk, dat reeds enkele dagen later op 16.12.1687 overleed. Heyndrickx zelf stierf reeds op 1 april 1692 te Eeklo.

---

(153) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1684-1690) :
SAE-1019, f° 19
1020, f° 93, 111, 122, 166
SAE-418-425. Ommestellingen 1684-1692.

(154) SAE-1019, f° 288. Staat van Goed Cathelijne Robert dd. 12.7.1687.

Petrus VAN WAESBERGHE *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1650 - 1685 - 1709 - † 1709

Petrus, de tweede zoon van geneesheer-burgemeester Adriaan van Waesberghe en van Joanna Aerts, werd omstreeks 1650 geboren te Brussel, dit was dus kort voor de familie zich in 1653 te Eeklo zou komen vestigen.

De jonge Pieter zou hier in een zeer onrustige en woelige tijd opgroeien en het is niet uitgesloten dat de ongebondenheid en de onrust die toen heersten zijn karakter en verdere leven hebben getekend ([155]).

Het is goed mogelijk dat Pieter zijn studie's verschillende keren heeft onderbroken ten gevolge van de oorlogen en plunderingen waar onze streek in die periode onder te lijden had.

Hij was reeds vijfendertig jaar oud wanneer wij voor het eerst vernemen dat hij «chirurgijn» was, toen hij in 1685 zijn vader en zijn broer Hubertus bijstond bij een autopsie op het lijk van Jan Strijt ([156]).

Enkele tijd nadien moet Pieter van Waesberghe zijn licentiaatstitel behaald hebben en vanaf 1688 begon hij hier zelfstandig te werken ([157]).

---

(155) Pieter van Waesberghe was 16 jaar oud toen de Devolutie-oorlog (1667-1668) begon en de Fransen ten zuiden van de Brugse vaart in stelling lagen. Aan de ene kant was Eeklo bevreesd dat de Fransen naar Eeklo zouden komen plunderen, terwijl aan de andere kant het gevaar bestond dat Spaanse ruiterij de stad zou bezetten.

In 1673 — Pieter was toen 23 jaar oud — begon de Franse koning, Lodewijk XIV, zijn Hollandse Oorlog (1672-1678) en het Franse leger viel terug Vlaanderen binnen. Het werd de onzekere tijd van plunderende Fransen en bezettende Spanjaarden, die gevolgd werden door Hollanders en Fransen. Het was ook de tijd dat het Franse brandbrieven regende. Burgemeester Adriaan van Waesberghe was die periode zeer actief. Hij werd zonder twijfel bijgestaan door Pieter. Hij was het in elk geval die in april 1678 zes maal naar Sas van Gent trok om daar de vrijlating van zijn aldaar gegijselde vader te bepleiten. De zesde maal keerde Pieter met zijn vader naar Eeklo terug. (Zie «Geschiedenis van Eeklo», naar Aug. VAN ACKER, bewerkt door Dr. L. LAMPAERT, blz. 114-118).

(156) «Op hedent desen XXVe meije 1685 hebben wij Mre. Adriaen van Waesberghe licentiat in de medicijnen ende Mre. Huijbrecht ende Mre. Pieter van Waesberghe, surisijns bij laste van dheer Jaecques Veltganck bailliu ende Schepenen deser Stede van Eecloo anschaut het doode lichaem van Jan Strijt fs Arnaut...». SAE-1369/55.

(157) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1689-1708) :
SAE-1019, f° 315
1020, f° 93, 220, 231
1021, f° 114, 132
1022, f° 287
SAE-422-440. Ommestellingen 1688-1707.

Het was ook in 1688 op 9 november dat hij te Eeklo in het huwelijk trad met Maria Biliet, bij wie hij zeker volgende kinderen had :

1) *Petrus Jacobus,* ° Eeklo 24.8.1689 — † Eeklo 13.11.1694
2) *Joanna Maria,* ° Eeklo 22.3.1691 — † Eeklo 16.7.1694
3) *Franciscus,* ° Eeklo 9.10.1693 — † Eeklo 14.5.1696
4) *Joannes,* ° Eeklo 8.10.1695 — † Eeklo 1.6.1771
5) *Franciscus,* ° ca 1702 — † Eeklo 3.8.1729

Pieter van Waesberghe schijnt als geneesheer moeilijk aan zijn trekken te zijn gekomen. Vanaf 1689 tot 1696 werd hij als «docteur» belast, doch zijn aanslag bedroeg maar een derde of een vierde van het bedrag waarop zijn broer, de chirurgijn Hubertus, werd aangeslagen. Van 1697 tot 1699 werd het meer dan abnormaal. Hij werd toen nog wel vermeld in de Ommestellingen, doch op zijn beroep betaalde hij geen belastingen meer.

Dr. Pieter van Waesberghe was een buitenbeentje geworden en hij werd ook zo wat het zwarte schaap in de familie. De tribulaties bij de verkoping van de ouderlijke woning «de Lelie» zullen daar niet vreemd aan geweest zijn. Op 17 maart 1689 werd het huis openbaar verkocht en er werd duchtig geboden, o.a. ook door moeder van Waesberghe. Het was evenwel Pieter die met het hoogste bod van 210 pond gr. eigenaar werd ([158]). Hij bleek voor stroman te hebben gespeeld, want nog geen week later, op 24 maart 1689, verkocht hij reeds «bij vorme van manghelijnghe» het huis aan chirurgijn Jan Spittael, die hem hiervoor 220 pond gr. betaalde en daarbij nog 1/6 paart van een partij land van 3 gemet afstond ([159]). Dit zal bij de andere van Waesberghe's in geen goede aarde gevallen zijn en het is dan ook veelbetekenend dat met uitzondering van zijn moeder er nooit een van Waesberghe dooppeter of -meter was van de kinderen van Pieter.

Ook door zijn algemeen gedrag had Dr. Pieter van Waesberghe het verkorven bij het grootste deel van de Eeklonaren. Er werden hem een paar processen aangedaan, waaruit is op te maken dat deze nogal mysterieuse geneesheer, die nogal eens bruut kon zijn en die daarbij aan de drank verslaafd was, zich verlopen moet gevoeld hebben ([160]).

---

(158) SAE-830, f° 4. Register Verkopingen dd. 17.3.1689.

(159) SAE-830, f° 10. Register Verkopingen dd. 24.3.1689.

(160) Stadsgriffier Gillis de Smet deed Pieter van Waesberghe een proces aan omdat hij hem op 8 augustus 1691 «verdreeghd» had. Het was al erg dat de griffier een onderzoek deed instellen omdat van Waesberghe tot hem o.a. gezegd had : «Als ghij mij alleene sult hebben dan sult ghij U man vinden.» Uit getuigenverhoren is op te maken dat Pieter van Waesberghe zich allerminst gewaardeerd gevoelde.

Het is goed mogelijk dat Pieter van Waesberghe omstreeks 1700 Eeklo een tijdje verlaten heeft. In de Ommestellingen is hij in die tijd niet terug te vinden.

In 1704 leverde hij samen met zijn broer Hubertus een attest af waarbij bevestigd werd dat zij Arnoldina Glas geexamineerd hadden en hadden bevonden dat zij de nodige capaciteiten had om het «ampt van vroevrouwe» uit te oefenen ([161]). Ook omstreeks 1707 was Pieter van Waesberghe hier terug ([162]).

Bepaalde perioden van het leven van deze geneesheer zijn zeker met een waas omhangen. Over de dramatische omstandigheden waarin hij aan zijn einde kwam, zijn wij integendeel goed op de hoogte. Hij is nl. tijdens een gure winternacht van 10 op 11 januari 1709 van de koude omgekomen in «de Heikens» op de weg van Kaprijke naar Eeklo. Dr. Pieter van Waesberghe had zich op de wijk «Westeindeken» te Kaprijke zitten bedrinken. Zijn vrouw was hem daar 's avonds komen opzoeken en nadat hij wat was

---

Cathelijne vanden Hende, echtgenote van Arnout de Paepe verklaarde nl. aan de wet ‹dat den selven Waesberghe dickwaels thaeren huijse heeft comen brandewijn drincken, alsoock sij deposante gisteren heeft gheseijt tegen de voornoemden griffier dat sij wel wiste waarom hij quaet was en dat het was omdat sij hem niet en imployeren als docteur...› (SAE-1371/23. Informatie dd. 9.8.1691).
Ook de griffiersklerk, Jan Baptist de Jode, die waarschijnlijk niet wilde onderdoen voor zijn patroon, deed zijn duit in het zakje. Ook hij vond het nodig een ‹Informatie preparatoire› te laten instellen omdat Pieter van Waesberghe op 4 april 1692 — zijnde een Goede Vrijdag — rond negen uur 's avonds uit het Paterstraatje was komen gelopen en dan aan de Jode ‹met eenen grammen moede› gevraagd had : ‹Wie sijt ghij ?›. Volgens de griffiersklerk had van Waesberghe hem dan willen vastgrijpen, doch klager had kunnen weglopen. Meer was er niet gebeurd. De uitbaters van Pieter van Waesberghe zijn stamcafé werden terug verhoord en de reeds vernoemde Cathelijne vanden Hende en haar man, Arnout de Paepe, van beroep ‹hem geneirende met brandewijn stocken›, wisten op 5.4.1692 aan de Wet te zeggen dat Dr. Pieter van Waesberghe de avond te voren ‹aldaer heeft gedroncken brandewijn› en dat hij ‹dese morgen wederom heeft commen brandewijn drincken, vraeghende of hij gisteren avont iet hadde geseijt dat niet wel en was.› De getuigen verklaarden ook dat de geneesheer ook reeds verteld had dat hij de avond te voren bij het naar huis gaan een persoon ontmoet had aan wie hij gevraagd had wie hij was, maar dat die man was weggelopen. Van Waesberghe had daarover gezegd : ‹Waerom mocht hij gaen loopen. Ick en soude hem geen leedt gedaen hebben. Ick en hadde gheen veete op dien persoon.›

(161) SAE-201, f° 10. Register Admissien dd. 15.1.1704.

(162) ‹Mr Pieter van Waesberghe, licentiaet inde medicijnen, vier à vijfenvijftich jaeren, inwoonder deser stede...›. SAE-1376/5. Informatie dd. 15.4.1708.
‹Aen Mre Pieter van Waesberghe, doctor over visiten ende leverijnghe van Medecijnen...›.
SAE-1022, f° 287. Staat van Goed Pieternelle Pijnckel († 1707).

vernuchterd, was ze met haar man te voet naar Eeklo getrokken. In welke omstandigheden vrouw van Waesberghe haar dronken echtgenoot dan langs de weg had achtergelaten weten wij niet, maar wel staat vast dat twee Kaprijkenaren hem langs de straat versteven vonden liggen. Alvorens hulp ter plaats was, bleek Dr. van Waesberghe reeds te zijn bezweken ([163]).

Dr. Cambier en Mr. Charles Goossens die een lijkschouwing verrichtten, verklaarden dat hun collega «door de vihementen caude vervrosen» was ([164]).

---

(163) SAE-1376/9. Informatie dd. 14.1.1709.
Zie ook W. HAMERLYNCK. Informaties en enkwesten van Schepenbank Eeklo. Eeklo 1973. blz. X-XII.

(164) «Wij doctor inde medecijnen ende chirurgijn der stede van Eecloo certificeren bij ordre vanden Baillui der voorseijde Stede ende ter presentie vanden Schaut in dabsentie vanden voorseijden Baillut geassisteert met Jan Buijck Burghmeestere ende Laureijns van Damme voorschepenen in daeten elfsten Januarij 1709 gesien ende sorghvuldigh gevisiteert thebben het doodt lichaem van Mr. Pieter van Waesberghe licentiaet inde medecijnen ligghende opde waeijstraete binnen dese Stede, welck doodt lichaem wij verclaeren gevonden thebben gans door de vihementen caude versteven ende vervrosen te sijn, ende sonder apparentie van eenighe wonde contuste fracture etc^a. Actum date alsboven.
w.g. Remigius Cambier, med. doct. w.g. Charel Goossens».
SAE-1399/8.

Joannes Baptist STRULEMS *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1687 - 1689 - † ?

Dr. Joannes Strulems is kort nà het afsterven van Dr. Adriaan van Waesberghe in mei 1687 te Eeklo aangekomen. Dr. Pieter van Waesberghe, zoon van voornoemde Adriaan, schijnt op dat ogenblik afwezig geweest te zijn en het is niet uitgesloten dat de van Waesberghe's aan Strulems gevraagd hebben om hier tijdelijk te komen werken. Dr. Strulems is hier eerder als «interim» geweest en hij is hier slechts twee jaar gebleven ([165]).

Hij was alleszins reeds te Eeklo op 10 november 1687, want die nacht werd hij opgeroepen om de tijdens een vechtpartij gewonde Guillaume de Croocq fs Hendrik te verzorgen. Voor die nachtvisite rekende Strulems 4 schel. gr. ([166]).

Twee dagen later, op 12 november, moest Dr. Strulems samen met de chirurgijns Cornelis Willems en Guillaume van Vaernewijck reeds een lijkschouwing uitvoeren op de intussen bezweken de Croocq. In het geneeskundig verslag dat toen opgesteld werd, is Strulems betiteld als : «in qualiteijt als stadtsdoctor der Stede, Keure en Vrijhede van Eecloo» ([167]).

Op 9 maart 1689 heeft de doktersvrouw, die Jacoba van Hoore noemde, hier nog het leven geschonken aan een zoontje, dat de naam Henricus kreeg. Kort nadien is Dr. Strulems te Eeklo vertrokken naar een ons onbekend ander oord.

---

(165) SAE-421-422. Ommestellingen 1688-1689.

(166) «Item aenden docteur Jan Bapt. Steulens over eene nachtvisite aenden overledenen ghedaen 0 - 4 - 0.» SAE-1020, f° 61. Staat van Goed Guil. de Croocq († 11.11.1687).

(167) Guillaume de Croocq fs Hendrik kwam met een gans gezelschap de avond van 10 november 1687 van Kaprijke waar zij hadden «gedroncken bier ende wijn.» De geesten waren wat verhit en iedereen was in een uitgelaten stemming. Onder weg, in de Peperstraat, kreeg de Croocq krakeel met Christiaan Mannens, alias «Christiaen de meulemaecker», die een messteek toebracht in de linkerzijde van de Croocq. De gewonde de Croocq sukkelde nog tot aan een herberg op de wijk Blommekens, waar hij neerviel. Hij bezweek aan zijn verwondingen op 11 november 1687.
SAE-1370/18. Informatie dd. 12.11.1687.

Jan SPITTAEL fs Jan *meester-chirurgijn*

° ca 1664 - 1689 - 1695 - † 1709

De ouders van chirurgijn Jan Spittael, met name Jan Spittael en Cornelia de Roo waren te Eeklo getrouwd op 3 september 1663. De familie Spittael was hier zeker metterwoon gevestigd, doch zoon Jan schijnt te Eeklo niet geboren te zijn. Zijn doopakte is te Eeklo niet te vinden.

Jan Spittael, de jonge, moet het levenslicht gezien hebben omstreeks 1664 ([168]).

Vader Spittael, Jan de oude, was handelaar in «maut, ghirst, haver ende boonen» en eigenaar van «een huijs mette erfve daermede gaende ende de mauterije daer op staende groot LII roeden abauterende noort de groote straete loopende van de marckt deser stede naer thospitael, oost Rogier Dhulst, suijt ende west dhoorije van Jo^r. Charles vande Kerkhove» ([169]).

Vader Spittael overleed in 1676 en Cornelia de Roo hertrouwde op 20.11.1677 met Jan Verbrugge.

Jan Jr., de chirurgijn, trad in de echt met Helena Bocxtael, die haar man minstens volgende kinderen schonk :

1) *Joannes,* ° Eeklo 24.7.1689.
2) *Philippus Antonius,* ° Eeklo 24.11.1692.
3) *Franciscus,* ° Eeklo 12.4.1695.
4) *Petronilla Antonia,* ° Eeklo 13.6.1699.
5) *Joanna Coleta,* ° Eeklo 25.9.1704.
6) *Maria Theresia,* ° Eeklo 25.7.1707.
7) *Isabella Adriana,* ° Eeklo 13.6.1709.

Vanaf het dienstjaar 1690 tot en met 1694 komt Jan Spittael Jr. in de Ommestellingskohieren voor als «Mr. cheuresijn» ([170]). In de jaren 1690-1692 hielp hij mede bij het innen van de belastingen. Hij was toen «collecteur» van de Ommestellingen ([171]). In 1690 was Jan Spittael ook nog «naerpachter vande rechten vanden gulden ende impost bieren» ([172]).

---

(168) «Jan Spittael fs Jan, 31 jaeren, mr.-chirurgijn...». SAE-1371/26. Informatie dd. 1695.
«Jan Spittael fs Jan, aut 40 jaeren, brauwer ende herbergier...». SAE-1375/3. Informatie dd. 11.9. 1704.

(169) SAE-1017, f° 250. Staat van Goed Jan Spittael dd. 29.1.1680.

(170) SAE-423-427. Ommestellingen 1690-1694.

(171) SAE-423-425. Ommestellingen 1690-1692.

(172) SAE-1372/1. Enkwest 1690. Proces Elisabeth Willems c/ Jan Spittael.

Jan Spittael heeft eigenlijk maar enkele jaren chirurgijn «gespeeld» en wij hebben dan ook de indruk dat hij het meer als bijverdienste deed of misschien zelfs alleen maar uit liefhebberij. Het is ook opvallend dat hij steeds in het gezelschap verkeerde van zijn blijkbaar zeer goede vriend Dr. Pieter van Waesberghe, wanneer hij de geneeskunde beoefende ([173]).

Volledigheidshalve moeten wij ook vermelden dat chirurgijn Spittael niet alleen wonden verzorgde, maar die ook wel eens dierf toebrengen. Zo weten wij dat hij op 4 september 1690 «inden herberghe van het Schutters-hof van Ste. Sebastiaen» tijdens een kort gevecht Christoffel van Overtvelt met een bierpot op het hoofd sloeg en ... dan wegliep ([174]).

Na 1695 vonden wij geen spoor meer dat er op wees dat Jan Spittael nog actief was als chirurgijn. Hij was toen reeds brouwer geworden en als het hem paste verhandelde hij ook wel onroerende goederen. Ook leende en ontleende hij geld, wat hem een flinke stuiver opbracht ([175]).

Wij verhaalden reeds hoe Mr. Jan Spittael in 1689 het huis «De Lelie» van de van Waesberghe's had verworven ([176]). In 1698 verkocht

---

(173) Op 16.8.1689 assisteerde Jan Spittael wanneer door Dr. Pieter van Waesberghe een lijkschouwing uitgevoerd werd op het verdronken kind Carel Haeck. (SAE-1370/25).
Op 5.9.1689 was hij er terug bij toen een autopsie gedaan werd op het lijk van Joos Vermere. (SAE-1370/28).
In december 1691 verzorgde Jan Spittael de tijdens een vechtpartij zwaar gewonde tavernier Hendrik Verbrugge, die ook in behandeling was van Dr. Pieter van Waesberghe. (SAE-1371/26).
In de Staten van Goed vonden wij Jan Spittael niet terug als schuldeiser wegens verleende geneeskundige diensten.

(174) SAE-1371/9. Informatie. Proces Christoffel Overtvelt c/ Jan Spittael.

(175) Vanaf 1696 werd Jan Spittael in de Ommestellingen aangeslagen als brouwer-herbergier. Te voren moet hij ook reeds bier verhandeld hebben want in december 1693 werd hij wegens ontduiken van biertaxe een proces aangedaan door Pieter Iket, «pachter vande thien stuijvers op elcke tonne goet bier en twee stuijvers op elcken stoop wijn.» die toen geheven werd. (SAE-1373/11).
In 1704 gebeurde er een zwaar ongeval in de brouwerij van Jan Spittael. Zijn knecht, Jacobus Keppens, was op 11 september bezig met brouwen, toen hij door het deksel van de brouwketel schoot en in het ziedende brouwsel terecht kwam. Keppens werd zodanig verbrand dat hij enkele dagen later op 48-jarige leeftijd aan zijn verwondingen bezweek. Dr. Claudius vander Sluijs en chirurgijn Charles Goossens voerden op 15.9.1704 een autopsie uit. (SAE-1375/3. Informatie dd. 11.9.1704. SAE-1398/3. Lijkschouwingen).

(176) zie voetnoot nr. 159.

hij dat huis voor 1.550 gulden aan Mr. Hubert van Waesberghe ([177]).

In 1693 deed Spittael ook een eigendom van de hand die gelegen was aan de zuidkant van de Stationsstraat ([178]). Op 4.4.1696 verkocht hij twee lochtingen gelegen in de Collegestraat en in de Patersstraat en twee dagen later, op 6.4.1696, volgde een perceel grond van 32 roeden gelegen in de Zuidmoerstraat ([179]). Ook nog in hetzelfde jaar, op 19 juli 1696, verkocht Jan Spittael aan zijn schoonvader Jan Bocxtael een hofstedeken met drie gemet grond gelegen in de Vrouwestraat en vier gemet en half land gelegen «inde meekens» ([180]).

Jan Spittael was geen lang leven beschoren, want hij overleed reeds op 11 mei 1709 te Eeklo ongeveer een maand voor de geboorte van zijn dochterken Isabella.

Jan Spittael zat er op dat ogenblik financieel zo slecht niet voor als het verkopen van enkele van zijn eigendommen normaal zouden doen veronderstellen.

Op het ogenblik van zijn afsterven was Spittael nog eigenaar van de herberg «De drie Koningen», op de hoek van de Markt en Collegestraat te Eeklo, de herberg «De Roode Handt» in de «s'heeren Jansleetstraete» te St.-Laureins en de herberg «Den Swarten Leeuw» in de Kallestraat te Adegem. Hij bezat ook de wederhelft van de herberg «De Crekelmuijte» te Boekhoute. Ook bezat hij nog te Eeklo twee huizen «paelende noort aende groote straete loopende vande maerkt naer het hospitael», 7 gemet land «inde Hilten», 170 roeden land aan de Blakstraat, 594 roeden land aan de Bogaardmoerstraat en een bosje van 240 roeden in de Boterhoek. Te St.-Laureins lagen ook nog 3 gemet land van hem en te Waarschoot nog een bosje van 150 roeden.

Het toenmalige Eeklose stadsbestuur was hem meer dan 700 ponden gr. verschuldigd wegens leningen die hij in de jaren 1708 en 1709 verleend had.

---

(177) «... een huijs mette erfve daermede gaende ghestaen ende ghelegen binnen deser Stede van Eecloo comende metten voorhoofde noort de straete loopende vande maert naer hospitael, ghenaempt de lelie, abauterende voorts oost den voorseijden Spittael, suijt den selven tot de doornehaeghe...». SAE-832, f° 10. Register Verkopingen dd. 12.3.1698.

(178) «... een huijsstede ende erfve, jeghenwoordigh twee woonsteden, sijnde groot ontrent de t'seventich roeden, ghestaen ende ghelegen inde straete loopende vande maret naer het hospitael, oost dhoors dheer Jacques Trappequer, suijt ende west dhoors Jo.r Charles vande kerchove ende noort de voornoemde straete...». SAE-830, f° 208. Register Verkopingen dd. 24.1.1693.

(179) SAE-831, f° 126, 127. Register Verkopingen dd. 4.4.1696.
f° 129. Register Verkopingen dd. 6.4.1696.

(180) SAE-831, f° 133. Register Verkopingen dd. 19.7.1696.

Ook particulieren hadden voor ongeveer 424 pond gr. aan hem geleend.

Van zijn kant stond Jan Spittael ook voor 578 - 12 - 6 pond gr. in debet wegens bedragen die hij op zijn beurt ontleend had.

Bij het afsluiten van de inventaris bedroeg de waarde van de roerende goederen 365 - 9 - 3 pond gr. ([181]).

Helena Bocxtael hertrouwde reeds in 1710 te Brugge met Joannes Vlieghe, wat niet in de smaak van de familie Spittael viel ([182]).

Met de weduwe nam Joannes Vlieghe ook de hangende processen over waarin Jan Spittael in zijn leven was gewikkeld geworden wegens allerlei geldverhandelingen ([183]).

(181) SAE-1023, f° 1. Staat van Goed Jan Spittael dd. 3.7.1710.

(182) In juni van het jaar 1710 was Joannes Vlieghe reeds «vrijende ende maeckende den serviteur aen Helena Bockstael». Op 9 juni, zijnde tweede Sinksendag, kwam Vlieghe te paard van Brugge waar hij woonde, naar Eeklo afgezakt om zijn aanstaande te komen bezoeken. Hij bleef overnachten te Eeklo en rond middernacht bevond hij zich nog in de herberg van tavernier Guillaume Pycke, toen Jan Baptist Spittael, zoon van wijlen Jan en van Helena Bocxtael, en zijn oom Frans Spittael daar ook nog binnen kwamen. Zij hadden het op Vlieghe gemunt en zij gaven de waard de raad niet buiten te komen, want dat er tien mannen gereed stonden om Vlieghe dood te slaan. De Spittaels vertrokken daarop al vloekend en zwerend. Vlieghe die moest gaan slapen bij een zekere Jan van Coppenholle, waagde zich langs achter toch buiten en Pycke vergezelde hem. In het «Lijndraeijersstraetken» werden zij opgewacht door Jan Baptist en Frans Spittael die elk op een kant van de straat stonden opgesteld. Jan Baptist Spittael sloeg met een stok naar Vlieghe en begon te vechten. Nonkel Frans begon te «helpen». Tavernier Pycke wilde dit beletten en werd zo ook in de strijd betrokken, waarbij hij een slag op zijn hoofd kreeg en een wonde opliep die hem dagen te bed zou houden. (SAE-1377/11. Informatie dd. 14.6.1710).
Vlieghe en Bocxtael trotseerden de toorn van de familie Spittael want op 19 oktober 1710 deden zij te Eeklo ondertrouw om dan kort daarna te Brugge in het huwelijk te treden, waar zij zich zouden vestigen. (SAE-167, f° 3864. Ondertrouwen).

(183) SAE-1377/10. Enkwest dd. 13.6.1711. Jacques Veltganck c/ Joannes Vlieghe, getrouwd met de wed. Jan Spittael.
SAE-1377/22. Enkwest dd. 18.2.1712. Guillielmus de Reu, pastoor van St.-Laureins c/ Joannes Vlieghe, getrouwd met de wed. Jan Spittael.

Gillis DE PAU fs Jan *meester-chirurgijn*

° ca 1663 - 1692 - 1716 - † 1716

Deze chirurgijn met de te Eeklo zeer verspreide familienaam de Pau, noemde zich «Gillis, zoon van Jan». Hij zou omstreeks 1663 geboren zijn ([184]). In de Eeklose doopregisters vonden wij geen «Gillis» of «Egidius» die in aanmerking kon komen ([185]).

Gillis de Pau trouwde op 25 augustus 1693 met Maria Magdalena Coecke fa Marten en het echtpaar kreeg zeker volgende te Eeklo geboren kinderen :

1) *Maria Magdalena,* ° 13.5.1694.

2) *Jacobus,* ° 7.10.1696.
Werd eveneens chirurgijn (zie hierna).

3) *Barbara Theresia,* ° 8.8.1698.

4) *Martinus,* ° 27.9.1700 — † 27.6.1701.

5) *Dominicus,* ° 27.4.1702.

6) *Judocus,* ° 13.7.1705.

7) *Martinus,* ° 3.2.1710.
Was ook chirurgijn (zie hierna).

Vanaf 1692 is chirurgijn Gillis de Pau onafgebroken terug te vinden in de Ommestellingen ([186]). Hij barbierde, leverde medicijnen en deed

(184) «Gillis de pau fs Jans audt ontrent dertich jaeren Mre cheuresijn binnen deser stede...». SAE-1372/15. Informatie dd. 7.3.1694.
«Gillis de pau fs Jan Mr cherurgien binnen deser Stede out vierenveertich jaeren soo daer ontrent...». SAE-1375/18. Enkwest dd. 24.3.1707.
«Gillis depau filius Jan aut vier a vijfenveertich jaeren Mr cherurgien binnen deser Stede...». SAE-1376/5. Informatie dd. 14.4.1708.

(185) In betrokken periode zijn wel te Eeklo geboren :
— op 27.4.1661 : Egidius de Pau z.v. Egidius en Egidia Maertens.
— op 16.9.1669 : Egidius de Pau z.v. Gabriel en Judoca van Aelst.
— op 15.10.1662 : Catharina de Pau d.v. Joannes en van Petronella de Nokere.
De familienaam DE PAU(W) is zeer verspreid te Eeklo. Tussen 1600 en 1800 werden er volgens de klapper van de doopregisters eventjes 633 de Pau's geboren te Eeklo.

(186) SAE-425-442. Ommestellingen 1692-1716.

visiten ([187]). Rijk zal hij wel niet geweest zijn, want in 1697 woonde hij in een huurhuis van Adriaan Biebuyck ([188]).

Op 10 augustus 1703 werd chirurgijn de Pau door de woeste Karel van der Vynckt met een degen «een steke in sijn rechter been ende eenen cap inden slincker schauwer» toegebracht, toen hij vergezeld van zijn vrouw en van een zekere Adriaan de Clercq komend van de herberg van Jan de Lateur huiswaarts keerde. Het kwam tot een gerechtelijk onderzoek en daaruit blijkt dat de chirurgijn ook patienten in zijn woning opnam om ze aldaar te verzorgen. Tijdens het verhoor van vrouw de Pau verklaarde zij o.a. dat voornoemde Adriaan de Clercq «ontrent de drij maenden thaeren huijse heeft gelogiert om gecureert te worden van een accedent inde sijde.» ([189]).

Gillis de Pau overleed te Eeklo op 28 februari 1716. Zijn weduwe bleef verder kruiden verkopen en de barbierschool open houden. In de Ommestellingen van 1718 werd ze zelfs nog belast «op de chururgie». Vanaf 1719 tot 1725 kreeg ze de hulp van haar zoon Jacobus en in de Ommestellingen werd zij vermeld als : «Via. Gillis de Pau met Jacobus de Pau haeren sone — op de chirurgie». Vanaf 1726 betaalde zij alleen nog belastingen «op haeren wijnckel» ([190]).

Magdalena Coecke heeft op 15 november 1731 haar man in het graf gevolgd.

---

(187) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1694-1715) :
SAE-1020, f° 312.
1021, f° 262.
1022, f° 51, 148, 203, 217, 165, 187, 317, 364.
1023, f° 49, 106, 191, 238, 320.

(188) «Gillis de Pau fs Jans, mr Chirurgien is ten desen sterfhuijse schuldich de somme van twee ponden gr. over reste van het jaerhuijshuere...». SAE-1021, f° 231. Staat van Goed Adriaan Biebuijck († 1697).

(189) SAE-1394/20. Informatie dd. 21.8.1703.

(190) SAE-443-448. Ommestellingen 1718-1729.

Charles GOOSSENS *meester-chirurgijn*

° ca 1671 - 1699 - 1722 - † 1722

Carolus Goossens — ook wel eens Goessens genoemd in sommige akten van de parochieregisters — werd omstreeks 1672 geboren ([191]). Hij was geen Eeklonaar van geboorte. In de Eeklose doopakten komt hij niet voor.

Mr. Charles Goossens is wel te Eeklo getrouwd op 13 juli 1697 met Jacoba Schijvinck, een dochter van Boudewijn, die schoenmaker van beroep was ([192]).

In het gezin werden te Eeklo volgende kinderen geboren :

1) *Livina,* ° 7.8.1698.
2) *Adriana,* ° 20.1.1700.
3) *Nobertus Ignatius,* ° 22.2.1701.
   Werd eveneens chirurgijn te Eeklo (zie hierna).
4) *Ludovicus,* ° 15.8.1703.
5) *Marie Jacoba,* ° 17.10.1705.
6) *Carolus,* ° 14.1.1708.
7) *Joanna Theresia,* ° 11.4.1710.
8) *Martinus,* ° 19.2.1712.
9) *Joseph,* ° 14.8.1713.
10) *Petrus Vincentius,* ° 21.1.1716.

Na zijn huwelijk in 1697 begon Charles Goossens hier te barbieren en te meesteren. Hij is dan ook regelmatig terug te vinden in Staten van Goed van in die tijd overleden personen, wiens erfgenamen nog aan de chirurgijn moesten betalen ([193]).

Ook werd Mr. Goossens geroepen om in gevechten opgelopen kwetsuren te verzorgen. Zo werd Carel vanden Vijnck in 1711 door Goossens «ghecureert naer de conste der medicijnen», zoals onze chirurgijn hetzelf

---

(191) «Charel Goossens fs Pieter, out achtenveertich jaeren, mr. chirurgien binnen dese stede...». SAE-1382/9. Informatie dd. 17.10.1720.

(192) SAE-1022, f° 208. Staat van Goed Bauduijn Schijvijnck († 1705).

(193) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1699-1724) :
SAE-1021, f° 262.
1022, f° 10, 210, 226, 255, 270.
1023, f° 42, 90, 106, 151, 169, 172, 197, 207, 225, 228, 266, 300, 303, 308.
1024, f° 4, 16, 100, 154, 159, 162, 163, 181, 186, 205, 218, 303.
1025, f° 109.

noemde ([194]). In 1719 werd Goossens bij Jan de Baets gehaald die een messteek had gekregen van Jan de Wulf. De verwondingen moeten ernstig geweest zijn, want Mr. Goossens had er voorzichtigheidshalve «den docteur van Caprijcke» ook bij laten komen, daar er in die periode juist geen geneesheer te Eeklo gevestigd was ([195]).

In die tijd liepen er ook al rare kwasten rond en meester-kleermaker Guillaume de Muijnck moet ook zo een exemplaar geweest zijn. In oktober 1720 bracht hij zichzelf meerdere messteken toe in de borst, terwijl hij dronken was en in een vlaag van zinsverbijstering verkeerde. Toen de Muijnck zo bezig was en iemand hem de opmerking maakte van «ghij sult u selven vermoorden», had hij gezegd «dat den duijvel hem daertoe dwonck ende dat hij tselve niet laeten en conde». Het was ook Mr. Charles Goossens die de gewonde, half-krankzinnige de Muijnck verzorgde. Nadien werd Goossens in die zaak verhoord door de Wet, die een onderzoek ter zake instelde daar poging tot zelfmoord toen strafbaar was ([196]).

Chirurgijn Charles Goossens woonde aan de noordkant van de Molenstraat in een huis dat hij in 1699 gekocht had voor 110 pond gr. ([197]). Het is daar ook dat hij op 31.3.1722 stierf.

Zijn weduwe hield de «barbierschool» verder open en in haar winkeltje bleef zij de alledaagse remedie's in voorraad houden. Het is niet uitgesloten dat zij ook bepaalde zalfjes bleef vervaardigen, want in de Ommestellingen 1723-1724 werd zij nog aangeslagen «op de chirurgie». In 1725 is zelfs vermeld : «de Weduwe van Charel Goossens met haeren sone ; op de chirurgie — 100 roeden». Eerst in 1733 zou zoon Norbertus zich als zelfstandig chirurgijn te Eeklo vestigen ([198]).

Jacoba Schijvinck overleed te Eeklo op 9 juni 1740.

---

(194) SAE-1377/13.

(195) SAE-1381/9.

(196) SAE-1382/9.

(197) SAE-832, f° 87. Register Verkopingen dd. 6.6.1699.

(198) «— de wed. van Charel Goossens : 24 Roeden
— de selve met haeren sone Norbertus Coossens t'saemen voor den tijd van 8 maenden op den wijnckel : 1 gemet
— de selve noch alleene voor den tijd van 4 maenden op den wijnckel : 50 roeden
— den voorn. Norbertus Goossens voor ghelijcke 4 maenden als chirurgijn : 150 roeden.»
SAE-450. Ommestellingen 1733.

Ludovicus VAN WAESBERGHE *meester-chirurgijn*

° 1681 - 1707 - 1726 - † 1726

Ludovicus van Waesberghe zag het levenslicht te Eeklo op 23 januari 1681 als zoon van chirurgijn Hubertus van Waesberghe en diens eerste vrouw, Maria de Lateur.

Ludovicus verbond op 25 augustus 1706 zijn levenslot aan dit van Maria Magdalena Buijck, dochter van Jan en van Elisabeth Lippens.

Vrouw van Waesberghe bracht twaalf kinderen ter wereld :

1) *Joannes Baptist*, ° Eeklo 25.6.1707.
   Trad toe tot de orde van de Paters-Minderbroeders onder de naam van Pater Mauritius. Hij was gardiaan in de kloosters van Eeklo, Poperinge, Brugge en Tielt, waar hij op 22.2.1786 nà 58 jaar kloosterleven overleed ([199]).
2) *Maria Jacoba*, ° Eeklo 1.8.1709 - † vóór 1727.
3) *Adrianus*, ° Eeklo 28.8.1710 - † Eeklo 25.6.1713.
4) *Norbertus Vincentius*, ° Eeklo 2.2.1713.
   Werd priester. In 1753 onderpastoor te Watervliet ([200]).
   In 1767 «matricularis» in St.-Salvator-Brugge ([201]).
5) *Franciscus*, ° ? - † januari 1715 ([202]).
6) *Petrus (Jacobus)*, ° ? - † Eeklo 26.4.1716.
7) *Ludovicus*, ° Eeklo 19.1.1715 - † vóór 1727.
8) *Isabella Maria Jacoba*, ° Eeklo, 30.4.1717 - † Eeklo, juni 1721 ([203]).
9) *Maria Francisca Ludovica*, ° Eeklo 23.10.1719.
   Woonde in 1767 te Brugge bij haar broeder-priester Norbertus Vincentius ([204]).

---

(199) P. Petrus B. DE MEYER o.f.m. De Minderbroeders in het Meetjesland (voor 1797). Appeltjes van het Meetjesland, nr. 4. Eeklo 1953, blz. 46.

(200) «... geassisteerd met d'Heer ende M.re Norbertus van Waesberghe vise pastor in Waetervliet, oock haeren broeder...». Huwelijkskontrakt dd. 8.2.1753 van Jan Bapt. van Damme en Angelina C. van Waesberghe.
SAE-1033, f° 271. Staat van Goed Angelina van Waesberghe.

(201) SAE-2245. Onderlinge Gift tussen «heer ende meester Norbertus van Waesberghe, priester ende matricularis der Collegiale ende parochiale kercke van St. Salvators te Brugghe ende Marie Francisca van Waesberghe, gheestelijcke dochter» dd. 5.6.1767.

(202) SAE-178, f° 4156. Overlijdensregister (beschadigd).

(203) SAE-178, f° 4203. Overlijdensregister (beschadigd).

(204) zie voetnoot nr. 201.

10) *Angelina Carolina,* ° Eeklo 23.2.1722.
Trouwde op 11.2.1753 met Joannes Baptist van Damme, ijzerhandelaar te Eeklo.

11) *Philippus Jacobus,* ° Eeklo 27.1.1724 - † Eeklo 17.4.1727.

12) *Eleonora Jacoba,* ° Eeklo 7.2.1726 - † Eeklo 20.1.1730.

Het is eerst in 1707 — nadat zijn vader overleden was — dat Ludovicus van Waesberghe als zelfstandig meester te Eeklo begon te praktizeren ([205]). Te voren was hij waarschijnlijk in de leer bij zijn vader geweest.

Het ging Ludovicus voor de wind. Zijn aanslagen in de Ommestellingen bedroegen vlug het dubbel van zijn collega's, wat er op wijst dat veel Eeklonaren hun vertrouwen in Ludovicus van Waesberghe stelden ([206]). Ook de Hospitaalmeesters deden op hem beroep om «sieke passanten» te verzorgen ([207]).

Zijn drukke beroepsactiviteiten stelden hem echter niet vrij van de burgerlijke verplichtingen die in zijn tijd opgelegd werden aan de Eeklonaren ten einde veiligheid en rust te verzekeren. In 1712 maakte Mr. van Waesberghe samen met zijn collega's Gillis de Pau en Ignatius Marissal deel uit van de toen te Eeklo opgerichte Burgerwacht ([208]).

---

(205) SAE-440-447. Ommestellingen 1707-1727.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1708-1726) :
SAE-1022, f° 311, 328, 357
1023, f° 12, 17, 45, 56, 69, 72, 77, 110, 116, 121, 125, 130, 168, 171, 194, 205, 223, 224, 236, 250, 253, 256, 268, 289, 293, 302, 303, 307, 321
1024, f° 2, 39, 45, 88, 104, 128, 131, 138, 142, 152, 163, 170, 174, 211, 225, 245, 273, 288, 296
1025, f° 2, 45, 49, 54, 66, 80, 104, 111, 117, 147, 176, 183, 204, 294
1026, f° 23, 34, 177

(206) Ludovicus van Waesberghe werd bv. voor de Ommestellingen 1720 aangeslagen op 3 gemet. Zijn collega's Marissal en Charles Goossens werden toen slechts op 1 ½ gemet belast, terwijl Jan van Vaernewijck maar op 1 gemet betaalde.
In 1717 betaalde van Waesberghe ook reeds op 3 gemet. Dr. med. Andreas Hubrecht werd toen slechts op 2 gemet belast.

(207) SAE-1673. Hospitaalrekeningen 1711-1722.

(208) Er werden toen 74 ploegen gevormd, die elk bestonden uit een «Corporael», een «Adelborst» en acht «Suppoosten».
Ploeg 4 bestond uit :
Corporael : Frans de Lateur.
Adelborst : Mr Ignatius Marisael.
en 8 suppoosten.

Ook de Wet van Eeklo gaf werk aan van Waesberghe, die in 1708, 1710 en 1718 opdracht kreeg een lijkschouwing uit te voeren op personen die op de een of andere manier gewelddadig waren omgekomen ([209]).

Jarenlang was er geen vuiltje aan de lucht tot in 1722 baljuw Jean Francois Baesbanck ([210]) er achter kwam dat Mr. Ludovicus wettelijk niet in regel was om de chirurgie uit te oefenen. Van Waesberghe werd voor de Eeklose Vierschaar gedaagd en beschuldigd dat hij «hem daeghelijckx vervoordert van t'exerceren de conste van chirurgie soo verre selfs van te doen curen ende operatien extraordinaire sonder daertoe bij desen Collegie gheautoriseert te wesen allessints noghtans quaelijck ende onghefundeert niet alleene omdat hij noijnt examen voor het College Medicum en heeft ghepasseert, maer wel pricipalijcken omme dat hij tot het bedrijven van dierghelijcke functie oock noijnt bij desen Collegie en is gheadmitteert gheworden het welcke directelijck contrarie is aen het Reglement op faict van medicijnen gheemaneert ende bij Sijne Majt. ghedecreteert...» ([211]).

Wij weten meteen waar het paard gebonden lag. Mr. Ludovicus van Waesberghe had nooit examen afgelegd voor het College Medicum en hij had evenmin een officiële vergunnning van het Eeklose stadsbestuur bekomen om zijn functie — die hij terloops gezegd reeds vijftien jaar ongestoord bedreef — uit te oefenen.

In zijn verweer is te lezen dat Dr. med. Claudius van der Sluijs en Mr.-Chirurgijn Pr. Juliaens, beiden van Gent, reeds in 1706 Ludovicus van Waesberghe «habel ende capabel» hadden bevonden om de functie van chirurgijn uit te oefenen, wat met attesten bewezen werd. Mr. van Waesberghe hoopte dan ook dat de voorgelegde verklaringen zouden volstaan en in ontkennend geval «hem te designeren alwaers hij het questiens examen zoude moeten passeren».

Zonder twijfel zal van Waesberghe al zijn invloed in de weegschaal geworpen hebben en het Eeklose Schepencollege in Vierschaar vergaderd

---

Ploeg 6 bestond uit :
Corporael : Mr Ludovicus van Waesberghe
Adelborst : P. Laros.
en 8 suppoosten.
Ploeg 8 bestond uit :
Corporael : Jan van Hevele
Adelborst : Mr Gillis de Pau
en 8 suppoosten.
SAE-816. «Lijste van de borgherlicke wachten» 4.2.1712.

(209) SAE-1398/9, 10, 14, 15.

(210) Jan Frans Baesbancq was van 1718 tot 1722 baljuw te Eeklo.

(211) SAE-201, f° 53. Register Admissien dd. 15.7.1722.

velde op 15.7.1722 het volgende voor van Waesberghe zeer gunstige vonnis : «... consenteert dat den suppliant omme de schaersheijt van experte meesters binnen dese jurisdictie par interim ende tot alderstont anders gheordonneert sal vermoghen 't exerceren de conste in dese requeste vermelt...», zodat meteen van Waesberghe zijn toestand geregulariseerd werd.

In 1721 kocht Mr. Ludovicus van Waesberghe de ouderlijke woning van de van Waesberghe's, nl. het huis «de lely», gelegen op de Markt, waar hij ging wonen. Hij betaalde hiervoor 140 pond gr. aan zijn stiefmoeder Petronella de Roo ([212]).

Hij werd ook schepen in het dienstjaar 1725-1726 en het is tijdens die ambtsperiode dat Mr. van Waesberghe te Eeklo overleed op 10 september 1726. Zijn stoffelijk overschot werd bijgezet «in templo in choro Beata Maria Virginis». Hij was zesenveertig jaar oud.

In het sterfhuis bevonden zich de gewone huisraad en voorwerpen die bij zijn stand hoorden en daar waren o.a. bij «twee tonnen dobbel bier ende een tonne cleijn bier, seven stoopen reijnsche wijn ende een hondert vijftich ijdel bouteillien, elf ijdel biertonnen met neghen cannekens dienende om te ghebruijcken tot Ghendts bier...». De aflijvige was ook bezitter van «een peert, twee sadels, toom ende twee paer leerssen.»

In die tijd deden de van Waesberghe's ook zo wat al aan duogeneeskunde. Chirurgijn Ludovicus van Waesberghe was inderdaad samen met zijn halfbroer, Dr. med. Norbertus Antonius van Waesberghe, elk voor de helft gerechtigd in de «medicijnenwinkel» ([213]).

De schuldenaars — er waren eventjes 242 personen die nog moesten betalen wegens gekregen diensten en geleverde medicijnen — waren meestal Eeklonaren, maar betaling werd ook verwacht van : «de dochter van Lanschoot, cruijpuijt — Gijselbert, cruijskensstraete — den heere van Oostwinckel — den meulenaere van Lembeke — den temmerman van balgheroecke — den smet aenden cruijpuijt — den schaeper inde gochelare en den Bailliu van Oostwijnckel», die alleen al voor meer dan 7 pond gr. in het krijt stond.

---

(212) In de koopakte was o.a. vermeld : «... ende is den cooper bovendien verobligiert de vercooperigghe haer leven lanck gheduerende te cureren ende onderhouden van leverijnghe van medecijnen incas van noode sonder verghelt...». SAE-836, f° 47. Register Verkopingen dd. 22.2.1721.

(213) «Item compt hier de somme van vierentwintich ponden groon. over d'helft van alle de medecijnen inden wijnckel midts de wederhelft competeert aenden doctor van Waesberghe, voorts alle instrumenten met de doosen, potten, mortier, desteleerketel ende datter voorts aen toebehoort alle de medecijnboecken, ende alsoo generaelijck alle het gonne dienstigh tot den voorseijden medecijnwijnckel ende desteleerijnghe alsoo gheestimeert door den voorseijden doctor ende Mr Adriaen van Waesberghe, vooght van de voorseijde weesen dus... 24-0-0 . »

Ook voor het «raseren der baerden» stonden verschillende personen in totaal voor 16 - 13 - 2 pond gr. op de kerfstok.

De Staat van Goed van chirurgijn Ludovicus van Waesberghe werd afgesloten met een batig saldo van 379 - 10 - 8 pond gr. ([214]).

De weduwe van de chirurgijn hertrouwde te Eeklo op 1 oktober 1728 met de lakenhandelaar Jacques de Zutter fs Jacques ([215]).

---

(214) Bij zijn overlijden was Ludovicus van Waesberghe eigenaar van het huis «de Lelie» gelegen op de Markt, van een tweede huis eveneens op de Markt en van 453 roeden bos, genaamd «den heijbosche», gelegen te Eeklo, in de buurt van «den cleenen waterganck». Hij was ook voor de helft gerechtigd in een hofstede en land, samen groot 7 gemet 266 roeden, gelegen te St.-Laureins in de Kruiskensstraat (afkomstig van verkaveling Jan de Lateur-Cathelijne Dijserinck).
SAE-1025, f° 244. Staat van Goed Ludovicus van Waesberghe dd. 14.5.1727.

(215) Op 3.6.1728 — dus nog voor zij hertrouwde — kocht Maria Buijck van Jan Frans de Smet een stuk land te Eeklo «op het Oostvelt» van 2 gemet 290 roeden voor een som van 11 pond. gr.
SAE-837, f° 71. Register Verkopingen dd. 3.6.1728.

Petrus Egidius Ignatius MARISSAL *meester-chirurgijn*

° ? - 1707 - 1753 - † 1753

Ignatius Marissal — want zo werd hij gewoonlijk vermeld — had reeds te Gent gewoond toen hij in 1707 te Eeklo zijn kunde ter beschikking kwam stellen. Hij was houder van een attestatie hem verleend door «Mr. N. Vandenhove, licentiaet inde medicijnen en prelecteur der chirurgie binnen de voorn. Stadt van Ghendt van date VIII[en] der maent junij 1707 inhoudende ghetuighenisse van sijne naerstigheijt int frequenteren vande lessen der theorie ofte fondamentele beginselen der cherergie den tijt van twee Jaeren». Op grond van voornoemd getuigschrift en «ghesien oock de attestatie vanden heere pastor van Ste. Salvatorskercke binnen Ghent nopende het Roomsch Catholijcq ghelove, eerelick comportement ende deughsaem leven», kreeg Marissal op 24 juni 1707 inburgering te Eeklo ([216]).

Van waar chirurgijn Marissal oorspronkelijk afkomstig was kunnen wij niet met zekerheid zeggen ([217]).

Zijn vrouw, Suzanna Mortaer (ook : Morta(r)e, Mortara), was «vroedevrauwe» ([218]). Zij ging dus de kraamvrouwen bijstaan, doch zijzelf lag regelmatig ook in het kraambed en zij baarde volgende kinderen :

---

(216) SAE-201, f° 15. Register Inburgering dd. 24.6.1707.

(217) Chirurgijn Marissal bezat alleszins ook relatie's te Brugge, want de aldaar wonende Marie Therese Pauwens verklaarde zich 30 pond. gr. borg bij de inburgering van Marissal te Eeklo.
In de doopakte van een van zijn te Eeklo geboren kinderen staat er mogelijks enige aanwijzing over de herkomst van Marissal. In betrokken akte lezen wij :
‹15a aprilis 1722 baptisavi Sussannam Catharinam fam Ignatij Marischal et Susanna Mortara coniugum. Susceptores sunt Joannes Mortara et Judoca hoedt, natam pridie circa nonam vespertinam ut asserit Catharina de Smet obstetrix.›
(SAE-151 f° 2702).
Met andere hand werd boven ‹Ignatij› bijgeschreven ‹Petri Egidij›. Onder de akte schreef zelfde hand eveneens : ‹ Nota. quod vocetur Petrus Egidius Ignatius Marissal ut constat ex baptismali eius insulis in parochia Sta. Catharina. ›.
Hieruit blijkt dat Marissal gewoonlijk ‹Ignatius› zal genoemd zijn maar dat hij werkelijk ‹Petrus Egidius Ignatius› gedoopt werd.
Volgens bovenstaande akte zou chirurgijn Marissal gedoopt zijn in de St.-Catharina-parochie te Rijsel.

(218) ‹ Ignatius Marisschael, chirurgien,
Susana Mortaer, sijne huisvrauwe ende vroedevrauwe,
Joanna Cathatina ende Anna Theresia Marisschael,
hunne 2 dochters hun selfs bij competente aude,
Joris Taelman, dienstknecht. ›
SAE-143. Telling 1748, blz. 50.

1) *Jacobus,* ° ? - † Eeklo 9.4.1714.
2) *Susanna Petronilla,* ° Eeklo 11.2.1708 - jong overleden.
3) *Joanna Carolina,* ° Eeklo 27.3.1709.
4) *Joannes Baptist,* ° Eeklo 16.1.1711.
5) *Joanna Catharina,* ° Eeklo 7.5.1715.
   Trouwde op 4.9.1753 — kort nà het overlijden van haar vader — met Cosmas Damianus Taelman, chirurgijn, die de zaak van zijn schoonvader zou overnemen (zie hierna).
6) *Anna Petronella,* ° Eeklo 26.7.1717 - † Eeklo 20.2.1718.
7) *Anna Theresia,* ° Eeklo 6.1.1719.
   Werd op 23.4.1748 de vrouw van Georgius Ferdinand Taelman, chirurgijn te St.-Laureins, nadat hij bij vader Marissal in de leer was geweest ([219]).
8) *Susanna Catharina,* ° Eeklo 14.4.1722.
   Huwde op 4.11.1740 met Guilielmus Franciscus Bourgois, vermoedelijk ook chirurgijn ([220]).
9) *Agnes Theresia,* ° Eeklo 27.9.1724 - † Eeklo 18.10.1724.
10) *Elisabeth Josepha,* ° Eeklo 14.4.1727 - † Eeklo 3.5.1727.
11) *Rosa Francisca,* ° Eeklo 4.3.1729 - † Eeklo 25.6.1729.

Chirurgijn Marissal was hier vrij vlug ingeburgerd en als goede keurbroeder deed hij ook dienst als «weerbare man». In 1712 was hij «Adelborst» en in 1725 «Corporal» van een ploeg Burgerwachten, die de stad moesten beveiligen tegen dieven, landlopers en bedelaars ([221]).

In 1709 kocht hij voor 442 gulden vl. een huis op de Varkensmarkt ([222]). In 1730 verwierf hij een tweede huis eveneens op de Varkens-

---

(219) « Jooris Taelman, dienstknecht van Mr. Ignatius Marissal. »
SAE-817. «Lijst vande geengageerde militie» (weerbare mannen) dd. 7.6.1747. « ... aen Georgius Ferdinandus Taelman cherusijn tot St Laureins over visiten ende leverinnghe van medecijnen. »
SAE-1031, f° 192. St.v.G. Joanne Dunnewet († St.-Laureins 20.2.1753).
« ... aen Georgius Ferdinandus Taelman over leverijnghe van medecijnen ende gedaene visiten... ». SAE-1032 f° 176. St.v.G. Joanne de Groote († St.-Kruis-Amb. Aardenburg 12.4.1757).
Zie ook Rob. BERNAERT. Kronieken van St.-Laureins, blz. 515.

(220) « Item aen Mr Frans Bourgeois chirurgien tot Adeghem over leverijnghe van medicijnen 0 - 11 - 0 ». SAE-1035 f° 14. St.v.G. Jacobus Praet († 1764).
In 1802 was een zekere Ignatius F. Bourgeois geneesheer te St.-Laureins, waarvan niet uitgesloten is dat hij de zoon van Frans was.

(221) SAE-816. «Lijste borgerlijcke Wachten» dd. 4.2.1712 & 6.7.1725.

(222) «... een huijs ende erfve, groot 10 roeden, metten voorhoofde west de Verckensmaerckt, noort de wed. ende hoors Pauwel de Langhe, oost Livinus Weijtssens, suijt Jan Francies van Crombrugghe... ». SAE-834, f° 99. Register Verkopingen dd. 2.7.1709.

markt gelegen, dat hij voor 1.000 gulden kocht aan Jan van de Poele ([223]).

Marissal woonde ten andere op de «Verckensmaerckt» en het was hem gegund meer dan 45 jaar het wel en wee van de Eeklonaren te delen ([224]). Hij overleed te Eeklo op 8 april 1753 en hij werd met een hoge dienst in de St.-Annakapel begraven.

Zijn weduwe volgde hem op 15.10.1758. Volgens de begraafakte was zij toen 73 jaar oud.

---

(223) «... een huijs mette erfve, groot ontrent de drijensestigh roeden en alf daermede gaende ende d'helft vanden gemeenen steenput daeropstaende ghestaen ende ghelegen binnen dese stede opde Verckensmaert abouterende suijt het groot huijs ende erfve competerende Jo^e^. Cathartna Weijtssens, west de voornoemde Verckensmaert, noort Sr. Jan Frans van Crombrugghe ende het Lijndraeijersstraetjen alf hiermede gaende ende oost d'hoors van dheer Jan Veltganck... ». SAE-837, f° 167. Register Verkopingen dd. 15.3.1730.

(224) SAE-440-459. Ommestellingen 1707-1753.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1714-1747) :
SAE-1023, f° 235, 304
1024, f° 88, 239
1026, f° 8, 17, 87, 92, 144, 158, 171, 213
1027, f° 76, 83, 142, 163, 176, 223, 248
1028, f° 75, 115, 124, 193
1029, f° 16, 56, 120, 183, 244

Remigius CAMBIER *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1070 - 1709 - † ?

Op 1 september 1707 verwierf Dr. Cambier de inburgering te Eeklo. Voor hij hier kwam was hij reeds in dienst geweest in het Bijlokehospitaal te Gent ([225]).

Het was Cambier die bijgestaan door chirurgijn Charles Goossens op 11 januari 1709 de lijkschouwing verrichtte op de langs de weg dood aangetroffen Dr. Pieter van Waesberghe ([226]).

Dr. Cambier is hier niet lang gebleven, want reeds omstreeks juli 1709 ging hij terug naar Gent wonen ([227]).

In 1712 verkocht zijn vrouw, geboren Marie van der Vynck, wonend te Gent, vier gemet land gelegen te Eeklo, «inde blackstraete», dat ze geërfd had van Livine de Rave ([228]).

(225) « ... Mr Remigius Cambier doctor inde medicijnen, pensioene gheweest vande Stadt van Ghendt in het hospitael de Bijlocke aldaer, daerbij verthoonende dat hij van dheeren van het Magistraet der selve Stadt hadde versocht sijne dumisste... ... ghesien oock de acte van zijne admissie als doctor ten penstoene voorseijt van date XIX X^bre 1696 aem hem verleent bij Schepenen vande Keure ende Raedt vande voorseijde Stadt van Ghendt... ». SAE-201, f° 15, Register Inburgering dd. 1.9.1707.

(226) Zie voetnoot nr. 164.

(227) « Mr. Remigius Cambier als doctor over den tijd van 7 maenden tot sijn vertreck... ». SAE-440. Ommestellingen 1709.

(228) SAE-834, f° 239. Register Verkopingen dd. 20.4.1712.

Andreas HUBRECHT *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1709 - 1717 - † ?

Dr. Andreas Hubrecht is zich in 1709 te Eeklo komen vestigen. Over zijn verleden weten wij alleen dat «sijne admissie ende promotie als licentiaet inde medicijnen verleent bij de Universiteijt van Loven» dateerde van 8.11.1701 ([229]).

Hubrecht was getrouwd met een zekere Judoca van Zele en van het betrokken echtpaar zijn volgende kinderen gekend :

1) *Petrus,* ° Eeklo 28.8.1709.
2) *Catharina,* ° Eeklo 14.8.1710.
3) *Vincentius,* ° ? - † Eeklo 14.9.1715.
4) *Bernardus,* ° ? - † Eeklo 21.2.1717.

Buiten zijn doktersprakijk, die niet heel druk schijnt geweest te zijn, vulde Dr. Hubrecht zijn tijd met het uitoefenen van een schepenambt in het dienstjaar 1714-1715 ([230]).

Dr. Hubrecht woonde «op het Kerkhof», het huidige Kerkplein, in een van de drie huizen toebehoord aan de kinderen Jan Toebast. Achter die huizen lag een gemeenschappelijk grasveld en de pachters hadden door «de groote poorte dienende tot den uuijtwegh van het voorseijde graspleijn altijds passage ghehadt.» Onze geneesheer vond niet beter dan in 1710 voor die poort «een haeghe ofte weere te doen stellen», wat de andere huurders zich niet lieten welgevallen en wat uitdraaide op een proces ([231]).

Niettegenstaande Dr. Hubrecht zeker tot in 1722 te Eeklo bleef wonen, betaalde hij slechts tot 1717 belastingen op zijn verdiensten als geneesheer ([232]). De oorzaak van het niet meer actief zijn konden wij niet achterhalen, doch het is goed mogelijk dat Dr. Hubrecht zelf aan het ziekbed gekluisterd geraakte.

Na 1722 vonden wij geen spoor meer van deze geneesheer.

Ook zijn weduwe moet het niet breed gehad hebben, want wegens «insolventhede» was zij niet in staat een schuld van 5 pond gr. — ver-

(229) SAE-201, f° 21. Register Admissien dd. 13.3.1709.
(230) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1711-1717) : SAE-1023, f° 121, 136, 242, 259, 309
(231) SAE-1377/18 Enkwest dd. 24.12.1711.
(232) SAE-440-445. Ommestellingen 1709-1722.

moedelijk wegens levering van brandhout — te voldoen aan Livinus van Damme, molenmaker en taillehouthandelaar, die in de Boelare woonde ([233]).

(233) « Item vint men goet vande wed. vanden doctor Huijbrecht de somme van vijf ponden gr. ende oock niet recouvre lick dus hier ... Me. ». SAE-1027, f° 167. St.v.G. Livinus van Damme fs Carel, echtg. Maria Laros, dd. 5.3.1726.

Joannes VAN VAERNEWIJCK *meester-chirurgijn*

° 1690 - 1716 - 1734 - † 1747

Jan van Vaernewijck die geboren werd te Eeklo op 21 april 1690, was nauwelijks elf jaar toen zijn vader, chirurgijn Guillaume van Vaernewijck, in 1701 stierf op een ogenblik dat hij zo goed als bankroet was. Van zijn vader zal Jan van Vaernewijck dus niet veel geleerd hebben, niettegenstaande hij dit later wel beweerde ([234]).

Heel wat meer kennis deed hij op in de jaren 1711-1713 toen hij in het leger en op het slagveld als chirurgijnsknecht dienst deed bij een «Regiment Suisse» ([235]).

Waar Jan van Vaernewijck nog chirurgijnsknepen leerde, weten wij niet, doch in 1716 bevestigden Claudius van der Sluijs, geneesheer, en Joannes Hamelijnck, chirurgijn, beiden van Gent, dat Jan van Vaernewijck bevoegd was om de chirurgie uit te oefenen ([236]). Het was ten andere op grond van dit laatste attest dat van Vaernewijck meende zieken te mogen genezen, wat hij dan ook vanaf 1716 te Eeklo deed ([237]).

Jan van Vaernewijck had zonder de waard — in dit geval de sedert 1722 hier fungerende baljuw Lefer — gerekend, die er in eens in 1725 op stond dat van Vaernewijck zou «gheadmitteert» worden door de Wet,

---

(234) « Jan van Vaernewijck fs Guilliaume in sijn leven chirurgien binnen dese stede, so dat hij supplient hem van joncx af heeft gheexecerceert inde conste der chirurgie ende medicijnen... »
SAE-201, f° 64. Register Admissien dd. 12.12.1725.

(235) « Nous Soussigné Chijrurgien en chef du Regiment Suisse de Villers certifions que le nommé Jean van Vaernewijck, nous ait fidelement servi en qualité de garcon chijrurgien pendens deux années Le quelle nous ait donné de marcques de son assisduite envers le malades et blessées ce pourquoy nous avons donné ce present certificat et signé de nostre main fait à Arras ce le 3me fevrier 1713, était signé Bidault. » SAE-201, f° 64. Register Admissien dd. 12.12.1725.

(236) « Wij onderschreven doen te ghelooven dat wij ondervraeght ende geexamineert hebben Joannes van Vaernewijck fs Guille veele questien raeckende de chirurgie ende de medecijnen opde welcke mits wij hem capabel hebben bevonden op de selve conste te exerceren ende ons op onze vraeghen heeft verantwoort soo ist dat wij hem onze attestatie sijn ghevende om de selve conste te exerceren ende capabel hebben bevonden om het selve te doen. Ghegeven tot Ghendt den elfsten meij 1716 ende waeren onderteeckent Claudius VANDER SLUIJS, licentiaet inde medecijnen ende Joannes HAMELYNCK, mr chirurgijn. »

(237) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1723-1734) :
SAE-1025, f° 49, 73, 93, 129, 184, 259, 262, 278, 288, 307, 317, 332
1026, f° 41, 53, 63, 77, 107, 119, 120, 127, 134, 177
1027, f° 18, 76

hetgeen nooit gedaan was geweest niettegenstaande hij reeds ongeveer negen jaar aan het werk was.

Jan van Vaernewijck werd voor de Wet gedaagd en hij was dan ook verplicht van op 13.8.1725 examen te gaan afleggen voor het «Collegie Medicum» te Gent. Uit een en ander blijkt dat de Eeklose Wet de reglementen zo nauw niet toepasten, aangezien er slechts na vele jaren ingegrepen werd tegen van Vaernewijck, die dus eigenlijk slechts in 1725 officieel een vergunning kreeg.

Intussen had Jan van Vaernewijck op 17 juni 1721 ook reeds een levensgezellin gevonden in de persoon van Maria Magdalena Spijcket, die te Eeklo het leven zou schenken aan volgende kinderen :

1) *Anna Josepha*, ° 8.7.1712 - † Eeklo 14.7.1722.
2) *Joannes Jacobus*, ° 27.5.1723.
   Vestigde zich te Maldegem als chirurgijn ([238]). Hij was in 1790 nog in leven.
3) *Maria Jacoba Francisca*, ° 3.7.1725 - † Eeklo 10.9.1730.
4) *Carolus Ludovicus*, ° 16.4.1728.
5) *Norbertus Antonius*, ° 10.7.1720.
   Dr. Norbertus Antonius van Waesberghe was zijn dooppeter.
6) *Maria Francisca*, ° 22.8.1730.

Chirurgijn Jan van Vaernewijck woonde in 1722 ergens op de zuidkant van de Markt. Vanaf 1725 ging hij aan de overkant wonen, waar hij toen het derde huis komend van de Boelare betrok.

In 1727 kocht Mr. van Vaernewijck een «erfve ofte lochtijnck» van 26 roeden groot, terwijl hij in 1728 voor 200 pond gr. eigenaar werd van het huis dat hij op de Markt bewoonde ([239]).

In 1734 zag Jan van Vaernewijck een betere toekomst liggen te Maldegem, waar hij zich ging vestigen. Daar werden nog geboren :

7) *Hendricus Ludovicus*, ° ca 1735.
   Werd kleermaker en woonde in 1790 te Aalter.
8) *Pieter Guillaume*, ° ca 1741.
9) *Anna Catharina*, † Maldegem 11.12.1747.
10) *Carolina Francisca*, † Maldegem 25.12.1747.

Mr. Jan van Vaernewijck overleed te Maldegem op 1 oktober 1747 ([240]). Buiten het huis op de Markt te Eeklo was van Vaernewijck ook eigenaar van een woning in de Noordstraat te Maldegem, eigendom die hij slechts twee maanden voor zijn afsterven gekocht had.

(238) SAE-442-450. Ommestellingen 1716-1733.
(239) SAE-837, f° 33. Register Verkopingen dd. 22.12.1727.
SAE-837, f° 86. Register Verkopingen dd. 11.11.1728.
(240) SAE-1029, f° 105. Staat van Goed Jan van Vaernewijck dd. 11.7.1748.

Zijn vrouw, Maria Spijcket, heeft hem achtendertig jaar overleefd en zij is overleden te Maldegem op 24.9.1785 ([241]).

(241) SAE-1039, f° 159. Staat van Goed Maria Spijcket dd. 23.4.1790.

Jacobus DE PAU fs Gillis *meester-chirurgijn*

° 1696 - 1719 - 1725 - † ?

Jacobus de Pau, geboren te Eeklo op 7 oktober 1696, zette het werk van zijn vader, chirurgijn Gillis de Pau, verder. Na het overlijden in 1716 van vader de Pau, bleef de weduwe «de chirurgijnswinkel» verder uitbaten ([242]). Vanaf 1719 kwam Jacobus in de zaak helpen en dit duurde tot in 1725 ([243]). In dat jaar schiep baljuw Judocus Lefer orde in het wereldje van de Eeklose chirurgijns en toen bleek dat ook Jacobus de Pau de voorziene proeven niet afgelegd had. Hij werd dan ook aangeklaagd ([244]).

Jacobus de Pau is waarschijnlijk nooit in zijn examen gelukt of heeft zich nooit voor het «College Medicum» te Gent aangeboden, zodat het hem verboden was verder de geneeskunde uit te oefenen. Te Eeklo waren geen sporen te vinden dat oud-chirurgijn Jacobus de Pau nà 1715 nog de chirurgie zou uitgeoefend hebben ([245]).

(242) SAE-442-443. Ommestellingen 1716-1718.

(243) « Via Gillis de Pau met Jacobus de Pau haeren sone — op de chirurgie... ».
SAE-443-446. Ommestellingen 1719-1725.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1719-1722) :
SAE-1024, f° 33, 53, 88

(244) « ... inde saecke vanden Baillui der selve stede als Heesschere bij req. vanden 6.6.1725 jeghens den voornoemden Norbertus Goossens Verweerdere betrocken neffens Jan van Vaernewijck ende Jacobus de Pauw... ».
SAE-201, f° 63. Register Admissien. Admissie Norbertus Goossens dd. 19.9.1725.

(245) In de jaren 1727-1728 werd een «Jacques de Pau, chirurgijn te Waarschoot» vervolgd voor de Raad van Vlaanderen te Gent in verband met de onwettige uitoefening van het beroep van chirurgijn. (J. BUNTINX. Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen. 1964. nr. 22.992).

Judocus VAN LANDEGEM *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1720 - 1723 - † 1723

Vanaf 1717 — het jaar dat Dr. Hubrecht niet meer actief was — tot in 1720 was er te Eeklo geen residerend geneesheer.

Alleen vier chirurgijns, nl. Ludovicus van Waesberghe, Charles Goossens, Ignatius Marissal en Jan van Vaernewijck, stonden in voor het verzorgen van de zieken.

Het was eerst in het begin van het jaar 1720 dat de nieuwe geneesheer, Judocus van Landegem, hier aankwam ([246]).

Hij was getrouwd met Isabella Catharina Veltganck, dochter van Jan en van Cornelia Goedertier, dus van de in die tijd zeer rijke en machtige Eeklose familie Veltganck.

Dr. van Landegem woonde in de Stationsstraat, in het gedeelte tussen de Kaai- en Patersstraat.

Het geluk was hem niet gegeven lang bijstand en hulp te brengen aan de Eeklose zieken, want reeds op 23 december 1723 is Dr. van Landegem te Eeklo van deze wereld gescheiden zonder nakomelingen achter te laten. Hij werd begraven in de gemeente Nevele «apud penitentes in suo cemiterio», d.w.z. in de familiebegraafplaats aldaar ([247]).

Isabella Veltganck bleef weduwe en zij heeft haar man tot 5 april 1759 overleefd. Er waren zeer veel erfgenamen, die van haar fortuin deelden ([248]).

---

(246) SAE-444-445. Ommestellingen 1720-1723.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1720-1723) :
SAE-1024, f° 123, 163, 273
1025, f° 45

(247) « 23a Xbris 1723 obijt Judocus van Landeghem maritus Isabelle Catharine Veltganck sepultus est in Nevele apud penitentes in suo cemiterio, officio summo. »
SAE-179, f° 2303. Overlijdensregister.
Dr. van Landeghem was dus waarschijnlijk afkomstig van Nevele.
In 1731 leefde te Ursel ook een Doctor Petrus Jacobus van Landeghem, die mogelijks verwant was met de Eeklose geneesheer. (J. VANDEVEIRE. Waartoe een proces nog dienen kan — Telling Ursel 1731. Appeltjes van het Meetjesland. 1959, blz. 257).

(248) SAE-1032, f° 249. Staat van Goed Isabella C. Veltganck. De familie van Vaernewijck bevond zich ook onder de erfgenamen.

Norbertus Ignatius GOOSSENS *meester-chirurgijn*

° 1701 - 1725 - 1738 - † 1738

Norbertus Goossens die op 22 februari 1701 het levenslicht zag in het gezin van de Eeklose chirurgijn Charles Goossens, zal reeds van jongsaf in het vak gezeten hebben. Het scheren van baarden, het zetten van lavementen en het aderlaten zal hij zeker bij zijn vader geleerd hebben. Vader Goossens overleed in 1722 en reeds in 1723 werd Norbertus Goossens als «mr cherurgien» betiteld wanneer hij voor de Wet moest komen getuigen in een zaak van Marie Scherpinck tegen Digna Pieters die het op de Eiermarkt aan de stok hadden gekregen tegen mekaar (249).

Norbertus Goossens schijnt het in die jaren ook nog zo druk niet gehad te hebben in zijn stiel, want hij was veel op stap en dwaalde door de velden. Uit een gerechtelijk onderzoek — maar dan een tegen hem — weten wij dat hij in de jaren 1723-1724 in de zomerse maanden juli en augustus regelmatig op het pad was en dan maar liefst met «een roer» of geweer op zijn schouder. Hij moet dus een meer dan verwoed jager geweest zijn. Dit zou nog zo erg niet geweest zijn, indien Norbertus het bij het normale wild had gelaten. Dit was niet het geval, want van chirurgijn Goossens werd gezegd dat hij een «hoerenjaegher» was, wat zelfs onder eed door Joos de Coorebijter voor de Wet verklaard werd, nadat zijn jonge dienstmeid Elisabeth Berthels bijna verkracht was geworden door de jonge Goossens. De getuigenissen waren niet vaag en de getuigen spraken heel klare taal, zodanig dat de Norbertus Goossens ten laste gelegde feiten hem heden ten dage maanden gevang zouden kunnen kosten wegens minstens poging tot verkrachting (250).

---

(249) «Norbertus Goossens fs Charel, out drijentwintich jaeren, mr cherurgien binnen dese stede...».
SAE-1383/8. Informatie dd. 29.4.1723.

(250) Norbertus Goossens had reeds van in 1723 zijn ogen op een jonge meid van Joos de Coorebijter laten vallen, want toen reeds had hij getracht Elisabeth Berthels te benaderen wanneer zij zich alleen op het land bevond. Elisabeth was toen gaan lopen, omdat zij reeds van verschillende personen gehoord had dat de jonge chirurgijn Goossens «niet te betrauwen was».
In juli 1724 ontmoette Goossens terug Elisabeth die «inden selven acker» aan de arbeid was. Goossens bood de meid «eenen snuijf» aan en hij had «haer met schoon spreken ende met soeticheijt ghetracht te verwilligen opdat sij haer van hem vleesschelijk soude hebben willen laeten bekennen». Het metsje liet zich niet verleiden en wanneer Goossens zelfs geweld begon te gebruiken, weerde zij zich «met alle cracht», zodat hij niet «sijnen wille ende intentie conde volbrijngen».

Wij vonden te Eeklo geen spoor van een veroordeling of straf, zodat wij veronderstellen dat Goossens eerder milde rechters zal ontmoet hebben. Reeds in september 1725 kreeg Norbertus Goossens van het Eeklose Magistraat zelfs de toelating om zich als zelfstandig meester te vestigen ([251]).

Op 30 mei 1733 trouwde hij met Maria Anna Verhaeghe (° Zottegem ca 1713) en vanaf die tijd woonde hij aan de noordkant van de Markt (toen het 11e huis vanaf de Boelare) ([252]).

Zijn jeugdzonden werden hem blijkbaar vergeven en heel wat Eeklonaren stelden hun vertrouwen in chirurgijn Goossens om van hun ziekten en kwalen af te geraken ([253]).

De kinderen van Norbertus Goossens en Maria Verhaeghe waren :

1) *Joanna Livina*, ° Eeklo 3.9.1733.

Het moet in 1724 voorzeker een lange hete zomer geweest zijn, want op 12 augustus van dat jaar, werd het met chirurgijn Goossens van kwaad tot erger. Wij laten Elisabeth Berthels dan ook zelf aan het woord om te vertellen wat haar toen overkwam. Onder eed verklaarde zij aan de Wet het volgende : « Voorts verclaert de deposante dat den ghemelden Norbertus Goossens op Saterdach lestleden wederom is ghecommen tusschen vijf ende ses uren smorgens bij haer deposante inden Acker hebbende aldaer ghedreven de koeijen van voornoemden haeren meester ende zijnde besich met het vermaeckhaut toe te doen opdat deselve koeijen niet en souden hebben uutgebrocken, hebbende den voorseijden Goossens wederom op sijne schauderen een roer, alswanneer hij andermael met schoon spreken haer deposante heeft ghetracht te verwilligen om haer vleesschelijck te moghen bekennen en mits hij sagh dat naer veel woorden hij daertoe met soeticheijt niet en conde gheraecken ende sij deposante sulcx altijt bleef weijgheren, tuijgt dat hij alsdan van hem heeft geworpen het voornoemde sijn roer ende haer deposante heeft aangegrepen met ghewelt, worpende haer ter aerden ende opheffende haeren rock, ende hebbende Bloot sijne mannelijcke partije heeft hem op haer gheleijt doende alle gewelt om haer te connen bekennen, sonder dat hij nochtans daertoe conde gheraecken door de groote teghenweire die sij deponsante noch mael was doende, ende mits den voorseijden Joos de Coorebijter haeren meester daer ontrent was werckende met sijn peerden op een stuck landt, verclaert dat sij ghedurende dat den voorseijden Goossens haer het voornoemde ghewelt was aendoende op den selven haeren meester diversche reijsen heeft gheropen om hulp, ende dat hij ten langen lesten heeft tegen gheropen dat hij quam, twelcke van ghemelden Goossens ghehoort wordende, heeft hij haer deposante verlaeten ende is wegh gheloopen ... ». SAE-1383/14. Informatie dd. 14.8.1724.

(251) SAE-201, f° 63. Register Admissien dd. 19.9.1725.

(252) SAE-450-453. Ommestellingen 1733-1738.

(253) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1731-1738) :
SAE-1026, f° 309, 322
1027, f° 49, 57, 62, 67, 71, 76, 181, 273
1028, f° 19, 36, 60, 88, 108
1030, f° 224

2) *Maria Theresia*, ° Eeklo 25.10.1734.

3) *Petrus*, ° Eeklo 15.12.1735.

4) *Isabella Josepha*, ° Eeklo 9.10.1737.

Chirurgijn Goossens stierf jong. Hij was nauwelijks 37 jaar oud toen hij op 21 mei 1738 te Eeklo overleed.

Zijn weduwe hertrouwde reeds op 3 februari 1739 met een andere chirurgijn, nl. met Jan Baptist Lefever, die hier op zijn beurt ook begon te meesteren.

Nobertus Antonius VAN WAESBERGHE *licentiaat in de medicijnen*

° 1699 - 1726 - 1755 - † 1755

Deze jongste spruit uit het gezin van chirurgijn Hubertus van Waesberghe en diens tweede vrouw, Petronella de Roo, zag het levenslicht te Eeklo op 19 juni 1699.

Norbertus van Waesberghe trouwde een eerste maal op 2 oktober 1728 met Maria Josepha de Smet dochter van Charles en van Maria Josepha van den Bogaerde, die hem reeds op 17 april 1730 ontviel ([254]).

Kort daarna ging van Waesberghe opnieuw scheep met Berta Theresia van Heijnsbroeck, die hem op 1 april 1735 een kind schonk dat gedoopt werd onder de naam van Joannes Baptist

Nog geen maand nà de geboorte van het kind werd de jonge moeder reeds op 23.4.1735 door de dood weggemaaid. Het kind volgde op 10.6. 1735 zijn moeder in het graf.

Begin 1736 probeerde Norbertus van Waesberghe het een derde maal en zijn uitverkorene was toen Theresia Petronella van den Berghe, dochter van Frans en van Petronella Ysenboot, toen 24 jaar oud en afkomstig van Wachtebeke.

Het echtpaar kreeg volgende kinderen :

1) *Joannes Franciscus,* ° Eeklo 3.9.1737.
Landmeter-prijser te Eeklo ([255]).
Vestigde zich te Hulst waar hij rentmeester van de abdij Baudelo was. Trouwde met Coleta Francisca van Waesbergge, dochter van Frans en van Anna Cath. de Reu. van Waarschoot. Hij overleed te Hulst op 15.1.1797 ([256]).

2) *Ludovicus Norbertus,* ° Eeklo 16.10.1738.
Werd priester in de abdij van Baudelo en later in de Bijloke te Gent.

---

(254) Haar vader, Charles de Smet was procureur te Eeklo en griffier van de heerlijkheid «Walland». Haar moeder, Marie Josephe van den Bogaerde, was een dochter van Pieter en van Catharina de Bossette. Haar grootvader Pieter van den Bogaerde was «heere van Tollenaers, vrij hooftschepenen van de Casselrije van Cortrijcke en Balliu vande prochie ende baronnije van Inghelmunster, Roosebeke, Cuerne, Bavicove, ets.».

(255) SAE-202, f° 41. Register Admissien dd. 11.5.1763.

(256) J. ADRIAANSE. Het Geslacht van Waesberghe. Jaarboek van de Oudheidkundige Kring van de Vier Ambachten. 1930, blz. 28.

3) *Gisbertus Cornelius Benedictus,* ° Eeklo 21.3.1740 - † Eeklo 13.11.1742.

4) *Norbertus Vincentius Augustinus,* ° Eeklo 5.9.1741.
Trouwde in 1768 met Maria Jacoba Lippens uit Moerbeke. Hij vestigde zich als doctor in de medicijnen te Hulst, waar hij op 2 juli 1778 overleed ([257]).

5) *Joanna Theresia Petronella,* ° Eeklo 21.6.1743 - jong overleden.

6) *Petrus Antonius Cornelis,* ° 19.9.1744.
Was onderpastoor te Waterland-Oudeman en pastoor te Hoeke.

7) *Coleta,* ° Eeklo 2.3.1746.

8) *Carolus Franciscus,* ° Eeklo 30.8.1747.

9) *Maria Theresia,* ° Eeklo 5.2.1749 - † 3.8.1775.

10) *Theresia Carolina,* ° Eeklo 1.8.1750.
Trouwde met Joannes de Clercq. Zij overleed te Eeklo op 12.7.1827.

11) *Gysbertus Ignatius Franciscus,* ° Eeklo 31.7.1752.
Was eveneens geneesheer. Hij trouwde met Catharina van de Voorde van Lotenhulle. Hij woonde te Ruiselede en te Knesselare (A° 1814) ([258]).

Wij zagen reeds dat doctor Norbertus van Waesberghe in 1726 — op het ogenblik dat zijn halfbroer, de chirurgijn Ludovicus van Waesberghe stierf — reeds voor de helft gerechtigd was in de medicijnenwinkel van de van Waesberghe's ([259]).

Toen zijn eerste vrouw in april 1730 overleed, had Norbertus van Waesberghe in totaal reeds 245 - 8 - 7 pond gr. te goed op verschillende personen wegens diensten die hij verleend had. In oktober van datzelfde jaar had hij reeds 56 - 16 - 4 pond gr. kunnen recupereren.

In de inventaris opgesteld in 1730 is ook een post van 20 pond gr. opgenomen voor «den prijs vanden bestaende in medecijnen, destilatien, potten, ghelaesen ende anderssints».

---

(257) Idem.

(258) Deze en nog andere inlichtingen betreffende het geslacht van Waesberghe, werden ons medegedeeld door M. Wilfried van Waesberghe van St.-Michiels (Brugge), waarvoor onze oprechte dank.
Gysbertus van Waesberghe was zijn betovergrootvader.

(259) zie voetnoot nr. 213.

In die tijd liet dr. van Waesberghe medicijnen komen van Sas van Gent (260).

Maria Josepha de Smet, die kinderloos was gestorven, liet een groot fortuin achter en ingevolge het huwelijkskontrakt erfde de jonge weduwnaar ook een deel van haar vele eigendommen (261).

Dr. Norbertus van Waesberghe die eerst op de zuidkant van de Markt woonde en daarna vanaf 1730 in de Molenstraat, kocht in 1734 van de erfgenamen van Jan Charles de Smet voor 586 - 6 - 8 pond gr. een huis en erf, groot 3 gemet en 111 roeden, gelegen te Eeklo aan de zuidkant van de Stationsstraat (262).

Vanaf 1734 ging hij die eigendom betrekken en hij bleef daar verder wonen en zijn praktijk beoefenen (263).

---

(260) « Item over den prijs vanden bestaende in medecijnen, destiliatten, potten, ghelaesen ende andersints volghens prijste ghedaen bij Jan van Vaernewijck Mr chirurgien ... 20 - 0 - 0 ».

« Dienende alhier voor memorie dat de bibliotecije vanden houder niet en ts gepresen dus ... Memorie. »

« Alvooren comt hier de sommen van twee hondert vijfenveertich ponden acht schellijnghen ende seven groon. soo veele schuldich sijn diversche persoonen over visiten ende leverijnghe van medecijnen volghens de declaratie daervan bij den rendant is ontfanghen de somme van sessenvijftich ponden sesthien schellijnghen ende vier grooten dus hier de selve somme van 245 - 8 - 7 »

« Item ismen schuldich den N. Hijmstede apoteeker tot Sas over leverijnghe van medecijnen 5 - 1 - 3 ».

SAE-1026, f° 202. Staat van Goed Marie J. de Smet dd. 16.10.1730.

(261) Een van haar laatste wilsbeschikkingen (testament 22.3.1730) was o.a. dat nà haar overlijden 500 missen zouden opgedragen worden in de kerk van de Paters-Recolletten te Eeklo. Hetzelfde aantal missen moest ook gedaan worden in het convent waar haar oom, E.P. Engelbertus van den Bogaerde, pater was. Voor de Eeklose Armendis voorzag zij een legaat van 100 ponden gr.
(SAE-838, f° 12. Kontrakt tussen Norb. A. van Waesberghe en Armendis dd. 4.2.1733).

De onroerende goederen van wijlen Marie J. de Smet werden in 1732 geschat op 1404 ponden gr.
(SAE-1254, f° 111. Register Verkavelingen dd. 31.12.1732).

(262) « ... een huijs ende erfve met de schuere ende stallijnghen groot 3 gemet 111 roeden, abouterende ten voorhoofde noort de groote straete die loopt vande merct naer het hospitael, oost dhoors Jan Spittael, Baudewijn van Doosselaere ende meer anderen, suijt de suijtmoerstraete... »
SAE-838, f° 67. Register Verkopingen dd. 5.4.1734.
Dit is waarschijnlijk het erf «Beukenhof», waar nu het nieuwe Jeugdtehuis gebouwd werd.

(263) SAE-447-460. Ommestellingen 1726-1755.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1728-1754) :
SAE-1026, f° 22, 82, 230, 240, 254, 268, 273
1027, f° 18, 27, 50, 76, 117, 158, 200, 223, 248, 263, 273

Hij gevoelde zich ook geinteresseerd in het bestuur van de stad en van 1728 tot 1732 en van 1733 tot 1741 was hij schepen. In 1741 werd dr. van Waesberghe burgemeester. Hij was dit tot 1743 en van 1749 tot 1751 oefende hij eveneens dit ambt uit.

Dr. Norbertus van Waesberghe was ook Syndicus van het Eeklose Minderbroederskloosters.

Met Norbertus van Waesberghe stond de familie van Waesberghe te Eeklo op het toppunt van haar rijkdom en toen de geneesheer op 22 maart 1755 te Eeklo voor goed zijn hoofd neerlegde liet hij een heel fortuin achter.

Uit de vijf notitieboeken die Dr. van Waesberghe achterliet, bleek dat 62 personen hem in totaal nog 81 - 7 - 6 pond gr. schuldig waren.

Zijn Staat van Goed werd afgesloten met een batig saldo van eventjes 1.920 - 18 - 5 pond gr., bedrag waar de waarde van de onroerende goederen niet was inbegrepen (264).

Van den Berghe Theresia is in de Heer ontslapen te Eeklo op 13.4. 1775. Evenals haar man werd zij, als «Mater Syndica» van het Minderbroederskloosters, in de oude Minderbroederskerk (nu kapel van O.L. Vrouw-ten-Doorn) begraven (265).

1028, f° 33, 60, 68, 88, 124, 148, 223, 239, 242, 289
1029, f° 23, 26, 184
1030, f° 116, 144
1031, f° 138, 184
1032, f° 27

(264) Van zijn eerste vrouw Maria Josepha de Smet had Norbertus van Waesberghe o.a. geërfd : een hofstede met twee bunder land te Ingelmunster, de herberg «het Cruijsken» gelegen in de Kruiskensstraat te St.-Laureins, 3 gemet land gelegen «noort de groote straete loopende van Eecloo naer Balgherhoecke», 2 gemet bos te Oostwinkel, 2 gemet land langs de Zuidmoerstraat te Eeklo, 6 gemet land te Lembeke en een partij land gelegen te «Moorseele».
Buiten voormelde eigendommen was Norbertus van Waesberghe naderhand nog eigenaar geworden van ongeveer 70 gemet land.
SAE-1032, f° 1. Staat van Goed Norbertus A. van Waesberghe dd. 4.2.1756.

(265) P. Ant. VERSCHUERE o.f.m. De Minderbroeders te Eekloo 1649-1949. Mechelen. 1949, blz. 131.

Henricus Dominicus MUNIX *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1726 - 1731 - † ?

Niettegenstaande Dr. Munix hier ongeveer vijf jaar woonde en werkte, weten wij hoegenaamd niets over zijn afkomst en zijn familie. Wij weten zelfs niet of hij gehuwd ofwel vrijgezel was.

Het tijdstip — begin 1726 — dat hij hier aankwam, was op het eerste zicht goed gekozen, want sedert het vroegtijdig overlijden van de jonge Dr. van Landegem in december 1723, was er geen geneesheer meer te Eeklo gevestigd geweest.

Dr. Munix ging wonen aan de noordkant van de Stationsstraat, ongeveer rechtover de Patersstraat. Hij heeft het hier maar uitgehouden tot in 1731 ([266]). De oorzaak of de aanleiding van zijn vertrek uit Eeklo kennen wij niet. Het is mogelijk dat Dr. Munix geen rekening had gehouden met zijn collega-concurrent Norbertus Ant. van Waesberghe, de gegoede en zeker invloedrijke geboren Eeklonaar, die juist ook in 1726 zijn dokterspraktijk was begonnen.

---

(266) SAE-447-449. Ommestellingen 1726-1731.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1726-1729) :
SAE-1025, f° 168, 255, 307
1026, f° 29, 48, 59, 173

Martinus DE PAU fs Gillis *meester-chirurgijn*

° 1710 - 1728 - 1737 - † ?

Martinus de Pau die op 3 februari 1710 te Eeklo geboren werd als jongste in het gezin van chirurgijn Gillis de Pau, volgde de voetstappen van zijn vader. Hij deed het ook blijkbaar beter dan zijn in 1725 vermoedelijk in de proef gebuisde broer Jacobus, want Martinus de Pau slaagde op 15 januari 1728 te Gent in het examen. Op 27 januari 1728 werd door de Eeklose Wet dan ook aan Martinus vergunning gegeven om hier de chirurgie uit te oefenen ([267]).

Martinus de Pau was niet zeer bedrijvig. Er zijn in elk geval weinig sporen van hem te vinden. In de Ommestellingen van 1728 tot 1734 vonden wij hem niet terug als belastingbetaler en het is alleen in de jaren 1736 en 1737 dat hij eerder laag werd aangeslagen ([268]).

Na 1737 vonden wij te Eeklo niets meer over deze chirurgijn.

(267) Afstammen van een chirurgijn was een referentie. Niettegenstaande Martinus de Pau amper zes jaar oud was toen zijn vader in 1716 stierf, schreef hij toch in 1728 in zijn aanvraag tot het afleggen van zijn proef : «... dat hij hem van joncx (sic) af bijden voornoemden sijnen vader heeft gheexerceert inde chirurgie daerdoor hij betrauwt sauffisante capaciteijt becommen thebben... ».
SAE-201, f° 76. Register Admissien dd. 27.1.1728.

(268) SAE-452. Ommestellingen 1736-1737.

Renatus VAN DAMME *meester-chirurgijn*

° ? - 1734 - 1737 - † ?

Bij het rekwest dat Renatus van Damme in 1734 aan het Eeklose Magistraat overhandigde, waren attesten gevoegd met inlichtingen over zijn persoon en verleden.

Burgemeester en Schepenen van Poperinge verklaarden dat van Damme daar geboren was «van seer eerelicke ouders van aldaer» en dat hij ook «de conste van chirurgie aldaer hadde gheexerceert».

Philibertus Pruneel, «mr.-chirurgien binnen de stede ende port van Nieuwport», bevestigde bij een attest van 8.1.1729 dat Renatus van Damme bij hem «eenighe maenden hadde ghewoont ende hem eerelick hadde ghedient».

Pieter Laurent, «lieuttenant vanden eersten chirurgien vanden Conick binnen de stadt ende Casselrije van Ryssel, van steden, plaetsen ende casselrijen van Cassel, Steenfort, Haesebrouck, Merville, Estaire, Bailleul, etc.» attesteerde dd. 7.3.1733 dat Renatus van Damme na «gheexamineert te sijn door Pierre Louet, medecijn major vande hospitaelen vanden Coninck binnen het voorseijde Rijsel, alsmede van Pierre Jacques Pollet en Philippe Vandendriessche Mrs. chirurgiens als examinateurs aldaer bequeme was bevonden ende was aenveert gheweest omme de gemelde conste van chirurgie te exerceren binnen de parochie van Boesschepe onder de Casselrije van Bailleul».

Verder bevestigde de pastoor van Boesschepe dat chirurgijn van Damme aldaar zijn «leste residentie» had.

Daarmede zijn wij tamelijk goed ingelicht over het verleden van Renatus van Damme die op 21 juli 1734 het poorterschap te Eeklo verwierf ([269]).

Chirurgijn van Damme was hier actief in de periode 1734-1737 ([270]). In de Ommestellingen van die jaren werd hij op zijn «wijnckel», gelegen op de noordkant van de Markt, aangeslagen op 2 gemet ([271]).

Zijn vrouw was Maria Joanna Pijn die op 8 februari 1737 te Eeklo nog het leven schonk aan een dochtertje, Maria Francisca.

Omstreeks 1738 is van Damme zich reeds elders gaan vestigen.

---

(269) SAE-201, f° 109. Register Admissien dd. 21.7.1734.

(270) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1735-1737) :
SAE-1027, f° 160, 181
1028, f° 68

(271) SAE-451-452. Ommestellingen 1734-1737.

Petrus VAN BREUGEL licentiaat in de medicijnen

° ? - 1737 - 1751 - † 1751

Over het verleden en de afkomst van deze geneesheer met dezelfde naam als onze 16-eeuwse alomgekende Vlaamse schilder, weten wij hoegenaamd niets. De Eeklose bronnen brachten ons op geen enkel spoor waaruit wij ook maar iets over zijn herkomst zouden kunnen afleiden.

Dr. van Breugel is zich in 1737 te Eeklo komen vestigen in de Stationsstraat, waar hij nevens Jan Veltganck woonde. Dit was ongeveer rechtover de Patersstraat. In 1739 vonden wij hem reeds in de «Meulestraete» en vanaf 1744 woonde hij op «het kerckhof», het huidige Kerkplein ([272]).

Van Breugel was in de periode 1745-1746 schepen te Eeklo.

Zijn vrouw noemde Rosa Francois en zijn dienstmeid was een zekere Marie Versluijs. Kinderen had hij waarschijnlijk niet. In 1748 waren er in elk geval geen die bij hem woonden ([273]).

Dr. van Breugel is te Eeklo op 2 juni 1751 van deze wereld gescheiden. In zijn overlijdensakte werd geen leeftijd vermeld.

---

(272) SAE-452-459. Ommestellingen 1737-1751.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1738-1750) :
SAE-1028, f° 23, 86, 92, 118, 124, 142, 226
1029, f° 28, 75, 102, 105, 171, 228
1030, f° 160, 242

(273) « Jo.r Pr. van Breughel, licentiaet tnde medicijnen,
» Jo.e Rosa Francois, sijne huijsvrauwe, ende
» Marie Versluijs, sijne dienstmaerte. »
SAE-143, blz. 20. Telling 1748.

Hyachintus VAN GHIJSEGHEM *meester-chirurgijn*

° ca 1718 - 1738 - 1763 - † 1763

Chirurgijn Hyachintus van Ghijseghem was afkomstig van het land van Aalst, waar hij omstreeks 1718 geboren was. Zeker is dat zijn ouders, Christiaan van Ghijseghem en Anne Marie de Carrion, geruime tijd in de Ajuinstad hebben gewoond en er ook gestorven zijn ([274]).

Hyachintus trad hier op 16 maart 1738 in het huwelijksbootje met Maria Cornelia Schrey.

Het gezin werd verrijkt met volgende kinderen :

1) *Anna Francisca Christina*, ° Eeklo 9.1.1738.
   Zij trouwde in 1767 met Joannes Franciscus van Gheldere. Zij hield in 1773 «wijnckel van thé, snuijf ende tabacq» ([275]). Zij overleed op 6.4.1812.
2) *Maria Cornelia*, ° Eeklo 8.6.1740.
   Is in 1763 gehuwd met Joannes Adrianus Josephus du Bois, eveneens chirurgijn te Eeklo (zie hierna). Zij overleed te Eeklo in 1771.
3) *Isabella Joanna*, ° Eeklo 12.5.1741 - † Eeklo 17.5.1742.
4) *Joannes Franciscus* (Franciscus genoemd), ° Eeklo 26.7.1743.
   Was achtereenvolgens getrouwd met Elisabeth Verhoeve (° Oosterhout-Nl.) en met Joanna Theresia van Ghelder (° Heist). Was «plotter» van beroep en in 1795 woonde hij in in het Patersstraatje ([276]). Overleed te Eeklo op 11.8.1812.
5) *Bernardina Isabella Barbara*, ° Eeklo 13.10.1745 - † Eeklo 8.9.1756.

(274) Christianus van Gijsegem fs Joos († Aalst 3.12.1748) en zijn vrouw, Anne Marie de Carrion († Aalst 6.6.1734), die een dochter was van Charles en van Marie Anne de Eano, hadden zeker volgende kinderen :
— Franciscus Judocus, °ca 1715
— Anna Theresia, ° ca 1717
— Hyachintus, ° ca 1719
— Catharina Judoca, ° ca 1721
— Nicolaus Joannes, – Aalst, 15.3.1725.
Het gezin van Gijsegem-de Carrion woonde zeker sedert 1725 te Aalst «in de Capellestraete». Anne Marie de Carrion bezat goederen in de streek van Douai en te Zillebeke.
(Inlichtingen ons medegedeeld door M. Wilfried Vernaeve van Aalst, waarvoor onze oprechte dank).

(275) SAE-1392/23. Informaties.

(276) SAE-145. Telling 1795, blz. 33.

6) *Cornelius Josephus*, ° Eeklo 30.1.1748.
Trad toe tot de orde van de Minderbroeders onder de kloosternaam van pater Apollinaris. Na het Concordaat van 1802 oefende hij zijn priesterlijke bediening uit te Kortrijk en hij stierf daar op 9.10.1824 ([277]).

7) *Joannes Franciscus Antonius*, ° Eeklo 1.6.1750.
Trad op 29.4.1772 te Eeklo in de echt met Barbara de Vos ([278]). Hij vestigde zich te Wachtebeke, waar zijn vrouw overleed in 1794. In 1796 hertrouwde hij aldaar met Sophie Colle.

---

(277) P. Petrus B. DE MEYERE o.f.m. De Minderbroeders in het Meetjesland (vóór 1797). Appeltjes van het Meetjesland. nr. 4. 1952, blz. 44.

(278) Joannes Fr. Ant. van Gijsegem en Barbara de Vos zijn de oud-ouders van dr. med. Pieter Van Ghyseghem huidig burgemeester van de stad Eeklo.

Joannes Franc. Ant. *van Gijsegem* ° Eeklo 1.6.1750 † Wachtebeke won	× Eeklo 29.4.1772	*Barbara Jacoba* *de Vos* ° Eeklo † Wachtebeke
Joannes Ludovicus *van Gijsegem* ° Wachtebeke, 9.7.1774 † Eeklo 7.7.1847 won	× Eeklo 11.8.1808	*Beatrix Regina* *de Hulsters* ° Eeklo, 22.1.1767 † Gent 21.3.1844
Seraphin Eugene *Van Gysegem* ° Eeklo 12.9.1813 † Eeklo 27.6.1874 won	× Eeklo 13.5.1841	*Felicita* *baert* ° Eeklo 16.12.1811 † Eeklo 7.9.1886
Theophile Joannes *Van Ghyseghem* ° Eeklo 17.5.1850 † Eeklo 9.9.1935 won	× Eeklo 3.12.1874	*Marie Therese* *De Baets* ° Eeklo 28.6.1849 † Eeklo 13.5.1934
Prosper Florent *Van Ghyseghem* ° Eeklo 3.2.1886 † Eeklo 19.9.1963 won	× St.-Laureins 26.5.1931	*Clara Maria* *Van Overmeire* ° St.-Laureins 1.9.1902
Pieter A.F. *Van Ghyseghem* ° Eeklo 3.4.1932 dr. med. - burgemeester te Eeklo	× Waasmunster 18.8.1962	*Liane Marie C.* *Van Raemdonck* ° Waasmunster 9.10.1928

8) *Anna Theresia Bernardina,* ° Eeklo 18.11.1752 - † Eeklo 9.11.1754.
9) Levenloos (vrouwelijk), † Eeklo 25.11.1754.
10) *Gaspar Ludovicus,* ° Eeklo 5.1.1756 - † Eeklo 10.10.1756.

Toen van Ghijseghem in 1738 zich kandidaat stelde om voor het College Medicum te Gent examen af te leggen «om als chirurgien ten platte lande gheadmitteert te worden», schreef hij «dat hij den tijd van ontrent thien Jaeren soo binnen de stadt van Gent, de gonne van Eecloo als elders bij different meesters heeft gheexerceert inde chirurgie». Op 4 juni 1738 legde hij te Gent zijn proef met gunstig resultaat af en reeds op 11 juni 1738 kreeg hij van de Eeklose Wet «consent om als Mr. chirurgien de conste van de chirurgie te exerceren» ([279]).

Vanaf 1738 stond van Ghijseghem in zijn «chirurgienswijnckel» ter beschikking van de zieke Eeklonaren ([280]). Eerst woonde hij op de Markt (zuidkant), vanaf 1744 in de Stationsstraat (noordkant - rechtover Patersstraat) en dan vanaf 1750 in het Patersstraatje, waar hij in 1747 een eigendom had gekocht en waarop hij na afbraak van de oude gebouwen twee nieuwe huizen had laten bouwen.

Chirurgijn van Ghijseghem was amper 44 jaar oud toen hij in de volle kracht van zijn leven te Eeklo op 13 maart 1763 overleed.

Hij was op dat ogenblik eigenaar van «twee huizen met stallen ende erfven daermede gaende gestaen ende ghelegen binnen dese stede van Eecloo in het Paeterstraetjen, abouterende oost het selve straetjen, zuijt Via. Jacques Vermast, west het Gildehof van St. Jooris ende noort den ganck van het selve Gildehof».

Buiten de gewone «huijscatteijlen» of roerende goederen was hij ook bezitter van «een fusicque met twee weijtasschen, een jachtmes en eenen saevel», wat er op wijst dat van Ghijseghem in zijn vrije uren de jacht bedreef. Hij was ook kruisboogschutter — het in zijn buurt gelegen St.-

---

(279) SAE-201, f° 117. Register Admissien dd. 11.6.1738.
(280) SAE-453-462. Ommestellingen 1738-1763.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1740-1763) :
SAE-1028, f° 142, 185, 198, 244, 258
1029, f° 8, 48, 102, 166, 171, 189, 208, 211
1030, f° 48, 188, 252
1031, f° 18, 208, 237, 275
1032, f° 50, 158, 185, 190, 274
1033, f° 88, 116
1034, f° 238
In de periode 1745-1761 voerde hij in opdracht van de Eeklose wet 16 lijkschouwingen uit. SAE-1398 nr. 33-48.

Jorishof zal daar niet vreemd aan geweest zijn — want in de bij zijn overlijden opgestelde inventaris werden ook «twee staelen bogens met de toebehoorten» opgenomen. Verder werd «den generaelen chirurgienswijnckel met al het gonne daervan dependeert» geschat op 10 pond gr.

Op 3.8.1763, datum van het neerleggen van zijn Staat van Goed, hadden reeds achtentwintig personen hun schulden wegens «chirurgiale diensten ende leverijnghe van medecijnen» gekweten, wat 9 - 0 - 10 pond gr. had opgebracht. Zeventien anderen bleven in totaal nog 8 - 10 - 7 pond gr. verschuldigd en nog twintig andere klanten werden slechts «voor memorie» in de inventaris vermeld daar ze als «van difficiel recouvre» werden aangezien.

Wij twijfelen er aan of de rekening, waarvan dient gezegd dat de namen van de schuldenaars steeds vermeld zijn, heel nauwkeurig en juist was, want wij weten ook dat de weduwe van Ghijseghem alleen al van de erfgenamen van wijlen Jan Frans de Brabander de niet kleine som van 12 - 8 - 6 pond gr. betaald kreeg ([281]).

Het sterfhuis was ook belast met schulden. Er was nog 50 pond gr. en 40 pond gr. verschuldigd respectievelijk aan Marie Francoise Clé en aan Anne Vermast «over het capitael van een onbesette rente». Ook werd aan de weduwe van Ghijseghem vooraf een som van 100 pond gr. toegewezen, haar ingevolge het opgestelde huwelijkskontrakt toekomend.

De Staat van Goed werd dan ook afgesloten met een mali van 78 - 4 - 6 pond gr. Ook hier werd de waarde van de onroerende eigendommen niet in rekening gebracht ([282]).

Na het overlijden van chirurgijn van Ghijseghem zette zijn schoonzoon Joannes du Bois de praktijk verder ([283]).

---

(281) « Item betaelt aende de Wedᵉ. van Hyachintus van Ghysegem in sijn leven Mʳᵉ chirurgien de somme van XII pond VIII schel. VI gr. in voldoenijnghe sijnder specificatie van chirurgiale diensten en leverijnghe van medicijnen aenden overledenen tot ende met sijne doodt gedaen... ». SAE-1034. f° 238.
Staat van Goed Jan Fr. de Brabander dd. 26.9.1764.

(282) SAE-1033, f° 181. Staat van Goed Hyachintus van Ghijseghem fs Xtiaen dd. 3.8.1763.
Ter vergelijking enkele schattingen van goederen uit Staten van Goed uit de jaren 1763 :

— 200 pond varkensvlees (aan 7 grooten het pond) :	5 - 12 - 0
— 6 koeien en 2 kalveren :	21 - 12 - 0
— 1 paard met zijn harnas :	16 - 0 - 0
— 3 koeien, 1 vaars en 1 kalf :	17 - 10 - 0

(283) De echtgenoten Joannes du Bois-Maria Corn. van Ghijseghem verkochten reeds in 1763 hun bij erfenis verkregen 1/10 deel in de twee huizen voor 48 pond gr. aan de weduwe Hyach. van Ghijseghem. SAE-845, f° 133. Register Verkopingen dd. 9.12.1763.

In 1765 werden de eigendommen openbaar verkocht. De weduwe van Ghijseghem kocht het zuidelijk gelegen huis in de Patersstraat (groot 16 roeden) voor 200 pond gr. Voor het andere huis (12 roeden groot) bood Therese vanden Broecke een som van 122 pond gr. en het werd haar toegewezen ([284]).

Maria Cornelia Schrey zou haar man meer dan vijfentwintig jaar overleven. Zij ontsliep in de Heer te Eeklo op 11 april 1788.

(284) SAE-845, f° 184-186. Register Verkopingen dd. 2.3.1765.

Ignatius Franciscus BERTIJN *meester-chirurgijn*

" ca 1713 - 1738 - 1777 - † 1777

Het was in het jaar 1738 dat «Ignatius Bertijn, mr.-chirurgien woonende binnen de parochie van Huijsse, casselrije van Audenaerde» aan het Eeklose Magistraat verzocht «admissie omme met sijne huijsvrouw ende kinderen binnen dese voornoemde stede te moghen commen woonen ende aldaert te exerceren de conste van de chirurgie». Uit het attest dat Bertijn voorlegde bleek dat hij reeds op 10 juli 1736 in het examen geslaagd was voor het College der Medicijnen te Gent ([285]).

Bertijn was getrouwd met Joanna Petronella de Decker die hem te Eeklo volgende kinderen zou schenken :

1) *Ignatius Franciscus,* ° Eeklo 26.8.1739 - † Eeklo 22.10.1752.
2) *Franciscus Josephus,* ° Eeklo 15.8.1741 - † Eeklo 26.8.1741.
3) *Levenloos* (vrouwelijk), † Eeklo 1.4.1747.

Chirurgijn Bertijn was hier bijna veertig jaren werkzaam ([286]). Hij hielp niet alleen de Eeklonaren. Ook kreeg hij de verzorging toegewezen van de zieke vreemdelingen die opgenomen waren in het Hospitaal ([287]).

Het grootste deel van zijn leven woonde Bertijn op de Markt (noordkant - toen 7e huis vanaf de Boelare), waar hij buiten zijn belastingen op zijn beroep ook nog steeds aangeslagen werd op bezit of bewerken van 1 gemet 150 2/3 roeden grond.

Omstreeks 1775 ging hij in de Molenstraat (zuidkant - toen 8e huis vanaf Spriet) wonen. Hij was dan niet meer zo actief en vanaf 1775 werd

---

(285) SAE-201, f° 118. Register Admissien dd. 25.6.1738.

(286) SAE-453-467. Ommestellingen 1738-1777.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1739-1772) :
SAE-1028, f° 118, 124, 157
1029, f° 163, 248, 264
1030, f° 43, 63, 115
1031, f° 97, 130, 247
1032, f° 141, 244
1034, f° 15, 167
1035, f° 44, 179

(287) « Item betaelt aen Ignatius Frans Bertijn over het doen van visitten ende leverijnghe van medicijnen aen differente siecke passagiers... »
« Item Ignatius Bertijn over visiten ende medicijnen aen vremde passagiers... »
SAE-1683. Hospitaalrekeningen 1749-1751.
« Ignatius Frans Bertijn over eenige visiten aende siecke in het hospitael... ».
SAE-1683. Hospitaalrekeningen 1772-1775.

hij voor zijn praktijk slechts meer aangeslagen op 100 roeden, terwijl het vorig jaar zijn aanslag nog 1 gemet bedroeg, wat dus het driedubbel was.

In 1772 was Bertijn nog eigenaar van een meers van 262 roeden te Eeklo «met den noorteijnde aenden baerm of traegel van het Leijken», die hij in dat jaar verkocht voor 46 - 4 - 10 pond gr. aan de weduwe Arnoud de Reu ([288]).

Chirurgijn Bertijn was 64 jaar oud toen hij op 22 april 1777 voor eeuwig ging rusten. Zijn vrouw volgde hem op 28 november 1779 in het graf.

(288) SAE-847, f° 208. Register Verkopingen dd. 16.5.1772.

Joannes DELBEKE *meester-chirurgijn*

° ? - 1738 - 1742 - † ?

Joannes Delbeke had «langhen tijt binnen de stadt Brugghe onder anderen in het hospitael ghedaen de functie van chirurgien». In 1730 was hij naar Westkapelle gaan wonen en het was in juli 1738 dat hij met zijn vrouw Joanna Constantia Marcelis het geluk kwam zoeken te Eeklo ([289]).

Hij nam zijn intrek in een huis in de Molenstraat (zuidkant - toen 4e huis vanaf de Spriet) ([290]).

Vrouw Delbeke bracht te Eeklo twee kinderen ter wereld, nl. :

1) *Joannes Baptist,* ° 24.6.1739.
2) *Anna Francisca,* ° 2.8.1741.

Chirurgijn Delbeke was hier totaal vreemd. Familie had hij te Eeklo niet en het was dan ook Dr. Petrus van Breugel die dooppeter was van zijn eerste te Eeklo geboren kind.

Chirurgijn Bertijn was peter bij de geboorte van het tweede kind.

Delbeke is hier nooit goed ingeburgerd geweest, want reeds in de loop van 1742 is hij te Eeklo uit de circulatie verdwenen ([291]).

---

(289) SAE-201, f° 118. Register Admissien dd. 2.7.1738.
(290) SAE-453-455. Ommestellingen 1739-1742.
(291) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1738-1742) :
SAE-1028, f° 96, 112, 238
1029, f° 105

Jan Baptist LEFEVER *meester-chirurgijn*

° ca 1719 - 1739 - 1758 - † 1758

Maria Verhaeghe, de weduwe van chirurgijn Norbertus Goossens († 21.5.1738), sliep er niet lang op om een haar passend man te zoeken, want reeds op 3 februari 1739 sloeg de kwieke weduwe Jan Baptist Lefever aan de haak, die het beroep en de praktijk van Goossens voortzette.

Lefever was zeker geen geboren Eeklonaar. Van waar hij kwam weten wij echter niet.

In het nieuw gevormde gezin werden volgende kinderen geboren :
1) *Lefebure Anna Francisca Benedicta*, ° Eeklo, 1.11.1739.
2) *Lefebure Joannes Franciscus*, ° Eeklo 25.4.1742.
3) *Defebure Maria Catharina*, Eeklo, 12.3.1744.
4) *Lefeber Maria Rosa*, ° Eeklo 30.3.1746.

Wij weten niet hoe het met de kennis en kunde van chirurgijn Lefever gesteld was toen hij te Eeklo in 1739 zijn functie begon uit te oefenen, maar wel staat vast dat in 1742 — dus nà ongeveer drie jaar activiteit — baljuw Judocus Lefer ingreep tegen Lefever, waarvan gebleken was dat hij de voorziene proeven niet afgelegd had en dus niet was «gheadmitteert in eenighe Universiteit». Het is niet uitgesloten dat naijverige concurenten achter het optreden van de baljuw zaten.

In zijn aanklacht voerde baljuw Lefer aan «dat Jan Lefebure hem daeghelijcxs is bemoeijende met het visiteren van siecken, tordonneren van medicamenten, deselve te leveren als anderssijnts oock niet jeghenstaende hij sijne licentie inde medecinen niet en heeft ghedaen nochte tot dexercitie van dien bij niemant en is gheadmitteert ende alsoo de selve exercitie sonder capaciteijt ten uttersten schaedelijck is aen het ghemeene beste...» ([292]). Jan Lefever werd voor de Eeklose vierschaar gedaagd doch op 23.5.1742 liet hij eenvoudig verstek gaan. Na een tweede dagvaardiging kwam zijn zaak terug voor op 30.5.1742. Eigenaardig is dat Jan niet zelf voor de Wet verscheen, maar wel zijn waarschijnlijk oudere en alleszins bazige en initiatiefvolle vrouw, die zich liet bijstaan van procureur van den Driessche. De baljuw hield zijn aanklacht staande terwijl vrouw Lefever in haar verweer inbracht dat haar man «ontrent de twee jaeren heeft ghedient als chirurgien onder de Trouppen van Sijne Keijserlicke Majesteijt, ghevolghentlich uut crachte vandien heeft vermoghen te exerceren de conste van chirurgie» en dat haar wederhelft dan ook «met kennisse ende ordonnantie vande heeren licentiaeten binnen dese stede, voorders nu beth dan drij jaeren

(292) SAE-1386/8. Proces dd. 30.5.1742.

immers gheduerende sijn huwelick, daerinne ghecontinueert hadt.» Met deze uitleg hoopte vrouw Lefever dat de Wet zou toestaan dat haar echtgenoot zijn beroep eenvoudig zou mogen verder zetten. Mocht dit niet het geval zijn, dan verzocht zij dat hij voorlopig actief zou mogen blijven en dat hem «ten minsten acht maenden» tijd zou gegeven worden om zich intussen in regel te stellen. Uit het procesdossier is niet uit te maken of ingegaan werd op de wensen van vrouw Lefever, doch wij veronderstellen dat zeker geen toelating gegeven werd aan Jan Lefever om zijn functie verder uit te oefenen. In het Register van de Admissien is nergens een spoor te vinden dat Lefever ooit «gheadmitteert» werd. Lefever is vermoedelijk nooit geslaagd in de proef voor het «College Medicum» te Gent.

Geslaagd of niet, wat er ook van zij, Jan Lefever bleef toch in de «branche». Tot in 1746 werd hij in de belastingsrollen nog steeds vermeld als «Chirurgijn». Vanaf 1747 werd eenvoudig vermeld : «op sijn functie» ([293]).

In de volkstelling van 1748 werd hij vermeld als «barbier», activiteit die alle chirurgijns als bijberoep uitoefenden ([294]).

Jan Baptist Lefever die steeds op de Markt (noordkant) had gewoond, verhuisde in 1748 naar de Molenstraat (zuidkant - toen 2e huis komend van de Spriet).

In 1749 werd barbier Lefever als getuige verhoord door de Eeklose Schepenen en de griffier noteerde hem als : «Jan Baptiste Le febre fs Glaude, aut ontrent 30 jaeren, doende de functie van chirurgien binnen dese stede...». In nogal stuntelig geschrift tekende hij «iaen betist Lefever» ([295]).

Uit dit alles blijkt eens te meer dat de Eeklose gezagdragers niet zo nauwgezet de reglementering betreffende de uitoefening van de geneeskunde toepasten en dat ook Lefever zieken bleef visiteren en medicijnen afleveren niettegenstaande hij geen officiële vergunning had.

---

(293) SAE-453-461. Ommestellingen 1739-1758.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1743-1758) :
SAE-1029, f° 37, 53, 75
1030, f° 63
1031, f° 68
1032, f° 204

(294) « Jan Lefebre, barbier, Marie Anne Verhaeghe, sijn huisvrauwe, Joanne Livine, aut 14 jaeren ende Pieter Goossens, 12 jaeren, alsmede Anne Marie, aut 9 jaeren, Jan Francies, 5 jaeren, Marie Catharina, 4 jaeren ende Rosa Lefebre, ses kinderen. ».
SAE-143. Telling 1748, blz. 52.

(295) SAE-1386/22. Enkwest 22.5.1749.

Lefever was nauwelijks 40 jaar oud toen hij op 22 juli 1758 het voor goed liet steken. Maria Verhaeghe overleefde haar tweede man nog twintig jaar. Zij was ongeveer 66 jaar oud toen zij op 25 mei 1779 te Eeklo overleed.

N. FRAEIJS *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1752 - 1752 - † ?

Deze geneesheer heeft ongeveer een jaar te Eeklo op de Markt (noordkant) zijn kabinet gehad.

Wij vonden hem slechts éénmaal terug, nl. in de Ommestellingen van 1752 waarin hij vermeld is als «Den doctor Fraeijs, als doct. : over 10 maenden - 1 gemet 150 roeden». De stadsklerk scheen zelfs de voornaam van Fraeijs niet te kennen ([296]).

(296) SAE-459. Ommestellingen 1752.

Franciscus Josephus GOMMAERS *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1717 - 1753 - 1775 - † 1775

Franciscus Gommaers fs Christoffel was een «Maneblusser». Hij was omstreeks 1717 te Mechelen geboren ([297]).

In 1751 was dr. Pieter van Breugel te Eeklo gestorven. Als geneesheer bleef hier alleen nog de vijftiger Norbertus van Waesberghe over, toen Gommaers zich in 1753 te Eeklo kwam vestigen ([298]). Hij was toen reeds ongeveer 37 jaar oud.

De nog ongehuwde Dr. Gommaers zocht zich in de streek een bruid, die hij vond te Kaprijke waar hij in 1756 Maria Joanna de Meij, dochter van Jan en van Joanne Hulpiau, tot levensgezellin nam. Voor zover wij weten kreeg het echtpaar slechts een kind, nl. Maria Theresia Francisca, die geboren werd te Eeklo op 16 november 1764.

Dr. Gommaers hield eerst consult in de Stationsstraat (noordkant - toen 3e huis vanaf de Markt), waar omstreeks 1762 geneesheer Dhondt zijn naaste gebuur werd.

Op 26.11.1766 werd Gommaers eigenaar van «een ghebauw bestaende in diffrente woonhuijsen met d'erfve daermede gaende ghestaen ende gelegen binnen de stede van Eecloo in het Paterstraetjen abouterende west het selve straetjen, noort Joseph Nijs, oost de kinderen van d'heer ende meester Norbertus Anthonius van Waesberghe ende suijt de vier huijsekens competerende aende kinderen van Hevel.» In 1767 ging Dr. Gommaers in de Patersstraat wonen.

Gommaers is 58 jaar oud geworden. Hij overleed te Eeklo op 15 mei 1775.

Toen hij voor goed de ogen had gesloten, had Dr. Gommaers zoals alle geneesheren uit zijn tijd, heel wat klanten die nog moesten betalen.

---

(297) In zijn overlijdensakte († 1775) is vermeld dat hij toen 58 jaar oud was, dus geboren circa 1717. Volgens de doopakte van zijn dochter Maria Theresia, geboren in 1764, als zijnde dan «38 annorum, bapt. mechlinia in ecl. St. Romuldo...», zou hij geboren zijn omstreeks 1726.

(298) SAE-459-466. Ommestellingen 1753.-1775.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1754-1774) :
SAE-1031, f° 275, 280
1032, f° 35, 81, 85, 185, 190, 194, 197
1033, f° 62, 74, 143, 194, 244, 255, 261
1034, f° 24, 27, 48, 86, 100, 124, 286
1035, f° 3, 32, 86, 97, 109, 132, 134, 179, 181, 192, 210, 274, 291, 298
1036, f° 33, 64, 100

Vrouw Gommaers hoopte nog een bedrag van 65 - 16 - 17 pond gr. te kunnen innen, maar van veel anderen wist zij bij voorbaat dat van betalen niet veel in huis zou komen ([299]).

Het was ook al geen goud dat blonk in het doktershuishouden. De erfgenamen stonden van hun kant voor zware, nog niet afbetaalde leningen, o.a. ca 350 pond gr. aan Frans Martens, 240 pond gr. aan Livinus van Damme, 60 pond gr. aan Jooris Huysman en 65 pond gr. aan Frans Claes van Kaprijke. De Staat van Goed van Dr. Gommaers sloot met een mali van ong. 865 pond gr.

Het is dan ook goed te begrijpen dat de bibliotheek van de overledene zo vlug mogelijk van de hand werd gedaan ([300]). Het doktersgereedschap schijnt geen grote waarde te hebben gehad ([301]).

(299) « Voorts vint men noch goet tot laste van diffrente persoonen vermelt bij eene lijste daer van zijnde t'saemen de somme van vijfentsestigh ponden XVI schel. VII gr. over visiten ende leveringe van medicijnen bij den overledenen ghedaen alle het welcke is van seer difficiel recouvre, ditte boven t'gonne men oock goetvint tot laste van noch diversche andere persoonen ten causen alsvooren waer van geene de minste hope en is van recouvre ende de welcke men daerom op de voorseijde lijste niet en heeft ghestelt alle nochtans te bevinden op de hant ofte notitieboeken vanden voorseijden overledenen daertoe alhier om corthede gherefereert wort dienende alhier voor memorie mits de houderigge daervan alhter niet het minste wilt verantworden dus... Memorie. »
SAE-1036, f° 232. Staat van Goed Franciscus Gommaers dd. 9.8.1775.

(300) « Dat niet is ghepresen s'overledens bibliotheque van boecken, mits die zijn tot Brugghe om vercocht te worden... ».

(301) In de Staat van Goed is alleen spraak van « ... al de gheleijerde potjens ende glaesen inde firmissie, twee mortierkens ende eene slijpsteen... ».

Jacobus Josephus DEVAUX *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1753 - 1757 - † ?

Deze geneesheer met de fransklinkende familienaam Devaux is zich rond 1753 te Eeklo komen vestigen. Op 11 maart 1754 deed Dr. Devaux samen met chirurgijn van Ghijseghem de schouwing van het lijk van het 8-jarig Fransken Onderdonck dat door verdrinking om het leven was gekomen ([302]).

In de Ommestellingen vonden wij Dr. Devaux slechts terug in de aanslagjaren 1753-1756 en hij woonde toen op «de suijtsijde vande marckt» ([303]).

Tijdens de jaren 1756-1757 verrichte Dr. Devaux steeds bijgestaan door chirurgijn van Ghijseghem vier lijkschouwingen te Eeklo en o.a. nog in april 1757 toen Anne Marie Roete ook verdronken was ([304]). Nadien vonden wij geen spoor meer van Devaux.

---

(302) SAE-1398/39.

(303) SAE-459-460. Ommestellingen 1753-1756.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1754-1756) :
SAE-1031, f° 264.
1032, f° 77, 274

(304) SAE-1398/42, 43, 44, 45.

Cosmas Damianus TAELMAN *meester-chirurgijn*

° ca 1725 - 1755 - 1800 - † 1806

Enkele maanden nadat de Eeklose chirurgijn Marissal in mei van het jaar 1753 overleden was, trouwde Cosmas Damianus Taelman te Eeklo op 4 september 1753 met Joanna Catharina Marissal, dochter van de reeds behandelde chirurgijn Petrus Egidius Ignatius Marissal en van Suzanna Mortaer.

Cosmas Damianus Taelman was afkomstig van Lovendegem waar hij omstreeks 1723 geboren werd als zoon van Jooris en van Joanna Standaert.

Cosmas Taelman was voor zijn huwelijk zeker geen onbekende geweest bij de familie Marissal, want Georgius Taelman, waarschijnlijk een broer van Cosmas, was nadat hij «knecht» was geweest bij Taelman, in 1748 getrouwd met de dochter Anna Theresia ([305]).

De Taelman's hadden het beroep van chirurgijn in het bloed en het betrof vermoedelijk een familie waar het «visiteren en meesteren» van vader op zoon overging ([306]).

Cosmas Damianus Taelman zette in elk geval de praktijk van wijlen zijn schoonvader voort en hij vestigde zich op de «Verckensmarkt», naar alle waarschijnlijkheid zelfs in de gewezen woning van de Marissal's ([307]).

---

(305) Zie voetnoten nr. 218 en 219.

(306) Alleen reeds de voornamen «Cosmas Damianus» wijzen op een chirurgijnsgeslacht. De heiligen Cosmas en Damianus, waren twee broeders uit Arabië, die de marteldood stierven te Cyrrhus in Syrie in 303. Beiden hadden de heelkunde beoefend en zij zijn dan ook de patroons van de geneesheren en apotekers geworden. Zij worden voorgesteld in het lang gewaad van geleerden met een glazen kolf in de hand. In de vroege middeleeuwen waren zij bij het volk van Rome zo beroemd als nu een Sint Antonius van Padua. Feestdag 27 september. (Winkler Prins Encyclopedie. 6e deel. 1949. Amsterdam-Brussel, blz. 449).

De Brugse barbiers (uitvoerders van aderlatingen en ook baardscheerders) hadden in 1427 in de Jacobkerk hun eigen kapel toegewijd aan hun patroonheiligen Cosmas en Damiaan. In 1665 groepeerden de Brugse medici zich in een afzonderlijke Sint-Lucas-Societeit, terwijl de chirurgijns in 1666 het broederschap in de Sint Jacobkerk, onder het patronage van Cosmas en Damiaan van de barbiers overnamen. (A. DEWITTE. De Geneeskunde te Brugge in de Middeleeuwen. Brugge 1973, blz. 25-26).

Volgende Taelmans' zijn ons als beoefenaars van de geneeskunde bekend :

— *Joannes Taelman* fs Jooris (° ca 1715), in 1760 chirurgijn te Gent (SAE-1389/9).

— *Georgius Ferdinandus Taelman*. In 1748 te Eeklo getrouwd met Anna Theresia Marissal, dochter van chirurgijn Ignatius Marissal. Vestigde zich als chirurgijn te St. Laureins (zie voetnoot nr. 219).

— *Bernard Taelman*, licentiaat in de medicijnen te Ertvelde tussen 1780 en 1808 (A. DE VOS. Geschiedenis van Ertvelde. Brugge. 1971, blz. 340, 550, 880).

(307) SAE-460-495. Ommestellingen 1754-1796.

Na negen jaar huwelijk verloor Taelman zijn vrouw Joanna Catharina Marissal, die overleed te Eeklo op 8 juli 1782 zonder nakomelingen. Ze was zevenenveertig jaar oud.

Kort daarna verbond Cosmas Damianus Taelman zijn levenslot aan Isabella Jacoba Smet afkomstig van Evergem, bij wie hij evenmin kinderen had.

Cosmas Taelman was een lang leven beschoren. Gedurende ongeveer vijftig jaar bleef hij te Eeklo lancet en scheermes hanteren ([308]).

In 1795 stond hij nog altijd in de bres. Hij woonde toen nog steeds op de Varkensmarkt en Augustinus Cornand, 22 jaar oud, was dan zijn «domestique» ([309]).

De laatste jaren van zijn leven bracht Taelman «al rustend» door. Hij is op 17 maart 1806 als «rentenier» de eeuwigheid ingegaan in de gezegende leeftijd van 84 jaar.

Zijn vrouw, Isabella Smet, volgde hem in het graf op 8 september 1809. Zij was toen eveneens 84 jaar oud ([310]).

---

(308) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1753-1794) :
SAE-1031, f° 207, 258, 275
1032, f° 76, 169, 238
1033, f° 8, 48
1034, f° 8, 30, 145, 194, 280, 291
1035, f° 6, 12, 14, 34, 75, 78, 108, 132, 244, 251, 254, 295, 298
1036, f° 29, 109, 155, 216, 280
1037, f° 31, 90, 207, 221, 227, 237, 268
1038, f° 79, 81, 85, 92, 124, 152, 211, 244
1039, f° 30, 32, 44, 116, 176, 206, 309
1040, f° 22, 67, 164
Taelman werkte ook in het Hospitaal waar ‹aerme siecke passanten› verzorgd werden.
SAE-1680-1681. Hospitaalrekeningen 1775-1778, 1782-1785 en 1785-1788).

(309) SAE-145. Telling 1795, blz. 26.

(310) In 1787 hadden de echtgenoten Cosmas Taelman-Isabella Smet reeds ‹bij gifte metter waerme hand, die men noemt Donatio intervivos› aan hun toen bij hun wonende nicht Colomba Alouisia Cornand ‹een huijsstede ende erfve groot 63 ½ roeden daermeegaende ende d'helft vanden gemeene steenput, ghelegen te Eecloo op de Verckensmarckt, noord Lieven de Heubel ende het Lintdraeijerstraetjen alhier alfmede gaende ende oost Sr. Frans Everaert met de schuere ende voorder catheijlen daer op staende› geschonken. (SAE-852, f° 229. Register Verkopingen dd. 3.4. 1787).
Colomba Cornand was een dochter van Jacobus Eugenius en van Christina Taelman. Zij huwde met Franciscus Antonius de Heuvel (° 1766), tabakfabrikant te Eeklo. Zij overleed te Eeklo op 21.1.1810. Een van haar vijf kinderen was, Ferdinandus de Heuvel (° 1801 - † 1859), die stadssecretaris was te Eeklo (W. STEEGHERS. De Familie De Heuvel. Vlaamse Stam, Jrg. VIII, nr. 3, blz. 154).

Claudius Franciscus CARION *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1734 - 1758 - 1760 - † 1795

Deze te Lessen omstreeks 1734 geboren geneesheer werd voor het eerst te Eeklo genoemd in de Ommestellingen van het jaar 1758. Hij woonde op de noordkant van de Markt, in het gedeelte tussen Boelare en Kerkplein (311).

Dr. Carion trad op 9 april 1760 te Eeklo in het huwelijk met Maria Livina van Zele, die van Wachtebeke geboortig was. Joannes Baptist van Zele en Maria Theresia van Crombrugghe waren de huwelijksgetuigen. Te Eeklo werd in het doktersgezin op 27 januari 1761 een dochtertje, Maria Josepha, geboren, doch in de loop van het jaar 1761 is Dr. Carion zich in het naburig Kaprijke gaan vestigen (312).

Daarmede was zijn activiteit als geneesheer te Eeklo niet afgesloten, want daarna vinden wij hem nog regelmatig vermeld in de Staten van Goed van Eeklose sterfhuizen (313).

Ook de Eeklose Wet bleef nog uitsluitend beroep doen op Dr. Carion wanneer lijkschouwingen moesten verricht worden. In de periode van 1761 tot 1774 kwam hij hier nog negen lijkschouwingen uitvoeren, niettegenstaande Dr. Gommaers en Dr. Dhont in die periode te Eeklo woonden (314).

Wij weten niet of Dr. Claudius Carion dan verder te Kaprijke is blijven wonen, maar wel staat vast dat hij op 2 maart 1795 te Gent is overleden.

Zijn omstreeks 1769 te Kaprijke geboren zoon, Joannes Franciscus Antonius Carion, was «advocat et avoué près le Tribunal de premier Instance de l'Arrondissement d'Eecloo», toen hij te Eeklo op 13.9.1806 in de echt trad met Maria Beatrix Martens, dochter van de Eeklose geneesheer Jan Fr. Martens en van Josephina Beatrix de Roo. Voornoemde Joannes Carion werd naderhand stadssecretaris te Eeklo waar hij overleed op 8 augustus 1821 in de leeftijd van 52 jaar.

---

(311) SAE-461-462. Ommestellingen 1758-1760.

(312) « 27 januari 1761 baptisata est Maria Josepha Francisca fa leg. D^nl. Claudi Francisci Carion etatis 27 annorum baptisati Lessinae et D^la. Maria Theresia van Zele, etatis 26 annorum bap. in Wachtebeke ...»
SAE-155 f° 1371. Doopregister.

(313) Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1759-1769) :
SAE-1033, f° 8, 131, 134, 157
1034, f° 170, 286
1035, f° 32

(314) SAE-1398/48-56.

Jacobus DHONT licentiaat in de medicijnen

c ? - 1762 - 1779 - † ?

In het begin van de jaren vijftig van de 18e eeuw was een zekere Jacobus Dhont geneesheer te Kaprijke ([315]). In 1762 dook Dr. Jacobus Dhont op te Eeklo en het is dus goed mogelijk dat de Kaprijkse en Eeklose geneesheer een en dezelfde persoon was.

Van zodra hij hier gevestigd was, kocht Dr. Jacobus Dhont zich «een huijs ende erfve met den voorhoofde op de groote straete loppende vanden merckt naer het Hospitael, abouterende zuijt de selve straete, oost sekere ganck, noort Sr. Ignatius van Crombrugghe ende west Jan Frans de Lateur», waarvoor hij 500 pond gr. aan Franciscus de Vreese betaalde ([316]).

Dr. Dhont betrok zijn eigendom in de Stationsstraat waar hij zijn zieken ontving ([317]).

Daar viel hij in 1774 in ruzie met zijn gebuur, chirurgijn Philippus Baerts, die hem een proces aandeed dat jaren zou aanslepen ([318]).

Het is natuurlijk moeilijk uit te maken of dit proces invloed zal gehad hebben op het hier weggaan van Dr. Dhont, waarvan nà 1778 te Eeklo geen spoor meer te vinden is.

---

(315) «Jacobus Dhondt tot Caprijcke licentiaet inde medicijnen...»
SAE-1031, f° 11. St.v.g. Lieven Verheye † St.-Laureins 30.4.1750.
«Doctor D'hont tot Caprijcke...». SAE-1032, f° 144. St.v.G. Joanne de Busschere † St.-Laureins 25.5.1753.

(316) SAE-845, f° 32. Register Verkopingen dd. 1.2.1762.

(317) SAE-462-468. Ommestellingen 1762-1779.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1762-1774) :
SAE-1033, f° 165, 175, 185, 240, 265
1034, f° 8, 15, 33, 238, 286
1035, f° 27, 125, 162, 289
1036, f° 95, 100

(318) Philippus Baerts deed op 10.8.1774 klacht tegen Dr. Dhont in verband met het gebruiken van «den ganck van aen 's Heesschers (= Baerts) erfve leedende naer de groote straete die loopt vande merkt naer het hospitael». Het betrof de traditionele burentwist om de met een dienstbaarheid belaste uitweg. Uit het proces blijkt o.a. dat Dr. Dhont «heeft ghemaeckt ende gerepareert sijn dack ende wintbergh van sijn gevel staende ten westsijde jegens de erfve van d'herberghe den Leeuw». De Leeuw was toen gelegen op de hoek van de Markt en de noordkant van de Stationsstraat, zodat wij meteen weten waar Dr. Dhont woonde.
SAE-1393/15. Enkwest dd. 15.7.1778.

Joannes Adriaan Jozef Bernard DU BOIS *meester-chirurgijn*

° ca 1737 - 1763 - 1782 - † 1782

Deze van Zelzate geboortig chirurgijn is te Eeklo op 21 september 1763 getrouwd met Maria Cornelia van Ghijseghem (° Eeklo 8.6.1740), dochter van de Eeklose chirurgijn Hyachintus en van Maria Cornelia Schrey. Joannes du Bois was rond 1737 geboren als zoon van Adriaan en van Maria Joanne Abbatte.

Du Bois volgde zijn schoonvader-chirurgijn op, die enkele maanden te voren op 13 maart 1763 gestorven was.

Maria Cornelia van Ghijseghem schonk haar man volgende te Eeklo geboren kinderen :

1) *Maria Joanna,* ° 23.6.1764 - † Eeklo 1.1.1771.
2) *Petrus Jacobus* (in begraafakte *Joannes Franciscus* genoemd), ° 28.3. 1766 - † Eeklo 26.2.1768.
3) *Anna Francisca,* ° 12.10.1768.
4) *Petronilla Theresia,* ° 18.4.1771 - † Eeklo 20.1.1773.

Maria Cornelia van Ghijseghem bezweek in het kraambed. Zes dagen nà de geboorte van haar jongste kind ging vrouw du Bois op 24 april 1771 de eeuwigheid in.

Chirurgijn du Bois hertrouwde reeds op 22 juni 1773 te Eeklo met Joanna Cornelia Peers fa Martinus en Joanna Benoidt.

Uit dit tweede huwelijk werden te Eeklo geboren :

5) *Philippus Jacobus,* ° 29.3.1774.
   Is op 19.6.1804 (30 prairial XII) getrouwd met Maria Rosa de Brauwer. Hij was «vroed- en heelmeester» toen hij op 13 maart 1823 te Eeklo overleed.
6) *Petrus Jacobus,* ° 2.3.1776 - † Eeklo 7.2.1777.

Chirurgijn du Bois woonde vanaf 1763 in het Patersstraatjen ([319]). Toen hij in 1771 zijn eerste vrouw verloor, bezat hij nog geen persoonlijke onroerende goederen. Er werd nochtans een Staat van Goed opgesteld waaruit wij het volgende lichten :

— «Voorts comt hier noch in baete de somme van 3 pond 11 sch. 4 gr. »soo over den prijs vande chirurgiensboecken, lovementpijpe, medi-

(319) SAE-462-468. Ommestellingen 1763-1781.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1766-1779) :
SAE-1034, f° 9
1035, f° 3, 125, 134, 210, 291
1036, f° 78, 228
1037, f° 219

»cijnen, ijseren mortier, coperen mortier, becken, disteleerketel ende »voorder chirurgiensinstrumenten gepresen bij Sr. Ignatius Bertijn ende »Joannes Emmanuel de Bie respectieve chirurgiens binnen de Stede van »Eecloo ende prochie van St.-Laureijns conforme d'acte bij hun danof »verleent...».

— «Voorts bringht den besitter noch in baete de somme van 10 pond »13 sch. gr. soo vele hij is goet vindende aen diferente persoonen over »ghedaen visitten ende leverijnghe van medicijnen...».

«Voor Memorie» werd eveneens vermeld dat du Bois op dat ogenblik nog in totaal 15 pond 12 schel. te goed had op twaalf personen, «deselve sijnde van sober bestaethede ende oversulcx difficiel van recouvre», zodat weinig op die inkomsten kon worden gerekend. In 1771 stond chirurgijn du Bois er nog niet zo goed voor, want de Staat van Goed werd met een deficit van 29 - 12 - 4 pond gr. afgesloten ([320]).

Kort na zijn tweede huwelijk was Mr. du Bois reeds in staat op 27.10.1773 een huis te kopen gelegen in de Stationsstraat (noordkant - 6e huis vanaf Markt), waar hij zijn intrek ging nemen.

Buiten het helen van de kwalen van zijn Eeklose klanten, had du Bois ook te zorgen voor de vreemde zieken die in het Hospitaal opgenomen werden. In de hospitaalrekeningen van de jaren 1770-1785 komt chirurgijn du Bois regelmatig voor in de uitgavenrubriek wegens «gedaen vistien ende leveringhe van medecijnen» ([321]).

Op het einde van zijn leven begon chirurgijn du Bois ook te sukkelen met zijn eigen gezondheid, want in 1779 werd hij in de Ommestellingen nog belast op voet van 1 gemet om in 1780 te dalen op een aanslag van slechts 100 roeden, wat driemaal minder was. Hij was slechts 44 jaar oud toen hij op 13 juni 1782 te Eeklo overleed.

Zijn ganse «cherurgienswijnckel» werd toen geschat op 2 - 6 - 8 pond gr., terwijl zijn «cherurgiensboecken» slechts 0 - 10 - 0 pond gr. waard waren. Zeven insolvente personen bleven 9 - 10 - 1 pond gr. schuldig. De Staat van Goed sloot met een batig saldo van 102 - 13 - 1 pond gr. ([322]).

---

(320) SAE-1035, f° 151. Staat van Goed Marie van Ghyseghem dd. 8.1.1772.

(321) SAE-1679-1681. Hospitaalrekening 1770-1785.

(322) « Item is door J. Malherbe cherurgien oversien ende geweirdeirt den cherurgiens-wijnckel vanden overledenen tot de somme van 2 - 6 - 8 »
« Voorts is door den selven Malherbe insgelijckx oversien ende geweirdeirt alle de cherurgiensboecken 0 - 10 - 0 »
« D'houderigge segt dat sij ten daege prijsije niet en was voorsien van contante pennijnghen ende alle het gonne sij daer tsedert heeft ontfangen van gedaen visiten ende leverijnge van medicijnen bij wijlen haeren overleden man dat sij daer mede heeft voldaen gemeene lasten... ».
SAE-1038, f° 31. Staat van Goed Joannes Du Bois dd. 23.10.1782.

Philippus Arnoldus BAERTS *meester-chirurgijn*

° ca 1736 - 1773 - 1775 - † 1791

Chirurgijn Baerts werd geboren te Gent omstreeks 1736. Hij kwam zich in april 1773 te Eeklo vestigen en hij noemde zich «occulist, operateur ende geadmitteerden chirurgien bij het Collegie Medicum der Stadt Ghent» ([223]).

Uit zijn huwelijk met Maria Amelberga Duerinck (° Temse ca. 1738) werd te Eeklo op 22 maart 1774 een dochter, Joanna Henrica, geboren.

Baerts schijnt hier slechts een paar jaren — in de periode 1773-1775 — de heelkunde beoefend te hebben ([324]).

Hij woonde in de Stationsstraat niet ver van de Markt en ook in de onmiddellijke buurt van Dr. Jacobus Dhont, met wie hij weldra in ruzie lag over het gebruiken van «een ganck leedende naer de groote Straete die loopt vande Merkt naer het hospitael». Het was gemeend tussen de doctor en de operateur, want in 1774 spande Baerts een proces in tegen Dhont dat in 1778 nog liep ([325]).

In 1775 verliet chirurgijn Baerts die buurt en officieel stopte hij zijn beroep ([326]). Hij ging dan tot omstreeks 1780 herberg houden op de «Verckensmarkt». Vanaf 1780 woonde hij «op de zuidkant van de Markt» en in de Ommestellingen werd hij alleen nog belast «op sijn huijs». Van het uitoefenen van een bepaald beroep was dan geen spraak meer ([327]).

Baerts was slechts 54 jaar oud toen hij op 5 oktober 1791 te Eeklo het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

In 1795 woonde de weduwe Baerts nog te Eeklo. Waar zij haar kunde en kennis had opgedaan zal wel een vraagteken blijven, doch zij stond toen in elk geval bekend als, ja verschiet niet, «operateurster» ([328]).

---

(323) SAE-2020, f° 75. Register Admissien dd. 28.4.1773.

(324) SAE-466. Ommestellingen 1773-1775.
In de Staten van Goed vonden wij Baerts slechts eenmaal terug.
« Aen Sr. Philippus Baerts operateur over t'Cureren de handt van wijlent den overledenen... » SAE-1037, f° 3. St.v.G. Lieven Mussche dd. 28.7.1778.

(325) zie voetnoot nr. 318.

(326) Het valt te betwijfelen of oculist-operateur Baerts zijn praktijk wel volledig stopzette. Op 16.4.1776 leverde hij nog een ontvangstbewijs van 48 gulden af aan de Eeklose Armendis voor «het cureren van Antone Lanoey en Tresia Haec.» SAE-1660. Armendis. Kwittantie's.

(327) SAE-466-473 Ommestellingen 1775-1791.

(328) «Marie Amelberga Durinck, weduwe Philippus Baerts, 51 jaeren, operateurster» wonend Patersstraat.
SAE-145. Telling 1795, blz. 33.

Bernardus Joannes DE CAUSMAECKER *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1748 - 1775 - 1783 - † 1783

Nadat Dr. Gommaers in 1775 overleden was, kwam Dr. de Causmaecker zich te Eeklo vestigen ([329]). Hij was afkomstig van Bassevelde waar hij omstreeks 1748 geboren was uit Joannes Baptist en Maria Theresia van de Weghe.

Dr. de Causmaecker nam zijn intrek ergens in de Molenstraat. In 1777 verhuisde hij en ging dan wonen in het huis van de intussen overleden chirurgijn Bertijn, dat ook in de Molenstraat gelegen was (zuidkant - toen 7e huis vanaf de Spriet).

In de jaren 1776-1778 was Dr. de Causmaecker in vaste dienst van de Eeklose Armendis en zodoende stond hij in voor de verpleging van de behoeftigen ([330]).

Dr. Bernardus de Causmaecker heeft geen gelegenheid gekregen de Eeklonaren lang bij te staan, want hij overleed reeds op 23 februari 1783. Hij was amper 35 jaar oud en nog ongehuwd.

---

(329) SAE-466-469. Ommestellingen 1775-1782.
Vemeldingen in Staten van Goed (periode 1777-1783) :
SAE-1036, f° 227, 239, 280, 288
1037, f° 33, 63, 67, 69, 113, 131, 159, 163, 166, 171, 163, 165, 283, 301

(330) SAE-1660-1661. Armendis kwittantie's dd. 24.3.1778 en 24.6.1779.

Bernardus Joannes ISACIE *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1740 - 1776 - 1792 - † ?

Dr. Isacie was een geboren Gentenaar. Hij werd omstreeks 1740 gedoopt in de St.-Baafskerk. Hij was reeds getrouwd met Rosa Coleta Vlaming (° Gent ca. 1753), toen hij zich in 1776 te Eeklo «op den Spriet» kwam vestigen ([331]). Omstreeks 1783 ging Dr. Isacie in de Molenstraat wonen in het huis waar Dr. de Causmaecker in gestorven was.

Te Eeklo werden in het gezin Isacie-Vlaming geboren :

1) *Franciscus Joannes Bernardus Antonius,* ° 9.7.1776.
2) *Ludovicus Bernardus,* ° 12.6.1778.
3) *Bernardus,* ° 6.5.1780.
4) *Jacobus,* ° 10.11.1781.
5) *Maria Bernardina,* ° 17.12.1782.
6) *Isabella,* ° 29.7.1785.
7) *Theresia Carolina,* ° 29.2.1786.
8) *Sophia Ludovica,* ° 7.11.1789 - † 4.1.1790.

Nadat hij gedurende jaren voorspoed en geluk had gekend in zijn familie, werd Dr. Isacie plots zwaar getroffen. Op 20 november 1789, dertien dagen na de bevalling van haar jongste kind, bezweek vrouw Isacie. De kunde en zorgen van haar man konden de toen 36-jarige Rosa Vlaming niet helpen.

Dr. Isacie heeft het als weduwnaar nog enkele jaren te Eeklo uitgehouden, doch zijn zware gezinslast zal er vemoedelijk wel voor iets tussen hebben gezeten dat hij omstreeks 1793 Eeklo verliet. Wellicht is hij dan terug naar zijn geboortestad gaan wonen waar zijn familie hem beter kon bijstaan bij de opvoeding van zijn kinderen ([332]).

---

(331) SAE-466-474. Ommestellingen 1776-1792.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1777-1789) :
SAE-1036, f° 255
1037, f° 63, 189, 218, 260, 307
1038, f° 28, 163, 170, 180, 213, 283
1039, f° 30, 145

(332) Tussen Eeklo en Gent kwam het voor de Raad van Vlaanderen tot een proces in verband met het auditierecht van de Staat van wijlen Rosa Vlaming (poorteres van Gent). Gent haalde het waarschijnlijk, want betrokken staat werd te Eeklo nooit geregistreerd. (SAE-224. Proces Schepenen van Eeklo c/ Schepenen van Gedele van Gent, 1790).

Ludovicus Bernardus D'AUBIOUL *licentiaat in de medicijnen*

° 1752- 1777 - 1800 - † 1800

Dr. D'Aubioul die een Gentse apotekerszoon was, kwam in 1777 te Eeklo wonen ([333]). Hij was geboren te Gent op 29 september 1752 als zoon van Louis Bernard en van Isabella van Calster, die aldaar op de Vrijdagmarkt in «Den Gulden Arent» woonden ([334]).

Reeds te Gent met Carola Dullaert getrouwd, kreeg Dr. D'Aubioul te Eeklo volgende kinderen :

1) *Joannes*, ° 4.6.1779 - † Eeklo 3.3.1783.
2) *Theresia*, ° 3.12.1780.
   Trouwde in 1806 met Jan Baptist Rodrigos, hoofdklerk op het stadhuis en leider van de toneelgroep «Eikels worden Bomen» ([335]).
3) *Philippus*, ° 4.12.1781.
   Huwde in 1808 met Antonia van de Genachte. Werd slachter en veekoopman. Hij is het die het geslacht te Eeklo voortzette. Hij overleed te Eeklo op 11.10.1854.
4) *Antonia* (*Carolina* genoemd in de overlijdensakte), ° 30.3.1783 - † Eeklo 10.9.1783.
5) *Rosalia Sophia*, ° 18.3.1784.
6) *Benedictus Maria*, ° 30.4.1786 - † Eeklo 3.11.1787.
7) *Ludovicus Antonius Constantinus*, ° 17.2.1788.
8) *Bernardus Ferdinandus*, ° 10.10.1789.

Eeklo was tamelijk goed bedeeld met geneesheren toen Dr. D'Aubioul hier in 1777 in de Patersstraat een praktijk begon met als reeds gevestigde

---

(333) SAE-145. Telling 1795, blz. 34.

(334) De D'Aubioul's zouden afkomstig zijn uit de streek van Nijvel. Apoteker Louis Bernard D'Aubioul werd geboren te «Ginap», d.w.z. Genappe in Waals Brabant. Hij werd in 1742 poorter te Gent en op 1 juni 1742 huwde hij er Isabella van Calster. Apoteker D'Aubioul overleed te Gent op 20 juni 1760. Hij had zeker vijf kinderen, nl. :
— Elisabeth, getrouwd met Jacob Bogaert, apoteker te Gent.
— Coleta.
— Henricus Jacobus, priester.
— Ludovicus Bernardus, geneesheer te Eeklo.
— Joanna Francisca.
Over het geslacht D'AUBIOUL zie P. BEIRNAERT. De Familie D'Aubioul. Artikelenreeks (13) in weekblad «De Eecloonaar». 1971.

(335) Dr. P. ROGGHÉ. Rederijkers te Eeklo. Appeltjes van het Meetjesland. nr. 23. 1973, blz. 171.

collega's, de doctors Jacobus Dhont, Bernardus de Causmaecker en Bernardus Isacie.

Ook hij vond hier weldra zijn patiënten en gedurende ongeveer 15 jaar zou D'Aubioul strijd leveren tegen de ziekten die ons mensen teisterden ([336]). Hij werd ook regelmatig in het Hospitaal geroepen ([337]). Het was ook Dr. D'Aubioul die op 23 oktober 1781 met assistentie van chirurgijn de Bois een autopsie verrichtte op het lijk van Philippus Bourgonjon, de hostelier uit «De Ooievaar», die een messteek had gekregen van Antonius van Damme en die aan zijn opgelopen verwondingen was bezweken ([338]).

Dr. D'Aubioul woonde nog steeds in de «rue des Recollectes» of het Patersstraatje, toen hij op 48-jarige leeftijd overleed op 11 oktober 1800 (19 vendémiaire IX).

Zijn weduwe overleefde hem nog 36 jaar en zij ontsliep te Eeklo in de Heer op 6 september 1836 toen zij 85 jaar oud was.

---

(336) SAE-468-475. Ommestellingen 1779-1796.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1779-1792) :
SAE-1037, f° 63, 112, 140
1038, f° 3, 117, 213, 240, 247
1039, f° 22, 43, 170, 219, 243, 275, 289, 305, 309

(337) « ... over visiten vanden Doctor Doubioel tnt cureren den gemelden geslegen persoon ... ». SAE-1681. Hospitaalrekentng 1785-1788.

(338) SAE-1394/4. SAE-1398/58.

Leonardus Joannes Petrus MALHERBE *meester-chirurgijn*

° ca 1730 - 1781 - 1792 - † ?

Leonardus Malherbe is in 1781 te Eeklo aangekomen en in zijn aanvraag tot vestiging die hij toen liet opstellen lezen wij o.a. «Supplierende verthoont reverentelijck Leonardus Malherbe ghebortigh der stadt Aecken alwaer den supplient bij Sr. Andries Malherbe sijnen vader vrijen meester gesworen chirurgien inde conste der chirurgie ghedaen heeft sijne behoorlijcke leerjaeren gelijck van dies consteert met acte vanden Jaere 1747 alhier ter hant tsedert wanneer den Supplient in qualiteijt van chirurgien menighvuldighe jaeren geweest heeft inden dienst van haere Keijserlijcke ende Conningklijcke Apostolicque Majt. ende gedurende al den selven tijt ghevolght heeft haere legers ende gefrequenteert de hospitaelen ghelijck van dies oock consteert met d'acten alhier oock ter hant, voorders dat hij hem supplient op den 26^{en} 7bre 1760 ghepresenteert hebbende aen d'edele heeren directeurs ende occesseurs van het Collegie der medecijnen binnen de stadt Gent tot doen van sijn examen ten eijnde van sijne voormelde fonctie van chirurgien overal ten platten Lande te moghen oefenen...». Op 16.5.1781 kreeg Leonardus Malherbe van de Eeklose Schepenen de toelating om zich hier als chirurgijn te vestigen (339).

Hij kwam toen van Waarschoot waar hij zeker een vijftal jaar gewoond had. Het is mogelijk dat hij nog vroeger — en wel omstreeks 1765 — enige tijd te Boekhoute had doorgebracht (340).

Malherbe was getrouwd geweest met Maria Elisabeth van Troost, geboortig van Eksaarde, die zeker het leven had geschonken aan volgende kinderen :

1) *Philippus Joannes*, geboren ca. 1765 vermoedelijk te Boekhoute. «Philippus Malherbe, ex Bochaute» zat in 1783 in de «Classe Grammatices» van de Latijnse School te Eeklo (341).

---

(339) SAE-202, f° 98. Register Admissien dd. 16.5.1781.

(340) Zijn zoon Philippus Joannes werd waarschijnlijk te Boekhoute geboren omstreeks 1765.
In 1764 was een zekere «Joannes Pieter Malherbe» eveneens als chirurgijn actief te Kluizen (A. DE VOS. Geschiedenis van Ertvelde. 1971, blz. 340). Het is niet uitgesloten dat het hier om een en dezelfde Malherbe gaat, want Leonardus J.P. Malherbe was in 1774 ook aan het werk te Belzele (RAG. Fonds Vinderhoute f° 90. St.v. Goed Pieter Slock †† Belzele-Rabot 13.6.1774).

(341) Kan. A. DE BEER. Gedenkboek - Eeuwfeest van het St.-Vincentiuscollege van Eeklo (1840-1940). 1946, blz. 47.

In 1788 trok Philippus naar Parijs om zich aldaar verder in de geneeskunde te vervolmaken (342).

2) *Serafinus*, ° ? - † Waarschoot, 27.5.1767.
3) *Engelbertus Frans Josephus*, ° Waarschoot 18.11.1768 - † Eeklo 22.2. 1781.
4) *Seraphina Joanna*, ° Waarschoot 29.11.1770 - † Waarschoot 14.3.1772.
5) *Maria Theresia* (tweeling), ° Waarschoot 9.11.1773 - † Waarschoot 16.11.1773.
6) *Maria Joanna*, ° Waarschoot 9.11.1773 - † Waarschoot 15.11.1773.

De bevalling van de tweeling had wellicht te veel van de krachten van de moeder gevergd en Maria van Troost was op 18 november 1773 te Waarschoot in het kraambed bezweken.

Chirurgijn Malherbe was dan op 19 mei 1774 in de St.-Jacobskerk te Gent hertrouwd met Coleta Ceusen (343). Zijn bruid was toen ongeveer 48 jaar oud (344).

Ook Malherbe was zelf reeds een vijftiger toen hij in 1781 te Eeklo nog het geluk kwam zoeken (345). Hij betrok hier tot omstreeks 1787 een woning aan «het Kerckhof» en verhuisde dan naar een huis op «de noordseijde vande Straete loopende vande Marckt naer het Hospitael», nl. in het tweede huis komend van de Markt (346).

Buiten het verzorgen van de gewone burgerij, verleende Malherbe ook diensten in het plaatselijk hospitaal (347).

---

(342) « Burgemeester ende Schepenen der Stede Keure ende Vrijhede van Eecloo verclaeren ende certificeren bij desen dat Philippus Joannes MALHERBE fs Leonardus, aut ontrent 23 jaeren, bruijn van hair, bruijne oogen met weijnbrauwen, rondt van wesen, lanck ontrent vijf voeten en een quart, gecleet met een blauw satijntjen en eenen ronden hoedt op het hooft, is onsen insetenen ende alsoo hij ons te kennen geeft dat hij van intentie was naer Parijs in Vranckrijck te gaen tot vervoorderijnge van sijne fonctie in de chirurgie ende om liberlijck te connen passeren... ».
SAE-227. Register Paspoorten dd. 11.12.1788.

(343) Rijksarchief Gent. Par. Reg. Waarschoot nr. 23 f° 1995.

(344) «Joffrauw Colleta Ceusens fa d'heer Gaspardus, audt 61 jaeren, huijsvrauwe van Sr Leonardus Malherbe Mre chirurgien binnen dese Stede ... » SAE-1375/15. Enkwest dd. 27.6.1789.

(345) « Sieur Leonardus Malherbe fs Andreas audt 60 jaeren Mre chirurgien binnen dese Stede... (tekent : J.L. Malherbe)». SAE-1395/15. Enkw. dd. 27.6.1789.

(346) SAE-468-473. Ommestellingen 1781-1791.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1783-1791) :
SAE-1038, f° 177, 163, 170
1039, f° 253

(347) « Item betaelt aen meester Malherbe over gedaene visiten en leveringhe van medecijnen ten dienste van het hospitael 2-2-8 ».
SAE-1681. Hospitaalrekening 1782-1785.

In de verslagen die Mr. Malherbe opstelde, kon hij zijn afkomst niet loochenen. In 1788 was zijn taal nog steeds doorspekt met hoogduitse klanken, niettegenstaande hij toen al vele jaren in de Nederlanden verbleef ([348]).

Omstreeks het jaar 1792 ging Malherbe op rust. Hij werd in elk geval in de Ommestellingen vanaf 1792 niet meer belast, niettegenstaande hij hier zeker in 1794 nog verbleef ([349]). Later vonden wij van hem geen spoor meer te Eeklo ([350]).

---

(348) « Ick onderschreven beken bij ...
» op den 21ten Xbris 1788 ten 3 ...
» naer midag ansocht door den ...
» Baljau van Eecloo te compar ...
» op het stadthaus om van ...
» gan mit comissarissen ...
» het dodt Ligaem van ...
» den gonnen bevonden ...
» naer naucorige Visentate ...
» dat Sijne Borst als onder ...
» beijde armen als op sijn ...
» ontrent die Schauderbla ...
» endig waren, wardor ick ...
» hebe, dat hij door den Comp ...
» die Respiratie belet geworden ...
» Laut het Segen van die ...
» dat hij daar soo lang ...
» balck ende wiel gehang ...
» den dodt daer naer gevolg ...
» Eecloo Dissen 21 Xbris 1788. w.g. J.L. Malherbe ».
SAE-1399/61. Register Lijkschouwingen. Schouwing Pieter de Croock dd. 21.12. 1788 (beschadigd).

(349) SAE-474-475. Ommestellingen 1792-1794.

(350) In 1796 maakte een «chirurgijn Malherbe» deel uit van de kantonnale municipaliteit te Waarschoot. Die chirurgijn bleek zeer revolutionair gezind te zijn, want het was op de eis van Malherbe, Waldack, Goethals en Dusong dat de Waarschootse kerkklokken aan stukken werden geslagen op 14 november 1798 (24 brumaire VII).
(Zie A. CASSIMAN. De Fransen te Waarschoot. Appeltjes van het Meetjesland. nr. 2. 1950, blz. 63-78).

Michiel Louis PATERNOSTER *licentiaat in de medicijnen*

° ? - 1786 - 1787 - † ?

Dr. Paternoster heeft weinig sporen van zijn verblijf achtergelaten te Eeklo. Alleen in het dienstjaar 1786 werd hij in de Ommestellingen onder de wijk «De noortsijde vande straete loopende vande maerckt naer het hospitael» als volgt vermeld :

«D'heer ende meester N. Paternoster
»als doctor over ½ jaer
» 1 gemet = 0 - 5 - 0 pond gr.» ([351]).

In de belastingsrol werd hij ingeschreven juist na «Den heer onderpastoor deser stede», waaruit wij menen te mogen veronderstellen dat Dr. Paternoster in de huidige Raamstraat zal gewoond hebben.

In oktober 1787 verbleef Paternoster nog te Eeklo. Uit een attest dat hem toen werd afgeleverd, weten wij dat Dr. Michiel Paternoster vrouw en vijf kinderen ten laste had en dat hij vermoedelijk afkomstig was van Henegouwen, waar hij goederen geërfd had. Wanneer wij voornoemd attest mogen geloven, dan zou Dr. Paternoster het hier niet al te breed gehad hebben ([352]). Nà 1787 was Dr. Paternoster reeds uit Eeklo vertrokken.

---

(351) SAE-471. Ommestellingen 1786.

(352) « Burgemeester ende Schepenen der Stede Keure ende Vrijhede van Eecloo verclaeren ende certificeren bij desen dat Sr. Michiel Louis Paternoster licentiaet in de medicijnen binnen dese stede is van goed gedrag, naem ende reputatie, alsmede dat hij hem, benevens zijne huijsvrouwe ende vijf kinderen geensints en kan onderhauden ende opvoeden met de revenuen ende gewin van de voorseijde sijne functie, ende alsoo hij daer van versochte dese onse attestatie ten fijne van te exhiberen nevens requeste bij hem te presenteren aen de Majesteijt ende daer bij te versoeken consent van liber dispositie van sijne patrimontele goederen op hem gedevolueert ende liggende binnen de provincie van henegauwe, omme tot het veralieneren ofte vercoopen der selve te vermijden de groote oncosten, ende teijnden dies de pennijngen danof te provenieren te employeren 't Sij in die commercie ofte andersints ten meerderen proffijte, tot sijne subsistentie ende de gonne van zijne huijsvrouwe ende voorder familie, mitsgaeders onderwijs ende edicatie van de voornoemde sijne kinderen, soo hij seijde hebben wij hem dese verleend omme te vallideren daer ende soo het behoord in kennisse der waerheijt hebben wij dese gedaen depecheren onder segel van saeken ende de signature vanden greffier deser voorseijde stede keure ende vrijhede van Eecloo, desen 3 8bre 1787.
w.g. S. Bouckaert. ».
SAE-227. Register Paspoorten.

Jan Frans MARTENS *licentiaat in de medicijnen*

° 1755 - 1790 - ? - † 1829

Dr. med. Jan Frans Martens was Eeklonaar van geboorte. Hij werd op 26 juli 1755 geboren als zoon van Franciscus Dominicus en van Maria Catharina Mestdagh. De familie Martens was van gegoede burgerij en vader Martens was achtereenvolgens schepen en burgemeester te Eeklo.

Een oudere zuster van Dr. Martens was Anna Catharina (° Eeklo 17.8.1749), die in 1775 trouwde met de Asseneedse geneesheer Augustinus Misseghers († 1782) ([353]).

Onmiddellijk nadat Dr. Jan Martens zijn studies had voltooid, ging hij weg van Eeklo. In 1781 vroeg hij de «vervremding» aan ([354]).

Na een 10-tal jaren elders — o.a. te Ruiselede ([355]) — te hebben verbleven, kwam hij in 1790 zijn dokterskabinet openen te Eeklo in een huis gelegen op «den Spriet» ([356]).

Dr. Martens was intussen reeds tweemaal getrouwd, eerst met een zekere Isabelle Roelandts en een tweede maal met Josepha Beatrix de Roo (° Ruiselede ca 1754).

Bij laastgenoemde vrouw had hij zeker volgende kinderen :

1) *Maria Beatrix,* ° Ruiselede ca 1787.
   Zij trouwde in 1806 met de Kaprijkse dokterszoon, Joannes F.A. Carion (° Kaprijke ca 1769), zoon van Claudius en van Maria van Zele. Joannes Carion werd stadssecretaris te Eeklo en overleed in 1811. Zij stierf te Eeklo op 10.4.1826.
2) *Bruno Charles,* ° Ruiselede 3.7.1789.
   Op 18.9.1834 — hij was toen 45 jaar oud — nam hij tot bruid de 20-jarige Agnes Jeanne Désirée de Stappens (° Eeklo 9.7. 1814), dochter van de gewezen Eeklose schepen Valentin de Stappens, die van Brugge afkomstig was.

---

(353) SAE-1038, f° 69. Staat van Goed August Missegers dd. 29.4.1783.

(354) SAE-200, f° 31. «Acte van vervremding» dd. 12.12.1781.

(355) «... verclaeren ende attesteren dat d'heer ende Mre. Joannes Frans Martens licentiaet inde medecijnen beneffen sijne huijsvr. joffe. Josepha Beatrise de Roo, mitsgrs. sijne twee kinderen Marie Beatrise ende Bruno Carolus Martens voor desen gewoont hebbende ter prochie van Ruijsselede ende actuelijck woonende binnen dese voorseijde Stede van Eecloo respectivelijck alsnoch in het leven wesen... ». SAE-227. Register Paspoorten dd. 27.10.1791.

(356) SAE-473-475. Ommestellingen 1791-1796.
SAE-145. Telling 1795, blz. 23.

Bruno Martens was vanaf 1830 jarenlang gemeenteraadslid en schepen te Eeklo. Hij behoorde tot de partij van burgemeester Jozef Dhuyvetter. Hij was «orangist» en later «liberaal». Hij was dus uiteraard politiek tegenstander van de «patriot» Karel Stroo. Bruno Martens was ook ere-voorzitter van de toneel- en rethoristenvereniging «Eikels worden boomen». Hij diende in 1861 zijn ontslag in als schepen. Hij overleed te Eeklo op 28.11.1864 in zijn woning «Meulestraete, nr. 17» ([357]).

3) *Fidelis Amandus*, ° Eeklo 12.3.1791 - jong overleden.

4) *Eduardus Ludovicus*, ° Eeklo 27.1.1793.

Trad op 24.10.1827 in het huwelijk met de brouwersdochter, Sophia Bernardina Gimbercie, dochter van Jan en van Marie-Therese Steyaert. Hij was «zeepzieder» van beroep en hij woonde in de Boelare.

Buiten het genezen van zieken, hield Dr. Jan Frans Martens zich ook bezig met politiek. Hij moet een meer dan overtuigd aanhanger geweest zijn van de ideeën van de Franse Republiek, want hij was in 1798 een van de drie mannen die lid van de Eeklose Municipaliteit of Gemeenteraad werden in de plaats van ontslagnemende leden, die hun ambt hadden neergelegd uit protest tegen de uitvoering van bepaalde bij ons volk hatelijke decreten van de Franse bezetter ([358]).

---

(357) In betrokken huis — toen nr. 17 in de Molenstraat — werd op 29.11.1865 komend van de gemeente Moregem ingeschreven :
— Van Brabant Charles, geneesheer, ° Moregem, 24.3.1838.

(358) De wet van 15 fructidor IV (1.9.1796) schafte de geestelijke gemeenten af en de wet van 16 brumaire V (4.11.1796) sprak de verbeurdverklaring uit over de kloostergoederen. Ook het Paterskloosler van Eeklo viel onder deze maatregelen. Een smeekschrift werd op 21 brumaire V (13.11.1796) door het Eeklose municipaal bestuur opgesteld ten einde het klooster hier te mogen houden, doch de maatregel bleef gehandhaafd. De Paters werden op 5 februair 1797 uit hun klooster verdreven en in augustus van hetzelfde jaar werden zij ook uit het College gezet.
Het is dan dat de muntcipalen Bernard Schollaert, Pieter Karel van Damme en Antoon Dounckels samen met stadssecretaris Servaas Bouckaert ontslag indienden. De voornoemde ontslagnemende muntcipalen werden op 2 januari 1798 vervangen door dr. Jan Frans MARTENS, Bernard de Vos en Karel Bassier.
Zie P. Ant. VERSCHUERE o.f.m. De Minderbroeders te Eeklo (1649-1949). Mechelen. 1949, blz. 83-93.
Zie ook Geschiedenis van Eeklo, naar Aug. Van Acker, bewerkt door Dr. L. Lampaert, blz. 168-172.

Het is mogelijk dat Dr. Martens in het begin van de jaren 1800 te Eeklo weggegaan is. Zijn vrouw, Josepha de Roo, is in elk geval op 24.8. 1802 (6 fructidor X) te Ruiselede overleden.

In 1825 woonde hij in de Molenstraat te Eeklo en hij was toen «rentenier» (359). Dr. Martens legde zijn hoofd voor goed neder te Eeklo op 13.6.1829. Hij was bijna 74 jaar oud.

(359) Burg. Stand Eeklo. Telling 1825, volgnr. 3210.

Joannes Franciscus REYNEKINCK *meester-chirurgijn*

° ca 1765 - 1790 - 1801 - † 1801

«Chirurgien ende accoucheur» Reynekinck — zo betitelde hij zich — was nog jonggezel toen hij zich in 1790 te Eeklo kwam vestigen ([360]). Hij was van Zelzate, waar hij het levenslicht zag als zoon van Franciscus Antonius en van Dorothea Coleta van der Linden. Op 2 mei 1792 werd zijn huwelijk te Eeklo ingezegend met Regina Coleta van Damme (° Eeklo 23.2.1771), dochter van Joannes Baptist en van Catharina Dounckels.

Uit dit huwelijk zijn gesproten :

1) *Antonia Dorothea,* ° Eeklo 13.7.1793.
Trouwde met Joannes Baptist de Vilder, broodbakker te Eeklo.

2) *Regina Coleta,* ° Eeklo 2.7.1795.
Werd de vrouw van Louis Temmerman, die in 1825 «fabricant van contonnette» was.

3) *Franciscus Ludovicus,* ° Eeklo 14.5.1797 (25 floréal V).
Huwde met Philippina de Smet. Hij was achtereenvolgens broodbakker (1825), herbergier (1830), winkelier (1831) en fabrikant (1846).

4) *Joannes Carolus,* ° Eeklo 16.6.1798 (28 prairial VI).
Overleden te Eeklo op 2.6.1821.

5) *Amelia Dominica,* ° Eeklo 14.7.1799 (26 messidor VII), † Eeklo 9.6.1809.

Chirurgien Reynekinck woonde in de Kerkstraat ([361]). Reeds in de jaren 1792 werd hij vast in dienst genomen door de Armendis, die voor de verzorging van de zieke armen instond ([362]).

---

(360) SAE-202, f° 119. Register Admissien dd. 22.12.1790.

(361) « Jan Fr. Reynekinck, 36 j., chirurgien, Kerckstraete,
» Regina van Damme, 25 j., sijn vrouw,
» Marie Ther. Reynekinck, 20 j., dienstmagt. »
SAE-145. Telling 1795, blz. 88.

(362) « ... te betaelen aen Monsieur Rennekinck churusijn en achouseur vanden selven
» armen de somme van achttien ponden gr. courant geld over het cureren van
» alle de arme van dese stede den tijd van een jaer en alle de noodige mede-
» cijnen hier onder begrepen ... ».
SAE-1661. Armendis. Kwittantie dd. 8.1.1793.

Mr. Reynekinck kon hier slechts ongeveer tien jaren zijn beroep uitoefenen ([363]). Amper 35 jaar oud overleed hij op 21 maart 1801 (30 ventôse IX), ([364]).

Zijn weduwe hertrouwde op 11 januari 1803 (20 nivôse XII) met de Eeklose huidevetter, Jan Gerardus van Hoorebeke (° 21.12.1750).

(363) SAE-474-475. Ommestellingen 1792-1795.
Vermeldingen in Staten van Goed (periode 1794) :
SAE-1040, f° 166.

(364) De aangifte van overlijden werd gedaan door Joseph Claudon, «officier de santé» te Maldegem en Jacobus Ant. de Nijs, respectievelijk schoonbroer en gebuur van de overledene. Dr. med. Joseph Claudon (° Maldegem 1766), zoon van de Maldegemse geneesheer Jacobus Josephus Claudon en van Anna Maria Pieters, was op 6 april 1796 getrouwd met Susanna Theresia van Damme, zuster van Regina.

Jean Baptiste TRONCHE DE PARAIN *licentiaat in de medicijnen*

° ca 1748 - 1792 - 1795 - † ?

Hoe deze Franse geneesheer — hij moet afkomstig geweest zijn uit de streek van Angoulème of Périgeux — in 1792 te Eeklo is terecht gekomen is een vraagteken. Vermoedelijk was de grond van zijn vaderland hem te heet geworden tijdens de Franse Revolutie en had hij zijn heil gezocht in het afgelegen Eeklo. Opvallend is in elk geval dat hij eerst naar Frankrijk zou terugkeren op het einde van 1795, dus een hele tijd nà de val van Robespierre (27.7.1794).

Wij zijn intussen op de tijd vooruitgelopen en wij keren terug naar 1792 toen Dr. de Parain zich te Eeklo in de Stationsstraat (noordkant) vestigde. Hij hield het daar niet lang uit want in 1793 woonde hij reeds in het Zilverstraatje ([365]).

Dr. de Parain noemde zich «Keijserlijken en Koninglijken proffessor in de chirurgie», titel die eerder verwaand klinkt, maar als vreemde zuiderling zal Tronche de Parain zich hier allicht iets meer hebben mogen permiteren ([366]).

In 1795 woonde dr. de Parain nog steeds in het Zilverstraatje, toen het «Frans Bouillonstraetjen» geheten ([367]). In 1795 werd hij nog belast op 3 gemet, doch in 1796 was hij reeds uit Eeklo verdwenen. In dat jaar stuurde hij reeds van uit Périgeux brieven naar een bevriende Eeklose bakker-handelaar. In zijn brieven die hij regelmatig tot in 1805 naar Eeklo stuurde, sprak hij menigmaal de hoop uit terug naar Eeklo te komen wonen, wat evenwel nooit gebeurde ([368]).

---

(365) SAE-474-475. Ommestellingen 1792-1795.
« Item betaelt aenden doctor Tronche de Parain over leveringe van medecijnen ende gedaen visiten... ». SAE-1040, f° 80. St.v.G. Jud. Dobbelaere.

(366) «Burgemeester ende Schepenen der Stede, Keure ende Vrijhede van Eecloo, verclaeren en certificeren bij desen dat Mre Jean Baptiste Tronche de Parain fs Jean Bt., aut 44 jaeren, lanck ses voeten gentsche maete, draeghende het hair rond en hebbende een teeken opde linke handt, is licentiaet inde medecijnen alsmede Keijserlijken en Koninglijken professor inde chirurgie, woonende binnen dese voornoemde stede van Eecloo, ende alsoo hij ons te kennen gaf dat hij tot het exerceren van sijne gemelde functie van tijd tot tijd moeste voyageren vande eene stad ende prochie naer de andere ... ». SAE-228. Register Paspoorten dd. 25.9. 1793.

(367) « Jan Bt. de Parain, 47 j., Frans Bouillonstraetjen. Victoria Gonky, 22 j. domestique ». SAE-145. Telling 1795, blz. 38.
Tr. de Parain werd te Eeklo ingeschreven in 1792. Zijn meid sedert 1793. «Victoire» werd later de gouvernante van de geneesheer!

(368) Dr. L. ELAUT. Uit de brieven van een Frans geneesheer naar een Eeklose familie (1796-1805). Appeltjes van het Meetjesland, nr. 5. 1953, blz. 5-15.

Antonius Franciscus Vincentius GEIRNAERT *licentiaat in de medicijnen*

° 1755 - 1789 - ? - † 1807

Dr. Antonius Geirnaert werd op 4 maart 1755 te Eeklo geboren. Zijn vader, Pieter Geirnaert, was «gesworen landtmeter, prijser ende costumier». Zijn moeder, Marie Joanne Toebast, was een Gentse.

Een broer van de geneesheer was Joannes (° 1752), van beroep landmeter, prijser, procureur en brouwer, was getrouwd met Maria Verhuyst. Zij waren de ouders van kunstschilder Jozef Geirnaert (° 1790) ([369]).

Een andere, nog oudere broer, Petrus (° 1751 - † 1790), gehuwd met Isabelle Josephe Toebast, was ook procureur van beroep.

Een jongere broer, Carolus (° 1764), werd in 1791 te Eeklo plaatsvervangend baljuw, maar overleed reeds op 8.1.1795.

Een zuster van dr. Geirnaert, nl. Ludovica (° 1768), trouwde op 20.8.1793 met Bernardus Benedictus van de Poele, eveneens procureur en notaris van beroep.

De Geirnaert's waren zeer gegoed en toen vader Geirnaert op 7 april 1793 overleed, liet hij een groot fortuin na. Alleen reeds hun eigendom van 3 gemet 90 roeden groot gelegen te Eeklo op de Markt, waar nu de kerk en het klooster van de Pater-Minderbroeders staan, was al het delen waard. Ze hadden ook nog hofsteden en landerijen ([370]).

Op politiek gebied stonden de Geirnaert's tijdens de Omwenteling van 1790 aan de kant van de Keizersgezinden. Zij waren overtuigd «antipatriot» ([371]).

Nadat hij zijn titel behaald had, moet Dr. Geirnaert hier zeker een hele tijd verbleven hebben. In de Ommestellingen en in de Staten van Goed

---

(369) W. STEEGHERS. Jozef Theodoor Lod. Geirnaert (1790-1859). Ons Meetjesland. 1969. nr. 2, blz. 2-4.

(370) Er was meer dan 50 gemet land, een hofstede op het Oostveld, een huis in de «Crommewaelstraete», twee huisjes in het «Nordhaemerstraetje» en een huis in de Kerkstraat. SAE-1040, f° 33 & 126. Staat van Goed Pieter Geirnaert.

(371) Op 27.12.1789 poogde Joannes Geirnaert een zogenoemd «Nieuw Vrij Corps» op te richten en dit tegen het bestaande patriotgezinde «Corps Patriotticq». Geirnaert die «Capiteijn van het Vrij Corps» genoemd werd, slaagde niet in zijn opzet (SAE-1396/1. Informaties).
Dezelfde Joannes Geirnaert werd in 1795 nà de inval van de Fransen onderinspekteur van de Nationale Goederen (SAE-1397/24).
Nadat de Patriotten in november 1791 verslagen waren, zorgde zijn broer Carolus Geirnaert er voor dat te Eeklo een triomfstaak ter ere van de Keizer voor het stad-

vonden wij nochtans geen spoor van hem als praktizerend. In 1789 verbleef hij nochtans zeker te Eeklo ([372]). Dit was eveneens het geval in 1795 ([373]).

Een bepaalde periode — zeker vóór 1793 — moet Dr. Geirnaert zich te Aardenburg hebben opgehouden, wat blijkt uit een schuldenpost die opgenomen werd in de Staat van Goed van vader Geirnaert ([374]).

Wij weten niet of dr. Geirnaert gans zijn leven te Eeklo is blijven wonen, doch hij is er in elk geval op 3 juli 1807 overleden. Hij was nog ongehuwd en 52 jaar oud.

---

huis geplant werd. Nadat een nieuwe wet, bestaande uit patriotten en keizersgezinden was aangesteld, werd Carolus Geirnaert op 16.11.1791 benoemd als plaatsvervangend baljuw. (Geschiedenis van Eeklo. VAN ACKER & LAMPAERT. blz. 148).

Bernardus vande Poele, in 1793 schoonbroeder van de Geirnaert's geworden, had in het andere kamp gestaan als luitenant van het «Corps Patrioticq» (SAE-1396/10-29. Informaties).

(372) « ... verclaeren ende certificeren soo sij doen mits desen dat d'heer ende meester Anthonius Geirnaert fs Sr. Pieter d'oude, Licentiaet in de medecijnen woonende met den voornoemden sijnen vader binnen dese stede van Eecloo is van goet gedragh, naem, faem ende reputatie sonder dat oijt anders is gebleken ... ».
SAE-227. Register Paspoorten dd. 10.6.1789.

(373) Woonden in 1795 op de Markt :
« Marie Toebast, wed. Pr. Geirnaert
» Anthontus, haeren zone, doctor ... »
SAE-145. Telling 1795, blz. 25.
Op zondag, 9.8.1795, was Dr. Geirnaert getuige toen drie Franse cavaliers hun gelag niet wilden betalen in de herberg van het Schuttershof en de waard Pieter van Hevere daarbij nog aframmelden. (SAE-1397/21).

(374) « Over den zelven Anthonius Geirnaert over tafelcosten tot Ardenburg circa een jaer à 50 pond seeuws geld s'jaers... Memorie ». SAE-1040, f° 33.

Het beroep van geneesheer en van chirurgijn schijnt in de behandelde periode een functie geweest te zijn die veelal van vader op zoon over ging. Ook gebeurde het dat een of ander familielid voor de voortzetting van de praktijk zorgde.

Dit was zeker het geval met de van Waesberghe's waarvan de telgen van dit geslacht gedurende ruim honderd jaar — van 1653 tot 1755 — de geneeskunde te Eeklo beoefenden. Anderen van ditzelfde geslacht van Waesberghe werden heelmeesters te Assenede, Waarschoot, Bassevelde, Hulst, Knesselare en Hansbeke (zie bijlage IV).

Bij de van Vaernewijck's waren drie opeenvolgende geslachten chirurgijn. Die familie was bovendien verwant met de Sjonckers en met chirurgijn Willems (zie bijlage V).

Ook bij de familie's van Brandenburch, de Nockere, de Pau en Goossens, volgde menig zoon het spoor van vader-chirurgijn.

Joos de Ferrere zelf afstammend van een chirurgijnsfamilie, was de schoonbroeder van chirurgijn Jeronimus Hamerlijnck.

Drie dochters van chirurgijn P.E. Ignatius Marissal († 1753) trouwden met een chirurgijn. Joanne huwde met Cosmas Taelman, Anna met Georgius Taelman en Susanna met Guillielmus Bourgois.

Wij weten ook dat chirurgijn Joannes du Bois (1737-1782) in het huwelijk trad met een dochter van chirurgijn van Gijsegem.

Zelfs de chirurgijnsweduwen lieten zich niet onbetuigd. Maijken Verhoeije, weduwe van Thomas Langhemarck, hertrouwde in 1613 met chirurgijn Jacobus van Brandenburch. Petronella Cardoen, weduwe geworden van chirurgijn Lucas van Brandenburch († 1671), werd vervolgens de echtgenote van chirurgijn Jan de Nockere Jr. Ook Marie Anne Verhaeghe, weduwe van Norbertus Ign. Goossens († 1738), trad opnieuw in het huwelijksbootje met Jan Baptist Lefever, die eveneens chirurgijn-barbier was.

Wat de herkomst van de 34 behandelde chirurgijns betreft, daarvan zijn er zeker 11 te Eeklo geboren. De andere 23 waren voor zover wij konden nagaan niet-Eeklonaren van geboorte.

Slechts 3 van de 22 door ons gevonden geneesheren waren geboren Eeklonaren. Dit waren Dr. Norbertus Ant. van Waesberghe, Dr. Jan Fr. Martens en Dr. Antonius Geirnaert. De andere 19 waren van elders geboortig.

Over de maatschappelijke en sociale positie van de Eeklose heelmeesters kan in grote trekken het volgende gezegd worden. De chirurgijns

uit de eerste helft van de 17e eeuw, waren zonder uitzondering zeer gegoede lui. Ook de geneesheren die zich hier nà 1653 zouden vestigen waren van rijk volk. Doch dient wel gezegd te worden dat enkele uitzonderingen met financiële problemen hebben geworsteld.

Vanaf het midden van de 17e eeuw schijnt de status van de chirurgijns gedaald te zijn. Hun gilde vormde dan een bont allegaartje. Enkele waren zeker welstellend, andere deden zoals men zegt goed voort, terwijl er ook waren die ternauwernood de touwtjes aan mekaar konden knopen.

Wanneer wij op bepaalde tijdstippen de verhouding nagaan tussen het op dat ogenblik beschikbare heelmeesters en het aantal inwoners van Eeklo, dan blijkt dat er in het slechtste geval steeds minstens een heelmeester was voor ongeveer 1.000 inwoners. Zo stonden reeds in 1620 twee chirurgijns in voor de verzorging van de dan omstreeks 2.000 zielen tellende bevolking.

De hoogste koëfficiënt werd bereikt omstreeks het jaar 1700 wanneer zeven heelmeesters (nl. 5 chirurgijn en 2 geneesheren) slechts een bevolking van ca. 3.100 inwoners moesten bedienen, zodat er op dat ogenblik een heelmeester voor handen was per 442 inwoners.

Deze situatie evolueerde dan met een steeds dalend koëfficiënt, zodanig dat in 1795 nog slechts vijf heelmeesters (nl. 3 geneesheren en 2 chirurgijn) een bevolking van ongeveer 5.500 mensen verzorgden, wat dan een koëfficiënt van 1/1.100 betekent (zie bijlage II).

Opvallend is ook dat in 1700 de chirurgijns nog de bovenhand hadden. Zij bezaten toen nog alle aanzien en in die periode waren er te Eeklo nog vijf chirurgijns tegenover slechts twee geneesheren actief. Omstreeks 1750 trad een kentering in. De bevolking groeide aan, doch het aantal chirurgijns begon te slinken. Ons mensen begonnen stilaan meer vertrouwen te stellen in de universitair geschoolde geneesheren bij zover dat er in 1795 reeds drie geneesheren te Eeklo gevestigd waren, terwijl maar twee chirurgijns meer praktizeerden.

Wij zagen dat verschillende te Eeklo wonende heelmeesters in de randgemeenten klanten hadden. Het tegenovergestelde gebeurde ook en vreemden kwamen hier op hun beurt hun kunde beoefenen.

Reeds in de jaren 1611-1612 kwamen een zekere «docteur van de Vijvere» en een zekere chirurgijn Jaspaert naar Eeklo om de Eeklose Jan Sjonckers bij een lijkschouwing bij te staan ([375]). Omstreeks dezelfde

---

(375) « ... mitsgaeders tdeffrotje ghedaen anden docteur Vijvere Mr Jaspaert chirurgijn van Audenaerde Mr Jan Tsjonckes hier ontboden zijnde om te visiteren zeker overledene ... ».
SAE-564. Stadsrekening 1611-1612 (kopij), blz. 14.

periode kwam dezelfde Dr. van de Vijvere nogmaals naar Eeklo om een autopsie uit te voeren op Joos Verleije ([376]).

Tussen 1616-1621 werd chirurgijn Servaas Bibau, wonend in het ambacht Boekhoute, regelmatig naar Eeklo geroepen om gerechtelijke opdrachten uit te voeren. Zo verrichtte hij in 1616 een schouwing van het lijk van Marijn Schoris, slachtoffer van een manslag ([377]). In 1618 stond Bibau zijn Eeklose collega Sjonckers bij om een autopsie uit te voeren op de vermoorde Gillis Danens ([378]). Op 30 maart 1621 kwam Bibau terug Sjonckers helpen wanneer het stoffelijk overschot van de door Jan Doosterlinck gedode Marijn de Bruijne moest onderzocht worden. Hun gezamenlijke rekening bedroeg hiervoor 1 - 16 - 8 pond gr. ([379]).

Omstreeks 1627 werd de Gentse geneesheer Jan Stalins ([380]) naar Eeklo geroepen door de Eeklose chirurgijn Jacobus van Brandenburch, toen deze geen uitweg meer wist met een geval dat hij behandelde ([381]). Dezelfde Dr. Stalins kwam op 5.11.1632 nogmaals naar Eeklo «ter aenschauwijnghe ende opsnijden vanden dooden lichaem» van Lieven Mattheeuws, wat uiteraard in opdracht van de Eeklose Wet gebeurde ([382]).

In 1641 was het een ons verder onbekende chirurgijn Anthone Stoppelaere, die hier het lijk van Geeraard Janssens onderzocht ([383]).

---

(376) « Item betaelt den docteur vande vivere int visiteren van tdoode lichaem van Joos Verleije ... ».
SAE-564. Stadsrekening 1611-1612 (kopij), blz. 14.

(377) SAE-1365/1. Lijkschouwing 24.9.1616.

(378) « Alvooren betaelt an meester Jan SJonckers ende meester Servaes Biebau de somme van twee ponden gr. over d'Incisie ende ouverture bij hemlieden ghedaen int doode lichaem van Gillis Danens filius Jooris int aenschau van Bailliu Burchmeester ende Schepenen verslegen bij Lieven Vleerlijck ... ».
SAE565. Stadsrekening 1618-1619 (kopij), blz. 19.

(379) « Heijndrick de Croocq Ontfanger der stede keure ende vrijhede van Eecloo zult betaelen aen Mr Servaes Biebau ende Mr Jan Sjonckers chirurgiens de sommen van een pont zesthien schellijnghen ende acht groon. over haerl. vacatien van gevisiteert thebben het doode lichaem van Marijn de Bruijne fs Jacobs versleghen bij Jan Doosterlijnck... Toorconden 20 maerte 1621 ».
SAE-567 - Bewijsstukken stadsrekeningen

(380) J. BUNTINX. Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen. 1964. nr. 9831 - Jan Stalins, geneesheer te Gent tegen Jan Maseman, Proc. R.v. VI. : honorarium van geneesheer 1620-1621.

(381) « Item betaelt an Mre Jacques van Brandenburg die te vooren ghelijcke somme betaelt hadde anden doctor Stalins de somme van twee ponden gr. ditte ter causen van diensten visitatien ghedaen en zekere keure anden persoon van Huberecht den Schapere ... ». SAE-1212. Wezenrekening Niklaas Yman dd. 22.9.1627.

(382) SAE-521. Stadsrekening 1632-1633, blz. 21.

(383) SAE-1365/11. Lijkschouwing dd. 4.10.1641.

Op 18 juni 1659 — in een periode dat nochtans Dr. Adriaan van Waesberghe, de chirurgijns Guillaume van Nuecker, Jan de Nockere, Lucas van Brandenburch en de kruidendokter Jacobus de Nijs hier plaatselijk actief waren — kwamen de Gentenaars Dr J. de Dijckere en chirurgijn Pieter Arroy te Eeklo een autopsie uitvoeren op Joozijne Openherte, die overleden was aan de gevolgen van een kwade slag gekregen van haar man Joos Fiers (384). Meester Arroy stamde waarschijnlijk ook af van een chirurgijnsgeslacht, want meerdere met die naam hebben te Gent de chirurgie beoefend (385).

Rond de jaren 1672 kwam chirurgijn Gabriel van Batenburch, afkomstig van Maldegem, het zieke Janneken de Sutter te Eeklo bijstaan (386).

Mr Michiel Dheijde moet «gespecialiseerd» geweest zijn, want in 1680 kwam hij van het voor die tijd ver afgelegen Philippine om de vrouw van schoolmeester Frans Beeckman hulp te verlenen (387).

De eveneens ons totaal onbekende Mr. Jan Hullebus kwam omstreeks 1680 hier zieken helpen (388).

---

(384) « Ontfaen bij ons onderschreven Doctoor ende ghesworen chirurgijn der stede van Gend aut d'handt vanden heer Balliu van Eeckeloo de somme van ses pond gr. over twee daegs vacatie raeckende taenschawen van tdoodt lichaem van dhuijsvr. van Joos Fiers. Desen 18 juni 1659. w.g. P. Arroy w.g. J. de Dijckere ». SAE-1365/43. Enkwest dd. 16.6.1659.

(385) In juli van het jaar 1581 — dus ongeveer 88 jaar vroeger — werd eveneens een Meester Pieter Arroy van Gent naar Eeklo geroepen om de Eeklose chirurgijns met raad en daad bij te staan bij de verzorging van de gewonde Eeklose burgers die op 22 mei 1581 tijdens de jaarmarkt te Aardenburg neus en oren waren afgesneden door de Malcontenten.
In de jaren 1580-1582 waren Pieter van Lange, Guillaume van de Poele en [illegible]-Antheunis Huwe chirurgijn te Eeklo. Joris de Brune was toen pestmeester.
De in 1581 levende Pieter Arroy was getrouwd met een dochter van gewezen stadsgriffier Alaert Claeissone.
(SAE-563. Stadsrekening 1583-1584 (kopij), blz. 3, 25, 27 en 67).
Ook in het proces dat ten jare 1634 tegen de Eeklose pastoor Geuns gevoerd werd, was er spraak van een Meester Pieter Auroy. In de aanklacht werd beweerd dat de pastoor zeer familiair was omgegaan met een verlopen begijn, zijnde de zuster van Mr. Pieter Auroy. (SAE-1686. Procesbundel).

(386) SAE-1016, f° 30. Staat van Goed Janneken de Sutter († 1672).

(387) « Aen Mr Michiel dheijde van Philippeijne over visiten ende medicamenten ... 1 - 15 - 0 ».
SAE-1017, f° 314. Staat van Goed Francoise de Bois († 1680).

(388) « Item aen Mr Jan Hullebus pretendeert de somme van VI pond, IIII schel. VI gr. over reste van een kuere ghedaen aen het kindt vanden overledenen over de rupture ofte ghesletentijt midtsgaeders over de levertjnghe van twee purgatten ende

Ook heelmeesters uit de buurtparochie's kwamen naar Eeklo, waar zij dan meestal in de buitenwijken vaste klanten hadden.

Van Kaprijke kwam chirurgijn Lieven Ferdeijns die omstreeks 1701 de familie de Pau onder zijn klanten telde (389). In 1756 verzorgde chirurgijn Benedictus de Waele, van St.-Laureins, de stervende Elisabeth Dhaese wonend in de Moerstraat (390).

In de periode 1753-1790 kwam de Adegemse chirurgijn Gerardus Pots regelmatig naar Eeklose zieken, vooral op de wijken Balgerhoeke, Raverschoot en de Zandvleuge (391).

Dr. Cornelis Anth. de Coorebijter van Kaprijke deed dit ook in de jaren 1788-1795, maar zijn terrein lag dan vooral in de Moerstraat en in de Bus (392).

Ook mannen van de wetenschap met een meer gereputeerde naam en faam kwamen naar Eeklo om hun speciale kennis te toon te spreiden. Zo kwamen de «operateurs» Daniel en Laureins Thiry zich in 1702 voor enkele maanden in de stad vestigen. Zij hoopten het kind van Jan Mattheus te genezen «van sijn onghemeijne groote quale», wat reeds door andere heelmeesters tevergeefs was geprobeerd (393).

In 1760 kwam meester-steensnijder Livinus de Pape naar Eeklo om een operatie uit te voeren op de achtjarige Pieter Dierick, zijnde «geaffligeert met den steen inde blaese». Voor soortgelijke ingreep was zelfs een toestemming van de Wet nodig, die twee schepenen afvaardigde om bij de

---

het cureren vanden oveledenen ende de besitteghe van het morbune schoorbisuvum gheseijt het scheurbuijck ... ».

SAE-1018, f° 53. Staat van Goed Guil. van Lantschoot († 1680).

(389) « Item aen Mr Lieven Ferdeijns tot Caperijcke over visiten ende medecomenten ... 0-9-8 ».

SAE-1022, f° 25. Staat van Goed Jan de Pau († 1701).

(390) « Aen B. de Waele chirurgijn tot Ste Laureijns over ghedaen thebben een acosement aen d'overledene ... 1-0-0 ».

SAE-1032, f° 82. Staat van Goed Elisabeth Dhaese († 1756).

(391) SAE-1031, f° 187.
1032, f° 245.
1033, f° 125, 159.
1036, f° 9.
1037, f° 307.
1039, f° 185.

(392) SAE-1039, f° 112, 163.
1040, f° 49.

(393) SAE-201, f° 5. Register Admissien dd. 21.2.1702.

operatie aanwezig te zijn (394). Dezelfde Mr. de Pape kwam hier op 26 maart 1778 terug om dan een «operatie van litotomie» te verrichten op Judocus Staes (395). De rekening van 9 pond gr. werd betaald door de Eeklose Armendis (396).

Hoe het met de geneeskunde nog gesteld was op het einde van de 18e eeuw, illustreert ons het volgende evenement. Het zal er zeker kermisachtig aan toegegaan zijn toen in februari 1793 de «operateur, oculist en dantist» Jacques Cogen zijn tent opsloeg op de Eeklose Markt en daar gedurende twee maanden bleef om er zo maar in het publiek «op zijnen theater» allerlei ingrepen uit te voeren, waarvan het bravourstuk een operatie aan de hazemond was van de hiervoor speciaal van Oedelem gekomen Joannes Goethals. Rondreizend operateur Cogen wist reeds wat publiciteit en referentie's waard waren en toen hij uit Eeklo vertrok liet hij zich

---

(394) « Supplierende verthoont reverentelijck Jan Dierick meestere smet binnen dese stede dat Pieter Joannes sijn soontjen aut ontrent de 8 Jaeren is geaffligeert met den steen inde blaese welcke affixie hij geirne soude laeten opereren door Sr. Livinus de Paepe Mre. steensijnder binnen de stadt Ghendt, Brugghe als Lande Vanden Vrijen omme door dies middel de ghesontheijt van zijn kint te becommen dat op maendagh eerstcommende, dan alsoo de selve operatie niet en vermagh gedaen te worden tensij ter presentie ende interventie van UE. heeren Commissarissen daertoe te deputeren uijt UE Collegie is oorsaecke den supplient hem adre-s seert aen UE heeren. Deselve biddende gedient te wesen ten effecte voorschreven te deputeren Commissarissen uijt den Collegie op maendagh eerstcommende hiervooren gementioneert alswanneer dan supplient den geseijden Mre steensnijder alhier sal gearriveert sijn, aende selve heeren Commissarissen de Mre sal declareren, dan ingevallen het voornoemde kint door accidentele voorvallen alsdan in staet niet bevonden en wierde de voorschreven operatie te onderstaen hij inschelijcks aende voornoemde heeren Commissarissen te wete sal doen. Twelck doende La. ondt. V. Driessche, proc.

Appointement

T' Collegie op alles gelet, consenterende voor soo vele noodt sij inde operatie in desen vermelt deputeert d'heeren Schepenen Joannes Nijs ende Frans van Risseghem als Commissarissen omme ten daeghe ende ure dienende te interventieren inde selve operatie en sonder wiens interventie ofte van Commissarissen ten toure indien de voornoemde Schepen niet en conden vachieren de voorseijde operatie niet en sal vermogen gebeuren. Actum in vierschaere desen 27 februarij 1760. w.g. B. Hercke ».

SAE-202, f° 39. Register Admissien.

(395) Steensnijden of litotomie was een eerder kwakzalverachtige operatie die er in bestond een zogenoemd kwaadaardig gezwel uit te snijden.

(396) SAE-1660. Armendis-Bewijsstukken.

een alleszins zeer lovend getuigschrift afleveren door de Eeklose Wethouders (397).

In de Eeklose bronnen is uiteraard niet uit te maken hoe en met welke middelen onze oude heelmeesters de ziekten bestreden en nog minder is er te vinden hoe ver reeds hun kennis over het menselijk lichaam reikte. Het lag ten andere buiten het bestek van onze bijdrage op te zoeken hoe het met de geneeskunde als wetenschap in het algemeen en met de beroepskennis van de Eeklose heelmeesters in het bijzonder gesteld was.

In de Staten van Goed gaat het meestal over «gedaene visiten ende leverijnghe van medecijnen», zodat wij zelfs niets te weten komen over de aard van de ziekte of de behandeling.

Andere vermeldingen die wij vonden zijn al even vaag, als daar zijn :

— « over sekere Keure is men noch resterende ... ».
— « van het cureren van het lichaem van ... ».
— « over meestrije ... ».
— « over medicamenten ... ».
— « voor dat hij heeft ghecureert een accedent ... ».
— « over appotekerie ... ».
— « over chururcale diensten ... ».
— « over het cureren ende meesteren ... ».
— « over leveringhe van medicijnen ende visiten bij hem gedaen aenden overledenen in sijn leven in diversche quaelen ende sieckten ... ».

Iets meer over de aard van de ziekte of het aangerekende ereloon geven volgende vermeldingen :

— « over ghestelt thebben vier clisterien ... 0 - 6 - 8 ».
(J. de Nockere - A° 1666).
— « over bossen ghestelt ... »
— « over het cureren van het been vanden overledenen ... ».

---

(397) « De Munticipaliteijt der Stede Keure ende Vrijhede van Eecloo verclaeren en attesteren bij desen dat den borger Jacques Cogen operateur oculist en dantist binnen dese voornoemde stede met onse permissie heeft geresideert den tijdt van beth de twee maenden geduerende welcken tijdt hij sich wel heeft gecomporteert ende sijne functie geexerceert, declarerende ende attesterende voorders dat hij alhier int publicq heeft gesneden, gecurreert ende ten vollen genesen van eenen haesemondt sekeren Joannes Goethals van de prochie van hoedelem, die tot dies alhier bijden voornoemden operateur was gekomen welcke gemelde besnijdinge hij int publicq op zijnen theater heeft ghedaen in kennisse der waerheijt hebben wij dese gedaen depecheren uijtgeven onder den Zegel van zaeken ende signature van den griffier ofte secretaris deser gemelde stede van Eecloo ter ordinaire vierschaere vanden 20e maerte 1793, toirconden ondt. S. Bouckaert. ». SAE-227. Register Paspoorten.

— « over ghedaen thebben drij expresse visiten ende leverijnghe van medicamenten ... 0 - 12 - 0 ». (C. Willems - A° 1676).
— « over dat hij heeft afghelaeten twaeter uuijtten lichaem vanden overledenen ... 0 - 8 - 0 ». (J. de Nockere - A° 1665).
— « voor opengesneden thebben tvoornoemde lichaem ende twaeter afgelaeten daermede het selve was belaeden ... 0 - 15 - 0 ».
(J. Hamerlijnck - A° 1671).
— « over ghecureert thebben van ghesletenthijdt ...».
— « over het verbant ghedaen opden X^en novembre 1687 aenden overledenen ... 0 - 4 - 0 ». (G. van Vaernewijck - A° 1687).
— « over een nachtvisite aenden overledenen ghedaen ... ».
(Dr. Strulems - A° 1687).
— « over eene visite gedaen inde sieckte vanden overledenen ... 0 - 8 - 2».
(Dr. van Breugel - A° 1748).
— « over ghedaen visite consulte ende conferentie ten dienste van d'overledene ... 1 - 4 - 8 ». (Dr. Gommaers - A° 1759).
— « over drij visiten aenden overledenen gedaen geduerende sijne leste sieckte ... 0 - 3 - 6 ». (Dr. Gommaers - A° 1772).
— « over ghedaen thebben een acosement aen d'overledenen ... 1 - 0 - 0 »
(B. de Waele - A° 1756).
— « over 't cureren de handt van wijlent den overledenen ... 4 - 7 - 1 ».
(Baerts - A° 1775).
— « over consultatien conferentien ende convocatien van vier uren gedurende de sieckte van de overledenen ... 3 - 12 - 4 ».
(Dr. D'Aubioul - A° 1779).
— « over leverijnghe van een glaseken medicijnen ... 0 - 2 - 4 ».
(Dr. D'Aubioul - A° 1792).

De chirurgijns, die zoals wij zagen ook «baardscheerders» waren, moesten soms heel wat geduld hebben alvorens zij aan hun lieve centjes geraakten. Sommige klanten lieten zich maanden scheren en verzorgen en betaalden dan wel eens als het hun paste. In de branche van het «scheiren» vonden wij o.a. :

— « over een jaer scheirgelt ... 0 - 4 - 8 ». (Hub. van Waesberghe - A° 1676).
— « van den overledenen deversche Jaeren thebben gebarbiert ». (G. van Vaernewijck - A° 1693).

Wij willen deze bijdragen niet besluiten, zonder er op te wijzen dat onze mensen in die tijd ook veel bij kwakzalvers en wonderdoktoors te rade gingen. Veel sporen zijn daar uiteraard niet van te vinden in onze belangrijkste bron, de Staten van Goed, die steeds moesten gecontroleerd worden door de Wethouders. Het spreekt vanzelf dat de rekeningen van

kwakzalvers «in het zwart» werden betaald en afgerekend, zonder dit aan de neus van de Schepenen te hangen, waarvan men wist dat zij het onwettig uitoefenen van de geneeskunde moesten verhinderen en strafrechterlijk vervolgen.

Nu en dan vonden wij toch een glimp van activiteiten van niet-officiële «genezers» — het waren zelfs meestal vrouwen — die op de een of andere manier laten blijken hebben een bepaalde gave te bezitten om sommige kwalen en ziekten te helen.

In 1659 kon Marie Beeckmans het kind van Jan Buyck genezen van «t' quade seer» (398).

De vrouw van schout Rogier Dhulst moet iets hebben afgeweten van breuken, want zij genas omstreeks 1673 een kind «van gesletenteijt» (399).

Een zekere Jan de Meulenaere zal in de jaren 1680 meer gekend geweest zijn voor zijn genezing brengende drankjes (400).

Een «meesteresse» van Drongen was tot in de streek van Eeklo gekend. Wellicht om haar niet openlijk in discrediet te brengen bij de overheid, werd haar naam niet vermeld in de rekeningspost, doch betrokken vrouw moet wegens een of andere specialiteit stellig grote vermaardheid hebben genoten. Zelfs van uit St.-Laureins reed met te vierklauwen naar Drongen om daar medicamenten te halen voor Marie Baert, die hierbij geen baat vond en op 18 mei 1681 overleed (401).

Een ons verder onbekende Frans de Meijere werd in 1750 ook door het Armenbestuur vergoed omdat hij personen genezen had (402).

---

(398) « Item aen Marie Beeckmans twintich schellijnghen groon over ghenesen t'hebben thooft vande voorschreven weese, wesende gheinfecteert van t'quade seer ... 0 - 20 - 0 ».
SAE-1013, f°71. Staat van Goed Joris Buyck dd. 4.6.1659.

(399) « Item aen dhuijsvrauwe van Rogier dhulst over thebben genesen eene vande weesen van gesletenteijt ... 0 - 10 - 0 ».
SAE-1016, f° 38. Staat van Goed Pauwel Weijns dd. 7.8.1673.

(400) « Item aen Jan de meulenaere over leverinnghe van sarope ende medecijnen voor de overledene ... 0 - 2 - 0 ».
SAE1019, f° 333. Staat van Goed Maijken Pijfroen († 1680).

(401) « Item aen ... meesteresse tot dronghen over leverijnghe van medecomenten voor de overledene in veel devirsche reijsen in haer sieckte gedaen ... 2 - 0 - 0 ».
« Over twee expresse voyagien gedaen te peirde naer de meesteresse tot dronghen » om medecomenten voor de overledene ... 0 - 12 - 0 ».
SAE-1020, f° 92. Staat van Goed Marie Baert († St.-Laureins 28.5.1681).

(402) « Item betaelt aen Frans de Meijere de somme van drij ponden grooten over het cureren ende genesen drij aerme kinderen van het quaetseer... ».
SAE-1635. Armenrekening 1749-1751, blz. 57.

Jaren na het overlijden van chirurgijn van Ghijseghem ging zijn weduwe in de jaren 1771 ook nog bepaalde —zij het dan eerder onschuldige en verlossende — behandelingen toepassen, die eerder op het terrein van de ziekenverpleging lagen (403).

Vrouw van Ghijseghem en al de anderen die hier uit het verleden voorbij ons zijn getreden, of zij nu geneesheer, gediplomeerd of halve chirurgijn, barbier, wonderdokter, pijnaflezer of zelfs kwakzalver waren, allen hebben gewerkt met hun persoonlijke en verschillende capaciteiten en methode's, doch allen hadden hetzelfde gemeenschappelijke doel voor ogen, nl. het bestrijden van de ziekte, het verzachten van wat pijn en het helpen van de lijdende medemens.

W. HAMERLYNCK.

(403) « Item betaelt aende We° van M^re van Gijseghem over het stellen van drij lavementen aen d'overledene in haere sieckte ... 0 - 3 - 0 ».
SAE-1035, f° 122. Staat van Goed Joannes Dobbelaere († 1771).

BIJLAGE I

Alfabetische lijst van Eeklose heelmeesters uit de 17e en 18e eeuw

Philippus Arnoldus BAERTS, chirurgijn, ° ca 1736 - 1773-1775 - † 1791.
Ignatius Franciscus BERTIJN, chirurgijn, ° ca 1713 - 1738-1777 - † 1777.
Joannes Adriaan J.B. du BOIS, chirurgijn, ° ca 1737 - 1763-1782 - † 1782.
Jacobus van BRANDENBURCH, chirurgijn, °? - 1613-1640 - † 1640.
Lucas van BRANDENBURCH, chirurgijn, ° 1615 - 1645-1671 - † 1671.
Petrus van BREUGEL lic. med., °? - 1737-1751 - † 1751.
Remigius CAMBIER, lic. med., °? - 1707-1709 - †?.
Claudius Franciscus CARION, lic. med., ° ca 1734 - 1758-1760 - † 1795.
Bernardus Joannes de CAUSEMAECKER, lic. med., ° ca 1748 - 1775-1783 - † 1783.
Jan de CROOCQ, chirurgijn, ° ca 1628 - 1654-1655 - † 1655.
Renatus van DAMME, chirurgijn, °? - 1734-1737 - †?.
Ludovicus Bernardus D'AUBIOUL, lic. med., ° 1752 - 1777-1800 - † 1800.
Joannes DELBEKE, chirurgijn, °? - 1737-1742 - †?.
Jacobus Josephus DEVAUX, lic. med., °? - 1753-1757 - †?.
Jacobus DHONT, lic. med., °-? - 1762-1779 - †?.
Joos de FERRERE, chirurgijn, ° ca 1620 - 1671-1680 - † 1685.
N. FRAEIJS, lic. med., °? - 1752-1752 - †?.
Antonius Franc. Vinc. GEIRNAERT, lic. med., ° 1755 - 1789-? - † 1807.
Hyachintus van GHIJSEGHEM, chirurgijn, ° ca 1718 - 1738-1763 - † 1763.
Franciscus Josephus GOMMAERS, lic. med., ° ca 1717 - 1753-1775 - † 1775.
Charles GOOSSENS, chirurgijn, ° ca 1671 - 1699-1722 - † 1722.
Norbertus Ignatius GOOSSENS, chirurgijn, ° 1701 - 1725-1738 - † 1738.
Jeronimus HAMERLIJNCK, chirurgijn, ° ca 1627 - 1662-1671 - † 1671.
Willem HEIJNDRICKX, chirurgijn, °? - 1684-1692 - † 1692.
Andreas HUBRECHT, lic. med., °? - 1709-1717 - †?.
Bernardus Joannes ISACIE, lic. med., - ° ca 1740 1776-1792 - †?.
Thomas LANGHEMARCK, chirurgijn, °? - 1610-1611 - † ca 1611.
Judocus van LANDEGEM, lic. med., °? - 1720-1723 - † 1723.
Jan Baptist LEFEVER, chirurgijn, ° ca 1719 - 1739-1758 - † 1758.
Leonardus Joannes Petrus MALHERBE, chirurgijn, ° ca 1730 - 1781-1792 - †?.
Petrus Eg. Ignatius MARISSAL, chirurgijn, °? - 1707-1753 - † 1753.
Jan Frans MARTENS, lic. med., ° 1755 - 1790-? - 1829.
Henricus Dominicus MUNIX, lic. med., °? - 1726-1731 - †?.
Jacobus de NIJS, chirurgijn, °? 1649-1665 - † 1665.
Jan de NOCKERE Sr., chirurgijn, ° ca 1620 - 1647-1673 - † ca 1678.
Jan de NOCKERE Jr., chirurgijn, ° 1647 - 1672-1678 - † 1678.

Guillaeme van NUECKER, chirurgijn, °? - 1652-1661 - †?.
Michiel Louis PATERNOSTER, lic. med., °? - 1786-1787 - †?.
Gillis de PAU fs Jan, chirurgijn, ° ca 1663 - 1692-1716 - † 1716.
Jacobus de PAU fs Gillis, chirurgijn, ° 1696 - 1719-1725 - †?.
Martinus de PAU fs Gillis, chirurgijn, ° 1710 - 1728-1737 - †-.
Joannes Franciscus REYNEKINCK, chirurgijn, ° ca 1765 - 1790-1801 - † 1801.
Joannes SJONCKERS, chirurgijn, ° ca 1588 - 1608-1647 - † 1647.
Claudius vander SLUIJS, lic. med., ° ca 1652 - 1677-1705 - †?.
Jan SPITTAEL fs Jan, chirurgijn, ° ca 1664 - 1689-1695 - † 1709.
Joannes Baptist STRULEMS, lic. med., °? - 1687-1689 - †?.
Cosmas Damianus TAELMAN, chirurgijn, ° ca 1725 - 1753-1800 - † 1806.
Jean Bapt. TRONCHE DE PARAIN, lic. med., ° ca 1748 - 1792-1795 - †?.
Guillielmus van VAERNEWIJCK, chirurgijn, ° 1660 - 1680-1701 - † 1701.
Joannes van VAERNEWIJCK, chirurgijn, ° 1690 - 1716-1734 - † 1747.
Adriaan van WAESBERGHE, lic. med., ° 1616 - 1653-1687 - † 1687.
Hubertus van WAESBERGHE, chirurgijn, ° 1648 - 1670-1707 - † 1707.
Ludovicus van WAESBERGHE, chirurgijn, ° 1681 - 1707-1726 - † 1726.
Norbertus Antonius van WAESBERGHE, lic. med., ° 1699 - 1726-1755 - † 1755.
Petrus van WAESBERGHE, lic. med., ° 1650 - 1685-1709 - † 1709.
Cornelis WILLEMS, chirurgijn, ° 1636 - 1661-1705 - † 1705.

BIJLAGE II

Verhoudingskoëfficiënt ten opzichte van de bevolking

Jaar	Bevolkingscijfer (1)	Chirurgijns		Lic. med.		Chirurgijns en geneesheren samen	
		Aantal	Koëfficiënt	Aantal	Koëfficiënt	Aantal	Koëfficiënt
1610	1.300	2	1/650	—	—	2	1/650
1620	2.000	2	1/1.000	—	—	2	1/1.000
1630	1.900	2	1/950	—	—	2	1/950
1640	1.800	2	1/900	—	—	2	1/900
1650	2.650	3	1/883	—	—	3	1/883
1660	3.150	4	1/787	1	1/3.150	5	1/630
1670	3.200	5	1/640	1	1/3.200	6	1/533
1680	3.000	4	1/750	1	1/3.000	5	1/600
1690	3.200	5	1/640	2	1/1.600	7	1/457
1700	3.100	5	1/620	2	1/1.550	7	1/442
1710	2.900	4	1/725	1	1/2.900	5	1/580
1720	3.200	5	1/640	1	1/3.200	6	1/533
1730	3.150	4	1/787	2	1/1.575	6	1/525
1740	3.250	5	1/650	2	1/1.625	7	1/464
1750	3.250	4	1/815	2	1/1.625	6	1/541
1760	3.500	3	1/1.166	2	1/1.750	5	1/700
1770	4.100	3	1/1.366	2	1/2.050	5	1/820
1780	4.950	3	1/1.650	3	1/1.650	6	1/825
1790	5.400	3	1/1.800	3	1/1.800	6	1/900
1795	5.500	2	1/2.750	3	1/1.833	5	1/1.100

(1) Zie A. DE VOS. De omvang en de evolutie van het Eeklose bevolkingscijfer tijdens de XVIIe en de XVIIIe eeuw.

BIJLAGE III

CHRONOLOGISCHE TABEL VAN EEKLOSE HEELMEESTERS uit de 17e & 18e eeuw met hun AANSLAGEN in de OMMESTELLINGEN (Belastingen).

De getallen vermelden het aantal «gemet» waarop belastingen betaald werd.

Het gemet diende namelijk als aanslagvoet waarop Ommestellingen werden berekend.

Alle belastingsplichtigen (niet alleen de landbouwers, maar ook de handelaars, ambachtslui, vrije beroepen, enz.) werden belast op een bepaald aantal «gemet» naargelang de belangrijkheid van hun beroep of handel.

× = actief in betrokken jaar, doch aanslag niet gekend (ontbrekende kohier of juiste aanslag op beroep niet gekend).

Jaar	Licentiaten in de medicijnen				
1600					
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					Jan SJONCKERS
8					×
9					×
1610					×
1					×
2					×
3					×
4					×
5					×
6					×
7					×
8					×
9					×
1620					×
1					×
2					×
3					×
4					×
5					×
6					×
7					×
8					×
9					×
1630					×
1					×
2					×
3					×
4					9
5					11
6					×
7					×
8					10
9					9
1640					×
1					7 ½
2					6 ½
3					6 ½
4					×
5					6
6					7
7					† 1647
8					
9					

Thom. LANGHEMARCK × † ca 1612	Jac. VAN BRANDENBURGH × × × × × ×			
	× × × × × × × × × ×			
	× × × × 9 11 × × 10 10			
	† 1640 Luc. VAN BRANDENBURGH 3 4 4 4			
Jan DE NOCKERE Sr. 4 5		Jac. DE NIJS		

Jaar	Licentiaten in de medicijnen				
1650					
1					
2					Guil. VAN NUECKER
3	Dr. Adr. VAN WAESBERGHE				4
4	6				4
5	7 ½				5
6	10				6
7	10				6 ½
8	10				6 ½
9	11				6 ½
1660	12				9
1	16				×
2	16				
3	16				
4	18				
5	14				
6	×				
7	14				
8	×				
9	×				
1670	×				
1	×				
2	10				Jan DE NOCKERE Jr.
3	11				4
4	13				5
5	12 ½				4 ½
6	7				3
7	8	Dr. Cl. VAN DER SLUIJS		Dr. J. STRULEMS	4
8	7	2		5	† 1678
9	6	?		3	
1680	8	?			Guil. VAN VAERNEWIJCK
1	10	4			×
2	10	3			×
3	7	3			×
4	9	3 ½			×
5	9	1	Dr. P. VAN WAESBERGHE		3
6	8	2/3	×		2
7	† 1687	½	×		2
8		½	×		2
9		2/3	2		3
1690		2	2		2
1		2	2 ½		3
2		2	2		3
3		2	2		1
4		2	2		1 ½
5		3	2		1 ½
6		3	2		4
7		3	×		2
8		×	×		×
9		1	×		1

6	5	4		
4	4	3		
6	5	4		
5	4	2 ½		
5	4	3	Jan DE CROOCQ	
5	8	4	† 1655	
6	8	4		
6	10	4		
6	8	6		
6	7	5 ½		
7	6 ½	6		
9	8	8	Corn. WILLEMS	
9	8	8	1	Jer. HAMERLIJNCK
12	8	8	7	×
×	8	8	7	×
9	6 ½	† 1665	9	3
×	×		×	×
5	7 ½		10	3 ½
×	×		×	×
×	×		×	×
×	×	Hub. VAN WAESBERGHE	×	×
×	† 1671	×	×	† 1671
×		×	10	Joos DE FERRERE
×		×	10	4
		4 ½	11 ½	4 ½
		4	11	1 ½
		3	5 ½	2
		4	7	2
† ca 1678		3	4 ½	1/3
		4	5	×
		3	5	×
		5	5	
		4	6	
		5	5	
W. HEYNDRICKX		6	7	
1 ½		7	3	
2		7	4	
1		7 ½	2 ½	
1		7 ½	2 ½	
2		9	3	Jan SPITTAEL
1		8	2 ½	×
2		7	2	×
† 1692	Gillis DE PAU	7	2	×
	1	6 ½	2	×
	1	7	1	×
	2	7	2	×
	2	6	2	
	1	3	1	
	×	×	×	
Char. GOOSSENS	1 1/3	3	1	

Jaar	Licentiaten in de medicijnen				
1700		½	?		1
1		½	?		† 1701
2		½	?		
3		1	?		
4		1	×		
5		1	?		
6			?		
7	Dr. R. CAMBIER		×		P.E.I. MARISSAL
8	3		?		1
9	1 ½	Dr. A. HUBRECHT	† 1709		1
1710		1 ½			1
1		2			1 1/3
2		1 ½			1 1/3
3		1 ½			1 ½
4		1 ½			1 ½
5		2			1 ½
6		2			1 ½
7		2			1 ½
8					1 ½
9					1 ½
1720	Dr. J. VAN LANDEGEM				1 ½
1	3				1 ½
2	3				1 ½
3	† 1723				1 ½
4					1 ½
5					1 ½
6	Dr. Norb. VAN WAESBERGHE	Dr. H. MUNIX			1 ½
7	3	3			1 ½
8	3	3			1 ½
9	3	3			1 ½
1730	3	3			2
1	3	3			2 ½
2	3				2 ½
3	3				2 ½
4	3				2
5	3				2
6	3				2
7	3	Dr. P. VAN BREUGEL			2
8	3	1 ½			2
9	3	2 ½			2
1740	3	2 ½			2
1	3	2 ½			2
2	3	2 ½	Dr. FRAEIJS		2
3	3	2 ½		Dr. J. DEVAUX	2
4	3	2 ½		×	2
5	3	2 ½		2	2
6	3	2 ½		2	2
7	3	2 ½		×	2
8	3	2 ½			2
9	3	2 ½			2

1	1	3	1	
1	1	3	1	
1	1	3	1 ½	
1 ½	1 ½	3	1 ½	
1	1 ½	3	1 ½	
1	1 ½	2 ½	† 1705	
1	1 ½	2 ½		
1 1/6	1 ½	† 1707		Lud. VAN WAESBERGHE
1 1/6	1 ½			1
1 1/6	1 ½			1 ½
1 1/6	1 2/3			1 2/3
1 1/6	1 2/3			2 1/3
1 1/6	1 2/3			2 1/3
1	2			2 1/3
1	2			2 1/3
1 ½	1			2 ½
1 ½	† 1716		I. VAN VAERNEWIJCK	2 ½
1 ½			2/3	3
1 ½			2/3	3
1 ½	Jac. DE PAU		1	3
1 ½	×		1	3
1 1/3	×		1 1/3	3
† 1722	×		1 ½	3
	×		1 ½	3
	×		1 ½	3
Norb. GOOSSENS	×		1 ½	3
×			1 ½	† 1726
×			2	
×	Mart. DE PAU		2 ½	
×	×		2 ½	
×	×		2 ½	
×	×		2 ½	
×	×		2 ½	
×	×		×	
2	×			R. VAN DAMME
1 ½	×			2
1 ½	1/3			2
1 ½	2/3			2
† 1738	I. BERTIJN	H. VAN GHIJSEGHEM	J. DELBEKE	
J. LEFEVER	1 ½	1	1 ½	
1	1 1/3	1	1 2/3	
1	1 1/3	1 1/3	1 2/3	
1	1 1/3	1 1/3	1 2/3	
1	1 1/3	1 2/3		
1	1 1/3	1 1/3		
1	1 1/3	1 1/3		
1	1 ½	1 1/3		
×	1 ½	1 ½		
×	1 ½	1 ½		
×	1 ½	1 ½		

Jaar	Licentiaten in de medicijnen				
1750	3	2 ½			2
1	3	† 1751			2
2	3				2
3	3	Dr. Fr. GOMMAERS			† 1753
4	3	1 ½			
5	† 1755	1 ½			
6		2			
7		2			
8	Dr. C. CARION	2			
9	1	2			
1760	1 ½	2			
1	Kapryke	2			
2	×	2	Dr. J. DHONT		
3	×	2	2		J. DU BOIS
4	×	2	2		1
5	×	2	2		1
6	×	2	2		1
7	×	2	2		1
8	×	3	3		1
9	×	3	3		1
1770	×	3	3		1
1	×	3	3		1
2	×	3	3		1
3	×	3	3		1
4	×	×	×		1
5		† 1775	3	Dr. B. DE CAUSMAECKER	1
6		Dr. B. ISACIE	3	2	1
7	Dr. L. D'AUBIOUL	2	3	2	1
8	×	2	3	2	1
9	2	2	×	2	1
1780	2	2		2	1/3
1	2	2		2	1/3
2	2	2		2	† 1782
3	2	2		† 1783	
4	2	2			
5	2	2			
6	2	2	Dr. L. PATERNOSTER		
7	2	2	×		
8	3	3			
9	3	3			
1790	2 ½	3	Dr. J.F. MARTENS		J. REYNEKINCK
1	2 ½	2 ½	2 ½		×
2	2 ½	2 ½	2 ½	Dr. J. de PARAIN	2
3	2 ½		2 ½	2 ½	2
4	3		3	2 ½	2 ½
5	3	Dr. A. GEIRNAERT	3	3	3
6	3		3		2
7	3		3		2

×	1 ½	1 ½		
×	1 ½	1 ½		
×	1 ½	1 ½		
×	1	1 ½	C. TAELMAN	
×	1 ½	1 ½	1 ½	
×	1 ½	1 ½	1 ½	
×	1	1	1	
×	1	1	1	
† 1758	1	1 ½	1 1/3	
	1	1 ½	1 1/3	
	1	1 ½	1 1/3	
	1	1 ½	1 ½	
	1	† 1763	1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1		1 ½	
	1	Ph. BAERTS	1 ½	
	1	×	×	
	×	×	1 ½	
	1/3		2	
	1/3		2	
	† 1777		2	
			2	
L. MALHERBE			2	
1 ½			2	
1 ½			1 ½	
1 ½			1 ½	
1 ½			1 ½	
1 ½			1 ½	
2			1 ½	
2			1 ½	
2			2	
2			2	
2			2	
			2	
			2	
			2	
			2	
			2	
			2	
			2	
			2	

BIJLAGE IV

Verwantschapstabel - Familie VAN WAESBERGHE

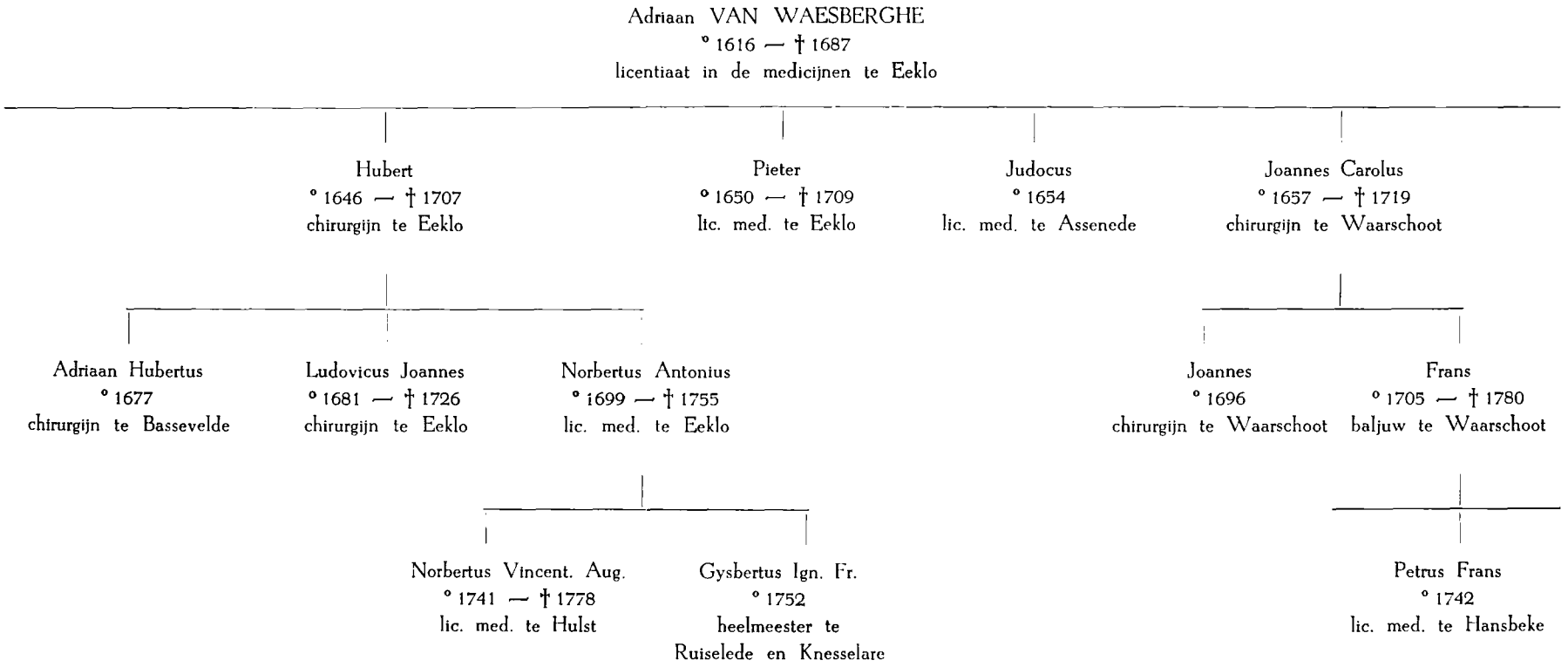

BIJLAGE V

Verwantschapstabel

SJONCKERS - VAN VAERNEWYCK - WILLEMS

Jan SJONCKERS
° 1588 — † 1647
chirurgijn te Eeklo
× Joanna de Nockere

Thomas LANGHEMARCK
† ca 1612
chirurgijn te Eeklo

Anna Sjonckers
° 1606 — † 1646
× 1633 Jacobus Willems

Guillaume SJONCKERS
° 1613 — † 1645
chirurgijn te Kaprijke

Jan van Vaernewijck
† 1655
× 1632 Janneken Fosty († 1639)

× × Catharina Langhemark

Cornelis WILLEMS
° 1636 — † 1705
chirurgijn te Eeklo

Marie Sjonckers

× 1657

Jan van Vaernewijck
° 1634 — † 1677
schout te Eeklo

Guillielmus VAN VAERNEWIJCK
° 1660 — † 1701
chirurgijn te Eeklo
× Maria de Rijcke

Joannes VAN VAERNEWIJCK
° 1690 — † 1747
chirurgijn te Eeklo en Maldegem
× Maria Spijcket

Joannes Jacobus VAN VAERNEWIJCK
° 1723
chirurgijn te Maldegem

DE PACHTHOVEN VAN DE JEZUIETEN TE AALTER

Rond 1640 bestond de bodem van de gemeente Aalter nog voor 57 % uit heide en vijvers. Gans die oppervlakte heide en vijvers maakte deel uit van het Bulskampveld dat zich uitstrekte te Aalter over de zuidkant van de gemeente tot de Vijf Ringen. Vandaar richtte de grens van het Bulskampveld zich naar Nieuwendam, zodat ook heel het westelijk deel van Aalter binnen dit heideveld lag (1).

Vóór de Geuzenberoerten had men rond Schuurlo gepoogd enkele hofsteden te bouwen om de omliggende heidegronden vruchtbaar te maken en de vijvers droog te leggen. Tengevolge van de Geuzenberoerten mislukten die pogingen volledig zodat rond 1640 slechts ongeveer 114 gemet landbouwland lag binnen het «*Velt*» (2).

In 1634 kregen Gerard Vanden Bogaerde en zijn schoonbroer Boudewijn Van der Meersch vrijstelling van alle belastingen zoals pointingen en ommestellingen om 300 gemet «*velt ende heye tot lande te bringhen*» (3). Heel veel brachten zij van de ontginning niet terecht, want zij verkochten praktisch al hun heidegronden en vijvers aan de paters Jezuieten van Brugge en Mechelen.

AANKOOP VAN HET DOMEIN

De Jezuieten verschijnen voor het eerst in Aalter in 1637 wanneer zij een leen, «*Weervulve ofte Tollenare*» genaamd, kopen van Willem De Zutter fs Joris. Dit leen was 25 bunder groot en lag «*ande Nieuwendam up beede zijden vande nieuvaert, streckende up de noortoostzijde van de zelve vaert lancxt den baerm, noortoost zeker straete commende van den Nieuwendam naer de Buntelaerstraete*». Het tweede stuk lag «*metter oost-*

(1) A. VERHOUSTRAETE, *Het Oostelijk deel van het Bulskampveld en de ontginning ervan*, AM nr. 10 (1959) blz. 6-7.
(2) Rijksarchief Gent (RAG) Land van de Woestijne (LvdW) nr. 265.
(3) Rijksarchief Brugge (RAB) Blauwe Oorkonden (Bl.O.) nr. 10895.

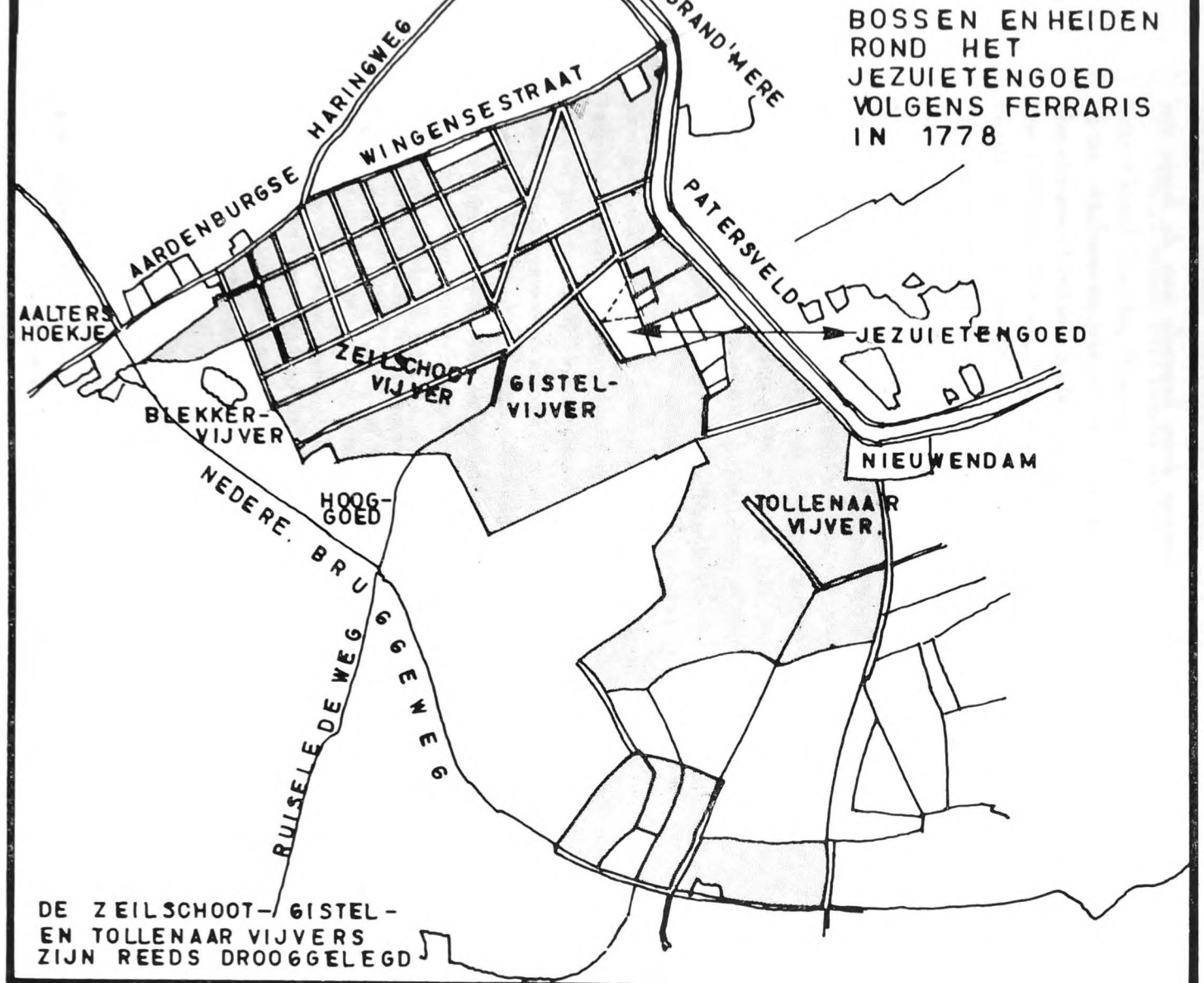
BOSSEN EN HEIDEN
ROND HET
JEZUIETENGOED
VOLGENS FERRARIS
IN 1778
HARINGWEG
WINGENSESTRAAT
AARDENBURGSE
PATERSVELD
JEZUIETENGOED
AALTERS
HOEKJE
ZEILSCHOOT
VIJVER
GISTEL-
VIJVER
BLEKKER-
VIJVER
NIEUWENDAM
HOOG-
GOED
TOLLENAAR
VIJVER.
NEDERE BRUGGEWEG
RUISELEDE WEG
DE ZEILSCHOOT- / GISTEL-
EN TOLLENAAR VIJVERS
ZIJN REEDS DROOGGELEGD

hende teghen de strate commende vanden Nieuwendam zuytwaerts naest velt, dwelck is lant met twee vijvers ghenaempt den grooten ende cleenen Tollenare, tverloren hende compter deure loopende naer de buyse van de nieuvaert» (4).

Willem De Zutter verkocht hen ook nog een cijnsgoed van 14 g., gelegen ten zuiden van de Brugse vaart en palend aan het bovengenoemde leen. Zij kochten ten slotte nog een stuk land, dat ook gesitueerd was ten zuiden van de vaart. Op de gronden van Willem De Zutter was er reeds een hofstede opgericht die door Jacques De Vliegher werd gepacht.

Een tweede belangrijke aankoop gebeurde op 10 oktober 1638. Gerard Van den Bogaerde verkocht dan aan Godefridus Francken, rector van de Jezuieten te Brugge, een groot stuk heide en vijvers van 300 g. «*beginnende van de Pitman vijver hier ooc medegaende tot ontrent Straetem*». De hoofdbrok van die verkoping, een stuk van 266 g. strekte zich uit «*van de Tollenare vijver tot den Neren Brugghe wegh ende Santvoortvijver teynden tvoorschreven bedelf omme, west Joo:is Chierens ende den Putman vijver, noort tleen van Jor Jan Stalins, oost de Ysebrant vijvers ende den wegh van Olenplach vijver naer den Nieuwendam*» (5).

Op dezelfde dag kocht pater Francken van Gerard Van den Bogaerde nog een hofstede die 60 g. groot was «*rondtomme bedolfven ghenaempt het Nieuw Goet daer Pieter Beeckman present op woont met alle de huusinghen, schuere ende stallinghen, mitsgaeders de boomen daerop staende tot anden Seylschoot vijverdam*». De paters verwierven ook het recht om «*met beesten te bejaeghen ende bedrijfven alle de voorn. vijvers ende velt sonder verghelt*» (6).

Door al die aankopen hadden zij een grondbezit verworven van 467 g. in 1641. Daarvan was 25 g. 146 r. land, 90 g. bos en 351 g. 143 r. heide en vijvers (7).

Later kochten zij van Niclaeys De Bruyne heide en vijvers rond de Zeilschootvijver en een groot stuk van 50 g. gelegen «*up beede zijden vanden Sautwegh*» dat zich uitstrekte tot op de Nedere Bruggeweg. Tenslotte kwamen zij nog in het bezit van de Blekkervijver die een oppervlakte be-

(4) RAB Bl. O. nr. 11232. Volgens het landboek waren de Tollenarevijvers 34 g. 136 r. groot en het bos Weerwulf 44 g. 115 r. groot.

(5) RAB Bl. O. nr. 11.171 en RAB nr. 1840 Legger van de gronden van de Jezuieten van Brugge te Aalter.

(6) RAB Bl. O. nr. 11.171.

(7) RAB Fonds Jezuieten nr. 1840. Legger van de bezittingen van de Jezuieten te Aalter.

sloeg van 11 ½ g. ([8]). In 1687 was het totale grondbezit van de paters aangegroeid tot 556 g. ([9]).

Op 21 januari 1641 leenden de Jezuieten van Mechelen 6000 gulden aan Gerard Van den Bogaerde die daarvoor een hypoteek nam op twee lenen. Het ene leen, de Zeilschootvijver met omliggende heide, was 45 bunder groot en het tweede leen omvatte de Gistelvijver met omliggende heide en besloeg 44 bunder ([10]). In 1659 verkocht dan Gerard Van den Bogaerde die twee gehypotikeerde lenen, waarop een huis met schuren en stallen gebouwd was, aan de paters van Mechelen ([11]).

Door nog andere aankopen zal het grondbezit van de paters Jezuieten van Brugge en Mechelen te Aalter nog stijgen tot 1040 g. Die uitgestrekte heidevlakte, waarin talrijke vijvers lagen, was gesitueerd tussen de straat lopend van de kerk van Sint-Maria-Aalter naar Grand'Mère, de Brugse Vaart vanaf Grand'Mère tot aan de Nieuwendam, de (nu verdwenen) Godebodestraat tot Stratem en de Aalterse straat tot aan de kerk van Sint-Maria-Aalter. Ten noorden van de Brugse vaart lag dan nog het Patersveld, dat ook deel uitmaakte van het Jezuietendomein.

ONTGINNING VAN HET DOMEIN

De Jezuieten van Brugge en Mechelen hadden dit uitgestrekt domein gekocht met de bedoeling de heide zo vlug mogelijk te ontginnen om op die manier hun investering rendabel te maken. We vinden die bezorgdheid terug in de pachtbrieven van hun drie hofsteden. In het pachtkontrakt van Boudewijn en Joos Van de Vondel, die in 1642 het hof van Nieuwendam pachtten, stipuleerden de paters dat zij «*jaerlixs geduerende haer pacht drie gemeeten ongebrooken landt ten culture sullen bringhen ende met vruchten besayen, welcke gronden sij gehouden sijn met grafften ende wallen te bevrijden ende de kanten met haghen ten wedersijden beplanten*» ([12]). Michiel Tacq, pachter van het Hooggoed, in 1642, was verplicht jaarlijks minstens 2 gemet «*vaege ende ongebrocken landt ten culture ende drachte te brengen*» ([13]).

---

(8) RAB Fonds Jezuieten nr. 1840 Legger van de bezittingen van de Jezuieten te Aalter.
(9) RAG nr. 1839 Uittreksel uit het Metingboek.
(10) RAB Bl. O. nr. 9992.
(11) A. VERHOUSTRAETE, a.w. blz. 23.
(12) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846 Pachtbrief van Boudewijn en Joos Van de Vondel.
(13) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van Michiel Tacq.

Oude zijgevel van het Jezuietengoed. *Foto Lothar Graumann*

De bossen die ten noorden van de Brugse vaart lagen, waren in 1642 verpacht aan Pieter De Muynck, baljuw van de heerlijkheid van Woeste. Binnen de twee eerste jaren van zijn pacht moest hij drie bunder heide omploegen en het «*beucksaet ofte eekelen, dat den pachter daer in sal sayen, decken ende ondereeghen*». Bovendien was hij verplicht jaarlijks vijfentwintig van de beste eikenscheuten te laten opgroeien (14).

Bij het Hooggoed had Gerard Van den Bogaerde een «*planterie*» aangelegd, die door de Jezuieten verder werd uitgebaat. Zo lieten ze in 1654 duizend «*eecken plantsoen*» van het Hooggoed naar het goed te Nieuwendam voeren voor boomaanplantingen in de heide rond Nieuwendam (15).

(14) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van Pieter De Muynck.
(15) RAB Fonds Jezuieten nr. 1849. Los stuk.

De paters gaven veel geld uit voor het vruchtbaar maken van hun heidegronden. In 1754 betaalden ze meer dan 154 p. gr. voor het «*veltploeghen op Bulscampvelt*» ([16]). Onder leiding van hun pachter Pieter Dobbelaere werd druk aan de bebossing gewerkt. In de maand februari 1750 plantten Jan Beelaert, Adriaan Boessaert en Jan Engelbeen ieder zes dagen en half en Christiaan Pieters acht dagen en half nieuwe bossen aan voor rekening van de Jezuieten. Christiaan Pieters werd betaald om drie dagen «*stecke te stecken*» en Jan Engelbeen om vier dagen stekken te planten ([17]).

Het opzet van de paters was dus dubbel : enerzijds de landbouwgrond uit te breiden en anderzijds de heidegronden te bebossen. Het was echter niet gemakkelijk om de onvruchtbare heide tot landbouwland te herschapen. De hofstede Hooggoed werd reeds in 1657 opgegeven en het landbouwland ervan werd gebruikt door de pachter van de hofstede Nieuwendam. In 1686 lag rond het groot hof van de Jezuieten van Mechelen, het tegenwoordige Jezuietengoed, slechts 32 g. landbouwland ([18]) en rond het goed te Nieuwendam slechts 20 g. landbouwland. Rond het Hooggoed lag er in 1658 ongeveer 20 g. landbouwland zodat we de totale oppervlakte landbouwland in 1686 op ten hoogste 64 g. mogen schatten. Op een totaal van 1040 g. is dat slechts 6 % van de volledige oppervlakte.

De bebossing van de heiden verliep heel wat vlotter en gemakkelijker. Wanneer ten gevolge van de opheffing van de Jezuietenorde, de goederen van de Jezuieten te Aalter in 1780 werden verkocht, was de toestand de volgende ([19]) :

93 g. 151 r.	of	41 ha. 60 a.	landbouwland
649 g. 297 r.	of	289 ha. 25 a.	bos
297 g. 98 r.	of	132 ha. 31 a.	heide en vijver
1040 g. 246 r.	of	463 ha. 16 a.	totale oppervlakte

Het landbouwland was maar met ongeveer 30 g. uitgebreid geworden ten opzichte van 1686, terwijl de bossen reeds 64 % van de totale oppervlakte besloegen en de oppervlakte heide en vijvers tot minder dan 30 % van de totale oppervlakte gedaald was. Dat is een opmerkelijk resultaat

(16) RAB Fonds Jezuieten nr. 1849. Los stuk van 1754.

(17) RAB Fonds Jezuieten nr. 1849 Los stuk van 1756 : *Uytgeef van Pieter Dobbelaere voor de bosschen inde maent feb. 1750*».

(18) RAB Fonds Jezuieten nr. 1847. Prijzij van het goed van de Jezuieten van Mechelen op 26 maart 1686.

(19) Algemeen Rijksarchief Brussel Finantieraad nr. 7819-7820.

als men bedenkt dat de andere grootgrondbezitters te Aalter nauwelijks met de ontginning van hun heiden begonnen waren. Te Kliplo, een domein van 150 g., en op het Aalterveld, dat 374 g. groot was, was de ontginning pas begonnen rond 1770 ([20]).

De bebossing was een noodzakelijke tussenschakel voor het winnen van nieuw landbouwland. Slechts na een periode van bebossing slaagde men erin de heidegrond min of meer vruchtbaar te maken.

Op de heidegronden van de Jezuieten lagen er talrijke vijvers : de Kleine en Grote Tollenarevijvers, de Zandvoordvijver, de Putmanvijver, de Poekevijver, de Zeilschootvijver, de Gistelvijver en de Blekkervijver. Sommige van die vijvers werden gebruikt voor het kweken van vis ; daartoe werden de vijvers van dammen en van een afwateringssysteem voorzien. Op 26 januari 1648 pachtte baljuw Geraard Strobbe de Zandvoordvijver en twee vijverkens. In de pachtvoorwaarden stond o.m. dat hij de dammen moet onderhouden en honderd karpers moet leveren binnen zijn pachttermijn van drie jaar ([21]). Vooral karpers werden in de vijvers van Aalter gekweekt ; zij waren een welkome afwisseling op het vastenmenu van de Jezuieten !

Andere vijvers werden gebruikt als meers waar het vee kon grazen. Door het aanleggen van een goede afwatering was het mogelijk sommige vijvers droog te leggen en er weiland van te maken.

HET HOF TE NIEUWENDAM

Te Nieuwendam bezat Joris De Zuttere reeds in 1572 een hofstede die werd gepacht door Lieven Simon. Waarschijnlijk stond op dezelfde plaats de hofstede van Willem De Zuttere fs. Joris, waar Jacques De Vlieghere rond 1635 op woonde. In 1642 pachtten Boudewijn en Joos Van de Vondel een betimmerde hofstede van de paters Jezuieten, gelegen bij het fort te Nieuwendam, met «*alle het landt ende gronden daeraen geleghen streckende met de oost ende noortoostzijde tot aenden Leybarm, ende de gronden jor Glaude Damas. zuydt aenden Isenbrantvijver, noort ende noortwest aen het leenvelt van d'heer Stalin, wesende te saemen groot 57 gemeten*». De pacht ging in op Bamesse 1642 en de pachtsom bedroeg 4 gulden 10 stuivers per gemet. Zij kregen ook het recht om turf te steken op de heide voor eigen gebruik ; aan derden mochten zij echter geen turf

(20) A. VERHOUSTRAETE, a.w. blz. 25 en 28.
(21) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van Geraard Strobbe.

Oude paardestal. *Foto Lothar Graumann*

verkopen. Zij bleven niet zeer lang op het goed te Nieuwendam, want van 1645 tot 1647 vinden we Arend Steven als pachter, terwijl in 1649 Michiel Tack en Jan Beel de hofstede met 20 g. landbouwland gehuurd hebben voor 15 p. gr. per jaar (22).

Na het overlijden van Pieter Tack bleef zijn weduwe verder op het hof. Zij betaalde vanaf 1654 20 p. gr. als pachtsom en zij kreeg bovendien het recht tot het «*slaan*» van 48.000 turfzoden (23). De prijzij van het timmerwerk van het goed te Nieuwendam werd in 1653 op 59 p. 19 sch. 8 gr. geschat (24).

Wanneer Lieven Clauwaert in november 1683 de pacht van de overleden Cornelis Frans overnam, beloofde hij o.m. : «... *als dat ick sal jaer-*

(22) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Diverse pachtbrieven.
(23) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van 1653.
(24) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Los stuk.

lijckx ter culture brenghen ende breken met mijne peerden ende ploeghen den nombre van drij gemeten veltlandt ...deselve te labeuren met vier vooren, te hegelen ende slijpen...» ([25]). Lieven Clauwaert beschikte over twee peerden, twee wagens en twee ploegen voor het werk op het land. Hij bezat ook vier koeien en twee renders ([26]). Als pachtsom betaalde hij jaarlijks 16 p. gr. voor het gebruik van 22 g. 1 l. land.

Op het goed te Nieuwendam was er een kamer gereserveerd voor de paters die te Aalter bleven overnachten wanneer zij hun hofsteden kwamen bezoeken.

In 1692 pachtte Joos Donckers de hofstede voor 10 p. gr. Heel lang bleef hij echter niet op de hofstede want de tijden waren veel te onrustig om een rendabele exploitatie van dit goed mogelijk te maken. In 1690 waren de Franse legers opnieuw over de Brugse vaart getrokken. Regelmatig legerden ook Franse troepen in de streek van Aalter die dan wagens en voeder voor hun paarden kwamen opeisen. Ook de contributie bleef verder zwaar drukken op de parochie Aalter. De Jezuieten vonden dan steeds moeilijker een pachter voor de hofstede te Nieuwendam. Lieven Van Nieuwenburg waagde het nog eens op het goed te Nieuwendam na Joos Donckers, maar al heel vlug moest hij de *«vervallen hofstede mette landen, vijvers, bosschen ende velden»* overlaten aan de *«generaliteyt van de prochie van Aeltere»* ([27]).

Na de Vrede van Utrecht is de hofstede te Nieuwendam klaarblijkelijk niet meer herbouwd geworden, want in de pachtbrieven van de Jezuieten komt dit goed niet meer voor.

HET HOOGGOED

Ten noorden van de Nedere Bruggeweg (= Aalterstraat) en ten westen van de Ruiseledeweg stond een hofstede, gebouwd door Geraard Van den Bogaerde met de bedoeling van daaruit de omliggende heidegronden te ontginnen. Daarvoor was aan de hofstede een planterij *«beplant met jonghe queeckerije»* gehecht. In 1638 pachtte Pieter Beeckman de hofstede met 60 gemet van Geraard Van den Bogaerde. Van die 60 gemet was er nog maar een deel ontgonnen toen de Jezuieten van Brugge dit goed van Geraard Van den Bogaerde kochten.

---

(25) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van 1683.
(26) RAB Fonds Jezuieten nr. 1837. Los stuk van 1688.
(27) RAB Fonds Jezuieten nr. 1854. Los stuk.

Waarschijnlijk was Arend Stevens de eerste pachter van de hoeve na de aankoop van dit goed door de paters. Later vinden we Jan Beel en Michiel Tack als pachters van dit goed. De hofstede met de boomgaard, de dreef en tien partijen land besloeg een oppervlakte van 17 g. 76 r. Daarbij kwam dan nog 45 g. 188 r. veldland en bos die zich tot aan de Zeilschootvijver uitstrekten. De pachtsom was bepaald op 4 gulden per gemet en de pachters waren verplicht jaarlijks ten minste 2 g. «*vaege ende onghebrocken landt ter culture ende drachte*» te brengen ([28]).

In 1652 neemt Pieter Teerlinck het Hooggoed in pacht met 20 g. land voor 15 p. gr. per jaar. Op 18 maart 1658 verlaat hij de hofstede en werden de landerijen nog alleen als planterij gebruikt. De ontginning vanuit het Hooggoed werd stop gezet en de hoevegebouwen werden afgebroken. De Jezuieten van Brugge behielden dan nog alleen de hofstede te Nieuwendam als ontginningscentrum voor hun heidegronden.

HET JEZUIETENGOED

De Jezuieten van Mechelen hadden meer geluk met de hofstede die zij in 1659 van Geraard Van den Bogaerde met 89 bunder heide en vijvers hadden gekocht. Antoon Billewie startte als pachter op het Jezuietengoed met ongeveer 20 g. landbouwland. Hij wist daar een zekere welstand te verwerven want bij zijn overlijden in 1683 bezat hij één paard, vijf koeien, twee kalveren, twee vaarzen en één varken ([29]). De koeien en vaarzen kregen mooie namen van Antoon Billewie : «*een coe bij naeme Molle ; een coe genaemt Breye, een coe Witvoet, een coe genaemt Witsteirt, een veirse genaemt Tamboer, een veirse Sterre*» ([29bis]).

De weduwe van Antoon Billewie hertrouwde met François Loontjens die tot begin 1686 op de hofstede bleef. Bij zijn afscheid was volgens de akkerprijzij de toestand van de landbouwgrond op 26 maart 1686 de volgende : 18 g. 14 r. was bezaaid met koren, 5 g. 88 r. was «*gelabeurd*», 10 g. 155 r. lag in «*naercooren*» en 78 r. in «*naervette*», 145 r. was met klaver bezaaid en 134 r. met wortels. De totale bedrijfsoppervlakte besloeg dus 35 g. of 15 ¾ ha. ([30]). De oppervlakte landbouwland was in een periode van 25 jaar gestegen van 20 g. naar 35 g.

---

(28) RAB Fonds Jezuieten nr. 1846. Pachtbrief van Jan Beel en Michiel Tack.

(29) RAG LvdW nr. 113. Venditie van de goederen van Antoon Billewie.

(29bis) RAG LvdW nr. 113.

(30) RAB Fonds Jezuieten nr. 1847. Prijzij van het goed van de Jezuieten van Mechelen.

Schuur uit 1882 met oude linde. *Foto Lothar Graumann*

Tengevolge van de onrustige tijden vonden de Jezuieten van Mechelen steeds moeilijker een pachter zodat Lieven Clauwaert, pachter van het goed te Nieuwendam, 30 g. landbouwland van het Jezuietengoed voor 20 p. 6 sch. gr. in huur nam. Ook Lieven Clauwaert had veel moeite om de verschuldigde pachtsom bijeen te krijgen zodat hij in 1688 verplicht was twee paarden, twee wagens, twee ploegen, vier koeien en twee renders te verkopen. Met de opbrengst ervan, 60 p. gr. kon hij dan zijn achterstallige pacht gedeeltelijk betalen ([31]).

De Franse contributie drukte zo zwaar en de opeisingen van de legers waren zo talrijk dat de paters Jezuieten beslisten vanaf Kerstdag 1695 zowel het goed te Nieuwendam als het Jezuietengoed aan de parochie Aalter voorlopig over te dragen die dan maar zelf moest proberen een pachter

(31) RAG LvdW nr. 72, Los stuk.

voor beide hofsteden te vinden ([32]). Het was pas in 1710 dat de Jezuieten een nieuwe pachter vonden die voor 25 p. gr. het Jezuietengoed in huur wilde nemen. Bij zijn afscheid op 1 april 1718 liet Jan Verwilst 4 g. 57 r. «*cooren*», 9 g. in «*naervette*», 4 g. 290 r. gemest met «*beir*», en 18 g. 45 r. bezaaid met koren over aan de aankomende pachter Jan De Bel. In totaal besloeg de oppervlakte van het landbouwland iets meer dan 36 g. ([33]).

Op 8 juni 1720 ondertekende Gillis Oste een uitvoerig pachtkontrakt met pater Cornelius van Boxtele, procurator van de paters Jezuieten ([34]). Daaruit vernemen we dat Gillis Oste jaarlijks een pachtsom van 30 p. gr. zal betalen, voor het Jezuietengoed. Bovendien moet hij elk jaar twaalf dagen met paard en wagen ter beschikking staan van de paters. Verder moet hij jaarlijks een gemet heide ontginnen en beploegen met twee «*vooren*». Al het hout dat op het Jezuietengoed groeit blijft «*ten profijte van de Societeyt*». Wel krijgt hij elk jaar «*duysent busschen*» brandhout en mag hij turf steken op de heide. Gillis Oste mag ook zijn beesten niet laten grazen «*in de schoten, bosschen en plantagien*» die geen vier jaar oud zijn. Verder zal het «*aan de voorn. Societeyt vrij staan te delven, te planten, te scheuren veldt daar het haar goedt duncken zal*». Uit die bepalingen van het pachtkontrakt blijkt duidelijk de zorg van de Jezuieten om de ontginning van de heide te bevorderen en de reeds geplantte bossen te beschermen tegen de dieren.

Gillis Oste was van 1713 tot 1726 schepen van de heerlijkheid van Woeste en Weibroek en hij was enkele keren parochie-ontvanger. In die laatste functie beging hij financiële onregelmatigheden zodat hij de vlucht moest nemen om niet in de gevangenis te komen ! Zijn inboedel werd op 16 december 1726 openbaar verkocht : een weefgetouw, vier spinnewielen, twee paarden, twee wagens, twee ploegen, zeven koeien, een rend, vier kalveren, vijf vaarzen, vier varkens en de ganse huisraad ([35]). De prijzij van de hofstede werd bepaald op 65 p. 13 sch. 2 gr. Zijn vrouw bleef nog tot Kerstavond 1728 op de hofstede. Dan pachtte Jacob Wyckhuys de hofstede voor 294 gulden per jaar. Bij zijn afscheid op 11 december 1734 bezat Jacob Wyckhuys twee paarden, drie koeien, een rend, een kalf, twee varkens en drie korven met bijen ([36]).

In 1735 pachtte Pieter Gillis Dobbelaere het Jezuietengoed voor 24 p. gr. Hij sterft echter reeds het volgend jaar, maar zijn weduwe zal samen

(32) RAB Fonds Jezuieten nr. 1854. Los stuk.
(33) RAB Fonds Jezuieten nr. 1847. Los stuk.
(34) RAB Fonds Jezuieten nr. 1848. Pachtbrief van Gillis Oste. Zie bijlage II.
(35) RAG LvdW nr.117. Venditie op het Jezuietengoed.
(36) RAB Fonds Jezuieten nr. 1849. Los stuk.

met de oudste zoon Pieter Dobbelaere het landbouwbedrijf verder zetten tot 1746. Daarna wordt Pieter Dobbelaere alleen pachter van de hofstede. Op 27 augustus 1746 bezat de weduwe van Pieter Gillis Dobbelaere twee paarden, vier koeien, drie kalveren en vier renders. In het biekot stonden vier vaten «*bien*» ([37]).

Met de medewerking van Pieter Dobbelaere hebben de paters de ontginning van hun heidegronden systematisch doorgevoerd. Deze ontginningsactiviteit zal door de opheffing van de Jezuietenorde in 1773 plots onderbroken worden. Pieter Van den Hecke wordt in 1780 eigenaar van de hoeve ([38]). Pieter Dobbelaere blijft op het Jezuietengoed waar hij op 28 maart 1783 stierf ([39]).

DE GOEDEREN VAN DE ANTWERPSE JEZUIETEN

In 1715 leende meester Jan Pien, advokaat in de Raad van Vlaanderen, 8000 gulden van de paters Jezuieten te Antwerpen. Als onderpand voor die lening geeft hij de Jacquemijnsstede, zijn vijvers en heidegronden te Buigezele, zijn bossen en bouwland in het Donckergat en te Buigezele en het Hooggoed bij de Aalterse berg. Daar Jan Pien zijn lening niet kon afbetalen verkocht hij op 10 november 1722 de volgende goederen aan de paters Jezuieten van Antwerpen ([40]) :

— de Jacquemijnsstede met 35 g. 14 r. land, 9 g. 175 r. bos en 7 g. 50 r. meers te Houtem gelegen.
— 29 g. 101 r. vijver en veld plus vier vijvers, 42 g 137 r. bos, 4 g. meers en 5 g. 86 r. land te Buigezele en in het Donckergat gelegen.
— 7 g. land en bos te Ruiselede gelegen.
— 3 g. 200 r. bos en heide gelegen op de noordzijde van de Brugse vaart.
— «*een aude hofstede ghenaemt het Hooghe Goet, groot ontrent 40 g., al ligghende teenen blocke bij den Aelterschen bergh, consisterende in jonghe bosschen, bestaen met veel bomen ende ghesijnghelt, oost de straete van den Aelterschen bergh naer Hoeckestraete, noort den Brugschen herrewegh*».

De totale oppervlakte van de verkochte goederen bedroeg 183 ½ gemet of ongeveer 81 ½ ha.

---

(37) RAG LvdW nr. 126. Venditte op het Jezutetengoed.
(38) RAG LvdW nr. 385 f° 67ro.
(39) RAG Fonds Ursel nr. 176 f° 79vo.
(40) RAG LvdW nr. 30 f° 55 v° en volgende.

Bij gebrek aan documenten is het niet bekend of de Antwerpse Jezuieten hun heidegronden te Buigezele hebben ontgonnen. De Jacquemijnsstede kwam in 1786 in het bezit van hun pachter Pieter-Frans Neyt.

BESLUIT

Zowel de paters Jezuieten van Brugge, Mechelen als van Antwerpen beschikten over een belangrijk domein te Aalter bij hun opheffing in 1773. Hun gezamenlijk bezit beliep meer dan 550 ha. Dat is ongeveer een achtste van de Aalterse bodem. Bij de aankoop bestonden die gronden in hoofdzaak uit heide en vijvers. De Brugse Jezuieten waren de eersten om in Aalter twee hofsteden te kopen : het goed te Nieuwendam en het Hooggoed. Twintig jaar later kochten de Mechelse Jezuieten het eigenlijke Jezuietengoed van Geraard Van den Bogaerde. Het Hooggoed kende slechts een kortstondig bestaan, maar vanuit het goed te Nieuwendam en het Jezuietengoed werden de omliggende heidegronden ontgonnen door drooglegging van de vijvers en het bebossen van de heide. Vooral in de tweede helft van de achttiende eeuw hebben de paters Jezuieten veel geld geïnvesteerd in de heide-ontginning. Tengevolge van de oorlogen op het einde van de zeventiende eeuw verdween ook het goed te Nieuwendam zodat het Jezuietengoed alleen overbleef als ontginningshoeve van de paters Jezuieten te Aalter. In 1780 waren ongeveer 60 % van de gronden van de paters Jezuieten van Mechelen en Brugge bebost, ongeveer 10 % was landbouwland en de overige 30 % was nog heide en vijver gebleven. De paters Jezuieten van Antwerpen zijn slechts laatkomers te Aalter. Hun voornaamste hoeve, de Jacquemijnsstede, lag in een gebied dat reeds lang in cultuur was gebracht. Over een ontginningsactiviteit is niets bekend geworden ([41]).

L. STOCKMAN.

(41) Ik dank architect Dries Alijn, voor de beretdwilligheid waarmee hij het bijgaande kaartje overtekende.

BIJLAGE I

Lijst van de pachters van de hofsteden van de Jezuieten op het Bulskampveld

HOOGGOED

tot 3/12/1648	Arend Stevens
1649-1651	Jan Beel en Michiel Tacq, 63 g., 4 gulden per gemet.
1652-1657	Pieter Teerlinck, 20 g., 15 p. gr.

GOED TE NIEUWENDAMME

1643-1645	Boudewijn en Joos Van den Vondel, 57 g. 37 r., 4 gulden 10 stuivers per gemet.
1645-1647	Arendt Stevens.
1649-1651	Jan Beel en Michiel Tacq, 20 g. 15 p. gr.
1651-1654	Michiel Tack, 20 g., 20 p. gr.
1654-1666	We Michiel Tack en Maurus Raepsaet, 20 g., 20 p. gr.
1667	Maurus Raepsaet, 20 p. gr.
1673	Marin Roleyn, 25 p. gr.
1678-1685	Cornelis Frans en in 1683 de weduwe, 40 p. par.
1686-1691	Lieven Clauwaert, 22 g. 1 l., 3 gulden per gemet of 11 p. gr.
1692-1693	Joos Donckers, 10 p. gr.
1694	Lieven van Nieuwenburgh.
1696	«vague».

JEZUIETENGOED

1671-1684	Antoon Billewie.
1685	Franchois Loontjens en We Billewie.
1686	Lieven Clauwaert, 30 g. 173 r., 4 gulden per gemet of 20 p. 6 sch. 8 gr.
1710-1718	Jan Verwilst, 25 p. gr.
1719-1720	Jan De Bel, 27 p. gr.
1721-1728	Gillis Oste, 30 p. gr.
1729-1734	Jacob Wijckhuis, 294 gulden.
1735-1736	Pieter Gillis Dobbelaere, 24 p. gr.
1737-1746	We Pieter Gillis Dobbelaere.
1747-1780	Pieter Dobbelaere.

In 1780 werden de goederen van de Jezuieten door de Oostenrijkse regering verkocht.

BIJLAGE II

Pachtkontrakt van Gillis Oste van 8 juni 1720

Rijksarchief Brugge Fonds Jezuieten nr. 1846

Den onderschreven procurator vant Collegie der Societeyt Jesu van Brugge kent wel ende deughdelijck, gelijck hij doet mits dese verpagt te hebben aan Gillis Oste fs Jan, den welcken van gelijcken bekent in pagte genomen ende aanveert te hebben van den voorn. procurator eene behuysde hofstede met de saylanden ende meerschen daarmede gaande, gelegen inde prochie van Altere onder de heerlijckheyt vanden Woesten competerende de voors. Societeyt, aanden pagter wel bekent, waarmede hij sig tevreeden is houdende zonder eenige landmate daarvan te moeten presteeren ende dit voor eenen termijn van negen agtereenvolgende jaren, waarvan het eerste jaar zal ingaan Kersavondt seventhienhonderttwintig, ende het eerste jaar van betalinge vallen ende verschijnen zal Kersavondt seventhienhonderteenentwintig, ende alsoo voorts van jare te jare tot het expireren van de voorn. negen aghtereenvolgende jaren, ende dit vrij van alle onkosten ofte prochielasten ten wat cause het zoude mogen weesen, ende voor ende omme de somme van dertigh ponden grooten Vlaams suyver geldt zoo in oorlog als in peys, sjaars te betalen ses weecken naer ideren valdag op peene van paghtbrake indien het den verpagter alsoo gelieven zal, ende dat in sulcken specien van gelden, als het zelve cours ende ganck hebben zal ideren valdag in Vlaanderen, dog in gevalle van merckelijcke fourageringe, zal den pagter quytschel genieten van zijnen pagt volgens dat zijne naergebueren zullen genieten.

Bovendien verobligeert sig den pagter naar volgende conditien :

1. Den pagter zal ider jaar de voorn. Societeyt moeten dienen twaalf dagen met zijnen wagen ende paarden daar het de Societeyt zal believen, ofte in faute van dier de waarde daar voren betalen tot thien schellingen daags.
2. Den pagter zal verobligeert wesen tzijne kosten ider jaar daer het op de hofstede noodig zijn zal te verleggen tweehondert geleystrooy met alle toebehoorten, ende het eene jaar niet noodig zijnde zal het op de volgende jaren verdobbelen.
3. Den pagter zal gehauden zijn ider jaar, daar de Societeyt hem dat zal aanwijsen, te lande te brengen een gemet veldt, ende tzelve tzijnen profijte besayen gedurende zijnen pacht, ende indien hij daaraan niet volkompt zal hij daarvoor aanden verpagter moeten vergoeden tot

vijf ponden grooten van ider gemet, dog den verpagter zal daartoe moeten leveren een ploeghe ende heeghde om de zelve twee vooren te geven, end indien daaraan iets ontbreekt zal de Societeyt dezelve tharen costen doen herstellen.

4. Ten profijte vande Societeyt blijven allen de boschen, kanthagen, troncken ende allen den snoy vanden boomen, immers generalijck alle het haudt op de landen ende inde bosschen staande, alsmede alle de bosschen en landen gelegen op de noordtzijde vande Gendsche vaerdt, oock allen de vijvers gelegen op de voorn. hofstede met de motte en wal rondt het huys, alsmede den kleynen paerdestal en haudtcot, ende zal voorts geen ander gebruyck hebben vant groot huys als zijn voorsaat gehadt heeft.

5. Den pagter en zal niet vermogen eenige beesten te laten gaan inde scholen, bosschen en plantagien dan boven de vier jaren audt, ende anders zal hij de schade daar in geschiet aan de Societeyt moeten betalen en nog op peene van paghtbrake naar de geliefte der Societeyt. Voorts zal den pagter geene schapen ofte geeten mogen hauden, noghte laten gersen eenige schapen, ofte eenige beesten tenzij de gonne aan hem alleen competerende, uytgenomen vijfthien renders, die hij tzijnen profijten zal mogen aannemen, dog de Societeyt zal vermogen of door haar zelven, of door haren boswagter te laten garsen vier koybeesten op de hofstede.

6. Het zal aan de voorn. Societeyt vrij staan te delven, te planten, te scheuren veldt daar het haar goedt duncken zal, ende indien dezelve beplantede eenige saylanden, zal zij pro rata ende naar advenante van den pagt aanden paghter moeten laten valideeren.

7. Den pagter en zal niet vermogen te branden ofte te doen branden eenig veldt in ofte buyten de meergemelde bosschen, zonder expresse ordre vande Societeyt op peene vande schade daardoor comende te zullen moeten vergoeden.
Alle de logementen, die daar zullen wesen ten tijde van desen pacht, zullen zijn ten laste vande paghter ende indien hij daar over eenig recouver kan becommen van de prochie, tzelve zal zijn tzijnen profijte.

8. Den verpagter zal aan den pagter jaarlyx moeten leveren een duysent busschen, die desen halen zal tzijnen costen op het goedt daarmen hem die zal aanwijsen, ende en zal maar zoo veel turf slaen ofte doen slaen dan hij voor zijn eyge consumtie noodig heeft.

9. Den pagter zal aan den verpagter moeten betalen tzijnen aancomen, dat zal zijn naar het scheeden vande vrughten 1720 de naarvette ende asschen inde ploeghdragende landen, daarvan alreede ter presentie

van Joannes Bogaert volgens acte de prisie gedaan is, ende zal in zijn afscheyden prijs genieten volgens costuyme en seggen van mannen wederzijts te kiesen.

10. Den pagter zal dezelve hofstede en lande daarmede gaande moeten gebruycken volgens costuymen en reglementen.

11. Den pagter zal vermogen het bloot landt te gebruycken zoo haast den augst 1720 zal geschooren ofte gepickt wesen, zonder daarvoren iets te zullen moeten betalen boven den voors. prijs.

12. Aan de Societeyt zal blijven 't eeckelstuck agter Adriaan Verelst met een grachtje afgedolven. De Societeyt zal jaarlyx 't haren profijte behauden twee appelboomen vrughten door haar te kiesen, ende de vordere fruytvruchten zal den pagter genieten.

13. Den pagter zal zijne beesten ende den voorn. nomber van garsrenders mogen laten garsen inde twee Werfvijvers en Poekevijver, en in geene andere vijvers tenzij consent vande Societeyt.

14. Enden ten laasten verbindt den paghter tot het volbrengen van alle de voornoemde conditien zijnen persoon ende goederen present ende toekomende tot heerlijcke ende reële excutie, ende op het verbandt als naar reghte. In teecken der waarheyt is dese wederzijts onderteeckent in Brugge 8 Juny 1720.

Cornelius Van Boxtele

Gillis Oste.

DE FAMILJE SIERENS

STAMREEKS :

I. SIERENS JOANNES gehuwd met
BULTIJNCK JOANNA

gewon

II. SIERENS MARTINUS gehuwd met
HUIJSMAN MARIA THERESIA

gewon

III. SIERENS CORNELIUS LIVINUS gehuwd met
POPPE MARIA JUDOCA

IV. SIERENS SERAPHIEN gehuwd met
DE MILLECAMPS SOPHIE MARIE

gewon

V. SIERENS CHARLES LOUIS gehuwd met
SMITZ LEONIE ROSALIA

I. SIERENS JOANNES : huwde op 20 november 1718 te Ronsele met Joanna Bultynck (Bultinck). De huwelijksgetuigen waren Joanne Sierens en Anna dobbelaere (1).

Nu volgen hier hun kinderen, allen te Ronsele geboren :

1) Petrus, geboren op 16 augustus van een tweeling en gedoopt op 17 augustus 1719 te Ronsele. Peter en meter waren Petrus Stofferis en Petronella dobbelaere (2).
2) Petronella, geboren op 16 augustus van een tweeling en gedoopt op 17 augustus 1719 te Ronsele.
3) Martinus, geboren op 15 december 1722 te Ronsele. Huwde een eerste maal op 17 juni 1749 te Eeklo met Elisabeth Van Eese (Neese, Van

(1) Oude Parochieregisters Ronsele nr. 2 f° 131 rto — R.A. Gent.
(2) idem f° 12 vso — R.A. Gent.

Ise, Van Heese). Hertrouwde met Maria Theresia Huysman. Overleed op 16 oktober 1805 te Eeklo. (Afstamming zie verder).

4) Georgius, geboren en gedoopt op 15 januari 1726 te Ronsele. Peter was Georgius de Kesel ([3]).

5) Franciscus, geboren en gedoopt op 14 mei 1729 te Ronsele. Peter was Franciscus focke ([4]).

6) Anna Maria, geboren op 30 januari en gedoopt op 31 januari 1732 te Ronsele. Meter was Maria Stofferis ([5]).

7) Joanna Maria, geboren en gedoopt op 25 april 1735 te Ronsele. Meter was Petronella Sierens ([6]).

De afstamming in rechte lijn volgt nu langs nr. 3 : Martinus Sierens en Maria Theresia Huysman. Hij was landbouwer van beroep.

II. SIERENS MARTINUS : geboren en gedoopt op 15 december 1722 te Ronsele. Peter was Franciscus Lootens ([7]). Huwde een eerste maal met Elisabeth Van Eese (Neese, Van Ise, Van Heese) op 17 juni 1749 te Eeklo. De huwelijksgetuigen waren Joanne Sierens en Angelina Rosa Weijnant ([8]). Hij hertrouwde met Maria Theresia Huysman. Martinus Sierens overleed op 16 oktober 1805 eveneens te Eeklo «en la maison section de zandvleuge» ([9]).

Hier volgen nu de kinderen geboren uit het eerste huwelijk van Martinus Sierens met Elisabeth Van Eese :

1) Johan Baptiste, geboren ca 1748. Huwde met Maria Petronella Verstraete. Overleed op 13 september 1824 te Eeklo «om twaalf uren van den gepasseerden nacht, ten zynen huize staande op de zandvleuge» ([10]). Hij was toen 76 jaar oud.

2) Anna Marie Petronille, geboren ca 1754. Overleed op 4 oktober 1816 te Eeklo in de ouderdom van 62 jaar «in het huys door haer bewoont staende in het zilverstraetie» ([11]). Zij was «religeuse».

Hier volgen nu de kinderen geboren uit het tweede huwelijk van Martinus Sierens en Maria Theresia Huysman :

---

(3) ibidem f° 19 rto — R.A. Gent.
(4) ibidem f° 24 vso — R.A. Gent.
(5) ibidem f° 28 vso — R.A. Gent.
(6) ibidem f° 33 rto — R.A. Gent.
(7) ibidem f° 15 rto — R.A. Gent.
(8) Oude Parochieregisters nr. 171 f° 2231 vso — S.A. Eeklo.
(9) Overlijdensregister j. 14 Fr. Rep. — 1808 akte nr. 12 — B.S. Eeklo.
(10) idem jaren 1823-1826 akte nr. 118 — B.S. Eeklo.
(11) ibidem jaren 1816-1817-1818 akte nr. 138 — B.S. Eeklo.

3) Maria Judoca, geboren en gedoopt op 16 maart 1759 te Eeklo. Peter en meter waren Joannes Sierens en Joanna van Mullem ([12]). Zij overleed reeds op 24 juli 1769 te Eeklo in de jeugdige leeftijd van 10 jaar «et sepulta est 26 hujus in caemiterio versus occidentem missa cantata» ([13]).

4) Catharina Coleta, geboren en gedoopt op 28 juni 1760 te Eeklo. Peter en meter waren Joannes huysman en Joanna bultinck ([14]). Huwde op 1 mei 1787 te Eeklo met Joannes Franciscus de meulemeester van Kaprijke, zoon van Joannes Baptista en Maria Cornelia Van Laere. De huwelijksgetuigen waren Joanne Baptista de meulemeester «patre sponsi habitante in caprijck» en Maria Theresia huijsman» matre sponsa habitante hic» ([15]).

5) Martinus, geboren en gedoopt op 20 december 1761 te Eeklo. Peter en meter waren Georgius huysman en Joanna Maria Zierens ([16]). Het jongetje overleed reeds op 19 januari 1762 te Eeklo «et sepultus est 20 hujus in caemiterio versus occidentem» ([17]).

6) Jacobus Franciscus, geboren en gedoopt op 30 augustus 1763 te Eeklo. Peter en meter waren Jacobus huysman en Joanna Maria zierens ([18]). Huwde op 7 januari 1790 te Eeklo met Petronilla Gijselman, dochter van Petrus Lucas en Maria Jacoba Scheppers. De huwelijksgetuigen waren Martino Sierens «patre sponsi» en Joanna de Schepper «hic habitantibus» ([19]).

7) Elisabeth Francisca, geboren op 16 september en gedoopt op 17 september te Eeklo. Peter en meter waren Franciscus zierens en Anna Catharina huysman ([20]). Zij huwde een eerste maal met Hendrik Roegies en hertrouwde op 14 september 1797 te Eeklo met Pieter Francies Potvliege, zoon van Pieter en Susanna Willemarck «woonende op den wyck genaemdt Balgerhoecke» ([21]). Zij overleed op 18 januari 1827 te Eeklo «ten haren huize staande op den wijk balgerhoeke» in de ouderdom van 63 jaar ([22]). Zij was «partikuliere».

---

(12) Oude Parochieregisters nr. 155 f° 1345 vso — S.A. Eeklo.
(13) idem nr. 163 f° 1684 rto — S.A. Eeklo.
(14) ibidem f° 1527 vso — S.A. Eeklo
(15) ibidem nr. 174 f° 1100 vso — S.A. Eeklo.
(16) ibidem nr. 155 f° 1385 — S.A. Eeklo.
(17) ibidem nr. 163 f° 1622 rto — S.A. Eeklo.
(18) ibidem nr. 155 f° 1410 vso — S.A. Eeklo.
(19) ibidem nr. f° 269 rto — S.A. Eeklo.
(20) ibidem nr. 155 f° 1441 vso — S.A. Eeklo.
(21) Huwelijksregister 1795-1799 akte nr. 40 — B.S. Eeklo.
(22) Overlijdensregister jaar 1827 akte nr. 8 — B.S. Eeklo.

8) Carola Joanna, geboren en gedoopt op 9 februari 1768 te Eeklo. Peter en meter waren Joannes huysman en Joanna Theresia de pauw ([23]). Zij was gehuwd met Pierre Van Den Neste en overleed op 13 oktober 1802 te Eeklo in de ouderdom van 35 jaar ([24]).

9) Joanna Regina, geboren en gedoopt op 9 december 1769 te Eeklo. Peter en meter waren Joannes Franciscus rijckaert en Elisabeth Van Vooren ([25]).

10) Bernardus Benedictus, geboren op 4 september en gedoopt op 5 september 1771 te Eeklo. Peter en meter waren Joannes Baptiste zierens en Elysabetha de Smet ([26]). Het jongetje overleed reeds op 27 januari 1773 te Eeklo ([27]).

11) Cornelius Livinus, geboren op 29 mei 1773 te Eeklo, huwde een eerste maal op 30 april 1800 te Eeklo met Maria Judoca Poppe. Overleed op 2 juli 1837 te Eeklo. (Afstamming zie verder).

12) Bernardus Antonius, geboren en gedoopt op 8 mei 1775 te Eeklo. Peter en meter waren Cornelius huysman en Anna Maria zierens ([28]). Hij overleed op 13 april 1795 te Eeklo in de jeugdige leeftijd van 20 jaar ([29]).

13) Carolus Ambrosius, geboren op 21 september en gedoopt op 22 september 1777 te Eeklo. Peter en meter waren Martinus Sierens en Maria Judoca huysman ([30]).

De afstamming in rechte lijn gaat nu verder langs nr 11 : Cornelius Livinus Sierens en Maria Judoca Poppe. Hij was landbouwer van beroep.

III. SIERENS CORNELIUS LIVINUS : geboren en gedoopt op 29 mei 1773 te Eeklo. Peter en meter waren Livinus huysman en Joanna Maria zierens ([31]). Huwde een eerste maal op 30 april 1800 te Eeklo met Maria Judoca Poppe, dochter van Petrus Antonius (° 1 december 1746 Eeklo - † 11 juni 1819 Eeklo) en Maria Jacoba De Jaeger (° 19 april 1746 Eeklo - † 27 november 1821 Eeklo). De huwelijksgetuigen waren Joannes Baptista Schollaert «landsman oud vijftig jaeren woonende tot Caprijck»,

---

(23) Oude Parochieregisters nr. 155 f° 1477 vso — S.A. Eeklo.
(24) Overlijdensregister j. 11-13 Fr. Rep. akte nr. 15 — B.S. Eeklo.
(25) Oude Parochieregisters nr. 155 f° 1503 vso — S.A. Eeklo.
(26) idem nr. 158 f° 660 vso — S.A. Eeklo.
(27) ibidem nr. f° 896 vso — S.A. Eeklo.
(28) ibidem nr. 157 f° 1246 vso — S.A. Eeklo.
(29) ibidem budel nr. 184 f° 164 vso — S.A. Eeklo.
(30) ibidem nr. 158 f° 732 vso — S.A. Eeklo.
(31) ibidem nr. 158 f° 680 rto — S.A. Eeklo.

Anna Catharina Welvaert «jonge dogter oud vier en dertig jaeren woonende op het oostveld», Marcus Antonius Lehoucq «schoenmaeker oud negen en dertig jaeren woonende op het kerkhof» en Isabella Theresia De Ruyter» jonge dogter oud zeven en dertig jaeren woonende van gelyken op het kerkhof» ([32]).

Zijn eerste vrouw Maria Judoca Poppe overleed op 22 oktober 1817 te Eeklo «in het huys door haar bewoont staende op het gehucht de zandvleuge» in de ouderdom van 41 jaar ([33]).

Cornelius Livinus Sierens hertrouwde dan met Caroline Geeraert.

Hij overleed op 2 juli 1837 te Eeklo «den gepasseerden nacht om half twaelf uren, ten zynen huize staende op de zandvleuge» in de ouderdom van 64 jaar ([34]). Hij was «landman» van beroep.

Nu volgen hier de kinderen geboren uit het eerste huwelijk van Cornelius Livinus Sierens en Maria Judoca Poppe :

1) Pierre Jean, geboren op 4 januari 1801 te Eeklo ([35]). Het jongetje overleed reeds op 22 januari 1801 te Eeklo amper 18 dagen oud ([36]).
2) Marie Thérèse, geboren op 15 maart 1802 te Eeklo ([37]). Het meisje overleed reeds op 11 november 1802 te Eeklo amper 8 maanden oud ([38]).
3) Joannes Baptista, geboren op 27 augustus 1803 te Eeklo ([39]). Toen hij 19 jaar geworden was in 1822 moest hij gaan loten. Hij woonde toen bij zijn ouders te Eeklo op de zandvleuge en was landbouwer van beroep. Zijn maat was «1 Meter 810 Millimeter» ([40]). Hij bleef ongehuwd en overleed op 4 april 1834 te Eeklo «ten huijze van zijnen vader staende op de zandvleuge» in de jeugdige leeftijd van 31 jaar ([41]).
4) Angeline, geboren op 8 april 1805 te Eeklo ([42]).
5) Charles Louis (Karel Lodewijk), geboren op 7 januari 1807 te Eeklo ([43]).

---

(32) Huwelijksregister 1799-1802 akte nr. 15 — B.S. Eeklo.
(33) Overlijdensregister jaren 1816-1817-1819 akte nr. 121 — B.S. Eeklo.
(34) idem jaar 1837 akte nr. 148 — B.S. Eeklo.
(35) Geboorteregister 1800-1802 akte nr. 131 — B.S. Eeklo.
(36) Overlijdensregister j. 9 Fr. Rep. akte nr. 57 — B.S. Eeklo.
(37) Geboorteregister 1800-1802 akte nr. 55 — B.S. Eeklo.
(38) Overlijdensregister jaren 11, 12, 13 Fr. Rep. akte nr. 33 — B.S. Eeklo.
(39) Geboorteregister jaren 1803-1805 akte nr. 123 — B.S. Eeklo.
(40) Militieregister lichtingen 1817-1825 nr. B 222 — S.A. Eeklo.
(41) Overlijdensregister jaar 1834 akte nr. 57 — B.S. Eeklo.
(42) Geboorteregister jaren 1803-1805 akte nr. 109 — B.S. Eeklo.
(43) idem jaren 1806-1808 akte nr. 3 — B.S. Eeklo.

Theophile Seraphin Désiré Sierens
(1848-1927)

Gelijk het den Heer behaagde, zoo is het geschied ; de naam des Heeren zij gezegend. Job. 13.

✠

Bid voor de ziel van zaliger

Theophilus Seraphinus Désiré SIERENS

Agent van Kazerneering,
vereerd met de Herinneringsmedaliën
van den oorlog 1870-71, van de Regeering van Leopold II
en de Burgerlijke medaliën van eerste en tweede klas ;
WEDUWNAAR VAN

MECHTILDE BURCKENS

ECHTGENOOT VAN

Barbara Maria Stephania GERHARDI

geboren te Eecloo, 19 Februari 1848, en na eene langdurige ziekte overleden te Brasschaet (Maria-ter-Heide) op 26 Januari 1927 ;

Voorzien van de HH. Sacramenten.

De rechtveerdige sterft gerust, want zijne dood is slechts een overgang van het tegenwoordige tot een beter leven. H. BERN.

Ook gij weest bereid, want op een uur waarop gij het niet meent, zal de Zoon des menschen komen. LUC. 12, 40.

God heeft hem beproefd door het lijden, en hem zijner waardig bevonden door het geduld en de gelatenheid waarmee hij alles heeft verdragen. PSALM.

Gedenk, o Heer, dat ik altijd in waarheid en oprechtheid voor U gewandeld heb, en dat ik altijd gedaan heb wat goed en aangenaam was in uwe oogen. IS. 38,3.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil ! (300 d. afl.)

Bidprentje van
Theophilus Seraphinus Désiré Sierens
(1848-1927)

Sophie Marie Sierens
(° 29 december 1849 Eeklo)

Ferdinandus Ambrosius Sierens
(° 3 oktober 1852 Eeklo)

Eduardus Sierens
als brandweerman
(° 4 februari 1855 Eeklo)

Joanne Marie Sierens
(1857-1932)

Petrus Antonius Sierens
(°18 februari 1863 Eeklo)

Toen hij 19 jaar oud geworden was in 1826 moest hij gaan loten, trok het nummer 37. Zijn maat was «1 el 7 palmen 1 duim 5 strepen». Hij werd «voor den dienst gedesigneerd» op 31 maart 1826 ([44]).
Hij huwde een eerste maal op 17 april 1834 te Eeklo met Marie Thérèse Van Vlaenderen, dochter van Pieter en Joanne Marie Peers ([45]). Zijn tweede vrouw was Marie Thérèse Peers. Hij overleed op 9 december 1881 te Eeklo «om twaelf ure van den nacht ten zynen huize staende op de zandvleuge» in de ouderdom van 74 jaar ([46]).

6) Marie Thérèse, geboren op 3 april 1810 te Eeklo ([47]). Zij bleef ongehuwd, was «particuliere» en overleed op 12 juni 1839 te Eeklo «ten haren huize op de zandvleuge» in de jeugdige leeftijd van 29 jaar ([48]).

7) Ferdinand Ambroise (Ferdinandus Ambrosius), geboren op 19 april 1812 te Eeklo ([49]). Toen hij 19 jaar geworden was in 1831 moest hij gaan loten en trok het nummer 128. Zijn maat was «1 el 6 palmen». Hij was «landman» van beroep en de beslissing van de militieraad luidde als volgt : «voor den dienst gedesigneerd» ([50]).
Hij huwde een eerste maal op 24 augustus 1843 te Eeklo met de «particuliere» Sophia Francisca Van Hyfte, dochter van Jan Baptiste «vleeschhouwer en herbergier binnen deze stad» en Isabella Coppernol (° 27 augustus 1811 Eeklo - † 19 maart 1845 Eeklo). De huwelijksgetuigen waren Jan Baptiste Pynaert «oud zes en zestig jaren, veldwachter», Pieter de Raedt «oud twee en dertig jaren schrijver», Ferdinand De heuvel «oud twee en veertig jaren, schijver» en Vincent De heuvel «oud zeven en twintig jaren, kleedermaker» ([51]). Op 24 september 1846 hertrouwde hij dan te Eeklo met de «particuliere» Marie Pauline De Meulemeester (° 9 mei 1812 Kaprijke - † 18 november 1865 Eeklo), dochter van Joannes Baptiste († 14 juni 1823 Kaprijke) en Isabella Thérèse Ryckaert († 25 juli 1818 Kaprijke). De huwelijksgetuigen waren Seraphin Bekaert «oud acht en dertig jaren, broodbakker», Seraphin De Smet «oud drie en dertig jaren, herbergier», Charles Louis Ryffranck «oud zes en dertig jaren, schrijver» en Pieter Bernard

---

(44) Militieregister lichtingen 1826-1830 nr. B 225 — S.A. Eeklo.
(45) Huwelijksregister jaar 1834 akte nr. 21 — B.S. Eeklo.
(46) Overlijdensregister jaar 1881 akte nr. 198 — B.S. Eeklo.
(47) Geboorteregister jaren 1809-1812 akte nr. 65 — B.S. Eeklo.
(48) Overlijdensregister jaar 1839 akte nr. 111 — B.S. Eeklo.
(49) Geboorteregister jaren 1809-1812 akte nr. 74 — B.S. Eeklo.
(50) Militieregister lichtingen 1831-1835 nr. B 227 — S.A. Eeklo.
(51) Huwelijksregister jaar 1843 akte nr. 40 — B.S. Eeklo.

De Raedt «oud zes en dertig jaren, schrijver, alle hier wonende en goede kennissen der gehuwden» ([52]).
Ferdinandus Ambrosius Sierens overleed op 26 september 1890 te Eeklo «in zijne woonst Boelaarstraat «in de ouderdom van 78 jaar en 5 maanden ([53]).
Nu volgen hier de kinderen geboren uit zijn eerste huwelijk met Sophia Francisca Van Hyfte :

a) Seraphinus Hilarius, geboren op 16 december 1843 te Eeklo «in het hondekotstraetjen» ([54]). Huwde een eerste maal op 30 juli 1896 te Eeklo met Ursmarina Maria Josepha De Coster die op 14 oktober 1899 te Gent reeds overleed. Hij hertrouwde dan op 28 november 1900 te Eeklo met Marie Thérèse De Clercq (° 10 oktober 1840 Eeklo), weduwe van Eduard Wauters († 30 oktober 1899 Eeklo), dochter van Ferdinand en Sophia Francisca Herst ([55]). Seraphinus Hilarius Sierens was in 1896 «muldersgast» en in 1899 vinden we hem terug als «suikerijbewerker». Hij overleed op 3 februari 1911 te Eeklo in de «Brugschestraat» doch zijn woning was toen gelegen in de Garenstraat ([56]). Zijn tweede vrouw Marie Thérèse De Clercq volgde hem in de dood op 21 april 1917 te Eeklo «te haren woonst Hospitaalstraat» ([57]).

b) Philomena Theresia, overleden op 16 april 1845 te Eeklo amper 2 maanden oud «ten huize van zynen vader staende in het hondekotstraetjen» ([58]).
Hier volgen dan de kinderen geboren uit het tweede huwelijk van Ferdinandus Ambrosius Sierens met Pauline De Meulemeester :

c) Gustave Ferdinand, geboren op 29 juli 1847 te Eeklo «in het hondekotstraetje» ([59]). Huwde op 17 mei 1879 te Eeklo met Louise Charlotte Voet (° 26 juni 1851 Eeklo), «kleermaekster», dochter van Petrus Eduardus en Marie Thérèse Van De Gejuchte ([60]). Hij was «douanier» wonende te St.-Margriete. Hij overleed op 30 maart 1888 te Eeklo in de nog jeugdige leeftijd van 40 jaar en 8 maanden «ten zijnen

---

(52) idem jaar 1846 akte nr. 28 — B.S. Eeklo.
(53) Overlijdensregister jaar 1890 akte nr. 174 — B.S. Eeklo.
(54) Geboorteregister jaar 1843 akte nr. 275 — B.S. Eeklo.
(55) Huwelijksregister jaar 1900 akte nr. 87 — B.S Eeklo.
(56) Overlijdensregister jaar 1911 akte nr. 28 — B.S. Eeklo.
(57) idem jaar 1917 akte nr. 114 — B.S. Eeklo.
(58) ibidem jaar 1845 akte nr. 78 — B.S. Eeklo.
(59) Geboorteregister jaar 1847 akte nr. 140 — B.S. Eeklo.
(60) Huwelijksregister jaar 1879 akte nr. 25 — B.S. Eeklo.

huize staande alhier in de Boelaarstraat», hij was toen onder-brigadier der douanen ([61]).

d) Hyppolitus Ludovicus (Hyppolite Louis), geboren op 18 maart 1849 te Eeklo «in het hondekotstraetjen» ([62]). Het jongetje overleed reeds op 16 juli 1852 te Eeklo amper 4 jaar oud «ten huize van zynen vader staende op het oosteindeken» ([63]).

e) Henricus Josephus, geboren op 11 februari 1851 te Eeklo «op het Oosteindeken» ([64]).

f) Hyppolitus, geboren op 13 maart 1853 te Eeklo «op het Oosteindeken» ([65]). Hij overleed reeds op 5 februari 1861 te Eeklo amper 8 jaar oud «ten huize van zynen vader staende in de Meulestraete» ([66]).

g) Emile Charles Louis, geboren op 6 november 1854 te Eeklo «op het Oosteindeken» ([67]).

h) Clementia Seraphina, geboren op 31 oktober 1857 te Eeklo «op het Oosteindeken» ([68]). Huwde op 29 april 1891 te Eeklo met de kuiper Henricus Colpaert (° 23 oktober 1858 Eeklo), zoon van Jacobus en Seraphina D'havé «landbouwer en herbergiers» ([69]). Zij was kleermaakster en overleed op 23 juni 1923 te Eeklo «te harer woonst Collegiestraat» ([70]). Haar man Henricus Colpaert was haar reeds op 14 december 1918 te Eeklo in de dood voorgegaan ([71]).

8) Seraphien (Seraphinus), geboren op 3 maart 1816 te Eeklo, huwde op 7 april 1847 te Watervliet met Sophie Marie de Millecamps, dochter van Joannes Marie en Joanna Theresia De Nocker. Overleed op 6 mei 1869 te Eeklo. (Afstamming zie verder).

De afstamming in rechte lijn gaat nu verder langs nr. 8 : Seraphien Sierens en Sophie Marie de Millecamps. Hij was landbouwer en woonde in de Zandvleuge te Eeklo.

---

(61) Overlijdensregister jaar 1888 akte nr. 77 — B.S. Eeklo.
(62) Geboorteregister jaar 1849 akte nr. 57 — B.S. Eeklo.
(63) Overlijdensregister jaar 1852 akte nr. 127 — B.S. Eeklo.
(64) Geboorteregister jaar 1851 akte nr. 23 — B.S. Eeklo.
(65) idem jaar 1853 akte nr. 45 — B.S. Eeklo.
(66) Overlijdensregister jaar 1861 akte nr. 20 — B.S. Eeklo.
(67) Geboorteregister jaar 1854 akte nr. 197 — B.S. Eeklo.
(68) idem jaar 1857 akte nr. 195 — B.S. Eeklo.
(69) Huwelijksregister jaar 1891 akte nr. 17 — B.S. Eeklo.
(70) Overlijdensregister jaar 1923 akte nr. 110 — B.S. Eeklo.
(71) idem jaar 1918 akte nr. 333 — B.S. Eeklo.

IV. SIERENS SERAPHIEN : geboren op 3 maart 1816 te Eeklo «ten een uren 's morgens» ([72]). Toen hij 19 jaar oud geworden was in 1835 moest hij gaan loten en trok het nummer 121. Zijn maat was «1 el 7 palmen 1 streep». De beslissing van de militieraad luidde : «een broeder in dienst voor een jaer vrygesteld 24 maert 1835» ([73]).

Op 7 april 1847 huwde hij te Watervliet met Sophie Marie de Millecamps (° 8 oktober 1825 Watervliet - † 25 oktober 1918 Eeklo), dochter van Joannes Marie en Joanna Theresia De Nocker. Hij overleed op 6 mei 1869 te Eeklo in de ouderdom van 53 jaar «om elf ure van den avond ten zynen huize staende in de Meulestraete» ([74]).

Hier volgen nu hun kinderen :

1) Theophile Seraphin Desiré, geboren op 19 februari 1848 te Eeklo «op de zandvleuge» ([75]). Hij overleed op 26 januari 1927 te Brasschaat (Marie-ter-Heide) na een langdurige ziekte.
   In 1868 vinden we hem terug in het militieregister van dat jaar. Zijn maat was «1 Meter 680 Milimeter». Belangrijk is ook zijn signalement «Aengezigt oval, voorhoofd hoog, oogen grys, neus ordinair, mond klein, kin rond, hair blond, wenkbrauwen blond, merkbaere teekenen geene». Hij was toen reeds onder dienst als «caporal» en aangegeven voor de inschrijving door «de Major van den depot van het 2de jagers te voet». Merkwaardig voor die tijd is ook de vermelding «kan lezen en schrijven» ([76]). Hij was «Kazerneringsagent» te Brugge. Hij huwde een eerste maal met Mechtilde Burckens en hertrouwde met Barbara Maria Stephania Gerhardi.
2) Sophie Marie, geboren op 29 december 1849 te Eeklo «op den wyk de zandvleuge» ([77]). Huwde op 16 augustus 1883 te Eeklo met Augustinus Gabriel, weduwnaar van Maria van caeneghem, zoon van Joannes Baptiste († 31 december 1861 Scheldewindeke) en Theresia Impe († 15 augustus 1857 Scheldewindeke), geboren op 22 juni 1851 te Scheldewindeke. De huwelijksgetuigen waren Charles Sierens, «oud vier-en-twintig jaren, smid, broeder der bruid», Charles Verstraete, «oud drie-en-veertig jaren, slachter», Rene Clerens, «oud een-en-dertig jaren, kleermaker» en Alfons Rijffranck, «oud acht en twintig jaren, bierbrouwer» ([78]).

---

(72) Geboorteregister jaren 1816-1818 akte nr. 39 — B.S. Eeklo.
(73) Militieregister lichtingen 1831-1835 nr. B 227 — S.A. Eeklo.
(74) Overlijdensregister jaar 1869 akte nr. 83 — B.S. Eeklo.
(75) Geboorteregister jaar 1848 akte nr. 29 — B.S. Eeklo.
(76) Militieregister 1865-1869 nr. B 234 — S.A. Eeklo.
(77) Geboorteregister jaar 1849 akte nr. 249 — B.S. Eeklo.
(78) Huwelijksregister jaar 1883 akte nr. 40 — B.S. Eeklo.

Hier volgen nu hun kinderen :

a) Esthère Sophie Marie Louise Gabriel, geboren op 16 mei 1884 te Eeklo.

b) Judith Jeanette Gabriel, geboren op 6 december 1886 te Eeklo.

c) Urbanus Eduardus Gabriel, geboren op 24 maart 1891 te Eeklo.
Augustinus Gabriel was winkelier en woonde met vrouw en kinderen in 1900 in de Boelaarstraat 94 te Eeklo ([79]).

3) Ferdinandus Ambrosius, geboren op 3 oktober 1852 te Eeklo «ten huize van zynen vader, op den wyk de Zandvleuge» ([80]).

4) Eduardus, geboren op 4 februari 1855 te Eeklo «ten huize van zynen vader op den wyk de Zandvleuge» ([81]). Was brandweerman te Eeklo.

5) Joanne Marie, geboren op 30 maart 1857 te Eeklo «op den wyk de Zandvleuge» ([82]). Huwde op 13 december 1888 te Eeklo met de «bediende bij den ijzeren weg» Theophile De Schaepmeester, (° 8 december 1851 Assenede), zoon van Joannes Napoleon († 20 januari 1881 Assenede) en Sophia Pladet († 16 februari 1854 Assenede). De huwelijksgetuigen waren Theophile Seraphin Desiré Sierens, oud veertig jaren kazerneringsagent te Brugge, broeder der bruid, Charles Louis Sierens, oud negen en twintig jaren, smid, broeder der bruid, Augustinus Gabriel, oud zeven en dertig jaren, negociant, schoonbroeder der bruid en Bernardus Augustus Piessens, oud twee en dertig jaren, broodbakker ([83]). Zij overleed op 5 juni 1932 te Eeklo «te harer woonst Brugschestraat» ([84]).

6) Charles Louis, geboren op 31 maart 1859 te Eeklo, huwde een eerste maal op 12 mei 1891 te Eeklo met Leonie Rosalia Smitz, hertrouwde op 30 november 1905 te Ruiselede met Valeria Maria Van Gaver. (Afstamming zie verder).

7) Eugenie, geboren op 22 mei 1860 te Eeklo «op den wyk de Zandvleuge» ([85]). Het meisje overleed reeds op 10 juli 1860 te Eeklo «om half negen ure van den avond ten huize van haren vader staende op de Zandvleuge» amper 7 weken oud ([86]).

8) Petrus Antonius, geboren op 18 februari 1863 te Eeklo «op den wyk de Zandvleuge» ([87]). In het jaar 1883 toen hij 20 jaar oud was moest

---

(79) Bevolkingsregister 1900 boek 8 blad 42 — S.A. Eeklo.
(80) Geboorteregister jaar 1852 akte nr. 201 — B.S. Eeklo.
(81) Idem jaar 1855 akte nr. 21 — B.S. Eeklo.
(82) ibidem jaar 1857 akte nr. 57 — B.S. Eeklo.
(83) Huwelijksregister jaar 1888 akte nr. 74 — B.S. Eeklo.
(84) Overlijdensregister jaar 1932 akte nr. 117 — B.S. Eeklo.
(85) Geboorteregister jaar 1860 akte nr. 94 — B.S. Eeklo.
(86) Overlijdensregister jaar 1860 akte nr. 117 — B.S. Eeklo.
(87) Geboorteregister jaar 1863 akte nr. 41 — B.S. Eeklo.

hij naar de loting en trok het nummer 44. Hij woonde toen met zijn moeder Sophie Marie de Millecamps in de Molenstraat. Zijn «lyfgestalte» bedroeg «1 meter 684 millimeter». De beslissing van de militieraad luidde toen «goed voor den dienst» en die van het hof van beroep op 13 juni 1883 «broederdienst één jaar vrij» ([88]). Hij was bureelbediende van beroep.

9) Ursula (Ursela), geboren op 10 september 1864 te Eeklo «op den wyk de Zandvleuge» ([89]). Het meisje overleed reeds op 5 november 1864 te Eeklo «om half vyf ure namiddag ter huize van haren vader staende op den wyk Zandvleuge «amper 2 maanden oud» ([90]).

De afstamming in rechte lijn gaat nu verder langs nr. 6. Charles Louis Sierens en Leonie Rosalia Smitz. Hij was smid van beroep.

V. SIERENS CHARLES LOUIS : geboren op 31 maart 1859 te Eeklo «op den wyk de Zandvleuge» ([91]). Huwde een eerste maal op 12 mei 1891 te Eeklo met Leonie Rosalia Smitz (° 16 augustus 1863 Eeklo - † 12 december 1904 Eeklo), dochter van Seraphinus en Clemence Lippens. De huwelijksgetuigen waren : August Gabriel «oud veertig jaren, winkelier, zwager van den bruidegom», Desiré Lippens «oud zes en veertig jaren, ijzerenwegbediende, oom der bruid», Bernardus August Piessens, «oud vier en dertig jaren, broodbakker» en Petrus Joannes Uytterschaut «oud vier en dertig jaren, policieagent» ([92]). Hertrouwde op 30 november 1905 te Ruiselede met Valeria Maria Van Gaver (° 7 februari 1882 Ruiselede - † 29 augustus 1942 Eeklo), dochter van Leo en Coleta Verhelst. Hij overleed op 24 december 1941 te Ruiselede.

Hij was smid van beroep en woonde volgens het bevolkingsregister van 1880 en 1900 met vrouw en kinderen in de «Molenstraat» te Eeklo ([93]).

Hier volgen nu de kinderen geboren uit het eerste huwelijk van Charles Louis Sierens en Leonie Rosalia Smitz :

1) Anna Seraphina, geboren op 6 januari 1892 te Eeklo, zijnde van een tweeling ([94]). Overleden op 9 januari 1892 te Eeklo amper 2 dagen oud.

(88) Militieregister jaar 1881-1885 — S.A. Eeklo.
(89) Geboorteregister jaar 1864 akte nr. 223 — B.S. Eeklo.
(90) Overlijdensregister jaar 1864 akte nr. 206 — B.S. Eeklo.
(91) Geboorteregister jaar 1859 akte nr. 76 — B.S. Eeklo.
(92) Huwelijksregister jaar 1891 akte nr. 27 — B.S. Eeklo.
(93) Bevolkingsregister jaar 1880 boek 10 blad 272 — S.A. Eeklo.
idem jaar 1900 boek 6 blz. 218 — S.A. Eeklo.

2) Margareta Clemencia, geboren op 6 januari 1892 te Eeklo, zijnde van een tweeling ([95]). Overleden op 9 januari 1892 te Eeklo «in hare woonst Molenstraat» amper 2 dagen oud ([96]).

3) Gabriella Elisa, geboren op 10 maart 1893 te Eeklo, zijnde van een tweeling ([97]). Huwde op 3 augustus 1921 te Eeklo met Abel Cyriel Justin Polfliet (° 14 februari 1889 Nazareth - † 1 mei 1960 Eeklo), zoon van Karel en Marie Elodie Stevens ([98]). Hij was telegraafbediende van beroep en woonde sedert 9 augustus 1921 met vrouw en kinderen in de Molenstraat 99 te Eeklo, op 7 augustus 1923 Molenstraat 74 en sedert 9 juni 1926 in hun nieuw huis Oostveldstraat 180 ([99]). Hier volgen nu hun kinderen :

a) Karel Geeraard Valeer Joannes Polfliet, geboren op 11 juli 1922 te Eeklo. Huwde op 20 oktober 1950 te Eeklo met Godelieve Octavia Fernanda Callens. Is bediende van beroep.

b) Angelika Klara Karolina Polfliet, geboren op 19 februari 1924 te Eeklo. Is onderwijzeres.

c) Michaël Nestor Geeraard Rafaël Polfliet, geboren op 25 juni 1927 te Eeklo. Huwde op 12 mei 1953 te Assenede met Georgette Van de Voorde. Is zeeofficier.

d) Rafaëlla Helena Theophiel Polfliet, geboren op 23 november 1928 te Eeklo. Huwde op 24 mei 1952 te Eeklo met Georges Van de Voorde. Is onderwijzeres.

4) Elvira Sophia, geboren op 10 maart 1893 te Eeklo, zijnde van een tweeling ([100]). Het meisje overleed reeds op 15 februari 1896 te Eeklo «ten huize der ouders Molenstraat» ([101]).

5) Margareta Adolphina, geboren op 1 december 1894 te Eeklo in de Molenstraat ([102]). Het meisje overleed reeds op 16 januari 1900 te Eeklo «ten huize der ouders Molenstraat» ([103]).

---

(94) Geboorteregister jaar 1892 akte nr. 7 — B.S. Eeklo.
(95) idem akte nr. 8 — B.S. Eeklo.
(96) Overlijdensregister jaar 1892 akte nr. 27 — B.S. Eeklo.
(97) Geboorteregister jaar 1893 akte nr. 54 — B.S. Eeklo.
(98) Huwelijksregister jaar 1921 akte nr. 77 — B.S. Eeklo.
(99) Bevolkingsregister 1920 boek 3 blad 917 — S.A. Eeklo.
idem 1930 boek 13 blad 2585 — S.A. Eeklo.
ibidem 1948-1960 boek 27 blad 5226 — S.A. Eeklo.
(100) Geboorteregister jaar 1893 akte nr. 55 — B.S. Eeklo.
(101) Overlijdensregister jaar 1896 akte nr. 37 — B.S. Eeklo.
(102) Geboorteregister jaar 1894 akte nr. 325 — B.S. Eeklo.
(103) Overlijdensregister jaar 1900 akte nr. 14 — B.S. Eeklo.

6) Een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht op 26 april 1896 te Eeklo.

Hier volgen nu de kinderen geboren uit het tweede huwelijk van Charles Louis Sierens en Valeria Maria Van Gaver :

7) Rafaella Germana Gabriella Agneta, geboren op 18 mei 1907 te Eeklo in de Molenstraat ([104]). Zij huwde op 14 april 1932 te Eeklo met Frans Karel Verstraete, geboren op 2 september 1905 Eeklo, zoon van Livinus en Angelika Verschoote.

8) Theofiel Serafien Leo, geboren op 29 oktober 1908 te Eeklo in de Molenstraat ([105]). Huwde op 22 april 1930 te St.-Laureins met Ivonna Margaretha Groosman.
Hun kinderen :

a) Michaëlla Valeria, geboren op 21 augustus 1930 te St.-Laureins. Overleden op 8 februari 1935 te Gent in de Palingstraat om vijftien uur. wonende bij haar ouders te Eeklo.

b) Noël Karel Alina, geboren op 4 december 1932 te Eeklo.
Theofiel Serafien Leo Sierens is smid van beroep, en was in 1928 «soldaat bij het 4de Linie».

9) Michaella Sofia Alfonsina, geboren op 15 september 1914 te Eeklo in de Molenstraat ([106]). Het meisje overleed reeds op 31 mei 1926 te Eeklo in de Molenstraat ([107]).

Wilfried STEEGHERS

---

(104) Geboorteregister jaar 1907 akte nr. 156 — B.S. Eeklo.
(105) idem jaar 1908 akte nr. 317 — B.S. Eeklo.
(106) ibidem jaar 1914 akte nr. 210 — B.S. Eeklo.
(107) Overlijdensregister jaar 1926 akte nr. 103 — B.S. Eeklo.

BIBLIOGRAFIE

1. — STEEGHERS W., — De familie de Millecamps. «Vlaamse Stam», jaargang I, 1965. Blz. 175-190.

2. — STEEGHERS W., — Genealogische gegevens betreffende de familie De Nocker te Zelzate en te Watervliet in de 18de eeuw. «Vlaamse Stam», 6e jaargang, 1970. Blz. 350-352.

3. — STEEGHERS W., — Onze kwartierstaat. Joannes Maria de Millecamps, burgemeester van Watervliet (1792-1849). «Appeltjes van het Meetjesland» - XIX - 1968.

4. — STEEGHERS W., — De kwartierstaat van Pieter Antoon PIESSENS, Gemeenteraadslid der stad Eeklo (1824-1920). Z. j., In eigen beheer.

5. — STEEGHERS W., — Onze kwartierstaat. Ferdinand Antoon Piessens (1860-1943). «Appeltjes van het Meetjesland» - XXIV - 1973.

16 17

SIERENS Joannes
° †
× 20 november 1718 Ronsele
BULTIJNCK Joanne
° †

18 19

20 21

POPPE Judocus
° †
† 22 oktober 1746 Eeklo
VAN VOOREN Elisabeth
° †
† 29 februari 1792 Eeklo

22 23

DE JAEGER Joannes
landbouwer - schepen van Eeklo
° †
† 2 maart 1758 Eeklo
× 7 januari 1741 Eeklo
VIJNCKE Barbara
° †

24 25

DE MILLECAMPS Franc. Joh.
Berrijder van het Vincx ambagt
° 24 februari 1724 Brugge (O.L.V.)
† 8 september 1794 Brugge (St.-Salv.)
× 19 december 1745 Brugge St. Walburga
MICHOT Agnes
° 3 november 1724 Wonck
† 11 februari 1807 Brugge

26 27

WILLE Frans-Bernard
° 19 januari 1737 Watervliet
† 26 december 1779 Watervliet
× 3 augustus 1755 Watervliet
DE GRAVE Georgia Bernarda
° 12 april 1734 Watervliet
† 9 maart 1807 Watervliet

28 29

DE NOCKER Jozef
° †
† 15 oktober 1781 Zelzate
× 25 maart 1747 Zelzate
NOË Joanna Maria
° 1 mei 1726 Zelzate
†

30 31

DE NOCKER Adrianus Joannes
° †
† †
LATHOUWERS Joannes Pietronella
° †

---

8 IV/1

ZIERENS
Martinus
landbouwer
° 15 december 1722 Ronsele
† 16 oktober 1805 Eeklo

9 IV/2

HUYSMAN
Maria Theresia
°
† 28 december 1797 Eeklo

×

10 IV/3

POPPE
Petrus Antonius
° 1 december 1746 Eeklo
† 11 juni 1819 Eeklo

11 IV/4

DE JAEGER
Maria Jacoba
° 19 april 1746 Eeklo
† 27 november 1821 Eeklo

×

12 IV/5

DE MILLECAMPS
Petrus-Carolus
Keizerlijke notaris - Baljuw v. Watervl.
Burgemeester
° 14 mei 1755 Brugge
† 20-9-1816 Watervl.

13 IV/6

WILLE
Johanna Catharina
° 16 juli 1765 Watervliet
† 24 september 1810 Watervliet

× 13 februari 1787 Watervliet

14 IV/7

DE NOCKER
Pieter Francies
landbouwer
° 23 februari 1748 Zelzate
† 17 februari 1820 Watervliet

15 IV/8

DE NOCKER
Joanna Petronella
° 8 mei 1768 Watervliet
† 8 april 1833 Watervliet

× 14 juni 1791 Watervliet

---

4 III/1

SIERENS Cornelius Livinus
landbouwer
° 29 mei 1773 Eeklo
† 2 juli 1837 Eeklo

5 III/2

POPPE Maria Judoca
° 4 december 1776 Lembeke
† 22 oktober 1817 Eeklo

× 30 april 1800 Eeklo

6 III/3

DE MILLECAMPS Joannes Marie
particulier - burgemeester van Watervliet
° 9 juni 1792 Watervliet
† 20 juni 1849 Watervliet

7 III/4

DE NOCKER Joanna Theresia
° 21 juni 1806 Watervliet
† 8 mei 1889 Watervliet

× 20 februari 1828 Watervliet

---

2 II/1

SIERENS Seraphin
landbouwer

° 3 maart 1816 Eeklo
† 6 mei 1869 Eeklo

3 II/2

DE MILLECAMPS Sophie Marie

° 8 oktober 1825 Watervliet
† 25 oktober 1918 Eeklo

× 7 april 1847 Watervliet

---

1 I/1

SIERENS Charles Louis smid-stovenmaker
° 31 maart 1859 Eeklo
†, 24 december 1941 Ruiselede

× 12 mei 1891 Eeklo
Leonie Rosalia SMITZ

×× 30 november 1905 Ruiselede
Valeria Maria VAN GAVER

65-JAAR DAVIDSFONDS TE AALTER

Onder impuls van onderpastoor Van de Genachte werd op 27 oktober 1910 het Davidsfonds te Aalter gesticht met als voorzitter Rudolf Soudan, kandidaat-notaris, als schrijver-schatbewaarder O. Van de Genachte (1) en als bestuursleden Kamiel De Smet, grondeigenaar en Eugeen Grijspeirt, koster. De afdeling Aalter kon gedurende haar eerste bestaansjaar 64 leden inschrijven. Voor het ronddragen van de boeken sprak onderpastoor Van de Genachte enkele college-studenten aan : Maurits Laroy nam Aalter-Brug voor zijn rekening. René Van den Berghe stond in voor de Oost-molenwijk terwijl Raymond Van den Broucke in Aalter-centrum de boeken bezorgde. Veel aandacht werd in het eerste jaar besteed aan het inrichten van een volksbibliotheek : men ging van start met een boekenbezit van 910 werken. Tijdens dat eerste jaar kwamen 95 lezers 350 boeken ontlenen.

In 1912 telde de afdeling reeds 74 leden waarvoor vier activiteiten werden ingericht, waaronder o.m. een «*cinematographische vertoning*». Tijdens dit werkjaar organiseerde het bestuur een algemene ledenvergadering met een bespreking over de boekerij. De bibliotheek telde dat jaar 1058 boeken, waar 201 lezers 796 boeken kwamen ontlenen.

Tijdens de drie eerste jaren beijverde het Davidsfonds zich vooral om de Aalternaren tot lezen aan te zetten door middel van de boekerij en ook door het verspreiden van de eigen Davidsfondsboeken.

Ten gevolge van de oorlog 1914-1918 verdween de plaatselijke afdeling te Aalter. Op 18 januari 1922 schreef onderpastoor Maurice Van Caeneghem (2) naar het Hoofdbestuur dat de afdeling opnieuw van wal

(1) O. Van de Genachte, geboren te Eeklo op 4 januari 1870, was achtereenvolgens subregent te Geraardsbergen, onderpastoor te Sint-Lievens-Houtem en te Aalter (waarschijnlijk vanaf 16 juni 1909), pastoor te Voorde op 24 juni 1921 en aldaar overleden op 28 oktober 1925.

(2) Maurice Van Caeneghem, geboren te Eine op 11 april 1888, leraar van de vijfde in het Klein Seminarie van 1911 tot 1917, onderpastoor te Moerbeke op 30 juni 1917, onderpastoor te Aalter op 2 juli 1920, pastoor te Opstal (Buggenhout) op 2 de-

E.H. Omer Van de Genachte
sekretaris 1910-1913.

E.H. M. Van Caeneghem
sekretaris 1922-1930.

Maurits Laroy
sekretaris 1931-1940.

Gerard Mattheeuws
sekretaris 1941-1969.

was gestoken met ongeveer 100 leden, en dat de bibliotheek opnieuw zou opgericht worden. Op 20 februari 1924 werd het bestuur als volgt samengesteld : Dr. Frans Verstraete werd voorzitter, Maurice Van Caeneghem werd schrijver-schatbewaarder, Eugeen Grijspeirt, Kamiel De Smet en Raymond Van den Broucke werden de gewone bestuursleden. De bibliotheek opende opnieuw haar deuren en kreeg het bezoek van 113 lezers die 1558 boeken kwamen ontlenen uit een boekenbestand van 853 delen.

Een hoogtepunt uit de Davidsfondswerking tussen de twee wereldoorlogen was het jaar 1927. Als activiteiten vermelden we zeven muziek- en toneelfeesten, zes voordrachten, twee studiereizen en zes bestuursvergaderingen. De 11-juliviering van dat jaar werd ingezet met een H. Mis, gevolgd door een feestvergadering, een optocht, een openluchtmeeting en een concert ! Al deze activiteiten werden door het volgend bestuur georganiseerd :

— Kamiel De Smet, grondeigenaar, was voorzitter.
— René Coddens, onderwijzer, was schrijver.
— Maurice Van Caeneghem, onderpastoor, was schatbewaarder.
— Eugeen Grijspeirt, koster, was bestuurslid.
— Alfons Alijn, schoolhoofd, was bestuurslid.
— Raymond Van den Broucke, handelaar, was bestuurslid.

Intussen was de bibliotheek uitgebreid geworden met een jeugdboekerij en een vakbibliotheek. Een bode zorgde ook voor het uitlenen van boeken aan de inwoners van Sint-Maria-Aalter. Op 16 januari 1929 kwam pater Callewaert spreken over de filosofie van het reizen en op 17 december 1929 kwam Jozef Simons uit eigen werk voorlezen. De goede werking van het Davidsfonds weerspiegelt zich in het aantal leden dat in 1930 tot 180 was aangegroeid.

We vermoeden dat de bloei van het Davidsfonds vooral het werk was van de zeer vlaamsvoelende onderpastoor Van Caeneghem ; hij was sekretaris van de afdeling van 1922 tot 1930. Onder zijn invloed was het Davidsfonds te Aalter zeer vlaamsgezind geworden. Voor de 11-juliviering werd pater Callewaert gevraagd en in hetzelfde jaar organiseerde men een reis naar Diksmuide.

cember 1936 en pastoor te Baasrode op 10 december 1946, waar hij overleed op 2 maart 1959.
Hij behoorde tot een voorname, diep kristelijke en uitgesproken Vlaamsgezinde familie. Hij had een broer scheutist, een broer sekulier priester, een broer hoogleraar te Gent, een zuster kloosterzuster achtereenvolgens bij de Sœurs de Notre Dame en de Kanunnikessen van het Heilig Graf. Een andere zuster was gehuwd met burgemeester Raymond Van den Broucke van Aalter.

DRIJ BELANGRIJKE VOORDRACHTEN

IN DE ZAAL VAN HET CHRISTEN VOLKSHUIS TELKENS TE 6½ U. STIPT.

1e OP WOENSDAG 1 FEBRUARI 1933
"KATHOLIEK LEVEN IN ENGELAND,,
-- DOOR E. P. COPPENS S. J. --

2e OP DONDERDAG 16 FEBRUARI 1933
"CHINA EN DE CHINEEZEN,,
DOOR E. P. VAN HAUWERMEIREN VAN SCHEUT

3e OP DONDERDAG 9 MAART 1933
"SCHOONHEID VAN VLAANDEREN,,
DOOR E. P. CALLEWAERT O. P.

Tot deze kostelooze voordrachten worden de leden van het Davidsfonds vriendelijk uitgenoodigd.

De voorzitter van het Davidsfonds.
KAMIEL DE SMET.

Aalter, Postdatum.

Drukk. FAUT Aalter

Uitnodigingskaart uit 1933.

In september 1931 stuurde E.H. Van Caeneghem een verslag in naar het Hoofdbestuur te Leuven over de taaltoestand te Aalter. Daaruit vernemen we dat de burgemeester (= graaf de Grunne) gebrekkig Vlaams spreekt, dat de Rijkswacht en het bureau van de belastingen nog Frans is, en dat het postkantoor en de gasdienst nog tweetalig zijn ! De overige openbare diensten zijn reeds eentalig Nederlands.

De Davidsfondsboekerij blijft het troetelkind van de afdeling ; in 1932 telde de bibliotheek te Aalter-centrum 1743 boeken, de bibliotheek te Sint-Maria-Aalter 300 boeken, de jeugdboekerij 678 boeken, de vakboekerij 89 boeken en de landbouwbibliotheek 98 boeken.

In 1935 stond volgend bestuur aan het roer van het Davidsfonds :

— Kamiel De Smet, voorzitter.
— E.H. De Letter, ondervoorzitter.
— Maurits Laroy, sekretaris-penningmeester.
— Raymond Van den Broucke, Eugeen Grijspeirt, Jan Alijn en Gerard Mattheeuws, raadsleden.

Het dalend aantal leden, dat tot 135 gezakt was in 1936, wijst op een verminderende activiteit. Wel houdt pater Callewaert nog een reeks van vier voordrachten over volksopvoeding in 1936. Het ledenaantal blijft echter dalen : in 1939 zijn er maar 75 aangeslotenen bij het Davidsfonds-

Aalter. De activiteit beperkte zich het jaar vóór de tweede wereldoorlog tot een 11-juliviering. In 1940 neemt Kamiel De Smet ontslag als voorzitter en wordt Gerard Mattheeuws sekretaris-penningmeester van een in verval zijnde afdeling met nog amper 69 leden. Dit dieptepunt in het bestaan van de afdeling was in hoofdzaak het gevolg van de mobilisatie in 1939 en het uitbreken van de oorlog in 1940.

Tijdens de moeilijke oorlogsjaren nam Gerard Mattheeuws tijdelijk het voorzitterschap waar en begon stilaan met het heropbeuren van de afdeling. In 1941 organiseerde men twee activiteiten en in 1943 een opstelwedstrijd en een avond met voordracht, zang en muziek op 4 juli 1943. De ledenwerving werd opnieuw krachtig aangepakt zodat men in 1943 144 leden mocht inschrijven Tijdens de jaren 1944 en 1945 werden alle activiteiten stopgezet.

Einde 1945 werd het bestuur gereorganiseerd : onderpastoor Van Impe werd voorzitter, Gerard Mattheeuws bleef sekretaris-penningmeester terwijl Raymond Van den Broucke, René Coddens en Maurits Laroy raadsleden bleven. De eerste vijf jaar na de tweede wereldoorlog beperkte de activiteit zich tot het openhouden van de boekerij en het verspreiden van de Davidsfondsboeken onder de leden waarvan het aantal schommelde rond de 125.

Stilaan begon het bestuur ook enkele voordrachten in te richten om de Davidsfondswerking wat levendiger te maken. Voor 1951 vermeld het jaarverslag drie voordrachten en twee opstelwedstrijden. Het is pas rond 1955 dat onder stuwing van Gerard Mattheeuws een systematische ledenwerving werd ondernomen en dat het bestuur werd uitgebreid met enkele jongere krachten. Het ledenaantal stijgt dan ook van 110 in 1954 tot 223 in 1959. Elk jaar werd een reeks gevarieerde activiteiten op touw gezet zoals toneelvoorstellingen, voordrachten, muziekuitvoeringen, familiefeesten en Guldensporenherdenkingen. In de maand december 1954 waren o.m. Ernest Claes en Lia Timmermans te gast in het Kristen Volkshuis.

Sedert 1948 had E.H. Boterdaele onderpastoor Van Impe als voorzitter opgevolgd. In 1956 werd ook de gemeente Lotenhulle in de Davidsfondswerking betrokken, waar Antoinette De Meyer de plaatselijke propagandiste werd. In 1960 werd Maria Verstraete als propagandiste voor de gemeente Poeke aangesteld.

In 1959 startte men met een eigen gemengd koor «Amabile» dat tal van plaatselijke activiteiten opluisterde.

Voordracht, door Mevrouw Lia Timmermans. «Mijn Vader» 2 december 1954.

Voordracht door Ernest Claes. «Uit eigen werk» 9 december 1954.

Jubelfeest - Davidsfondsafdeling, Aalter. Zondag, 27 november 1960.

Op 27 november 1960 werd een grootse jubileumviering van vijftig jaar Davidsfonds te Aalter op touw gezet. De jubileummis werd gezongen door het Amabilekoor en Z.E.H. A. De Schepper, superior van het Sint-Vincentiuscollege hield de kanselrede. Na het feestbanket in het Lam voerde het Antwerpse Kamertoneel het toneelstuk *«Kent U de melkweg»* op. Het jubilerend bestuur zag er als volgt uit :

— E.H. Boussen, voorzitter.

— Gerard Mattheeuws, sekretaris.

— Mevr. G. Mattheeuws, Antoinette De Meyer, Anna De Meyer, Leona Vermeersch, Godelieve Huys, Maria Verstraete, Trees Laroy, Maurits Laroy, Frans Sturtewagen, Willy De Muynck, Amedee Laroy, Jozef Martens, Daniël Ornelis en Remi Muylaert waren de bestuursleden en propagandisten.

Door het aanbieden van een aantrekkelijk programma tijdens de winter, soms negen avonden per seizoen en een volgehouden ledenwerving bereikte men in het jaar 1970 een ledenaantal van 283. Elk jaar werd het volledig

programma door middel van een mooie kaart aan de leden bekend gemaakt. Terzelfdertijd werd een abonnement op het winterprogramma tegen een gunstige prijs aan de leden aangeboden door de wijkverantwoordelijken. Deze volgehouden inspanning verklaart het succes van het Davidsfonds te Aalter. Deze bloei was vooral te danken aan sekretaris Gerard Mattheeuws die zich met hart en ziel inzette voor de afdeling, hierin trouw terzijde gestaan door zijn echtgenote, Maria Van Vooren.

Toen einde 1969, tengevolge van een hartaanval, Gerard Mattheeuws alle werkzaamheden moest stop zetten, werd zijn taak tijdelijk overgenomen door Maurits Laroy, die reeds van 1931 tot 1940 sekretaris-penningmeester was geweest. In oktober 1971 werd onder impuls van onderpastoor Jozef Ryckaert, voorzitter van 1970 tot 1971, het bestuur verruimd met enkele mensen die te Aalter waren komen wonen. Op 7 november 1971 werd Dr. Karel Bockaert als voorzitter verkozen door het bestuur. Ondergetekende nam de taak van sekretaris-penningmeester op zich. De toekomst zal moeten uitwijzen of het nieuw bestuur het spoor van hun voorgangers verder zal kunnen doortrekken.

Tijdens de periode tussen de twee wereldoorlogen was E.H. M. Van Caeneghem de dominerende figuur van het Davidsfonds te Aalter. Na de tweede wereldoorlog was Gerard Mattheeuws bijna 25 jaar de motor van alle activiteiten. Maurits Laroy, de nestor van de afdeling, verdient een speciale vermelding wegens zijn verknochtheid aan het Davidsfonds. In 1910 droeg hij reeds boeken rond, hij was tien jaar sekretaris en twee jaar sekretaris ad interim, jarenlang bestuurslid en steekt nog steeds een handje toe bij het sekretariaatswerk ([3]).

Luk STOCKMAN.

---

(3) Deze geschiedkundige nota werd opgesteld met behulp van de archiefbundel, betreffende de afdeling Aalter, die te Leuven in het hoofdbestuur berust. Ook Maurits Laroy bezorgde me veel waardevolle inlichtingen en gegevens over de activiteiten van vóór 1940.

Lijst van de voorzitters en sekretarissen :

Voorzitters :	1910-1913	Rudolf Soudan
	1922-1925	Dr. Frans Verstraete
	1927-1939	Kamiel De Smet
	1941-1943	Gerard Mattheeuws
	1945-1947	E.H. R. Van Impe
	1948-1959	E.H. L. Boterdaele
	1959-1970	E.H. A. Boussen
	1970-1971	E.H. J. Ryckaert
	1971- ?	Dr. Karel Bockaert

Sekretarissen :	1910-1913	E.H. O. Van de Genachte
	1922-1930	E.H. M. Van Caeneghem
	1931-1940	Maurits Laroy
	1941-1969	Gerard Mattheeuws
	1970-1971	Maurits Laroy
	1971- ?	Luk Stockman

Evolutie van het ledenaantal :

1911	64	1935	155	1951	118	1966	262
1912	74	1936	135	1954	110	1967	258
1913	75	1937	118	1955	141	1968	275
1922	100	1938	95	1956	163	1969	271
1924	112	1939	75	1957	183	1970	283
1927	135	1940	69	1958	192	1971	274
1928	145	1941	108	1959	223	1972	272
1929	155	1942	123	1960	238	1973	287
1930	180	1943	144	1961	222	1974	274
1931	180	1945	130	1962	217	1975	302
1932	190	1946	133	1963	239		
1933	190	1947	121	1964	233		
1934	157	1948	134	1965	240		

OUD KNESSELARE

Wij willen pogen u in deze bladzijden een beeld van het oude, nu grotendeels verdwenen Knesselare op te hangen. Wat is het dorp in de loop van de jongste eeuw grondig veranderd en — onder bepaalde oogpunten — ook wel verknoeid ! Wat zijn wij arm geworden aan souvenirs en relieken uit het verleden ! Dit is geen aanklacht, want het kan gelden voor alle Meetjeslandse dorpen en wij weten ook dat de vooruitgang nu eenmaal niet te stuiten is. Het karakter, de leefgewoonten en communicatiemiddelen van de mensen zijn immers eveneens totaal gewijzigd. Maar toch denken wij met een zekere weemoed terug aan het oude, gezellige, nog niet gemoderniseerde dorp...

Wat moet Knesselare een serene, landelijke aanblik geboden hebben in 1875 ! In de dorpskom sloegen niet minder dan drie stenen en drie houten windmolens het kruis van hun wieken in de lucht : twee in de Kloosterstraat, twee in de Molenstraat, één bij het begin van de Urselseweg en één op de «Hoogte» van de Maldegemseweg. Vlak in het centrum stond het lieve kerkje, omringd door een processieweg, afgezoomd door oude bomen en omgeven door het dorpse kerkhof ; het geheel werd veilig omarmd door lage, witgekalkte muurtjes, waarin een toegang gelaten was tegenover het gemeentehuis, tegenover de Kerkstraat, dichtbij de herberg «De Zwaan» en vlak tegenover het zeer smalle Drieselstraatje.

Een heerlijke laan, met oude beuken beplant, liep van de pastorie naar de Kloosterstraat, juist vóór het huis Gyselbrecht. Gans dit centrum werd in rustige geborgenheid omsloten door typische huizen en door oude herbergen, vaak zonder verdieping : «In Sint Hubertus», «De vier Heymanskinderen», «Het Schaak», «In de Bonte Koe» (met bolbaan vóór de deur), «Den Appel», «De Zwaan»... In alle richtingen vertrokken de bestenigde straatjes, zonder voetpaden, van op De Plaats : Kloosterstraat, Hellestraatje, Kerkstraat, Veldstraat en Drieselstraatje, met de Smissestraat. Telefoon- en elektriciteitspalen waren er niet, maar statige bomenrijen en prachtige hagen kwamen voor tot in de Kerk- en Kloosterstraat toe. Daarachter strekte zich naar alle zijden het groene landschap uit, ongerept en schoon, met de landelijke wegen en zandpaadjes, het vele

hout en de knotwilgen, de verspreide hoeven en de lage huisjes, veelal nog met strobedekking. Men had een uitzicht over de Hellemeersen, de vlakke landerijen van Langedonk, Malsem, Hoekestraat, Buntelare, Kapelle en Dries, waar nog een verre molen wenkte. In het noorden en het oosten boden de hoogten van Westvoorde, Kleiten, Schapersbossen, Blakte en Eentveld een onvergetelijke aanblik, waarachter zich de zwarte lijn van de bossen aftekende... Er kuchte nog niet eens een stoomtrammetje langs de Oude Gentweg maar er reed een postkoets naar Brugge en er voer een marktschip in de vaart.

Spijtig genoeg beschikken wij over geen afbeeldingen die een eeuw oud zijn : de fotografie, die reeds bestond, was toen nog niet tot Knesselare doorgedrongen. Slechts vanaf de eeuwwisseling zijn er voldoende foto's en prentkaarten, doch ook deze spreken nog genoeg voor zichzelf. Zij voeren ons terug naar ons vroegere dorp en naar de leefwereld van onze voorouders.

Stem eens af op die golflengte van het verleden. Neem de tijd om deze foto's en prentkaarten goed te bekijken en te vergelijken met de hedendaagse toestanden. Ze zijn een herinnering aan iets wat nooit meer terugkomt : de gemoedelijke rust van een gezellige buurt, de stemmigheid van een landelijk dorp, de molens die nu bijna allemaal gesneuveld zijn, de romantiek van stoomtrammetjes, de kruisen en kapelletjes door vrome handen opgericht, de typische huisjes in hun simpele schoonheid, de statige hoeven, het straatbeeld, zo eenvoudig en ongekunsteld als de mensen zelf toen nog waren...

Laten wij eens kijken wat verdwenen is en wat nog overblijft. Dit laatste is niet zoveel : de pastorie, de kapel van O.-L.-Vrouw-Voorspraak, de linden en het «Witte Huis» (postkantoor) in de Veldstraat, Driesmolen en enkele mooie hoeven...

Maar laten wij vooraf ook een blik werpen op het verre verleden, op het ontstaan van ons dorp en op zijn geschiedenis, zij het dan enkel in vogelvlucht, binnen het bestek van deze bladzijden. Toch zullen wij even stilstaan bij de bewogen bouwgeschiedenis van onze kerk, die op het einde van de vorige eeuw gans het Meetjesland beroerd heeft. En die gedurende de jaren 1885-95 een gans ander karakter aan onze dorpskern gaf, bij zover dat — indien onze overgrootouders moesten terugkeren — zij onmogelijk het centrum van Knesselare nog zouden herkennen.

* * *

Knesselare ligt in de Vlaamse Zandstreek, dus in Binnen-Vlaanderen, op de grens van de provincies Oost- en Westvlaanderen, in het uiterste westen van het Meetjesland. Het paalt ook aan het vroegere Brugse Vrije en aan het Land van Torhout of Houtland.

1. — Algemene dorpsaanblik van Knesselare, in de lente van 1957. Foto genomen van uit de hovingen achter de Hellestraat.

Foto M. Hooft, Knesselare.

De gemeente Knesselare is in de streek vrij goed bekend. Een eeuw geleden waren de bewoners van de noordelijke helft nog berucht en zelfs gevreesd in een wijdere omgeving ; daar werden bezems gebonden zoals te Kleit, er werd regelmatig wild gestroopt en bosschennis gepleegd ; men werkte weinig, dronk veel jenever en bijna elke zondag grepen gevechten plaats. De dorpelingen die in het centrum woonden werden gewantrouwd en gemnacht als «de plaatsenaars». Zij konden in Eentveld geen vrouw zoeken en dienden, voor hun eigen veiligheid, 's avonds tijdig de wijk te verlaten !

Naast Damme, Kneitlingen, Mölln en Braunschweig, maakt ook Knesselare sedert lang aanspraak op de titel van «Uilenspiegeldorp» ; de wieg van de schalkse guit zou natuurlijk in Eentveld of in de Blakte gestaan hebben — hoe kan het anders !

Door zijn ligging op de Brugse Vaart, op de Oude Gentweg, de Aardenburgseheerweg, de provincieweg Knesselare-Eernegem en — in de

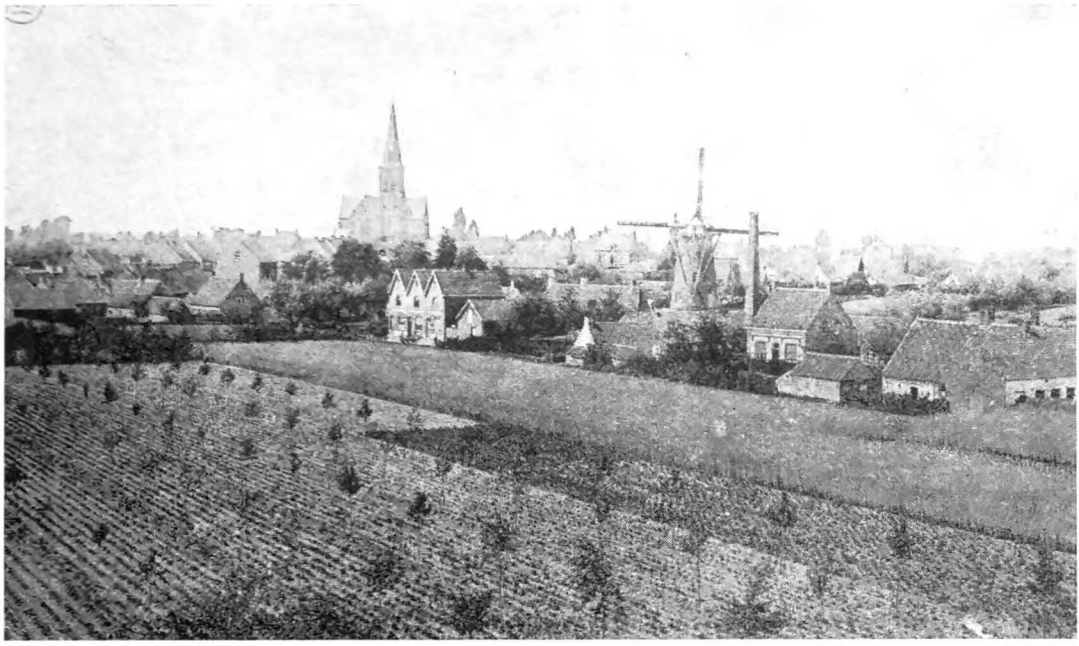

2. — *Oudste panorama van het dorp, gezien van op molen De Somer. Deze prentkaart dateert van omstreeks 1921. Op het voorplan bemerken wij molen Devreese en daarnaast nog de schoorsteen van de vroegere stoommaalderij Alberic Van Lantschoot.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

moderne tijd — op de grote verbindingsweg van de autostrade E5 te Aalter met Knokke, heeft Knesselare eveneens een zekere bekendheid verworven. Verder zijn daar nog de kapel en bedevaartplaats van O.-L.-Vrouw-Voorspraak, de sigarenfabrieken «Cogétama-Néron», de oude Driesmolen, de prachtige pastorie, het mooie nieuwe gemeentehuis, het bezit van een rederijkerskamer, enz.

Ten slotte liggen de verwoede gevechten van mei 1940 nog steeds in het geheugen van velen ; de naam «Knesselare» op een kazerne in Duitsland en op bepaalde legervaandels herinnert daaraan.

De parochie is toegewijd aan Sint Willibrord, een geloofsprediker, die overleed in 739 en kort na zijn dood heilig werd verklaard. Gezien de oude plaatselijke legende van de Sint-Amandsboom eerder op een evangelisatie door Sint Amand, patroon van Beernem en Wingene, zou wijzen — kunnen wij enkel vermoeden dat de bijzondere devotie van een of andere voorname inwoner of weldoener aanleiding moet gegeven hebben tot de keuze van deze patroon. In elk geval is de kerk van Knesselare van

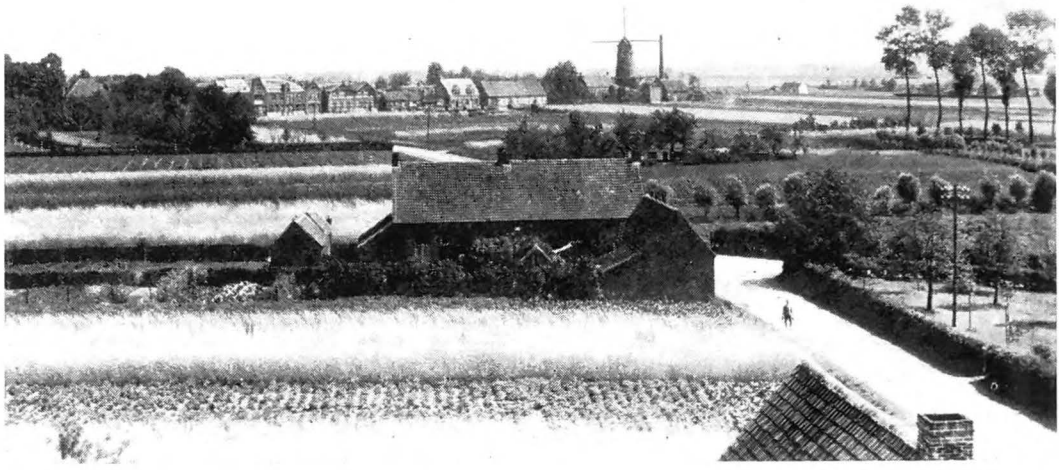

3. — *Aldus zag Knesselare eruit onder de oorlog 1914-18. De foto werd genomen van op molen De Somer, in de richting van de Tramstatie, en verspreid onder de Duitse soldaten. Men ziet in de verte molen Maeyens, langs de Urselseweg, met de bijhorende schoorsteen van de stoommaalderij. Duidelijk spreekt hieruit nog het ongerepte, landelijk karakter van het toenmalige Knesselare.*

Foto A. Hooft, Knesselare.

ouds de enige in het huidige bisdom Gent, die Sint Willibrord als titelheilige heeft.

Er was alleszins bewoning in deze streek onder de Frankische tijd. Beernem was parochie vóór 840, de villa Vaken onder Maldegem wordt vermeld in 768-814, Rokegem (Ro, onder Zomergem-Hansbeke) in 737, Wessegem (Ursel) in 979, de villa Haleftra (Aalter) in 974, Zomergem in 941 en 964, enz. Natuurlijk werd niet alles opgetekend en daarenboven moeten veel schriftelijke bronnen verloren zijn gegaan. Zo kennen wij voor Knesselare geen enkele vermelding vóór het jaar 1100.

In 1128 schrijft men «Cnislara» en in 1129 «Kneslara». Het toponiem is ongetwijfeld een samenvoeging van de woorden «clesse» (klis, kles, clys, cluyse) en «lare» (lara, laar, leer, lers). Een laar was een onbe-

4. — *Panorama van Knesselare in 1927, eveneens genomen van op molen De Somer. Het grote witte gebouw op het voorplan, in de Molenstraat, was de oude gemeenteschool van Karel Arnaut, vooraleer de gemeentelijke jongensschool aan de Veldstraat gebouwd werd. In de verte, uiterst rechts, bemerkt men de brouwerij Bockaert-Matthys.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

bouwd stuk grond, waarop er dikwijls struikgewas stond ; de grote klis of kliskruid is een buisbloemige plant, die méér dan een meter hoog kan worden en die vaak groeide op onbebouwde en zompige plaatsen. Beide woorden, «clesse» en «lare», zijn Germaans en van Frankische oorsprong.

Veel Vlaamse dorpen zijn geëvolueerd uit domeinen of landbouwontginningen uit de Frankische tijd of uit de hoge middeleeuwen. Knesselare zou aldus zijn naam en ontstaan danken aan de grafelijke hoeve het Prinsengoed (Van Hulle), bij de baan op Brugge, aan het begin van de Geuzestraat.

Het Prinsengoed is een van de oudste nederzettingen uit de streek. Met zorg is die plaats door de — waarschijnlijk Frankische — stichters gekozen. De gronden zijn goed, het bos was niet veraf en de traditionele beek, die de wallingen moest spijzen, is er aanwezig. Langs die beek liggen zeer uitgestrekte, natuurlijke weiden (Prinsenmeers).

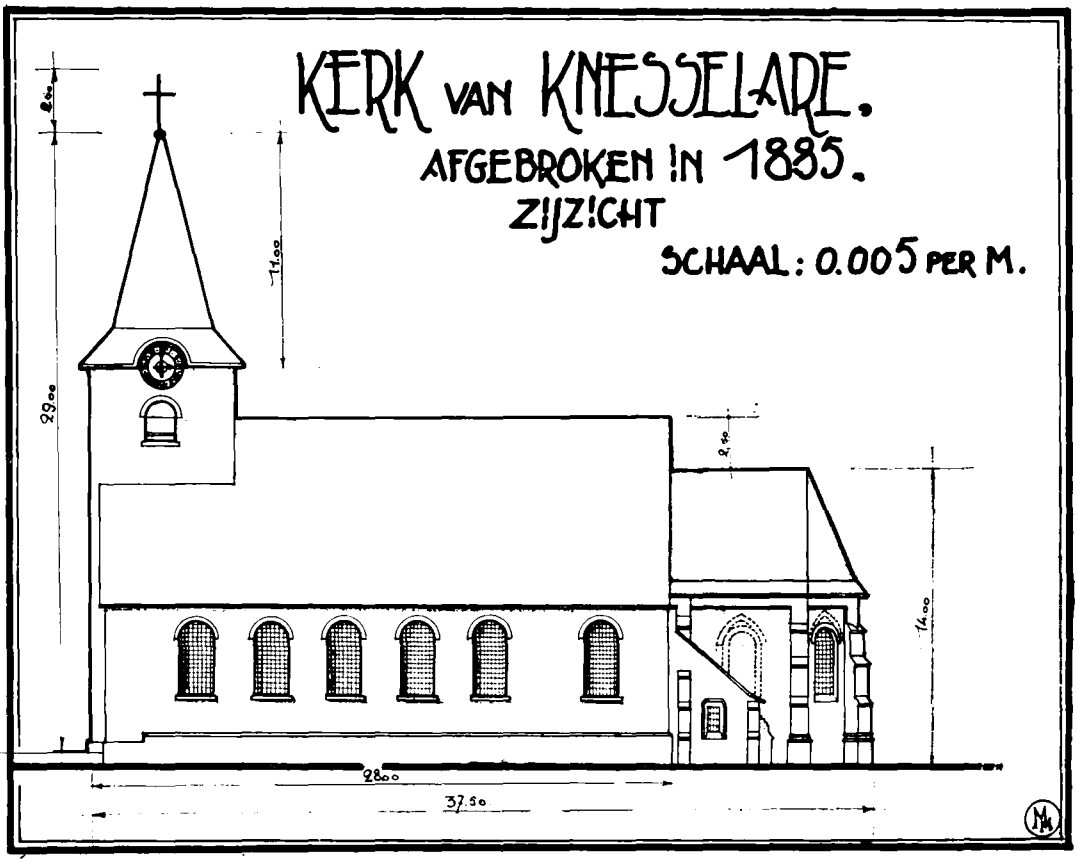

5. — *De oude kerk van Knesselare, gesloopt in 1885, naar de plannen bewaard in het gemeentehuis. Zuidelijke zijgevel.*

Tekening M. Molleman, 1944.

Het Prinsengoed en het dorp van Knesselare ontstonden beide, elk langs een verschillende kant van het klisse-laar. Dit strekte zich uit van achter het Klooster (Vennekens) tot de Kluizestraat; de benamingen Klissestraatje en Kluizestraat herinneren daaraan. Beide nederzettingen, Prinsengoed en dorpskern, leunden aan tegen dit bestruikt en zompig gebied, het klisse-laar. Het grafelijk domein en het bezit van de middeleeuwse edelen van Knesselare kunnen ouder zijn dan de parochie en het centrum. Maar ook op het Drieselken was er een grote, middeleeuwse landbouwontginning, dus vlak bij de dorpsdries (de zogenaamde Scheurdries) en reikend tot de Oude Gentweg (Veldstraat), de pastoriegronden, de Kouter en de Lammenakker...

Gans het huidige grondgebied van Knesselare, Wulfsberge op Oedelem (Zeldonk), het Knesselaarse op Oedelem (Oostveld), een deel van

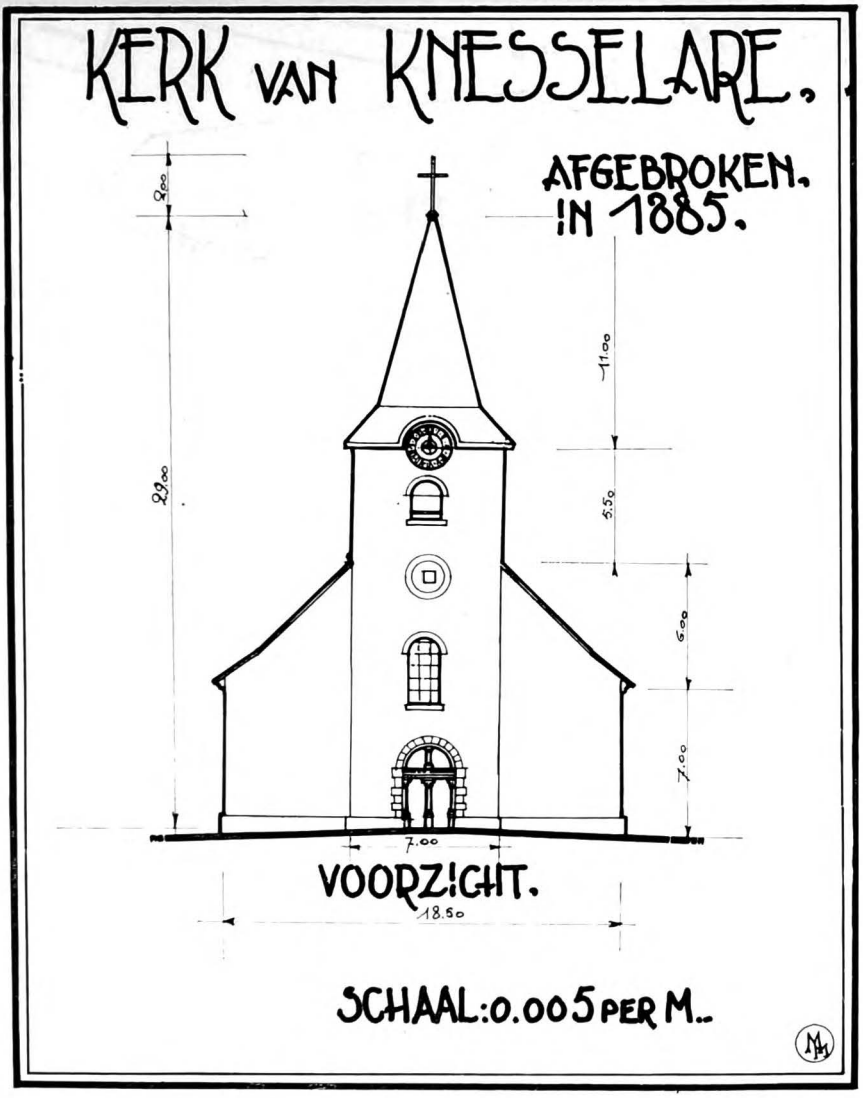

6. — De oude kerk van Knesselare, gesloopt in 1885, naar de plannen bewaard in het gemeentehuis. Vooraanzicht.

Tekening M. Molleman, 1944.

Sint-Joris-ten-Distel en een klein deel van de zuidkant van Maldegem (Burkel) vormden oorspronkelijk het bezit van de heren die de familienaam van Knesselare voerden. Deze edelen waren verwant aan het geslacht van Zomergem en Woestine. Sint-Joris werd reeds afgescheiden als parochie, uit Knesselare en Beernem, in 1242 door Walter van Marvis. Het overige gebied viel onder Lodewijk van Male uiteen in vier stukken : de Gravelijkheid in Knesselare, het Knesselaarse deel van het Land van de

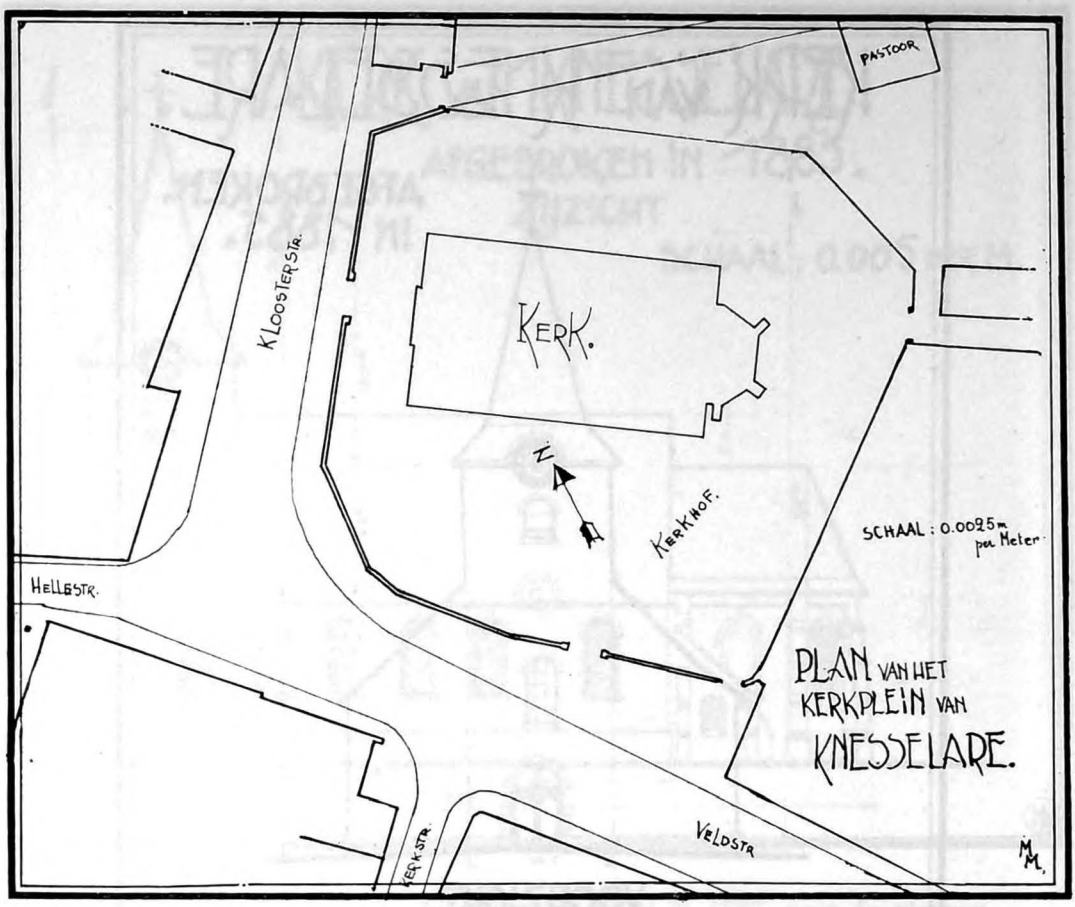

7. — *Het dorpsplein te Knesselare in 1880, met het grondplan van de oude kerk, de pastorie, het kerkhof, de afsluitingsmuurtjes en de toegangswegen tot kerk en kerkhof.*

Tekening M. Molleman, naar een oud plan in ons bezit.

Woestijne (zetel onder Aalter, Woestijnegoed), het Knesselaarse op Oedelem en wellicht ook Wulfsberge op Oedelem. Dit werden nu vier afzonderlijke heerlijkheden, die elk hun eigen weg zouden volgen, tot aan het einde van het ancien régime. Bij de kern van dit alles, het oude Prinsengoed, moet ook de oorspronkelijke vierschaar van de Gravelijkheid gezocht worden, die tevoren zeer waarschijnlijk de vierschaar voor gans het oude Knesselare is geweest (Pilorijnstraat).

In 1370 stond er nog een ruime kapel op de mote van het Prinsengoed, nabij de beek. Men voerde toen nog belangrijke herstellingen daaraan uit. Die kapel vormt een bewijs dat de Knesselaarse edelen aanvankelijk

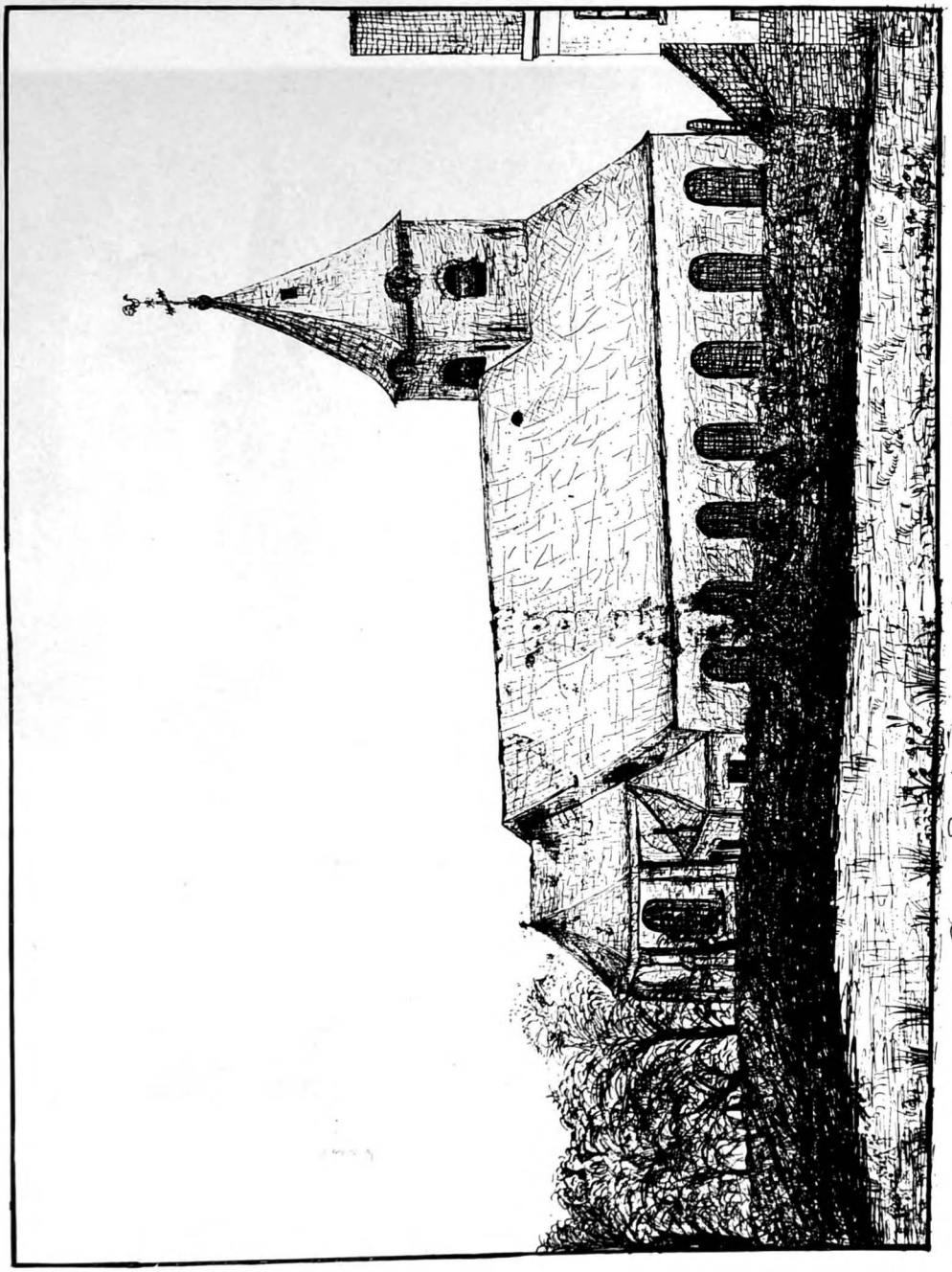

8. — *Pentekening van de oude kerk te Knesselare, gezien vanaf de noordzijde, naast de pastorie. Deze tekening stelt zeer natuurgetrouw de vroegere bidplaats voor en is gedateerd op 7 maart 1885, dus onmiddellijk vóór de sloping. Hier zijn wij duidelijk de dichtgemetselde vensters van het koor, de schoorsteen van de sacristie, de ankeringen in de toren, het torenluikje voor het uitsteken van het kermisvaantje, enz. Op één enkel punt heeft de tekenaar zich vergist; hij tekende zeven grote ramen in het kerkschip in plaats van zes...*

Pentekening van Hippolyte Buyse.
Drukplaat «Ons Meetjesland».

9. — *De nieuwe Sint-Willibrorduskerk bij de aanvang van de 20ste eeuw.*
Foto Alfons Hooft, senior.

zelf op hun leenhoeve gewoond hebben ; in het begin van de 15e eeuw was zij evenwel reeds verdwenen. Rond die tijd blijkt trouwens de familie van Knesselare uitgestorven.

Uit de plaatsnaamkunde treedt Knesselare ons tegemoet als een woest en onherbergzaam gebied, deels heide in het noorden en noordoosten, deels moeras elders ; het is minder zandig dan Aalter, doch natter, drassiger. Er zijn heel wat -moer, -donk, -voorde, -broek en -ettingnamen, die alle getuigen van lage en moerassige gronden. De -veld, -zand en -kleitnamen

10. — Binnenzicht van de kerk in 1912. Bemerk de oude muurschildering, de petroollampen en de kleine stoeltjes, afkomstig uit de oude kerk.
Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

komen voor op de hoger gelegen en schrale plaatsen. Jongere toponiemen wijzen op een latere bebossing. De beste landbouwgronden liggen vooral in Buntelare, Langedonk, Hoekestraat en de Malsem. Ook de Pietendries was vroegtijdig ontsloten als landbouwgebied en is trouwens een zeer oude wijk op de Aardenburgseheerweg. In de 14e eeuw waren daar reeds belangrijke nederzettingen gevestigd.

De oudste wegen van Knesselare doen niet De Plaats, het dorpsplein, aan. Dat zijn : de Oude Brugseweg, een verbinding tussen Gent en Brugge, op de grens met Maldegem ; de Aardenburgseheerweg, die over de Dries, Westvoorde, Bommelare en Maldegem naar Aardenburg loopt ; en de Haringweg, van het Veldkapelleke door Sint-Maria-Aalter, Hoekestraat, Tramstatie, Maldegemseweg naar Kleit en Maldegem.

De huizen van het centrum zien wij oorspronkelijk gegroepeerd langs de Oude Gentweg (Kloosterstraat-Veldstraat), een baan die pas in de 14e eeuw druk gebruikt begon te worden. Het kan niet anders, of de eigenlijke dorpskern moet zeker in de 11e, en wellicht zelfs nog in de 12e eeuw,

11. — Begrafenis van burgemeester Dr. August De Jaeger, in augustus 1909. Vooraan stapt de plaatselijke muziekmaatschappij «Willen is Kunnen» ; de geestelijken zijn pastoor Leo Ide en zijn onderpastoors Emmanuël De Wolf en Pius De Neve. Het was na twaalf uur toen men de kerk verliet en daarmee staan de fabrieksmeisjes en -vrouwen op het voorplan toe te kijken. Let ook even op hun klederdracht.

Foto Alfons Hooft, senior.

een vrij onbeduidende nederzetting zijn geweest. Kerkstraat, Molenstraat, Hellestraat en Nieuwstraat zijn van jongere datum. De Geuzestraat verbond het Prinsengoed met de Oude Brugseweg. Een brede laan — thans de Prinsengoeddreef — leidde van dezelfde hoeve naar de Oude Gentweg en naar de heerlijke banmolen. De Smissestraat vormde een rechtstreekse verbinding tussen het oude ontginningscentrum van het Drieselken en de meergenoemde Oude Gentweg (Veldstraat).

* * *

Wat de historische gebeurtenissen betreft, behoort Knesselare ongetwijfeld tot de meest geteisterde dorpen van het Meetjesland. Onder de regering van Lodewijk van Male kregen de Bruggelingen de toelating om een vaart te delven naar de Leie. Reeds waren de werklieden daarmee gevorderd, in de bedding van het vroegere riviertje de Zuidleie, tot een

plaats voorbij Hoekestraat, aan de Nieuwendam, toen de Gentenaars 420 Witte Kaproenen (= stadsmilitie), met Jan Hyoens aan het hoofd, op hen afstuurden. De delvers, die voorzeker arbeiders uit de streek zullen geweest zijn, werden gedood of verjaagd.

In 1564 heeft de pest grote verwoestingen aangericht binnen Knesselare. De Brugse verplegers, of reeuwers, die hier de zieken kwamen verzorgen, genoten bij hun terugkeer een zonderling onthaal in die stad. Het bestuur, dat voor besmetting van de Bruggelingen vreesde, verplichtte alle verplegers van pestzieken, die uit Knesselare kwamen, zich met hun huisgenoten op de bovenste verdiepingen van de halletoren te vestigen. Pas na zes weken verblijf aldaar mochten zij naar hun woningen weerkeren. Men nam immers aan, volgens de begrippen van die tijd, dat de besmetting altijd klom en nooit daalde, zodat de opgeslotenen in de toren onmogelijk hun medeburgers beneden konden bezoedelen!

Tijdens de Hervorming waren er enkele protestanten te Knesselare. Het kon ook niet anders, als wij weten dat de Vrouw van Knesselare toen de beruchte Katrijne vanden Boetzelaer was, dochter van Wessel, één van de ondertekenaars van het Eedverbond der Edelen. Haar baljuw, Jan de Meijer, was een vurig voorstaander van de nieuwe leer. Begin 1569 kondigde hij op het kerkhof, na de goddelijke diensten, de bevolking aan, dat al wie de sermoenen van de predikant Carpentier, op het kasteel van Mevrouw van Praet te Aalter, wenste bij te wonen, geen enkele vervolging te vrezen had. Hoewel hij dit bevolen was per brief, door Katrijne vanden Boetzelaer zelf, werd Jan de Meijer om deze aanbeveling in hechtenis genomen. Toen bleek dat hij ook met luide stem psalmen gezongen had in een herberg, terwijl de processie daar voorbij ging en dat hij verder zijn plicht niet gedaan had, toen de geuzen van Oudenaarde in de omgeving van Brugge kwamen prediken en beeldstormen. Hij werd te Gent ter dood veroordeeld en er in de namiddag van 27 mei 1569, vóór het Gravenkasteel, onthoofd. Deze strenge bestraffing — zeggen De Potter en Broeckaert — belette de nieuwgezinden echter niet verder de preken bij te wonen. Want nog in 1629 gingen verschillende inwoners van Knesselare, op zekere tijdstippen van het jaar, de geuzenvergaderingen in de Biezenpolder te Aardenburg bijwonen.

In mei 1583 werden kerk en dorp geplunderd door de Hollandse Vrijbuiters en de Waalse Malcontenten. Volgens de kroniek van Willem Weyts vermoordden zij hier ook veel mensen ; zij waren over het kanaal gekomen aan de Gevaertsbrug te Beernem, op stroschepen, «ende sy pilierden seere ende roofden veel goets tot by Oedelem ende Knesselaere ; ende sy vermoorden de wacht ende vele boeren ; sy namen koeyen en

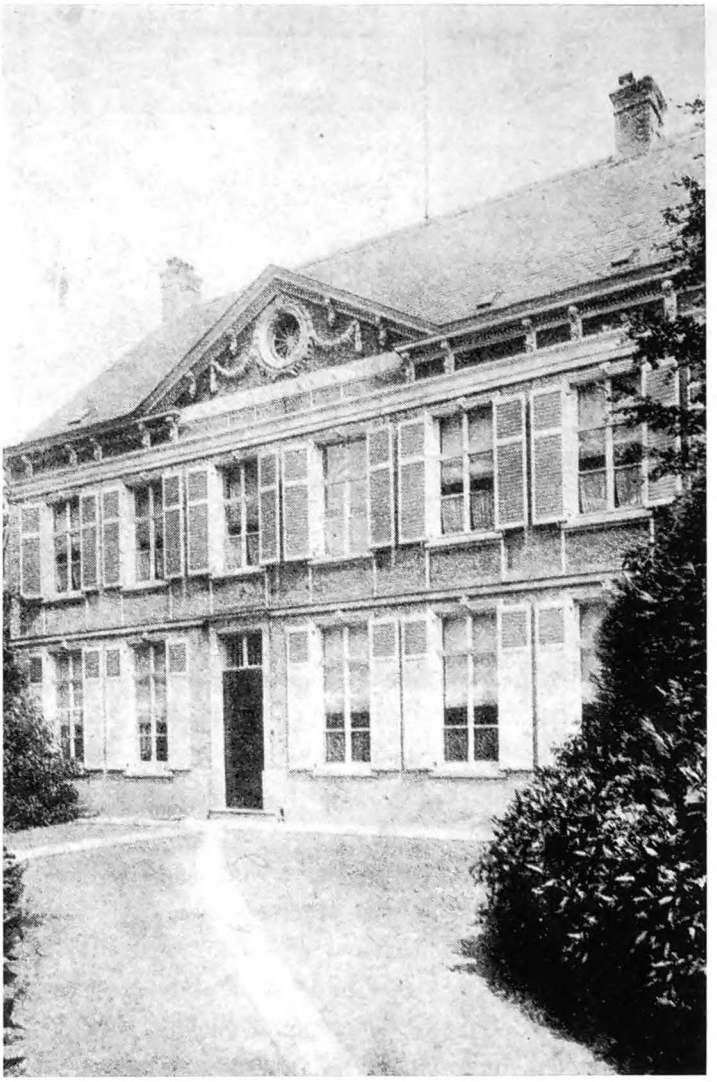

12. — *De mooie pastorie uit 1779, vóór de eerste wereldoorlog. Het is spijtig dat, bij de jongste restauratie, de vensterluiken niet behouden bleven.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

peerden ende de boeren leyden sy ghevanghen dat het een gruy was om hooren...»

Maar ook de Spanjaarden stroopten en plunderden en leefden op de kosten van de weerloze bewoners. Onze opgeschrikte mensen konden in het beste geval met moeite het naakte leven redden. Van 1583 af werden de velden hier tot woestenijen. Dorpen liepen totaal leeg en werden ontvolkt. Wat niet geleverd, meegesleept of geroofd was, stond van lieverlede

13. — Inkom van het Prinsengoed, de oude grafelijke hoeve die het foncier van het Knesselaarse was.

Foto Lutgart Ryserhove, 1973.

te vergaan of te overwoekeren. Dertien jaar lang zullen Knesselare en Ursel niet meer vernoemd worden. Deze parochies hadden om zo te zeggen opgehouden te bestaan ! In 1600 waren nog maar enkele inwoners te Knesselare teruggekeerd. Men kan zich een gedacht van de toestand vormen, als men weet dat de wolven hier zelfs mensen aanvielen en dat men, tien jaar na de terugkeer van de eerste vluchtelingen en dertig jaar na het ontstaan van de troebelen, nog altijd niet bekwaam was talrijke percelen grond te vereenzelvigen of terug te vinden !

Honderd jaar later had de gemeente ontzettend veel te lijden van de invallen van de Fransen. Knesselare werd herhaaldelijk gebrandschat, geplunderd en verwoest, onder meer op 1 maart 1659, in december 1683 en in 1708. Vooral in 1683 was de schade enorm. Gans het dorp, uitgezonderd de kerk, ging in de vlammen op ; de Fransen verbrandden toen alleen al huizen en schuren voor een waarde van 5481 pond, terwijl de leveringen van graan, vee en voeder een totaal 3026 pond 15 schellingen

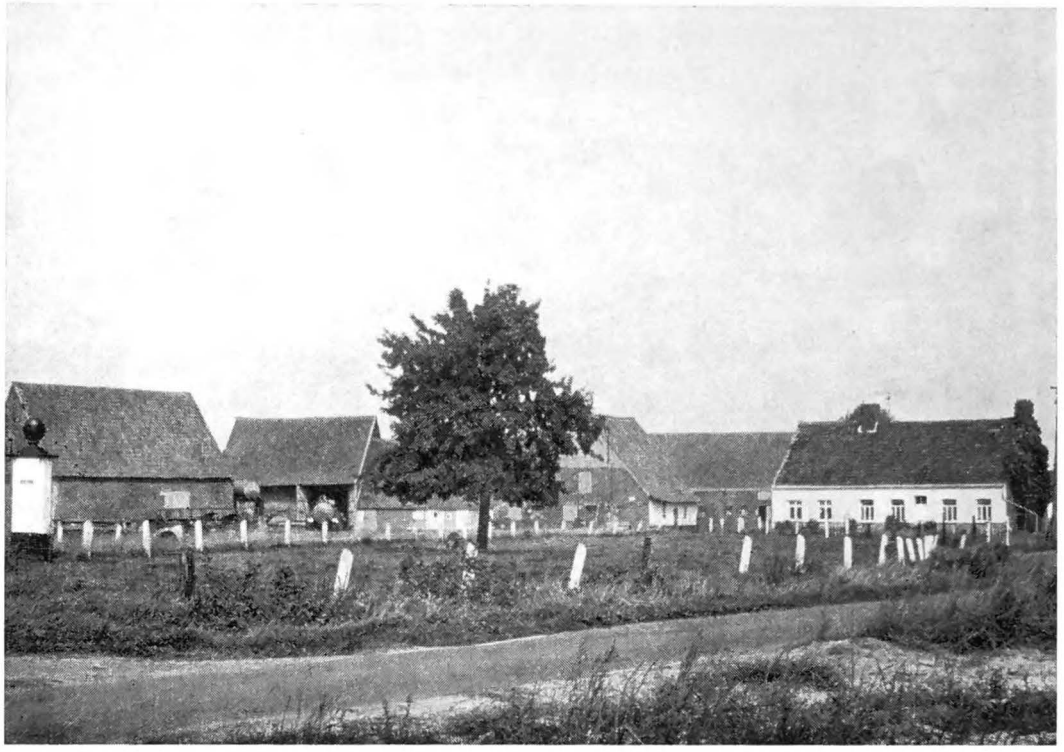

14. — Het Prinsengoed te Knesselare (Van Hulle). Men bemerkt de ordeloze schikking van de hoevegebouwen, die werkelijk opvallend is en een gevolg van de vele verbouwingen en verplaatsingen in de loop van de eeuwen.

Foto Lutgart Ryserhove, 1973.

11 deniers bedroegen. Zeer veel begoede landbouwers zijn toen in de ware zin van het woord tot de bedelstaf vervallen.

Intussen had de pest in 1681-82 andermaal één zevende van de totale bevolking weggemaaid !

Omstreeks 1697 telde Knesselare niettegenstaande dit alles duizend inwoners en kreeg zijn eerste onderpastoor. Die bevolking was in 1779 reeds opgeklommen tot 1985 zielen ; in dat jaar werd de huidige pastorie gebouwd.

Toen de Fransen in 1795 ons land binnenvielen, had Knesselare al 2415 ingezetenen. Pastoor Naudts werd door de republikeinen aangehouden en verbannen, doch onderpastoor Van de Voorde, geboren te Lotenhulle, dook onder en bleef in het geheim verder dienst doen. De

15. — *De grensstenen uit de 18e eeuw, omstreeks 1790-92 op de Prinsengoedhoeve geplaatst, achter de schuur en bij het ovenbuur, in overeenstemming met het Vrije en met de wethouders van Knesselare. Zij vermelden aan Oedelemse zijde : «Juridictie van het Knesselaersche en (= in) Oedelem» ; en aan Knesselaarse zijde : «Juridictie van Knesselaere, Lande van de Woestyne».*

Foto's Lutgart Ryserhove, 1973.

fransgezinde veldwachter, Petrus De Swaef, ging de pastorie betrekken en opende er een herberg.

Volgens de officiële telling waren er op 15 oktober 1846 te Knesselare 841 huizen en 4191 inwoners. De vreselijke hongerjaren 1846-48 maaiden toen echter opnieuw bijna duizend mensenlevens weg.

In 1879 woedde de pokziekte met grote hevigheid te Knesselare ; ruim zestig personen lieten er toen in enkele weken het leven bij...

* * *

De beide wereldoorlogen zijn ook voor Knesselare niet ongemerkt voorbijgegaan. In de vroege morgen van woensdag 14 oktober 1914 kwamen de eerste Duitsers te Knesselare aan. Door de schuld van een jongen die in de kerktoren geklommen was om beter te kunnen uitkijken, dachten

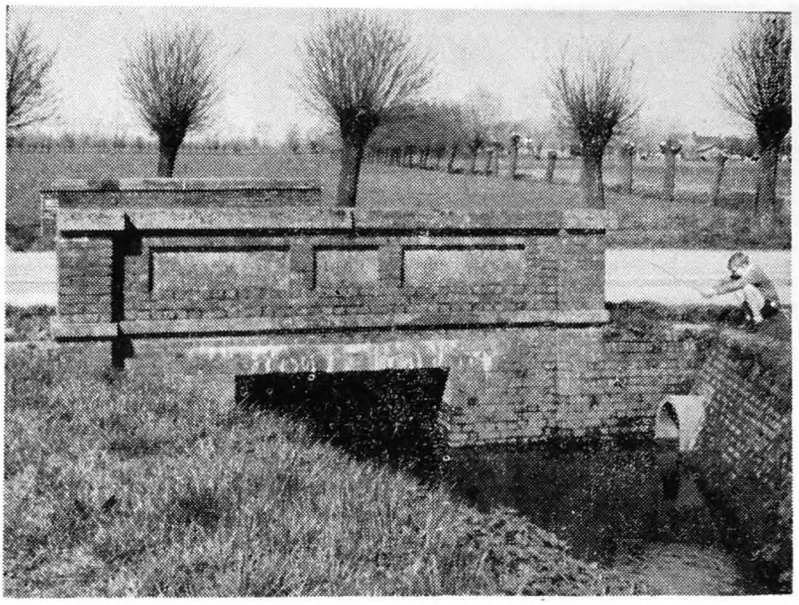

16. — *De grensscheiding van Oedelem en Knesselare, de zogenaamde Flabbaertsbuis. Hier had de gevreesde waterduivel, volgens de legende, zijn holwoning. Aan de overzijde van de straat bemerkt men de grote Prinsenmeers en in de verte, uiterst rechts, de hoevegebouwen van het Prinsengoed.*

Drukplaat «Bos en Beverveld», 1966.

zij aan spionnage, trokken de kerk binnen en namen Pastoor van Butsel en koster Van Severen gevangen. Zij voerden hen op een wagen mee tot in Snellegem. De priester en zijn organist werden aanvankelijk zeer ruw behandeld, doch later — door het ingrijpen van een hogere officier — mochten zij van Snellegem terug huiswaarts keren.

Gedurende de oorlogsjaren legden de bezetters een vliegveld aan te Knesselare, op de Kleiten, nadat zij het eerst op de Prinsenmeers beproefden, waar de bodem te zompig was. Tijdelijk behoorde de gemeente tot de Kommandantuur van Beernem, doch zij heeft zelf ook nog een Ortskommandant gehad, gehuisvest in de Veldstraat (Wed. Dr. De Jaeger, thans postkantoor). Knesselare is ingedeeld geweest bij het Etappengebied en later ook bij de Operatiezone.

Knesselare beleefde een gevaarlijk moment, toen op 13 juli 1915, 's avonds om 7 ¾ uur de Duitse Heizer Heinrich Johann Renken, uit Inhausersiel, Oldenburg, behorend tot het 2e Landsturm-Eskadron van het Xe Armeekorps, doodgeschoten aangetroffen werd in zijn kwartier, op het dorp. Gijzelaars werden onmiddellijk aangehouden en er volgden

17. — *Houten beeldje van Flabbaert, gesneden door de Knesselaarse houtsnijder Vuylsteke in de 19e eeuw. Het was bedoeld als bekroning en versiering van een kaartenrek en werd bewaard in de herberg van de Wed. Florent De Waele, Kerkstraat 6, te Knesselare.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

scherpe verhoren. Overal leefde men in de grootste angst. Gelukkig konden de Duitse wetsdokters spoedig met zekerheid uitmaken, dat de betrokken militair met zijn eigen wapen zelfmoord had gepleegd. Op 31 juli 1915 werd de zaak dan ook door het Gerecht van de Etappen-Kommandantur Nr 5, van het IVe Duitse Leger, geklasseerd.

18. — Molen Van den Kerckhove, Kloosterstraat, omstreeks 1900.

Tekening Edg. Buyse.

In oktober en november 1918, vooral tijdens de hevige gevechten aan het kanaal te Zomergem, werd het dorp verschillende keren beschoten. Enkele burgers lieten er het leven bij. In de volgende termen verhaalt het boek «De Groote Oorlog» de bevrijding van Knesselare :

«Op 19n October 1918, 's morgens, begonnen de Duitschers zich terug »te trekken achter het afwateringskanaal der Leie. Onze troepen zaten »hen achterna. De 1e brigade, met het 2e bataljon wielrijders en de 1e »bereden batterij, rukte op in de richting van Maldegem. Den 19n voerde »het 1e Gidsenregiment een charge uit te Burkel en dreef den vijand uit-

19. — Molen Van der Moere, op de «Hoogte», aan de Maldegemseweg in 1890.

Tekening M. Molleman.

»een ; den 20n October veroverde het 2e Gidsen Maldegem, met de hulp »van wielrijders en artillerie.
»In een ander kolom reed de 2e brigade (4e en 5e Lanciers) vooraan, »met het 1e bataljon Karabiniers-Wielrijders, in de richting van Knesse- »lare. In den nacht werd dit dorp veroverd en den 20n werd Ursel over- »meesterd door de ruiterij».

20. — De voorzijde van molen Maeyens, Urselseweg, in 1937.

Foto M. Hooft, 1937. Knesselare.

Nog meer dan veertien dagen echter hielden de Duitsers het toen koppig vol op de Hindenburg-linie, te Zomergem-Motje, achter het kanaal van Schipdonk. Ook Knesselare kreeg het nog wat te verduren, maar weldra volgde de wapenstilstand. Tijdens de oorlog 1914-18 hadden 261 Knesselaarse soldaten aan de strijd deelgenomen, waarvan 19 het leven verloren op de slagvelden.

Voor de tweede maal vielen de Duitsers ons land binnen op 10 mei 1940. Reeds dezelfde dag wist men te Knesselare wat het betekende :

21. — De achterzijde van molen Maeyens, Urselseweg, in 1937.

Foto M. Hooft, Knesselare.

Duitse vliegtuigen bestookten in de namiddag, omstreeks 2 uur, de volkssamenscholingen en de voorbijtrekkende Franse troepen met bommen. Een twintigtal, meestal brandbommen, vielen in de Veldstraat en in de omgeving van de kerk ; begin van brand moest geblust worden. Gelukkig waren de zwaarste projectielen net achter de zuidelijke huizenrij van de Veldstraat terechtgekomen, zoniet waren er zeker heel wat doden en gekwetsten gevallen.

De volgende dagen bepaalde de oorlog zich te Knesselare tot de doortocht van troepen en tot het bespreken van de radioberichten ; af en toe kondigde de sirene luchtgevaar aan en klepte de alarmklok. Op woensdag 15 mei werd het officieel bericht aangeplakt, dat alle weerbare mannen, ingeschreven in de wervingsreserve en geboren tussen 1905 en 1923, zich met eigen middelen naar Ieper of Roeselare moesten begeven. Deze honderden jonge mannen kwamen de volgende morgen bijeen op De Plaats, om zes uur, allen per fiets. Zij moesten in het bezit zijn van hun eenzelvigheidskaart, een deken en mondvoorraad voor enkele dagen. Omstreeks zeven uur vertrokken zij, in de richting van de Franse grens. Het was een tragische uittocht... Enkel vrouwen, kinderen en ouderen bevolkten nu nog het bange dorp.

Intussen begon het oorlogsgeweld Knesselare te naderen. Kanonnen rommelden in de verte, Belgisch geschut werd opgesteld in Langedonk. De avond van vrijdag 24 mei 1940 opende onze artillerie het vuur en de halve nacht dreunde de grond van de zware losbrandingen der obussen, die over 't dorp heen in de richting van Eeklo wegraasden. De nacht daarop beantwoordden de Duitsers het vuur en enkele projectielen ontploften op het Drieselken en bij de ingang van het gemeentehuis. Intussen grepen te Oostwinkel, Ursel en later in de bossen van Kleit verbitterde gevechten plaats. De zondag vielen er verschillende obussen langs de Kouter en bij de Maldegemseweg. Tot half drie in de morgen van 27 mei hield het schieten van onze artillerie aan ; dan kwam er een betrekkelijke kalmte.

Die maandag liep het front van Zeebrugge naar Maldegem en over het Drongengoed, Knesselare, Aalter, Ruiselede en Tielt verderop. Er werd weldra zeer hevig gevochten ; een eskader Duitse vliegtuigen bombardeerde Knesselare rond de middag. Er vielen onder meer bommen in de hof van de pastorie, in de sacristie rechts en vlak vóór het klein portaal van de kerk, dat vergruizeld werd.

In de namiddag was het nagenoeg onhoudbaar geworden in het centrum ; de naald van de toren werd doorschoten ; een andere obus ontplofte niet, doch bleef in de muur steken, vlakbij het torenuurwerk op de oostzijde. De gemeenteschool, twee huizen in de Kerkstraat, twee mooie villa's langs de Urselseweg, schuren en magazijnen brandden totaal uit. Langs de tuinen infiltreerde Duitse infanterie tot in de dorpskern. Dichtbij dreunden de ontploffingen van de schrapnels en ratelden onophoudend de machinegeweren ; de straten hingen vol rook en kruitdamp, glasscherven en gebroken dakpannen lagen overal verspreid.

In de late namiddag ontketenden de zogenaamde «Zwarte Duivels» een grote tegenaanval, die succes zou kennen. Zij werden daarvoor op het

22. — Molen De Somer in 1937.

Foto M. Hooft, Knesselare.

legerdagorder vermeld en in Duitsland herinnert de kazerne «Knesselare» aan dit wapenfeit.

Om 10.10 uur in de voormiddag van 27 mei 1940 had generaal Michem namelijk bevel gekregen terug te trekken op de lijn Knesselare/ Sint-Maria-Aalter, waar de 11e en 12e divisie zich moeizaam herstelden en hergroepeerden en daarvoor hun 11e en hun 2e Geniebataljon als infanterie gebruikten. Om deze terugtocht te dekken moest de eenheid van kolonel Morel de Westgaver zich een weg banen doorheen de terugtrek-

kende colonnes en doorheen een massa vluchtelingen, onder een moordend vuur.

Bij zijn aankomst stelde kononel Morel de Westgaver het 1e Jagers te paard in reserve en zond hij de karabiniers-wielrijders vooruit. Het 1e Karabiniers-Wielrijders, onder kolonel SBH Flameng, nam stelling tussen Knesselare-Tramstatie en Hoekestraat, bij de brug over het kanaal van Gent op Brugge. Het 4e Karabiniers-Wielrijders, onder kolonel SBH Jadot, stelde zijn 1e, 2e en 4e compagnies ten noorden van Knesselare op, maar wanneer de 5e compagnie wou binnenrukken werd zij op Duits geweervuur onthaald. Hieromtrent verwittigd, vuurde de 1e groep van het 19e Artilleregiment onmiddellijk op de omgeving van Knesselare, dat dan eindelijk door de Belgen kon worden bezet. De commandopost van het regiment werd in het klooster van de Zusters Franciskanessen, Kloosterstraat, ondergebracht.

Voorafgegaan door een rij krijgsgevangenen van het 20e Linie en bijzonder gesteund door hun luchtmacht, hernam het 338e Duitse Infanterieregiment de aanval en enkele kleine groepen slaagden erin te infiltreren tot op het kerkhof en zelfs tot nabij het klooster. Bewust van het gevaar, liet kolonel SBH Jadot het regimentsfanion verbranden. Op hetzelfde ogenblik kwamen twee rupswagens van het 1e Jagers te paard in volle vaart daar voorbij gereden. Het waren de T15 van wachtmeester Van de Goor en de T13 van luitenant Rolin. Bij de uitgang van het dorp, op het kruispunt bij de Tramstatie, ging de T13 schuin naar rechts een andere T13 tegemoet, die door het 1e Karabiniers-Wielrijders gezonden was, terwijl de T15 langs de Urselseweg, in de richting van Ursel, zijn tocht verder zette. In de vijandelijke linies gekomen, draaide de T15 in volle veld naar rechts en dreef de Duitsers naar Knesselare (begin Aalterseweg), waar ze zich aan de karabiniers-wielrijders gingen overgeven.

Achter de T15 van wachtmeester Van de Goor kwam het peloton van onderluitenant Halleux op de Urselseweg aanrukken, zuiverde de huizen met granaten en nam de verdedigers gevangen. Tijdens dit gevecht schoot soldaat Polis, met het eerste schot, een Duitser neer die achter vier Belgische krijgsgevangenen opstapte.

Aan de zuidelijke kant van het strijdtoneel roeide de T13 van luitenant Rolin vijandelijke nesten uit en vernielde hij tevens twee 37 mm-kanonnen. Verder, langs de Hooiestraat, in een korenveld, was de weerstand veel hardnekkiger en kon die niet van op afstand worden geneutraliseerd. Gewapend met twee lichte mitrailleurs, ingesteld om er voorstappend mee te vuren, slopen onderluitenant Halleux en zijn wielrijders naar de vijandelijke post. In de nabijheid ervan gekomen, sprongen onze kara-

23. — *Achterzijde van molen Devreese, Molenstraat, in 1936.*
Foto M. Hooft, Knesselare.

biniers-wielrijders plotseling tegelijk op en riepen : «Los ! Aufstehen !» De 53 totaal verraste Duitsers gaven zich de ene na de andere over en hun luitenant verklaarde ridderlijk : «Goed gedaan ! Het lot van de oorlog is mij ongunstig, ik ben tot uw beschikking».

In totaal werden hier 118 Duitsers gevangen genomen en vele andere sneuvelden, waaronder de majoor van het 1e bataljon. Verder werden nog talrijke Belgische krijgsgevangenen bevrijd, die het beu waren als buffer of als levend schild voor de tegenstanders te moeten optreden.

Om de stellingen in de streek Ursel-Knesselare te lokaliseren, werd om 16 uur een Renard van het 11e escradille uitgezonden. Dit was de laatste opdracht die gedurende de veldtocht van 1940 aan ons vliegwezen werd gevraagd ; zij werd uitgevoerd door luitenant Hoorickx en sergeant Navaux. Het Belgisch leger beschikte op dit ogenblik nog slechts over 21 toestellen (de Fabribeckers)...

In de nacht van 27 op 28 mei was de situatie wanhopig geworden, door het inbeuken van vele verdedigingslinies in het noorden en het zuiden. Knesselare bleef de enige Oost-Vlaamse gemeente die nog niet door de Duitsers was bezet en waar zij zelfs langs de Urselseweg en tot op de wijk Kapelle werden teruggeworpen. Maar dit betekende natuurlijk slechts een klein eilandje in een zee van nederlagen. Over de einduitslag was toen reeds lang beslist.

Gedurende die nacht bliezen onze troepen de prachtige brug van Hoekestraat op en vielen er nog 162 lichte, Duitse obussen in het dorpscentrum. Het Belgisch leger trok terug op Oostkamp en Hertsberge-Ruddervoorde. Tegen de morgen van 28 mei viel alles stil. Koning Leopold had het onmogelijke en het nutteloze van een verdere strijd ingezien en wou niet nodeloos nog meer mensenlevens offeren. Die ochtend van de overgave, omstreeks half acht, deden de eerste Duitsers hun intrede binnen het dorp, langs de Veldstraat. Het waren wielrijders met een witte vlag.

De eerste aanblik van het centrum bood een onnoemlijke chaos : gans het plein met puin en glasscherven bedekt, talrijke huizen erg beschadigd, uitgebrand of leeggeplunderd, overal patronen en hulzen langs de straten, handgranaten, achtergelaten voertuigen en machinegeweren, gebroken en verwrongen rijwielen... In de Kerkstraat lagen er twee dode paarden, aan de Tramstatie nog zes, verder halfverbrande auto's en munitiewagens, geweren, helmen... Er waren ook doden, soldaten en burgers. Achttien Belgische militairen sneuvelden te Knesselare en werden er voorlopig op het kerkhof begraven ; maar vele zwaargekwetsten werden nog vervoerd naar Brugge, Beernem of Loppem en zouden ginder sterven. Een vluchteling, afkomstig uit Sint-Niklaas, werd op 27 mei langs de Urselseweg door de Duitsers neergeschoten. Diezelfde dag vielen er te Knesselare ook nog zes burgerlijke slachtoffers van de gemeente zelf, terwijl drie van onze soldaten elders aan het front sneuvelden.

Daarop volgde de langdurige Duitse bezetting met al haar verschrikkingen en ellenden, eigen aan alle oorlogen. Vooral de verplichte tewerkstelling in Duitsland en de deportatie van weerstanders en politieke gevangenen verwekten veel verbittering en wrok. Er waren een massa ondergedokenen te Knesselare, hoewel er praktisch voortdurend vreemde troepen

24. — *Driesmolen, in vrij vervallen toestand, doch thans aangekocht door het Gemeentebestuur en geklasseerd. Eerlang wordt een aanvang gemaakt met de restauratie.*

Foto R. Tondat, 1966.

ingekwartierd lagen, wegens de nabijheid van de vliegvelden te Maldegem, Ursel en Aalter.

Eindelijk naderde de bevrijding. Reeds op vrijdag 8 september 1944 kwamen de geallieerde legers tot aan de overzijde van het kanaal Gent-Brugge, op 3 km afstand van Knesselare-dorp. De volgende dagen bevochten zij zich een overtocht te Oostkamp-Moerbrugge, waar de Duitsers zich nog wanhopig en verbeten verdedigden, met zeer ongelijke middelen. Op zondag 10 september, in de morgen, ontploften talrijke brisantbommen

op de wijk Kapelle en vóór het dorp, in de Molenstraat en de Veldstraat ; twee Knesselaarse burgers en verschillende Duitse soldaten lieten er het leven bij.

In de nacht van maandag op dinsdag trokken de bezettende troepen zonder slag of stoot uit de gemeente weg, in de richting van Maldegem. Op dinsdag 12 september 1944 rukten de eerste Canadese tanks langs de Kloosterstraat Knesselare binnen, om half twee na de middag, onder grote volkstoeloop en onbeschrijflijke geestdrift. Maar dit is nu ook alweer méér dan dertig jaar geleden...

* * *

De evolutie van de bevolking is uiteraard sterk beïnvloed door het uitbreiden van de nederzettingen en de voortschrijdende ontginning van heideveld, moeras en bos. Over de grootte van de bevolking vinden wij hier en daar enige inlichtingen — aanvankelijk zeer schaars — die ons toch min of meer een beeld van de bevolkingsontwikkeling geven.

In 1469 telde men hier slechts 121 haarden of woonsten, wat overeenkomt met 500 à 600 zielen. Vóór het uitbreken van de pest te Knesselare, in 1564, moet de parochie ongeveer 750 inwoners gehad hebben. Na de algemene ontvolking van de jaren 1583-1600 treffen wij een totaal nieuwe bevolking aan en deze stijgt vrij vlug. In 1689 waren er te Knesselare 1024 zielen, in 1701 940 en in 1709 961. Voor de latere jaren zijn wij goed gedocumenteerd :

1720 :	813 inwoners	1856 :	3852 inwoners
1731 :	837 »	1857 :	3913 »
1748 :	976 »	1866 :	3911 »
1760 :	1265 »	1876 :	4146 »
1765 :	1860 »	1880 :	4071 »
1779 :	1985 »	1890 :	4175 »
1785 :	2179 »	1900 :	4253 »
1790 :	2335 »	1910 :	4361 »
1792 :	2498 »	1920 :	4295 »
1796 :	2539 »	1930 :	4024 »
1800 :	2597 »	1940 :	4170 »
1803 :	2667 »	1945 :	4367 »
1808 :	3419 »	1947 :	4450 »
1815 :	3810 »	1950 :	4545 »
1830 :	3849 »	1955 :	4602 »
1840 :	4150 »	1960 :	4753 »
1844 :	4108 »	1965 :	4864 »
1846 :	4191 »	1970 :	4943 »
1850 :	3842 »	1974 :	4978 »

Deze cijfers tonen aan dat de bevolking van Knesselare snel steeg van 1748 tot 1846. Deze stijging was te danken aan de verbetering van de landbouw en aan de plaatselijke weefnijverheid. In 1738 waren er te Knesselare 137 weefgetouwen, in 1846 niet minder dan 450 getouwen, doch van deze laatste bleven er toen slechts 80 werkzaam, als gevolg van de grote handelscrisis. De ellende die daardoor veroorzaakt werd was werkelijk verschrikkelijk : in 1847 telde men te Knesselare 86 geboorten tegenover 258 sterfgevallen !

Men kwam de gevoelige daling van de bevolkingscijfers, ten gevolge van de vreselijke hongerjaren en de crisisperiode in de huisweefnijverheid, slechts traag en moeizaam te boven. Pas omstreeks 1895 bereikte men opnieuw dezelfde totale bevolking van het jaar 1846, niettegenstaande de hoge geboortecijfers. De sterfte was namelijk zeer groot, vooral onder de kinderen, en men kreeg ook af te rekenen met een aanzienlijk aantal uitwijkingen.

Er volgde nog een aangroei tot omstreeks 1910, maar verder in de 20ste eeuw bleef de bevolking bijna stationair tot in 1940, vooral wegens de gevoelige daling van het geboortecijfer. Men dient er rekening mee te houden, dat bij de volkstelling van 1930 de Westvoordestraat bij vergissing niet mee getotaliseerd werd, zodat het getal 4024 feitelijk te laag is ; men mag aannemen dat er op dit ogenblik 4139 inwoners waren.

Sinds de jongste oorlog groeide de bevolking van Knesselare verder aan, eerst nog vrij vlug, maar vanaf 1967 slechts langzaam. In de jaren 1968-69 was er zelfs een teruggang, zoals volgende cijfers ons aantonen :

1965 : 4864	inwoners	1970 : 4943	inwoners
1966 : 4884	»	1971 : 4949	»
1967 : 4926	»	1972 : 4975	»
1968 : 4884	»	1973 : 4975	»
1969 : 4877	»	1974 : 4978	»

Daaruit blijkt duidelijk dat de bevolking sedert 1970 nagenoeg stabiel gebleven is, wegens de voortdurende daling van het aantal geboorten.

* * *

De oudste schriftelijke vermelding van «Cnislara» die tot ons gekomen is, vinden wij bij Galbert van Brugge in 1128 (uitgave Pirenne, 1891). In 1171 schenkt Walter I, bisschop van Doornik, het altaar van Knesselare en andere parochies uit de streek — Ursel, Zomergem, Merendree, Gottem... — aan het kapittel van de O.-L.-Vrouwkerk te Doornik (refectorium) ; dit kapittel bezat ook het patronaatrecht. Op 22 juni 1190 bevestigt paus Clemens III het bezit van het «altare de Chnesselare», onder de goederen van hetzelfde kapittel. Zoals men weet ressorteerde Knesselare toen onder het bisdom Doornik, dekanaat Aardenburg.

25. — *De achterkant van Driesmolen, toen die nog in volle werking was, in 1936. De mulder met de graanzak, bovenaan de trap, is Henri Taets, de laatste molenaar van Knesselare.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

Of er vóór de 12e eeuw een kerk binnen de parochie bestond — tenzij misschien de kapel op het Prinsengoed ? — is niet bekend. Er kan een bidplaatsje geweest zijn, zij het ook maar een gebouwtje in hout, leem en stro, want alleszins was de bevolking in dit gewest toen nog zeer schaars gespreid.

26. — *De kapel van O.-L.-Vrouw-Voorspraak, opgericht in 1735, door de Gentse familie Cardon. Deze prentkaart dateert van kort na de eeuwwisseling. Het huisje van de kapelbewaarder, dat een onafscheidelijk geheel vormt met de kapel, dient thans hoogdringend gerestaureerd.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

De oude kerk van Knesselare, toegewijd aan de heilige Willibrordus en totaal gesloopt in 1885, was opgetrokken in de tweede helft van de 15e eeuw. Zij omvatte bij haar afbraak, als oorspronkelijk gedeelte nog alleen het koor, dat pas dateerde van omstreeks 1460. Alfons Van Loo schrijft dat deze kerk aanvankelijk klein was en eerder op een grote kapel

geleek ; dat zij noch zijgangen noch kruisbeuken telde en enkel bestond uit één gang van 5,40 m breedte op 23,50 m lengte, aan de gelovigen voorbehouden, waaraan nog een priesterkoor van 7,50 m lengte toegevoegd was. Zij had een gotisch karakter en was georiënteerd. Wij weten niet waaraan Van Loo deze gegevens ontleende en staan er ook vrij wantrouwig tegenover. Wij vermoeden dat zijn beschrijving meer overeenstemt met de toestand van het kerkgebouw in de 17e eeuw, dus na de verwoestingen tijdens de geuzenberoerten, dan wel met de oorspronkelijke toestand van circa 1460.

De Potter en Broeckaert, die de oude kerk nog zelf konden bezoeken, zeggen over het naderhand gesloopte koor, dat het ongetwijfeld het oudste gedeelte van het gebouw was en dat het oorspronkelijk drie spitsbogige vensters had ; dat het middenvenster later dichtgemetseld werd, evenals het bovendeel van de beide andere ramen, zodat deze hun gotisch karakter verloren hadden. Dit koor werd langs de buitenzijde door twee zware steunberen of drummers geschraagd. Dit alles valt inderdaad duidelijk op te merken aan de hand van de pentekening van Hippolyte Buyse, gemaakt op 7 maart 1885 (zie nr 8, blz. 211).

Onder de geuzenberoerten werd de kerk van Knesselare totaal geruïneerd en afgestookt, zodat uiteindelijk alleen de muren van het koor en tweemaal vijf zware, vierkante pilaren in veldsteen ervan zouden behouden blijven. Waarschijnlijk greep de verwoesting plaats in de jaren 1583-90, misschien wel in mei 1583.

Gezien de ontvolking van de parochie en de gevaren van de Vrijbuiters bleef de kerk lange tijd in puin liggen. Slechts in 1597 vinden wij enkele inwoners teruggekeerd. En op 21 april 1599 zal men te Gent beslissen — op aanvraag van de weinige ingezetenen van Knesselare — dat men krijgsvolk zal sturen, om de mensen aldaar te verlossen «van de daghelijcsche invasien vande Vrijbuuters» en «opdat sy niet langher betaelen aen den vijant contributie». Men neemt deze gunstige beslissing om de arme parochie Knesselare, die de uiterste is van de Kasselrij van de Oudburg en steeds volledig aan alle vijandelijke aanvallen blootstond, te bevrijden en om de landslieden op het werk te beschermen, hopend dat de streek aldus opnieuw meer en meer zou bewoond worden.

Nochtans moesten die van Knesselare eerst met eigen middelen de puinen van hun «geruïneerde ende afgebrande kercke eenigsints repareren ende gereed maecken», opdat de soldaten daarin een onderkomen zouden vinden :

«21 April 1599. — Alzo die van Knesselare hadden versocht omme hemlieden te bevrijden jeghens de daghelijcsche invasien vande Vrijbuuters ende opdat sy niet langher betaelen aen den vijant contributie, adsistentie

27. — *Binnenzicht van de «Grote Kapel», zoals zij was vóór de jongste restauratiewerken. Deze foto werd genomen in 1936. In de hoek links bemerkt men het borstbeeld en reliekschrijn van Sint Marcoen, dat in 1973-74 gestolen werd.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

van soldaten biddende te dien fijne an bailliu ende Mannen, hemlieden te doen hebbene een deel vande gonne jeghenwoordelick in dienste zijnde — Is gheresolveert anghesien t landt te meer bewoont zal worden ende dat de zelve prochye d'uuterste van de Casselrye teenemael subject d'invasie van de Vrijbuuters te seconderen, dat men sal ordonneren aldaer te gaen ligghene 30 soldaten, behaudens dat sij de gheruyneerde afgebrande kercke prepareren ende ghereet maecken, ten fyne de selve soldaten in defensie moghen ligghen ende wat int drooghe wesen...»

Men ging onmiddellijk op het verzoek in, om de puinen van de kerk wat af te dekken en te versterken, want weinige dagen later arriveerden reeds de soldaten, onder leiding van hun kapitein Jan de Nivelles :

«6 Mei 1599. — Alzo die van Knesselaere themlieden waerts ghenomen hebben te fortifiëren de kercke aldaer, omme thaerlieder ende Casselrye bevrijdinghe soldaten te legghen — Ghersolveert dat men tegen

28. — *Het wonderbeeldje van O.-L.-Vrouw-Voorspraak te Knesselare.*
Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

Maendag ter zelfder plaetse zoude zenden Jan de Nivelles met 40 soldaten, om de landslieden aldaer in 't werk wesende te beschermen en, de kerck in defensie zijnde, aldaer te laeten ligghen 30 soldaten».

Het moet zijn dat deze dertig mannen nog onvoldoende waren, want op 23 juni 1599 vroeg men om meer volk. Aan Knesselare werd toen echter geantwoord dat men zich moest tevreden stellen met wat men gezonden had!

Het herstel van de parochiekerk zou zeer traag op gang komen. Men diende te wachten tot 1616 vooraleer Knesselare opnieuw een eigen pastoor kreeg. Tevoren, vanaf 1609, werd de parochie toevertrouwd aan de pastoors van Aalter, Ursel of Bellem !

In 1609 kwam de pastoor te Knesselare mis lezen in een noodvertrek, onder een dak van stro en zonder één enkel venster. In 1617 wordt gezegd dat men volgend jaar met het herstel van de kerk zal beginnen. Maar nog in 1625 is de verwoesting volledig, volgens het verslag van deken De Mol uit Tielt, en eerst in 1634 zal men ernstige schikkingen treffen om de Knesselaarse kerk eindelijk te herstellen. De parochies Ursel en Knesselare gingen in 1642 over van de dekenij Tielt naar deze van Evergem, maar het duurde zeker tot 1660 vooraleer de kerk van Knesselare helemaal wederopgebouwd en van een behoorlijke uitrusting voorzien was.

Die herstelde kerk uit de 17e eeuw werd, met uitzondering van het koor, in 1790 volledig afgebroken ; zij was bouwvallig en moest ook dringend vergroot worden. De Potter en Broeckaert geven een korte beschrijving ervan. De kerk had drie daken ; de toren stond niet op het westeinde, maar wel ten oosten, op de viering, boven de kruisbeuk. Hoogaltaar en sacristie waren onder één dak ; twee koren waren voorzien van een gewelf, het ander zijkoor — wellicht later bijgebouwd ? — was naakt onder 't dak. De beide gewelven, evenals die van de toren, waren in hout. De kerk bezat drie altaren en één klok.

Bij de sloping van 1790 bewaarde men enkel het koor van 1460 en de tien vierkante pilaren. Aan deze pijlers is er een interessante geschiedenis verbonden. Pastoor De Boes had aan de aannemer de toelating gegeven deze pilaren te behouden, omdat het middeleeuws metselwerk nog altijd buitengewoon stevig leek en ook om grotere onkosten te vermijden. Doch de Knesselaarse bevolking wou daar niet van horen en verlangde uitdrukkelijk een grotere en volledig nieuwe kerk. Op een nacht trokken dus enige vermetelen naar het werk, gewapend met bijlen en houwelen, menend de oude pijlers omver te hakken. Hun krachten en geduld waren evenwel niet zo sterk als het metselwerk in veldsteen en de ontevredenen zagen zich gedwongen van hun voornemen af te zien. Waarom de Knesselaarsen zo heftig een veel grotere en totaal nieuwe kerk verlangden, vinden wij uitgedrukt in het oudste register van de beraadslagingen van de kerkraad :

«Overwegende dat, wanneer men in 1790 de oude kerk veranderde, men gewapenderhand opstond omdat men verzuimde de kerk (aanzienlijk) te vermeerderen, door dewelke *de pestziekte* in verschillige tijden zich voortgezet had...» (Kerkarchief).

Het bijna totaal herbouwen van de kerk duurde ongeveer 14 maand en was in 1792 voltooid. Orgelkast en -pijpen werden tijdens de werken in

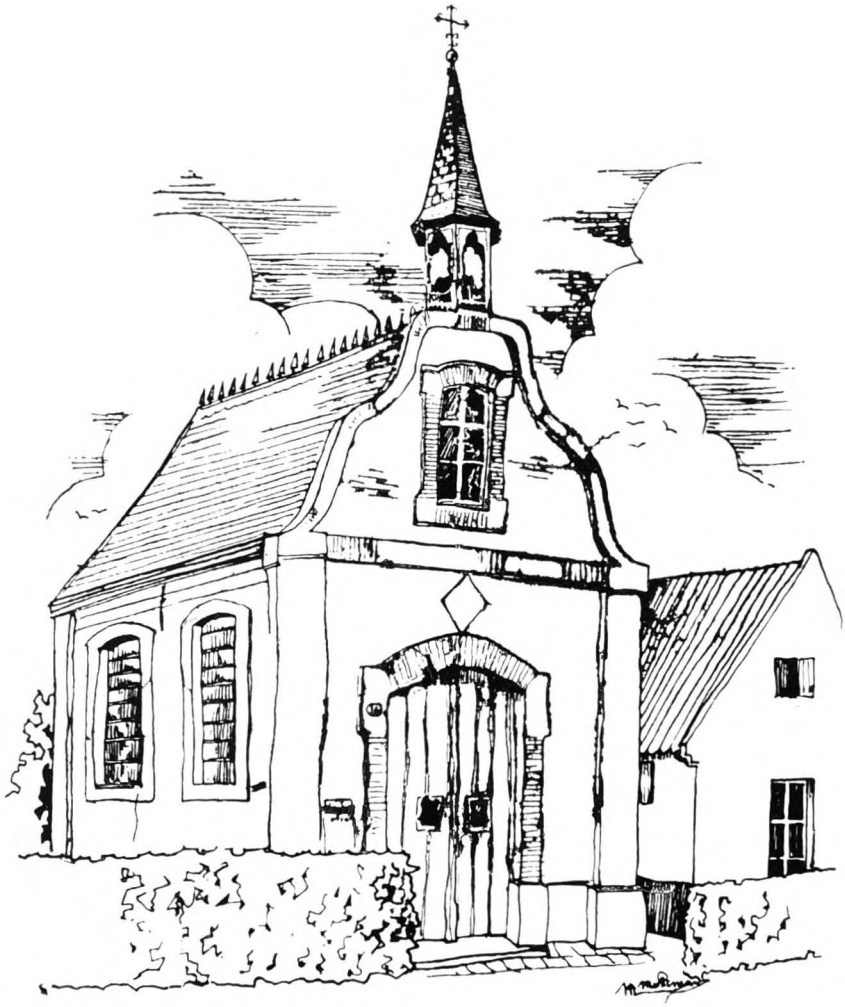

29. — *De kapel van O.-L.-Vrouw-Voorspraak, op de wijk Kapelle, in 1880. Let op het venster in de voorgevel, bij de herstellingswerken in 1927 dichtgemetseld.*

Tekening M. Molleman.

burgershuizen geplaatst en wij lezen dat de koster intussen niet betaald werd, althans voor wat zijn orgelspel betrof, «als geenen dienst gedaen hebbende...» (Gemeentearchief).

De vernieuwde kerk had nu een klassiek karakter gekregen ; men metselde zelfs de bovendelen van de gotische koorvensters dicht, om aldus een volle rondboog te bekomen en de stijl van het koor in overeenstemming te brengen met het overige van de kerk. De verbouwing was geslaagd, want het eenvoudige kerkje kwam er mooi voor met zijn sobere lijnen en

harmonische verhoudingen. De simpele schoonheid ervan werd nog verhoogd door de omlijsting van het omringende kerkhof met de lage, witgekalkte stenen muurtjes.

Thans bezat Knesselare een bidplaats met drie beuken onder één dak en de toren vooraan, boven het portaal, dus in het westen, recht tegenover het oude gemeentehuis. Voor de gelovigen beschikte men nu over een ruimte van 27 m lengte op 16,80 m breedte, binnen de muren gemeten. De kerk, gebouwd naar het model van deze van Hansbeke uit die tijd, bleef net als vroeger toegewijd aan de heilige Willibrordus. Zij was de enige van gans het huidige bisdom Gent met deze titelheilige als patroon. Zij had een vierkante toren boven de ingang, voorzien van een korte, ook vierzijdige spits. De gewelven van deze kerk waren van steen en niet hoog, in de zijbeuken amper 23 voet. Zij rustten op vijf zware, vierkante pijlers van 15 voet hoogte. Iedere zijbeuk werd door zes klassicistische vensters verlicht. De toren was slechts 29 m hoog, of 31 m met het kruis inbegrepen. Tegen de zuidelijke buitengevel van de kerk, tussen de vensters en vlak tegenover de Kerkstraat, bevond zich een kalvarieberg met het beenderhuisje.

De bevolking van Knesselare groeide buitengewoon snel aan gedurende de eerste helft van de 19e eeuw. Daardoor was het noodzakelijk het aantal geestelijken en de kerk te vermeerderen. In december 1846 werd een tweede onderpastoor benoemd en reeds vier jaar vroeger begon pastoor Tanghe te werken, om zijn kerk te kunnen vergroten. Op zijn verzoek werd, in december 1843, een ontwerp opgemaakt door de heer J. Ghysels uit Gent. Volgens dit plan zou het oude koor verdwijnen, terwijl men gans het gebouw zou verlengen in oostelijke richting en ook een paar lelijke kruisbeuken eraan toevoegen ; daarenboven zou men de torenspits nog wat verlagen ! Ware dit ontwerp uitgevoerd, de kerk zou een afschuwelijk misbaksel geworden zijn ; gelukkig is er niets van gekomen.

In juli 1844 werd pastoor Tanghe naar Gent verplaatst en te Knesselare vervangen door Jan Van den Broele. Deze stuurde nog hetzelfde jaar een smeekschrift aan koning Leopold I, om de kerk te mogen vergroten. Hij wees erop, dat men te Knesselare sedert 1803 en tot einde 1843, niet minder dan 1871 geboorten méér telde dan overlijdens en dat van de grensgemeenten Aalter, Oedelem en Maldegem méér dan 700 personen te Knesselare de goddelijke diensten kwamen bijwonen. De parochiekerken van Aalter-Brug, Oedelem-Oostveld, St-Maria-Aalter en Maldegem-Kleit bestonden toen immers nog niet. Zelfs mocht dit aantal personen rond 1890 op ongeveer 1200 geschat worden, zegt Alfons Van Loo, hoewel St-Maria-Aalter en Kleit sindsdien afzonderlijke parochies geworden waren.

Het staatsbestuur antwoordde dat de beweegredenen in het smeekschrift aangegeven, goed konden aangenomen worden en dat het toegelaten

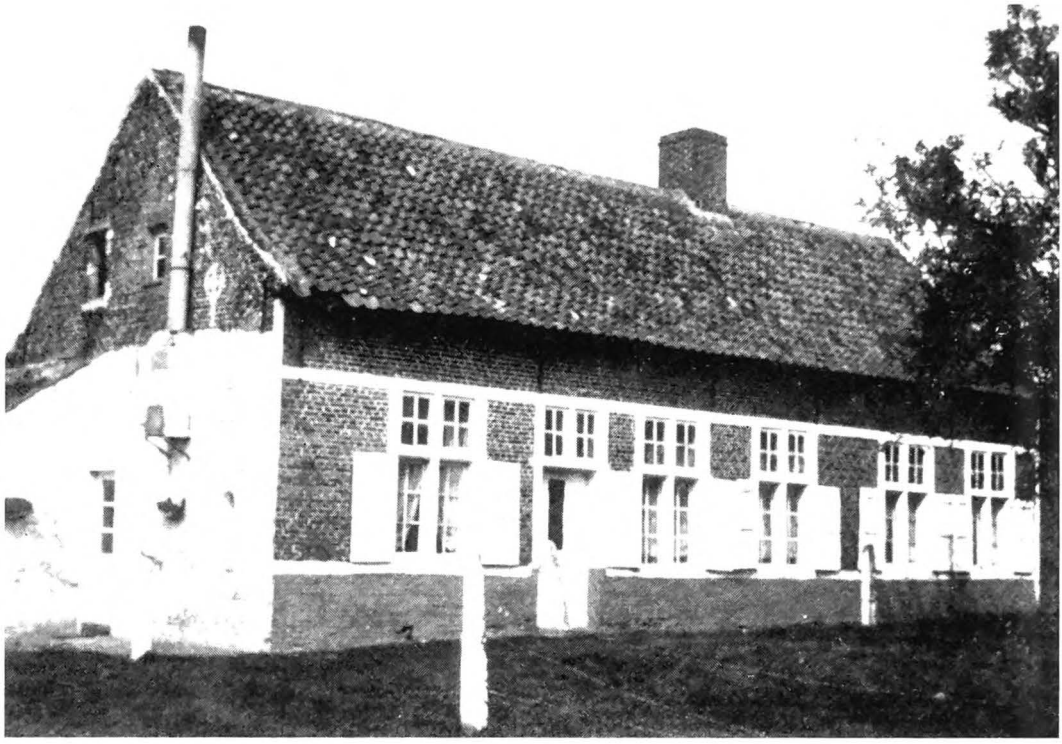

50. — De mooie hoeve naast de «Grote Kapel» en thans bewoond door Gerard De Keyser. Kapellestraat 52. Ook deze hofstede was vertijds in bezit van de familie Cardon en in feite werd de kapel gebouwd op een lapje grond, uit de boomgaard van deze hoeve genomen. Hier woonde in 1798 de landbouwer die de kapel voor vernieling door de Fransen gevrijwaard heeft. In het oudste deel van de (geschonden) zijgevel ziet men nog een kruis met zonnewiel, een zeer zeldzaam symbool om bescherming over de hoeve en haar bewoners af te smeken.

Foto R. Tondat, 1966.

was de kerk te vergroten, indien men hiertoe de nodige geldmiddelen bezat.

Daar de kerkfabriek natuurlijk niet in staat was deze onkosten te dekken, opende pastoor Van den Broele een inschrijvingslijst, waarop de bijzonderste ingezetenen van de parochie de som aantekenden welke zij bereid waren te betalen, wanneer de aanbesteding van de vernieuwingswerken wettelijk zou aangenomen zijn. Daar deze inschrijving slechts de som van 4.853 fr opbracht — hoewel nog betrekkelijk hoog voor die arme tijd! — was het niet mogelijk de werken te beginnen. Trouwens, de hongerjaren stonden toen vóór de deur...

Niettemin werd een tweede plan opgemaakt, dat slechts een gedeelte van de voorgenomen vergroting behelsde, met het inzicht, in betere tijden, later de rest uit te voeren. Een tweede verzoekschrift werd het volgend jaar aan de heer gouverneur overgemaakt en men vroeg toelagen aan staat en provincie.

Eindelijk, op 30 maart 1847, antwoordde de arrondissementscommisaris de Moerman d'Harlebeke, dat het plan diende gewijzigd te worden en vermits het kerkbestuur slechts kon beschikken over een som van 13.000 frank, terwijl de begroting 29.950 frank bedroeg, men eerst hoefde te onderzoeken op welke manier men het tekort zou dekken. Want staat en provincie zouden geen toelagen verlenen, enkel maar om een kerk te vergroten !

In april 1851 werd pastoor Van den Broele benoemd te Waarschoot, alwaar hij reeds zou overlijden op 29 mei van het volgend jaar. Te Knesselare werd hij vervangen door Victor-Jozef De Meester.

Deze vond, evenals burgemeester Eugeen Maeyens, dat de vergroting van de Knesselaarse kerk zoals zij toen gebouwd was grote onkosten en weinig nut zou opleveren ; dat het beter en voordeliger zou zijn een gans nieuwe te bouwen. Pastoor De Meester beloofde zelf een gift van tweeduizend frank uit zijn eigen beurs te betalen, indien men een nieuwe kerk oprichtte.

Vruchteloos echter poogde ook deze priester de nodige geldmiddelen of subsidies bijeen te krijgen. Intussen bekwamen de liberalen meer en meer de bovenhand in ons land en zelfs binnen Knesselare voelde men reeds hun invloed. De vrijzinnigheid in de openbare besturen won veld en van een nieuwe kerk kwam niets meer...

Pastoor Van Scheerdyck, die in mei 1859 Victor-Jozef De Meester, deken te Oudenaarde benoemd, opvolgde, ontzag zich de moeite een nieuwe kerk op te bouwen ; doch beloofde, door grote spaarzaamheid, de nodige gelden daartoe te verzamelen. Hij gelukte erin de aanzienlijke som van ongeveer 50.000 frank bijeen te brengen.

Tot hiertoe was het sinds jaren vooral de kerkfabriek geweest, die aandrong op het vernieuwen of herbouwen van de kerk, doch vanaf 1876 was de zaak zo dringend geworden dat het gemeentebestuur eveneens alle krachten begon in te spannen, om de werken door te voeren. In openbare zitting van de gemeenteraad, op 16 november 1876, werd dan ook onder meer het volgende beslist :

«Bouwen eener nieuwe Kerk.

»De Raad :

»Overwegende 1) dat de kerk veel te klein is voor eene bevolking van meer »dan 4.000 zielen ; dat zy slechts eene lingte heeft van 22 m op eene

51. — *Binnenzicht van de kapel van het klooster der Zusters Franciskanessen, Kloosterstraat 77, vóór de jongste wereldoorlog. Het interieur werd sindsdien totaal gewijzigd.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

»breedde van 18 m, langs binnen gemeten ; dat daaarvan nog moeten af-
»gerekend worden 10 buitengewoon zware, vierkante pilaren ;
»Dat deze betrekkelijke overtollige kleinte, alle zondagen aanleiding geeft
»tot ernstige stoornissen binst de goddelyke diensten, alhoewel er altoos
»een groot getal buiten de kerk, in de opene lucht, de diensten moet by-
»wonen ;

»Dat er niet aan te denken valt om de kerk te vergrooten, terwyl daarvoor »de noodige plaats ontbreekt, in de richting zoo als zy thans gebouwd is ; »Overwegende 2) dat het kerkhof insgelyks veel te klein is ; dat men met »de graven, op veel te korte tijdsruimte, op dezelven plaats terug komt, »'t welk voor gevolg heeft, dat dikwijls lijken opgegraven worden, welke »nog niet teenemael verteerd zijn, en waarvan de kisten nog schier onge- »schonden zyn ;

»Dat door het bouwen eener veel grootere nieuwe kerk, het kerkhof nog »merkelijk zou verkleinen ;

»Gezien het Kon. Besluit van den 16 Augusti 1824 ;

»Gezien art. 76 nr 8 der Gemeentewet ;

»Besluit met eenparige stemmen :

»Art. 1. — Dat de Raad de voorhand neemt tot het bekomen eener »nieuwe kerk.

»Art. 2. — Dat hij insgelyks de voorhand neemt voor het aankopen »van eenen grond, tot het maken van een voldoende kerkhof...

»Gedaan te Knesselare, in openbare zitting, ter date als ten hoofde.

»Voor de Raad,

»De Secretaris, C.F. Beke ; de Burgemeester-Voorzitter, Aug. Wille».

Na de bovengemelde zitting van de gemeenteraad liet burgemeester dokter Wille plannen voor een nieuwe kerk vervaardigen door de heer De Perre-Montigny, te Gent. Deze maakte een prachtige tekening, waarvan de uitvoering méér dan 200.000 frank zou kosten. Jammer genoeg werd dit ontwerp door pastoor van Scheerdyck en het kerkbestuur verworpen. Ook een tweede plan De Perre, minder kostelijk en eenvoudiger, werd op dezelfde wijze afgewezen, enkel uit dorpspolitieke overwegingen. Dokter Wille behoorde namelijk tot de zogeheten «plaatselijke liberale strekking» !

Daaruit vloeiden nu talrijke moeilijkheden voort. In een schrijven van 10 november 1880 maakte de bouwkundige De Perre-Montigny een nota over aan het gemeentebestuur van Knesselare, belopend tot 5.620 frank, te betalen voor het vervaardigen van de plannen en begrotingen van de nieuwe kerk. Het schepencollege beweerde van deze bestelling helemaal niets af te weten en wierp de schuld op burgemeester Wille, intussen in 1879 reeds vervangen door Arnold Bellaert !

In zitting van 27 november 1880 werd over de vraag van de heer De Perre beraadslaagd ; men besloot dat dokter Wille op eigen hand had gewerkt en weigerde de rekening te betalen, «overwegende dat er in geen enkele Beraadslaging, in het Register daartoe bestemd geboekt, sporen te vinden zyn, by welke de gemeenteraad destijds het vervaardigen van een Plan der nieuwe Kerk heeft gestemd, of een welkdanig Plan heeft goedgekeurd...».

32. — *De Eentveldkapel in 1937, thans gesloopt.*
Foto M. Hooft, Knesselare.

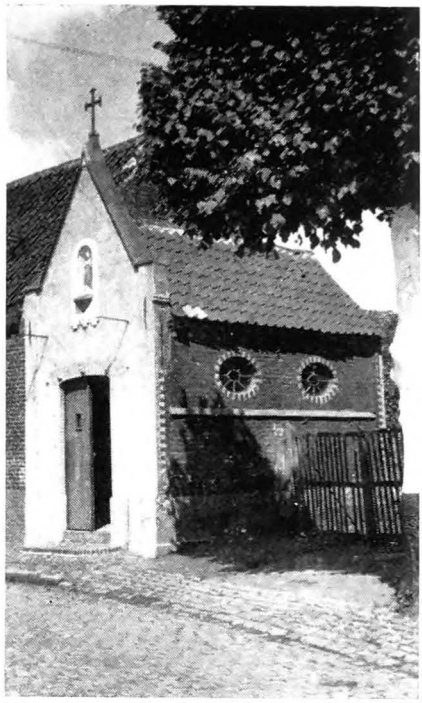

33. — *De Lindenkapel aan de Veldstraat, toegewijd aan O.-L.-Vrouw-van-Smarten (1937).*
Foto M. Hooft, Knesselare.

Daarop werd het college van burgemeester en schepenen, door de heer De Perre-Montigny, per deurwaarder gedagvaard om te Gent voor de rechtbank van eerste aanleg te verschijnen. Dit geschiedde op 3 juni 1881. Het volgend jaar, de 8e juni, deed de rechtbank uitspraak en de gemeente Knesselare, verdedigd door Meester De Lange en Meester Fierens, won het pleit. Doch de verongelijkte bouwkundige De Perre legde er zich niet bij neer en ging in beroep. Het gemeentebestuur, aangemoedigd door de uitspraak in eerste aanleg, dacht zich thans volstrekt zeker van zijn zaak en bekwam de nodige machtiging, om zich verder te mogen verdedigen.

Nochtans, het verliep helemaal anders dan men zich voorgesteld had. De 29e maart 1883 werd de gemeente Knesselare verwezen tot het betalen van de heer De Perre-Montigny, alsook tot al de kosten, daar men aannam dat burgemeester Wille er geen enkel persoonlijk belang bij had ontwerpen te laten vervaardigen en dat hij alleen gehandeld had voor het algemeen welzijn. Overigens had de eenparige gemeenteraad uitdrukkelijk

34. — *De Plaats omstreeks 1901, met het pasgebouwde «Café Gemeentehuis» en het huis De Spiegelaere, waar nu het nieuwe gemeentehuis staat. In de bocht van de Kloosterstraat ziet men de woning van Sylvie Van den Kerckhove, bijgenaamd Sylvie Meulenaars.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

geopteerd voor het oprichten van een nieuwe kerk. En verder zag men zeer goed in, dat hier vooral dorpspolitieke achtergronden speelden.

Zo kreeg deze zaak, na zes jaar, haar beslag — volkomen in het nadeel van het gemeentebestuur. Intussen drong de bisschop van Gent er reeds in 1878 op aan, dat men te Knesselare eindelijk met de werken van de nieuwe kerk zou beginnen. Pastoor Van Scheerdyck zag er zich geen man voor en liet die taak over aan zijn opvolger, Emiel Van den Dooren.

Deze ijverige en flinke priester zette zich onmiddellijk aan het werk en liet intussen — reeds in 1880 — een plan opmaken door de bouwkundige De Geyne, uit Kortrijk. De uitvoering van dit ontwerp werd geschat op 173.019,60 fr. Deze kerk van De Geyne had tamelijk veel overeenkomst met de tegenwoordige kerk van Knesselare, doch de toren bevond zich langs de andere kant van de hoofdingang, dus niet rechts zoals nu, maar wel links. Haar afmetingen ook kwamen goed overeen met deze van de huidige kerk : zij was 57 m lang, binnen gemeten, en 21 m breed (in de kruisbeuk 28 m) ; onder het gewelf van het middenschip was zij 17 m

34. — *De Plaats omstreeks 1901, met het pasgebouwde «Café Gemeentehuis» en het huis De Spiegelaere, waar nu het nieuwe gemeentehuis staat. In de bocht van de Kloosterstraat ziet men de woning van Sylvie Van den Kerckhove, bijgenaamd Sylvie Meulenaars.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

geopteerd voor het oprichten van een nieuwe kerk. En verder zag men zeer goed in, dat hier vooral dorpspolitieke achtergronden speelden.

Zo kreeg deze zaak, na zes jaar, haar beslag — volkomen in het nadeel van het gemeentebestuur. Intussen drong de bisschop van Gent er reeds in 1878 op aan, dat men te Knesselare eindelijk met de werken van de nieuwe kerk zou beginnen. Pastoor Van Scheerdyck zag er zich geen man voor en liet die taak over aan zijn opvolger, Emiel Van den Dooren.

Deze ijverige en flinke priester zette zich onmiddellijk aan het werk en liet intussen — reeds in 1880 — een plan opmaken door de bouwkundige De Geyne, uit Kortrijk. De uitvoering van dit ontwerp werd geschat op 173.019,60 fr. Deze kerk van De Geyne had tamelijk veel overeenkomst met de tegenwoordige kerk van Knesselare, doch de toren bevond zich langs de andere kant van de hoofdingang, dus niet rechts zoals nu, maar wel links. Haar afmetingen ook kwamen goed overeen met deze van de huidige kerk : zij was 57 m lang, binnen gemeten, en 21 m breed (in de kruisbeuk 28 m) ; onder het gewelf van het middenschip was zij 17 m

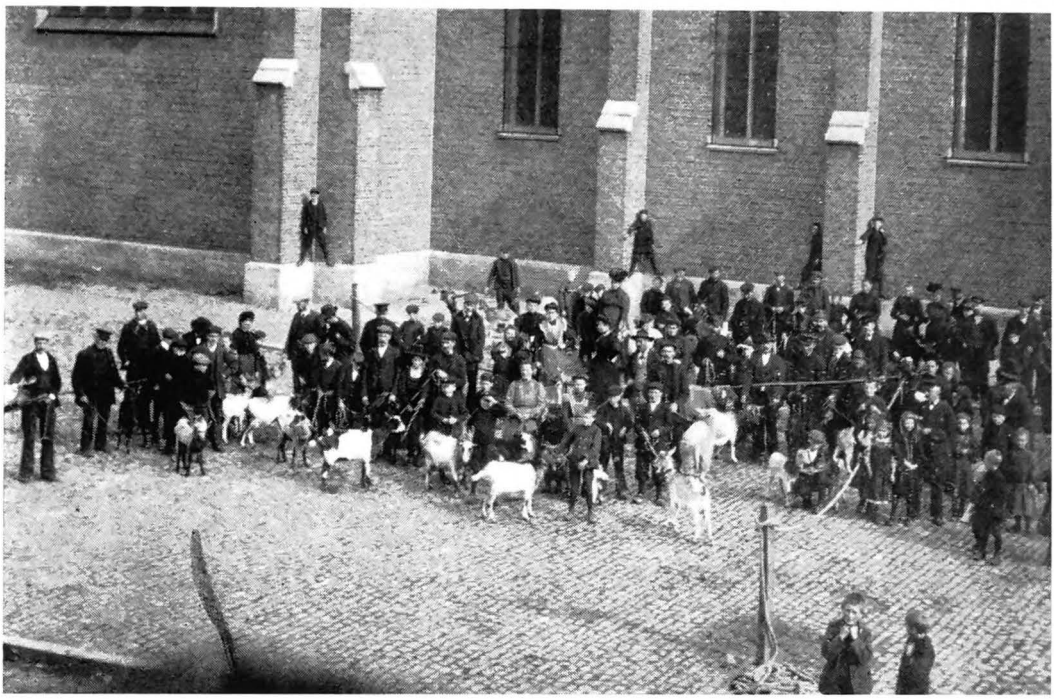

55. — *Een geitenprijskamp op het dorp, ingericht door de plaatselijke geitenbond in 1913. De geit was toen «de koe van de werkman», omwille van haar voedzame melk. In die arme tijd telde Knesselare soms tot 500 geiten.*

Foto Alfons Hooft, senior.

hoog. De hoogte van de toren was voorzien op 52 m ; kruis en haan inbegrepen : 58 m.

In buitengewone zitting van 6 februari 1881 werd dit plan aangenomen door de kerkfabriek en zes dagen later ook door de gemeente goedgekeurd. De kerkraad gaf alles wat hij bezat : 59.370,91 frank ; het gemeentebestuur, hoewel in een zeer moeilijke toestand, schonk 75.000 frank, die zouden verwezenlijkt worden door het uitgeven van 750 obligaties van 100 frank, aflosbaar binnen 44 jaar. Aan staat en provincie zou men vragen te willen tussenkomen met hulpgelden, voor de overblijvende som van 38.648,69 frank.

De 10e december 1881 werd het plan De Geyne goedgekeurd door de Commissie voor Monumenten en de 28e juli 1882 volgde dan de toestemming van de Bestendige Deputatie van de provincieraad, «op voorwaarde dat bij de uitvoering der werken er een weinig meer helling worde gegeven aan de daken der lage beuken».

36. — *Het dorpsplein van uit de Kloosterstraat gezien in 1915. Vrijheidsboom en pomp staan er nog niet. Uiterst rechts (Verplaetse) was vroeger de herberg «Het Schaak». Links zien wij het bord, door de Duitsers geplaatst, voor het aanplakken van de «Kommandanturbefehle».*

Foto Alfons Hooft, senior.

De provincie stond verder een eerste subsidie toe van 19.000 frank. In december 1882 kwam het bericht, dat er onmiddellijk tot de aanbesteding mocht worden overgegaan en deze werd vastgesteld op 3 februari 1883. Zij liep zeer voordelig af ; de twee laagste aanbiedingen waren deze van de heer Beernaert Leonard (159.940 fr) en deze van de heer Mattelaer-Saveris (163.400 fr). Deze laatste verklaarde echter, onmiddellijk na het openen van al de soumissies, dat van zijn prijs nog 4.000 fr mocht afgetrokken worden, voor de afbraakmaterialen van de oude kerk ; hij beweerde verstaan te hebben dat zulks aanstonds *na de aanbesteding* moest gebeuren...

Men liep erin en zo werd de heer Mattelaer-Saveris nog dezelfde dag, als laagste soumissionnaris, door het gemeentebestuur als aannemer van de werken aanvaard. Doch de verongelijkte heer Beernaert diende

57. — *De Plaats in 1918, enkele dagen na de bevrijding. Uiterst links zien wij de oude herberg «De vier Heymanskinderen», waarvóór zich een Belgisch soldaat bevindt. Daarnaast de herberg van Henri De Spiegelaere, waar wij nu het nieuw gemeentehuis aantreffen. Daarop volgt de overbouwde poort, waarboven het sekretariaat gevestigd was tot in 1969 en die nu ook in de nieuwbouw van het raadhuis opgenomen is. Het groot huis ernaast is het «Café Gemeentehuis», betrokken in 1900, dat de oude herberg «Sint Hubertus» en het vroegere «Huis van Commune» verving. Bemerk ook één van de typische lantarenpalen, geplaatst aan weerszijden van de kerk in 1896.*

Foto Alfons Hooft, senior.

terecht een klacht in te Gent, nopens de aanbesteding der nieuwe kerk van Knesselare. De 21e maart 1883 liet de heer gouverneur weten dat men de heer Mattelaer-Saveris niet kon aanvaarden als aannemer, «daar hij zijn mondelinge verklaring slechts gedaan had, nadat al de Soumissiën reeds gekend waren» ! Men was dus verplicht recht te doen en de heer Mattelaer af te wijzen.

Alles scheen nu in orde. De heer Beernaert Leonard zou thans te Knesselare de kleine, oude kerk door een ruime, nieuwe — doch veel

38. — *Aankomst van de Belgische jagers te paard — de «chasseurs» — op het dorp van Knesselare, omstreeks 1 oktober 1914.*

Foto Alfons Hooft, senior.

minder mooie ! — vervangen. Niets stond de werken nog in de weg en men kon met de afbraak beginnen.

Maar onverwachts komen heren uit Brussel gans de oude kerk opnemen en keuren ; aan niemand verklappen zij de reden van hun komst, doch het zijn zendelingen van minister Bara, die voor opdracht hebben de grootte en de toestand van de veroordeelde kerk van Knesselare na te gaan. En het gevolg bleef niet uit : een weinig later komt op de gemeente reeds het bericht aan dat «de heer Minister het besluit genomen heeft dat er te Knesselare geen nieuwe kerk zal gebouwd worden, aangezien de oude groot genoeg is voor de bevolking en niet in een zoo slechten staat verkeert, dat haar onmiddellijke herbouwing noodzakelijk zou zijn...».

Men is het hart in. Na zoveel jaren moeite, zorg en strijd, wordt het werk nu ineens door het liberaal ministerie verpletterd. Alles is ten einde : men verbiedt officieel de oude kerk, die in werkelijkheid de helft te klein is, af te breken !

Daarmee lagen de werken terug stil, voor meer dan twee jaar. Doch zodra in 1884 het liberaal ministerie gevallen was, herbegon pastoor Van

39. — *De burgerwacht of «garde civique», einde september 1914 op De Plaats aangekomen, geniet grote belangstelling vanwege de Knesselaarse jeugd. Bemerk ook de herberg en slagerij Gyselbrecht in haar oude toestand, op de rechterhelft van de foto.*

Foto Alfons Hooft, senior.

den Dooren, samen met het gemeentebestuur, te ijveren om het meervermelde plan De Geyne uit te voeren en om daartoe hulpgelden van staat en provincie te bekomen. Niet lang daarna werd 17.236,50 frank door de provincie en eenzelfde bedrag door het staatsbestuur toegestaan.

Een houten noodkerk werd nu opgetrokken in de hof van de pastoor, tegen de gevel en in de verlenging van de pastorie, met een ingang ongeveer rechtover het poortje in de muur, dat uitgeeft op de huidige Nieuwstraat, tegenover het huis Camiel Fraeyman. De klokken hingen er onder een soort afdak. Tot grote vreugde van de parochianen begon men eindelijk, in maart 1885, de oude kerk te slopen en op Witte Donderdag van datzelfde jaar zegende pastoor Van den Dooren de houten hulpkerk in. Oude mensen spreken soms nog over deze «berrelen» of «berdelen kerk».

Wanneer de oude bidplaats op het kerkhof totaal afgebroken was en een houten omheining rondom de dodenakker en de aan gang zijnde werken was opgetrokken, ontstond er een hevige twist tussen de pastoor en het

gemeentebestuur, omtrent de juiste plaats waar de nieuwe kerk moest gebouwd worden. Niemand wilde de duim leggen en daar het gedacht van de pastoor doorging, wilde de gemeente zich niets meer aantrekken en zich ook niet met het toezicht over de werken gelasten. De kerkfabriek stond aan de zijde van de pastoor, maar had natuurlijk niet veel in de pap te brokkelen...

Niettemin schoten de werken vlug op en veertien maand later begon men reeds de dakbedekking op het koor te stellen. Pastoor Van den Dooren glunderde en flegmatiek wordt aangemerkt in het gemeentelijk jaarverslag van 12 november 1885 :

«De bouwwerken der nieuwe kerk gaan regelmatig vooruit en het nieuw kerkhof is gansch ingericht en voldoet onder alle betrekkingen aan zijne bestemming».

Dit nieuw kerkhof was niets anders dan een gedeelte van de grote pastorietuin, daartoe door pastoor Van den Dooren aangeboden, en dat thans nog het voorste gedeelte van de Knesselaarse begraafplaats uitmaakt. In de loop van 1885 had men vele doden ontgraven, vooral 's nachts, om deze over te brengen naar het nieuw kerkhof ; want men was voortgegaan op de plaats van de nieuwe kerk te begraven, in de tijd dat de liberalen verboden de bestaande kerk af te breken.

Begin 1886 scheen alles dus in orde : Knesselare had een nieuw kerkhof, achter de pastorietuin, en de kerk De Geyne was volop in opbouw, ja, zij stond er reeds voor het grootste gedeelte. Doch men was niet ten einde van de miseries !...

«Niettegenstaande de herhaalde klachten van Pastoor Van den Dooren — zegt Alfons Van Loo — had men slechte bouwmaterialen gebezigd ; daarenboven het plan van den heer De Geyne had een groot gebrek : de bovengang rustte op geschranste pilaren, overhand eenen kleinen in arduin en eenen grooten in baksteen. Deze laatste hadden het meeste gewicht te dragen ; en daar het metselwerk niet goed bezorgd was, begonnen de pilaren der kruiskerk te scheuren, wanneer men er het kapiteel op plaatste. De werken werden stil gelegd. Deskundigen kwamen het werk onderzoeken en besloten dat het noodzakelijk was de nieuwe kerk af te breken. Hieruit ontstond een proces dat vijf jaren duurde en bij de twintig duizend franken kostte...».

Tot overmaat van onheil, stierf de aannemer Beernaert rond de tijd van het scheuren der kerk ; en mevrouw Beernaert beweerde het werk in de steek te mogen laten, uit hoofde van dit overlijden en vermits zij niet in staat was de arbeid voort te zetten. Maar zij eiste niettemin van gemeentebestuur en kerkfabriek een som van 13.133,96 frank, voor het reeds afgewerkte en nog niet betaalde deel.

40. — *Een interessante foto uit 1918. De Duitsers eisen alle dieren op, zelfs geiten. Vlak vóór de kerk bevindt zich een Duitse wegwijzer : «Nach Brügge - Nach Beernem - Nach Tielt - Nach Gent». Links zien wij een groepje Duitse infanteristen en rechts het huis Van de Casteele, in zijn oorspronkelijke toestand.*

Foto Alfons Hooft, senior.

Op 7 november 1886 werd burgemeester Bellaert gedagvaard op verzoek van dame weduwe Beernaert, om in rechte te verschijnen en er zich te horen verwijzen, samen met de kerkfabriek, tot het betalen van de hogergenoemde som.

De gemeenteraad besliste echter in zitting van 15 november 1886 :

«Overwegende dat sommige deelen der kerk slecht gewerkt zijn, door »wijlen Mr Beernaert Leonard, of door den door hem aangestelden op»zichter Vital Bruggeman (uit St-Joris-ten-Distel), en zullen moeten af»gebrokken en herbouwd worden ;

»Overwegende dat Mw Wed. Beernaert Leonard, boven den eisch »der som hooger vermeld, nog beweirdt, van uit hoofde van het overlijden »haars mans, niet meer verplicht te zijn van de werken der kerk voort te »zetten ;

41. — Het dorpsplein vóór de eerste wereldoorlog, met de buurttram Ursel-Brugge. Deze tramlijn werd aangelegd omstreeks 1900.

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

»Gezien art. 90, nr 9 der gemeentewet ;

»De Raad besluit : Van bij deze de bestendige afvaardiging de toe-»lating te vragen, om zich tegen de eischen van Mevr. Beernaert Leonard »te verdedigen...».

In dit proces werd de gemeente verdedigd door de heer advocaat Bégerem ; en daar het geschil weerom eindeloos bleef voortduren stelde deze ten slotte voor aan de gemeente, met mevrouw Beernaert een compromis te sluiten. Hij gaf de mogelijke grondslagen van deze overeenkomst aan in zijn schrijven van 21 februari 1888. Een weinig later deed mevrouw Beernaert zelf een tegenvoorstel en zo geraakte men eindelijk tot een oplossing.

Daar het intussen bewezen was dat de pilaren in Scheldesteen de oorzaak waren van de scheuring, begon men deze er onder uit te kappen en een voor een te herbouwen in Rupelmondse steen, met cementmortel. Wanneer die pijlers bijna volledig hermaakt waren, werd echter het metselwerk van de muren eveneens afgekeurd !

Daarop kwam de architect De Geyne in het gedrang. Voor een som van elfduizend frank ontsloeg de gemeente hem van zijn verantwoordelijkheid, op aanraden van de heer Bégerem. Het gemeentebestuur kon overigens deze elfduizend frank best gebruiken, na al die tribulaties. De heer Naert, bouwkundige te Brugge, werd nu benoemd in vervanging van de heer De Geyne — op 17 september 1889 — om de nieuwe kerk op te bouwen in regie, daar een openbare aanbesteding onmogelijk was geworden.

Daarop kwam de heer Mortier, provinciaal bouwkundige te Gent, de werken bezoeken en controleren. Hij keurde volledig het metselwerk van de muren af : alles zou ten gronde afgebroken worden en daarna moest men nog overgaan tot een onderzoek van de funderingen...

De gemeente zag in dat gans het werk te herdoen was en besloot dus geheel de kerk De Geyne af te wijzen om daarna, volgens een nieuw plan en lastenkohier, over te gaan tot een totaal nieuwe aanbesteding. Zij zag daarin ook een middel om eindelijk eens haar zin door te drijven. Immers, nooit had de gemeente de gekozen bouwplaats van de kerk De Geyne willen goedkeuren ; het gebouw kwam er toch, maar om zich te wreken wilde het gemeentebestuur zich niet met het toezicht over de werken gelasten. Met een zeker leedvermaak zal het burgerlijk bestuur gezien hebben, hoe de kerkfabriek bedrogen werd en hoe de kerk eindelijk scheurde en bijna instortte. En thans achtte de gemeente natuurlijk haar ogenblik gekomen om zelf handelend op te treden en, volgens haar inzichten van vroeger, de nieuwe kerk veel meer noordwaarts op te trekken.

Trouwens, de plaats door de gemeente voorgesteld was beter geschikt. En omwille van enkele oude bomen kon Knesselare toch niet voor eeuwen zonder een redelijk dorpsplein blijven. Het is zelfs erg te betreuren dat de tegenwoordige kerk niet veel meer noordelijk werd geplaatst ; men had achterliggende grond genoeg en het dorp zou er zoveel bij gewonnen hebben ! Waarschijnlijk heeft het gemeentebestuur van die tijd daaraan gedacht, vermits men een paar maal spreekt over een «grote, vierkante markt», waarop alle straten van het centrum zouden uitlopen. Wellicht hebben de wethouders het echter niet zover kunnen doordrijven, al bereikten zij in een zekere zin hun doel in het jaar 1892.

Andermaal mocht er overgegaan worden tot het opmaken van een lastenkohier, tot het bouwen van de nieuwe kerk. Op voorstel van het schepencollege besliste de gemeenteraad op 11 april 1891 het plan De Geyne niet meer te gebruiken. Met algemene stemmen benoemde men de heer Jules Soete, uit Roeselare, om een nieuw ontwerp te tekenen, terwijl de heer Naert toezicht over de werken zou houden. De bouwkundige Soete nam wel de afgekeurde kerk De Geyne als uitgangspunt, doch verving tal-

42. — Een automotrice of «Kamielke» van de lijn Brugge-Zomergem op De Plaats te Knesselare in 1936. Rechts bemerkt men de gemeentelijke pomp en de vrijheidsboom, met ijzeren afsluiting.

Foto M. Hooft, Knesselare.

rijke gedeelten door elementen uit de prachtige plannen De Perre, van 1877. Later zal pastoor Van Loo ook nog verschillende wijzigingen, waaronder schone verbeteringen, aan het plan Soete aanbrengen.

De twisten tussen pastoor Van den Dooren en het gemeentebestuur namen intussen geen einde. Zij laaiden nog hoger op, toen het burgerlijk bestuur de 11e april 1891 besliste de oude bomen van het kerkhof openbaar te verkopen. Daarom werd Emiel Van den Dooren uiteindelijk verplaatst naar Laarne en te Knesselare vervangen door pastoor Petrus Van Loo, op 1 februari 1892. Aan deze laatste komt eigenlijk de eer toe de huidige kerk te hebben opgericht.

Pastoor Van Loo ging zeer diplomatisch te werk ; spoedig kwam hij met het gemeentebestuur overeen, er werden nieuwe hulpgelden aan staat en provincie gevraagd en ook bekomen. Na de vereffening van de voornaamste onkosten en moeilijkheden, werd het overblijvende deel van de nieuwe, afgekeurde kerk ten gronde gesloopt op 6 juli 1892 en volgende dagen.

43. — *In 1943, onder de tweede wereldoorlog, plaatsten de Duitsers een V-symbool op het kerkplein met het opschrift «Duitschlands zegeteeken». De grote houten letters waren er bovenop genageld. Enkele spuiters braken tijdens een zondagnacht de letter G weg en het «monument» is aldus nog maandenlang blijven staan met de gewijzigde tekst : «Duitschlands ZEEteken»... doelend op de mislukte overvaart naar Engeland.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

In zitting van 13 juni was intussen beslist het grondplan van de kerk om te keren, zodat de toren, in plaats van te staan op de zuidwesthoek, op de zuidoosthoek kwam ; en dat de kerk aldus zou gebouwd worden :

1) met de hoofdingang recht vóór de Kerkstraat ;
2) met de zuidwesthoek op 34 m afstand van de gebouwen op de zuidkant van de steenweg (= huis Wilfried Van Hooreweghe) ;
3) met de zuidoosthoek op 36 m van het huis Willy Verhoestraete (herberg «Den Appel», later «Het Burgerwelzijn», nu «In het Wit Paard») ;

44. — De Kloosterstraat vanaf het huis Raymond De Vos (toen Charelke Neyt) in 1919.

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

4) van dezelfde hoek op 11 m van de herberg «De Zwaan» (Wed. Hilaire Gussé) ;
5) met de hoek van de sacristie op 11 m afstand van de pastorie ;
6) ten westen op 32 m van de herberg «Gemeentehuis» (Edm. Van Houtte).

Op 16 augustus 1892 legde pastoor Van Loo de eerste steen van de toren. De werken, ondernomen door de gebroeders De Clercq, uit Roeselare, voor de som van 208.600 frank, gingen vlug vooruit, zodat al de grondslagen voor de 1e oktober van datzelfde jaar geplaatst waren. Op kermisdinsdag 4 oktober kwam Z.E.H. Deken De Corte, uit Nevele, de eerste steen wijden in naam van de bisschop van Gent. De werken aan de huidige Sint-Willibrorduskerk waren begonnen ! Maar tussen de inspanningen van pastoor Tanghe in 1842 en deze van pastoor Van Loo in 1892 lag een halve eeuw... Wel iets uitzonderlijks voor de bouwgeschiedenis van een gewone dorpskerk !

In het jaarlijks verslag over de toestand van de gemeentezaken voor het jaar 1892, opgemaakt de 15e december van dat jaar, wordt gezegd «dat

45. — De Kloosterstraat in 1927, gezien in de richting van het klooster.
Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

de werken der nieuwe kerk, thans zeer wel uitgevoerd, reeds merkelijk verre gevorderd zijn ; dat de provinciale Raad een nieuwe toelage vergund heeft van 17.500 frank, en de heer Minister, aan wie het voorstel was gedaan van met een gelijke toelage tusschen te komen, heeft geweigerd ; doch wij hebben opnieuw aangedrongen en wij verhopen dat hij zal gelieven op zijn besluit terug te komen en de subsidie zal toestaan».

Op 27 oktober 1893, dus nog geen jaar later, lezen wij in dat verslag : «Wij zijn gelukkig te mogen vaststellen, dat onze nieuwe kerk bijna gansch voltooid is en dat men mag zeggen dat zij zal mogen geteld worden onder een der schoonste monumenten, die men ergens in de buitengemeenten van ons land aantreft ; dank aan de milde tusschenkomst van Staat en Provincie en der menigvuldige giften van bijzonderen voor meubels en versiering langst binnen, waarvoor het Bestuur aan allen hier opentlijk zijnen vurigen dank betuigd, zal de gemeente niettegenstaande de geledene tegenspoeden aan al hare verplichtingen kunnen voldoen zonder nieuwe belastingen op te leggen en zelfs in een kort tijdverschiet, nieuwe nuttige werken aanvangen, onder andere, het bouwen van een gemeentehuis die alhier zoo zeer noodig is».

46. — De Kloosterstraat in 1927, gezien in de richting van de kerk.

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

Onder het dagelijks toezicht van pastoor Van Loo op de werken, ging alles nu zo snel dat de kerk begin 1894 voltooid was, gevout, bezet en gevloerd en dat wij lezen in een verslag van 14 februari van dat jaar : «het hout en de materialen der provisoire kerk zullen zoo spoedig mogelijk door het ambt van Notaris Van den Bossche openbaar verkocht worden, overwegende dat de nieuwe kerk thans aan de goddelijke diensten is overgeleverd en de provisoire kerk bijgevolg verlaten en buiten gebruik is vastgesteld».

Op 28 februari 1894 werd de kerk door deken Hulpiau uit Nevele voorlopig ingezegend. Daarna werd de toren verder opgetrokken en het ganse gebouw afgewerkt ; met september 1895 was alles ten einde. Op 17 juli 1895 was de haan op de spits van de naald geplaatst. De huidige kerk van Knesselare is 62,50 m lang, 22 m breed (in de kruisbeuk 29 m) ; het dak van de kerk is 24,50 m hoog, de haan op de toren bevindt zich op een hoogte van 61 m.

Boven de grote ingangsdeur, op het boogveld, lezen wij een jaarschrift dat ons 1893 geeft :

47. — De Kloosterstraat in 1905, nog kort na het aanleggen van de buurtspoorweg op Brugge.

Foto Alfons Hooft, senior.

† sanCto WILLIbrorDo
eXtrUXerUnt Me InCoLae.

Wat wil zeggen : Ter ere van de H. Willibrordus ben ik door de inwoners opgericht.

Het plan Soete was evenwel niet in zijn geheel uitgevoerd. Pastoor Van Loo, als bouwleider, had van de staats- en provinciale technische diensten de macht gekregen het ontwerp te wijzigen, waar hij het nuttig oordeelde. Men kende immers zijn bekwaamheid. En, gebruik makend van die macht, liet hij de houten gewelven die voorzien waren, door stenen vouten vervangen. Ook de drieledige vensters boven in het middenschip werden gewijzigd en uniform gemaakt met deze van de zijbeuken. Op het kapiteel van de pijlers tussen midden- en zijgangen deed hij een voetstuk stellen voor heiligenbeelden en, boven hun hoofd, een baldakijn waarop de zuiltjes neerdalen, die het gewelf dragen. De drie hoge, smalle vensters van de kruisbeuken deed hij vervangen door één groot vensterraam van 5 m breed en 10 m hoog.

In haar verslag over deze wijzigingen schreef de Commissie voor Monumenten naderhand : «Deze veranderingen, door vrijwillige giften gedekt, brengen voordeelen mede onder het oogpunt der bouwing, en ten andere verbetering onder betrek van het monumenteel uitzicht des gebouws».

In november 1893, op een woensdagvoormiddag omstreeks 10.30 uur, had zich een ernstig ongeval voorgedaan in de nieuwe kerk. Men nam de steigers weg onder het stenen gewelf in de linkerkruisbeuk, toen zich opeens een verschrikkelijk gekraak liet horen. Twaalf werklieden bevonden zich op dat ogenblik op die plaats, acht daarvan hadden nog de tijd om zich vast te klampen aan de ribben van het groot vensterraam, waarin nog geen glas stak. Doch de vier andere stortten van op zulke hoogte met steigers en gewelf naar beneden. Men dacht eerst dat er vier doden waren ; klakken, klompen, gereedschappen en puin lagen door de kerk verspreid.

Hulp daagde onmiddellijk op en men haalde de slachtoffers van onder de balken en steenbrokken. August Lips, uit Knesselare, en I. Rys kwamen er met de schrik en enkele kneuzingen van af. De metselaar G. Baeckelandt, uit Oostkamp, werd erg gekwetst aan het hoofd. Emiel De Muynck, uit Knesselare, die het zwaarst gewond was, had nog op de ladder kunnen springen om naar beneden te komen, toen opeens het gewelf instortte, de ladder verbrijzelde en hem een heel eind verder in de kerk wierp. Intussen had hij nog de metselaar Baeckelandt aan een gebroken stutbalk zien hangen en daarna ook neergeslingerd worden.

De laatste twee gekwetsten werden spoedig overgebracht naar het gemeentehuis, waar dokter De Jaeger hun de nodige zorgen toediende en waar zij verder verpleegd werden. Emiel De Muynck, 29 jaar oud en vader van vijf kleine kinderen, had verschillende ribben gebroken en ernstige inwendige kneuzingen opgelopen. Niettemin liep alles nog goed af, want tegen einde december waren alle slachtoffers vrijwel hersteld, zonder blijvende verminkingen of letsels over te houden. De werken aan de kerk hadden enkele weken vertraging opgelopen door dit ongeval, want tevoren had men gehoopt het gebouw te kunnen in gebruik nemen tegen Kerstmis 1893.

De gemeentelijke lening voor de kerk, voorgenomen op 13 februari 1881, werd in feite pas aangegaan door het gemeentebestuur in 1891. Intussen was zij van 75.000 frank op 61.500 frank gebracht. Er werden dus 615 obligaties van honderd frank uitgegeven, aan 3,40 % 's jaars, terug te betalen bij jaarlijkse trekkingen, gedurende een periode van 66 jaar en 3 maand. De aflossingen liepen tot in 1957...

In het verslag over de gemeenteraadszitting van 15 december 1892 vinden wij een opgave van al de uitgaven, gedaan voor het bouwen van de nieuwe kerk :

Betaald voor de opbouw in 1885 en 1886 :	56.829,60 fr
Betaald voor afbraak, kosten enz... :	26.666,56 fr
Betaald voor de provisoire kerk (houten noodkerk) :	2.000,00 fr
Betaald voor procesonkosten :	19.982,52 fr
Betaald en te betalen aan Mr De Clercq, voor het bouwen van de kerk :	208.600,00 fr
Totaal :	314.078,68 fr
Daarvan mag afgetrokken worden voor de verkochte materialen van de afgekeurde kerk :	– 23.874,31 fr
Er werd uitgegeven :	290.204,37 fr

Om deze sommen te kunnen betalen had de kerkfabriek alles geschonken wat zij bezat, namelijk 59.370,91 frank, en ook al haar eigendommen verkocht, uitgenomen twee huizen in de Veldstraat, thans nog kerkelijk patrimonium. De lasten van de fondaties die op de verkochte eigendommen wogen, 56 frank per jaar, nam het gemeentebestuur op zich.

De 20e augustus 1895 stemde de gemeenteraad een bedrag van 100 frank, toelage voor de plechtigheid van de consecratie van de nieuwe kerk, «overwegende dat het loffelijk en betamelijk is, dat het gemeentebestuur alles doe wat mogelijk is, om dit schoone feest op te luisteren».

Men was fier te Knesselare. De jarenlange twisten, processen en moeilijkheden behoorden tot het verleden ; men beschouwde de nieuwe, grote, neogotische kerk als een soort wereldwonder en noemde haar zelfs «de kleine kathedraal» ! Zo lezen wij in het jaarlijks verslag van het gemeentebestuur op 3 september 1895 :

«De beste betrekkingen heerschen tusschen de burgerlijke en geestelijke overheden der gemeente. Zij werken hand in hand, voor het welzijn van al de inwoners. Onze nieuwe kerk is thans opgebouwd. Met fierheid mogen wij er op roemen den prachtigsten godsdienstigen tempel der omstreek te bezitten. Op Dinsdag 10 September 1895 wordt de kerk plechtig ingewijd en groote vreugdefeesten zullen te dier gelegenheid, met de medehulp van het gemeentebestuur plaats hebben...»

Bisschop Antonius Stillemans kwam reeds op maandag 9 september te Knesselare aan. Zijn rijtuig werd afgehaald, bij de grens in Westvoorde, door een mooie stoet. De bisschop overnachtte in de pastorie. De

volgende dag werd de kerk plechtig geconsacreerd, men hield een groot banket en 's avonds werd er een schoon vuurwerk afgeschoten.

Toch kunnen wij niet nalaten met een zekere weemoed terug te denken aan het oude, sobere kerkje met zijn simpele lijnen en mooie verhoudingen, met zijn omringende bomen en kerkhof, met de veilige geborgenheid van de lage, witgekalkte muurtjes daar omheen...

* * *

Sedert de geuzentijd bezat de kerk van Knesselare maar één klok. De nieuwe, die in 1727 ter plaats — op het kerkhof — gegoten werd, was niet zo zwaar als de latere grote klok, maar zij had zo'n heldere klank, dat zij bij gunstige wind tot in Brugge kon gehoord worden.

Tijdens de Franse overheersing kreeg de gemeente een hoge boete te betalen. Van den Genachte, in zijn weinig historisch boek «Rond Aalter», zegt dat het was omdat er hier zoveel voortvluchtigen waren, die in de bossen onderdoken en weigerden soldaat te worden in het Franse leger. Zeker is in elk geval, dat de Fransen op 9 september 1797 de klok kwamen in beslag nemen. Enige soldaten klommen in de toren, schroefden de klok los en lieten haar, dwarsdoor de houten gewelven, in de kerk vallen. De klok was niet gebroken. Dan dwongen zij de dorpssmid haar met de voorhamer aan stukken te slaan, laadden alles op een wagen en voerden het mee naar Gent. Later zouden er te Parijs muntstukken van deze klokspijs geslagen zijn.

Dezelfde 9e september 1797 werd pastoor Lieven Naudts door de Fransen aangehouden. Hij werd op 23 augustus 1798, na een maandenlange opsluiting in het Rasphuis te Gent, veroordeeld tot verbanning en gedeporteerd naar het eiland Rhé, drie uur ver in zee, tegenover de monding van de La Charente, samen met nog 640 andere geestelijken. Zeer veel priesters zijn daar gestorven. Pastoor Naudts keerde evenwel naar Knesselare terug op 30 augustus 1802, na het concordaat met Napoleon. Tegen het einde van datzelfde jaar werd hij pastoor benoemd te Sint-Pauwels-Waas, alwaar hij overleed de 8e januari 1821.

In een kiesmanifest, te Knesselare uitgegeven tegen de plaatselijke liberalen in 1884, wordt een belangrijk detail aangehaald in verband met de aanhouding van pastoor Naudts door de Fransen :

«... En uwe ouders hebben U verteld van de jaren ... wanneer de kerken gesloten waren en de eerbiedwaardige pastoor van Knesselaere aan eenen paardenstaart door de straten gesleept werd. He wel ! naar die tijden leiden ons de liberalen... zooals het ook het geval geweest is met de Commune van Parijs. Het is de boom der fransche omwenteling dien de liberalen overal planten...»

48. — Aan het vroegere postkantoor in de Kloosterstraat in 1911. Uiterst rechts bevindt zich de oude postmeester, Adolf Rodts, op het gaanpad de briefdrager Maes, in de deuropening van het kantoor de postontvanger Leon Rodts — «Mijnheer Leon», — terwijl de gezusters Rodts van uit de «ellegoedwinkel» links lachend toekijken.

Foto Alfons Hooft, senior.

Na 1797 bleef Knesselare geruime tijd zonder klok ; later kocht men een klein «schelleken». In 1851 besloot de kerkraad drie nieuwe klokken aan te kopen bij Van Aerschodt te Leuven. Zij werden geplaatst in 1853 en kregen de doopnamen : Willibrordus, Maria en Anna.

49. — Een weinig gekend beeld van de Kloosterstraat onder de eerste wereldoorlog. Bomen en hagen kwamen toen nog voor tot in de onmiddellijke nabijheid van de kerk.

Foto Alfons Hooft, senior.

Reeds in 1856, nauwelijks drie jaar later, is de grote klok gebarsten en moest zij te Leuven hergoten worden. De middelklok barstte tijdens de opbouw van de nieuwe kerk ; zij werd in 1894 door dezelfde klokgieter hergoten. De onkosten daarvan werden door het gemeentebestuur gedragen en beliepen 700 frank.

Op 24 augustus 1943 werden onze twee zwaarste klokken op bevel van de Duitsers uit de toren gehaald en naar Gent-Voorhaven gevoerd. Later werden zij per boot naar Duitsland overgebracht en gesmolten in de fabrieken voor oorlogsindustrie. In 1947 liet de kerkfabriek twee nieuwe klokken gieten bij de Firma Michiels, te Doornik.

Ten jare 1856 werd er voor het eerst een slaguurwerk geplaatst in de Knesselaarse toren, voorzien van vier wijzerplaten. Dit geschiedde op aanvraag van de plaatselijke marktcommissie, die een som van 430 frank aanbood om de kosten te helpen dekken ; in totaal beliepen deze kosten ongeveer duizend frank. Knesselare bezat toen een bloeiende wekelijkse

50. — *Een prachtig beeld van de Kloosterstraat in de omgeving van de feestzaal en de jongensschool. Het werd genomen in 1919 vanaf de oude «Patronage». Links bemerkt men Jan Boerjan, gezegd «Jan de Hollander», en zijn vrouw Marie ; rechts zien wij een gebouwtje van de vroegere steenoven, nog een paar bomen en in de verte de herberg van Stantje (= Constant) De Wulf.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

markt, gehouden op maandag en waarop vooral boter, eieren, biggen en landbouwprodukten verhandeld werden. Deze markt is ondergegaan in de jaren 1885-95, tijdens de opbouw van de nieuwe kerk.

In 1895 werd hetzelfde slaguurwerk uit de oude toren overgeplaatst in de nieuwe en bleef er gebruikt tot in 1911. Alsdan kwam er een nieuw, geleverd door de bekende Louis Meire, uit Gent. Langs de binnenzijde van de horlogekast lezen wij volgende tekst, in potlood aangebracht :

«Uurwerk is geplaatst in begin November 1911. Het werd ten deele vernietigd in Oktober 1914, binst den oorlog. Het werd hersteld ; en terug in gang gesteld den 28 Juli 1915».

Deze aantekening zinspeelt op de gebeurtenissen van woensdag 14 oktober 1914, toen de eerste Duitsers te Knesselare aankwamen. Door de schuld van een jongen — een zekere Van Vynckt — die uit nieuwsgierig-

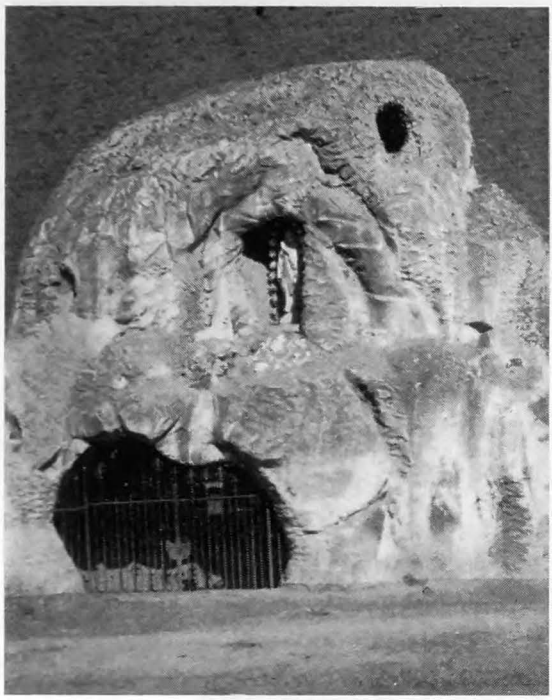

51. — *De grot van O.-L.-Vrouw-van-Lourdes in de Kloosterstraat, bij het begin van de Sportstraat, opgericht door pastoor Leo Ide.*
Foto M. Hooft, 1938.

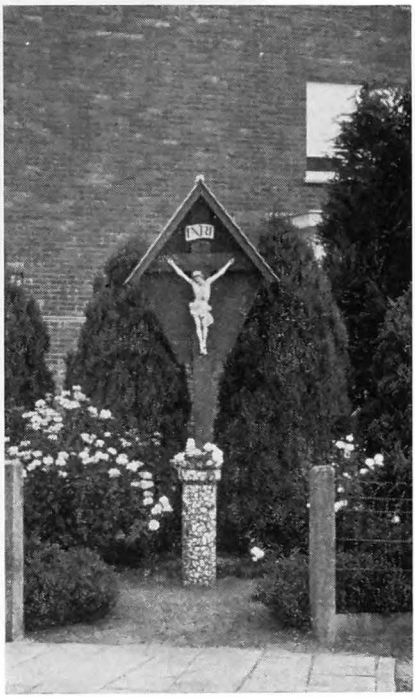

52. — *Het kruis aan het einde van de Kerkstraat, bij de wegsplitsing met de Hoekestraat, aldaar overgeplaatst in 1957.*
Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

heid in de toren geklommen was, om de vreemde soldaten beter te zien naderen, dachten de Duitsers aan spionnage. Wij hebben reeds eerder verteld hoe zij de kerk binnenvielen en hoe zij Pastoor Van Butsel en de koster gevankelijk meevoerden. Dezelfde dag legden de Duitsers ook verbod op nog te luiden en sloegen zij moedwillig het mechanisme van het torenuurwerk stuk.

Wij zegden al dat de huidige neogotische kerk niet merkwaardig is. Ook haar bemeubeling en versiering zijn uitzonderlijk arm. Vermelden wij enkel een offerschaal in geel koper (eerste helft 17e eeuw) en twee kelken in zilver, met engelenkopjes versierd (begin 18e eeuw). Het zeer mooie beeld dat de HH. Anna en Maria voorstelde en in de sacristie bewaard werd, is sinds de jongste wereldoorlog spoorloos verdwenen. Het was in hout, 82 cm hoog, wondermooi gesneden en geschilderd. Dit Rubeniaans

53. — *Dit is een van de oudste prentkaarten te Knesselare, daterend uit 1903-04. De feestzaal is pas gebouwd, de toegang tot de speelplaats van de jongensschool is nog niet overdekt, de school zelf en het schoolhuis (nu onderpastorie) bevinden zich in de originele toestand, zoals ze in 1880 opgetrokken werden. Wat zich rechts van de Kloosterstraat vertoont is sedert lang helemaal verdwenen.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

beeld dagtekende uit de 17e eeuw, was van een onbekende meester en werd vroeger steeds in de processie omgedragen.

Van gans de bemeubeling van de oude kerk is er nagenoeg niets in de nieuwe terecht gekomen ; alles werd vernield of verkocht en door neogotiek meubilair vervangen. Nochtans bezat de oude kerk verschillende merkwaardige schilderijen en een verdienstelijke kruisweg.

Reeds vóór de Franse omwenteling was er een orgel in de kerk van Knesselare. In 1896 werd er een nieuw aangekocht, gebouwd door meester Dauwe te Appelterre ; dit orgel heeft twee klavieren ; in juni 1928 werd het volledig nagezien en hersteld ; flûte 8 en bourdon 16 werden aan de registers toegevoegd, wat een uitgave van 9.500 frank vergde. Thans zou dit orgel hoogdringend hersteld moeten worden.

In 1895 werd de pastoriehof door een muur afgesloten, die de vroegere thuyahagen verving ; beplantingen werden aangebracht op het

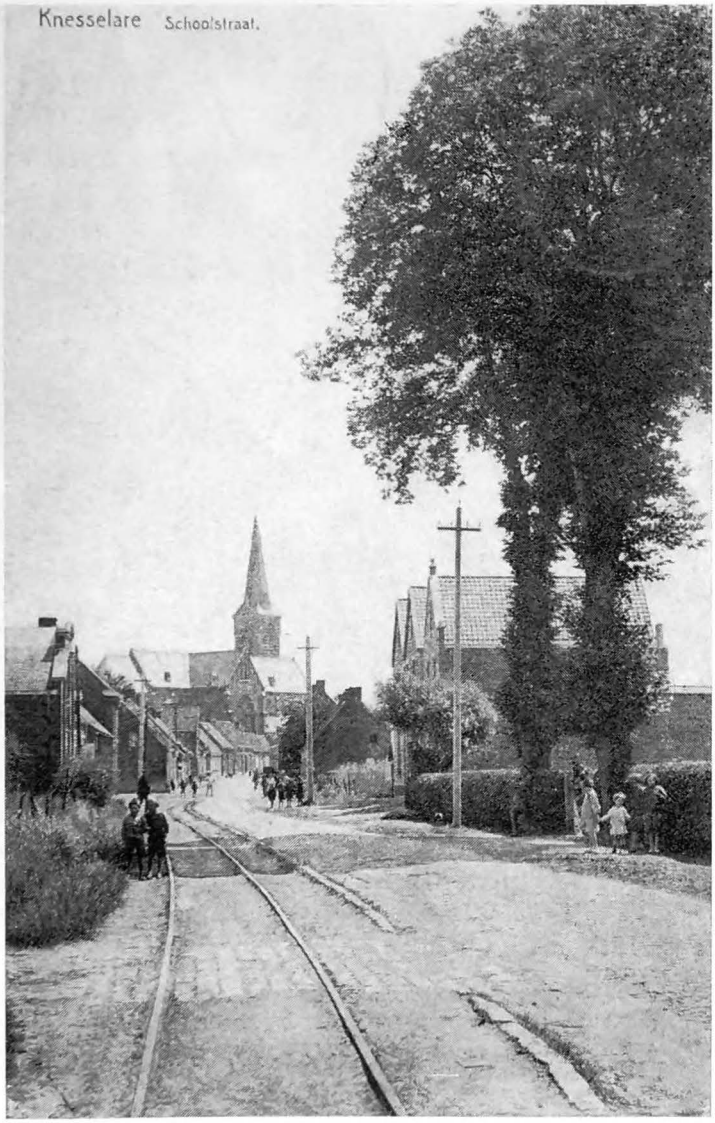

54. — *De Kloosterstraat ter hoogte van de dreef naar de hoeve Van Hecke, later Hector Wittevrongel. Vanaf de feestzaal was er geen bebouwing meer tot aan de grens met Oedelem. De palen van de elektrische leiding waren pas geplaatst. Rechts zien wij de twee mooie lindebomen bij de toegang tot het hof René Wille. Deze prentkaart dateert uit 1927. De naam Schoolstraat die erop voorkomt werd te Knesselare nooit gebruikt.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

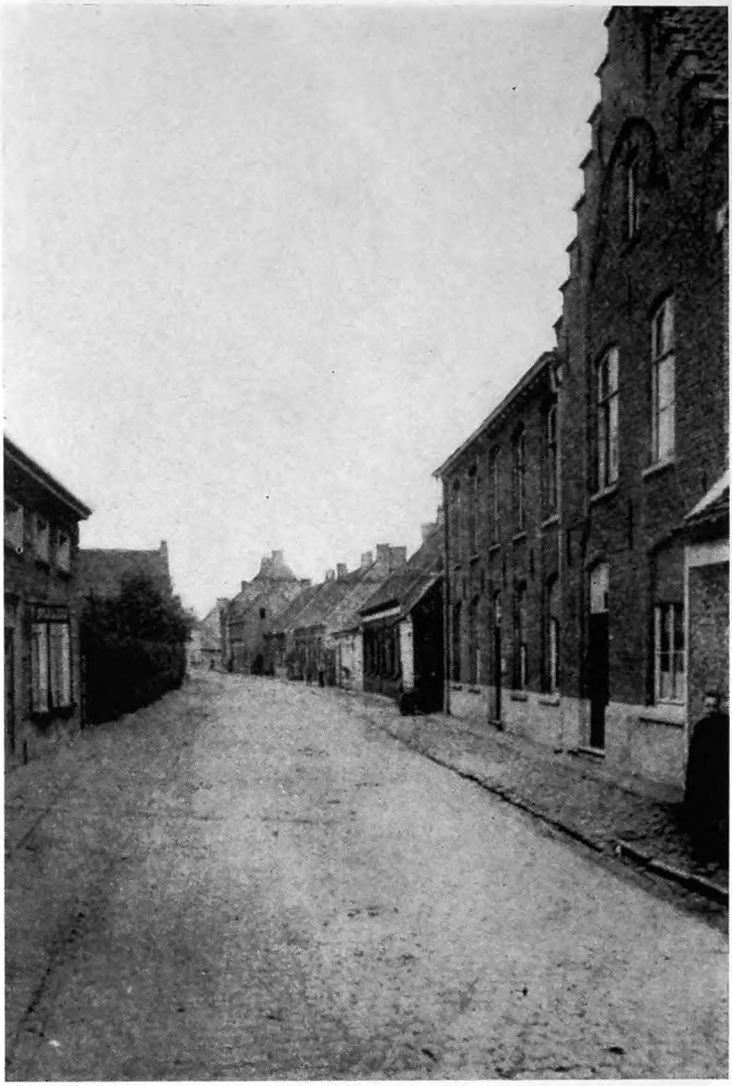

55. — *De Hellestraat in 1915 vertoont heel wat huizen die sindsdien gesloopt of totaal verbouwd zijn. Bemerk de totale afwezigheid van telefoon- en elektriciteitspalen.*

Foto Alfons Hooft, senior.

nieuwe kerkhof en het plein vóór de kerk werd bestenigd ; ook gebruikte men de vloertegels (blauwe schorren) uit de oude kerk, om daarmee een gaanpad rond de nieuwe aan te leggen. Omstreeks 1930 was dit gaanpad in een erbarmelijke toestand geraakt en pastoor Tirez liet in 1934 een ander aanbrengen, in zware cementdallen. Dit werk werd geraamd op 16.963,14 fr.

56. — *Inkom van het dorp, langs de kant van Sint-Joris-ten-Distel en Beernem (Hellestraat). De man rechts op de foto is de oude gemeentesekretaris Jules Arnaut.*

Foto M. Hooft, 1936.

Op 15 september 1896 besloot de gemeenteraad twee zware, gietijzeren lantaarnpalen te plaatsen op het kerkplein. Alfons Verheecke, metselaar te Knesselare, werd aangesteld om deze lantaarnen en nog enkele andere in de dorpsstraten aan te steken, te kuisen, te onderhouden en uit te doven, tegen een vergoeding van 165 frank per winter. Dat was de eerste straatverlichting te Knesselare, met petroleumlantaarnen.

Het kruis van de kalvarieberg tegen de zijgevel van de oude kerk was overgeplant, gans op het einde van de middengang op het nieuwe kerkhof. Het was echter ver versleten en werd, einde 1896, door een storm vernield. Pastoor Van Loo stelde voor, op zijn kosten, een kapel op te richten in vervanging van dit kruisbeeld, indien de gemeente hiertoe de nodige grond wilde afstaan. Die kapel zou dienen tot begraafplaats van de Knesselaarse geestelijkheid. Het gemeentebestuur keurde dit voorstel goed en besloot daarbij, een grote houten kruislievenheer te laten maken, om er de kapel mee te versieren. Dit beeld — 1,70 m hoog — werd vervaardigd door de beeldsnijder Claeys, te Sint-Joris-ten-Distel, en kostte 175 frank.

57. — *De Hellestraat, gezien vanaf Verheire's kapelletje, bij de grens met Sint-Joris-ten-Distel. Het was nog de tijd van de smalle, landelijke steenweg, omzoomd met statige eikebomen.*

Foto Alf. Ryserhove, 1937.

De pastorie van Knesselare, gebouwd in 1779, vergroot in 1858 en onder pastoor Bruwiere volledig gerestaureerd, is een zeer mooi en stijlvol gebouw. Zij staat op de oude Scheurdries en bezit een prachtige hoving, die vroeger veel groter was dan nu. In 1572, ten tijde van pastoor Christiaan Hillebrant, was er een walling omheen en een vijver ; wij weten echter niet of zij toen reeds op dezelfde plaats gebouwd was. Ook het huidige kerkhof is een stuk van de vroegere pastorietuin en van de Scheurdries. In de pastorie worden nog een staande kruisbeeld en enkele mooie kandelaars bewaard, afkomstig uit de oude kerk.

* * *

Tot op het einde van het ancien régime vermelden de omstellingen van de belastingen te Knesselare drie molens, namelijk de Plaatsemolen, de Hoekestraatmolen en de Pietendriesmolen. Eerst in de omstelling van

58. — *De Kerkstraat in 1913, ter hoogte van de huizen Van Poucke (links) en Segers (ijzeren hek, rechts).*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

1796, dus reeds onder het Frans bewind, komt er een vierde molen bij, toebehorend aan Lieven van Hautte, langs de Maldegemseweg, op de «Hoogte».

De Plaatsemolen, ongetwijfeld de oudste, nabij het Prinsengoed, was de heerlijke banmolen van Knesselare. Hij stond vlakbij het klooster, op de Molenkouter, links als men naar Oedelem gaat. Hij was één van de drie oude molens, die reeds in 1365 binnen het maalgebied van de heer van het Land van de Woestijne bestonden. In 1685 brandde hij af en daarop brachten Joris Goethals en Joris de Scheerder de houten molen, die zij te Ursel op Wulfsberge bezaten, naar hier over. Gedurende bijna gans de 18e eeuw en tot na 1811 werd de banmolen gebruikt door de familie Adriaenssens. Hij stond op cijnsgrond van de heer van het Land van de Woestijne, maar het draaiend werk was eigendom van de mulder (in 1820 van de familie Gernaey). In 1845 behoorde hij toe aan Karel D'Haenens, molenaar te Knesselare, en werd in 1867 verkocht aan Bernard Martens. Bij verkaveling viel hij in 1902 ten deel aan Alfons Martens, die hem in 1906 verkocht, samen met de grond, aan Henri Matthys-Dalle, handelaar en landbouwer te Knesselare, wonend op het Prinsengoed.

Vanaf 1900 was de Plaatsemolen erg vervallen. Tijdens een stormnacht werd hij zwaar beschadigd en ten slotte in 1912 volledig gesloopt. Nog een tijd bleef de molenberg liggen, doch tijdens de oorlog 1914-18 werd hij door de Duitsers afgevoerd, om het niveau van het geplande vliegveld op de Prinsenmeers te verhogen. De Plaatsemolen is steeds een houten teerlingmolen geweest.

De Hoekestraatmolen werd in 1650 opgericht, op cijnsgrond van de heer van het Land van de Woestijne. Het was een houten korenwindmolen op de noordelijke oever van de vaart, aan het einde van de Molenwegel, op slechts honderd meter afstand van Hoekestraatbrug.

Reeds in 1683 brandde hij af, moedwillig in brand gestoken door de Fransen, doch hij werd op dezelfde plaats herbouwd. In 1811 behoorde het draaiend werk aan Jan Van de Kerkhove, mulder te Knesselare, en vóór 1845 aan Francies Van Campe, boswachter te Ursel. De weduwe van Karel Bruggeman, Sophia De Muynck, eigenares te Ursel, kocht molen en grond in 1857 en verhuurde alles aan Bernard Martens, molenaar te Knesselare. Een vijfjarig kind van deze laatste werd omstreeks 1865 door de molenwieken doodgeslagen. Bernard Martens kocht toen de Plaatsemolen, waarover wij hierboven gesproken hebben, en in 1867 werd Hoekestraatmolen volledig gesloopt.

De Pietendriesmolen, die nog bestaat en eigendom is van het gemeentebestuur van Knesselare, werd de jongste jaren geklasseerd. Hij hoeft dringend hersteld en de restauratieplannen zijn dan ook volop in voorbereiding. Volgens de traditie zou deze molen de vroegere Oostmolen van Aalter vervangen hebben (zoals de Hoekestraatmolen wellicht de Westmolen, een oude watermolen in Buntelare, tegenover Grandmere, verving). Hij moet beslist van vóór 1600 dateren, want in het Leenboek van Biesem van 1587 wordt er reeds over geschreven. De percelen er omheen staan aangeduid als «Meulenacker» en er is spraak van een «Muelenwech, by der Pietcapelle». Het is klaar dat die molenakker en die molenweg hun naam niet zouden gekregen hebben, indien er in de onmiddellijke omgeving geen molen stond.

Driesmolen of Pietendriesmolen — genoemd naar het Goed ter Pieten en de verdwenen Pietkapel — is een houten korenwindmolen op stenen teerlingen, staande op een vrij hoge berg. De grond en de molen waren oorspronkelijk eigendom van de heer van het Land van de Woestijne. Als molenaars kennen wij (vanaf 1665) : Jan Braet, 1665 ; Weduwe Christiaan Braet, 1667 ; Karel Heytens, 1668 ; Martijnken Dhaenens, 1669 ; Mathijs Serlippens, 1676 ; Servais De Poorter, 1707 ; Jan Goethals, 1730-32 ; Joannes Kerckaert, 1741 ; Pieter-Jacob Hertschappen, 1777 ; Pieter Hertschap, 1782 en de familie De Weirt, in 1794.

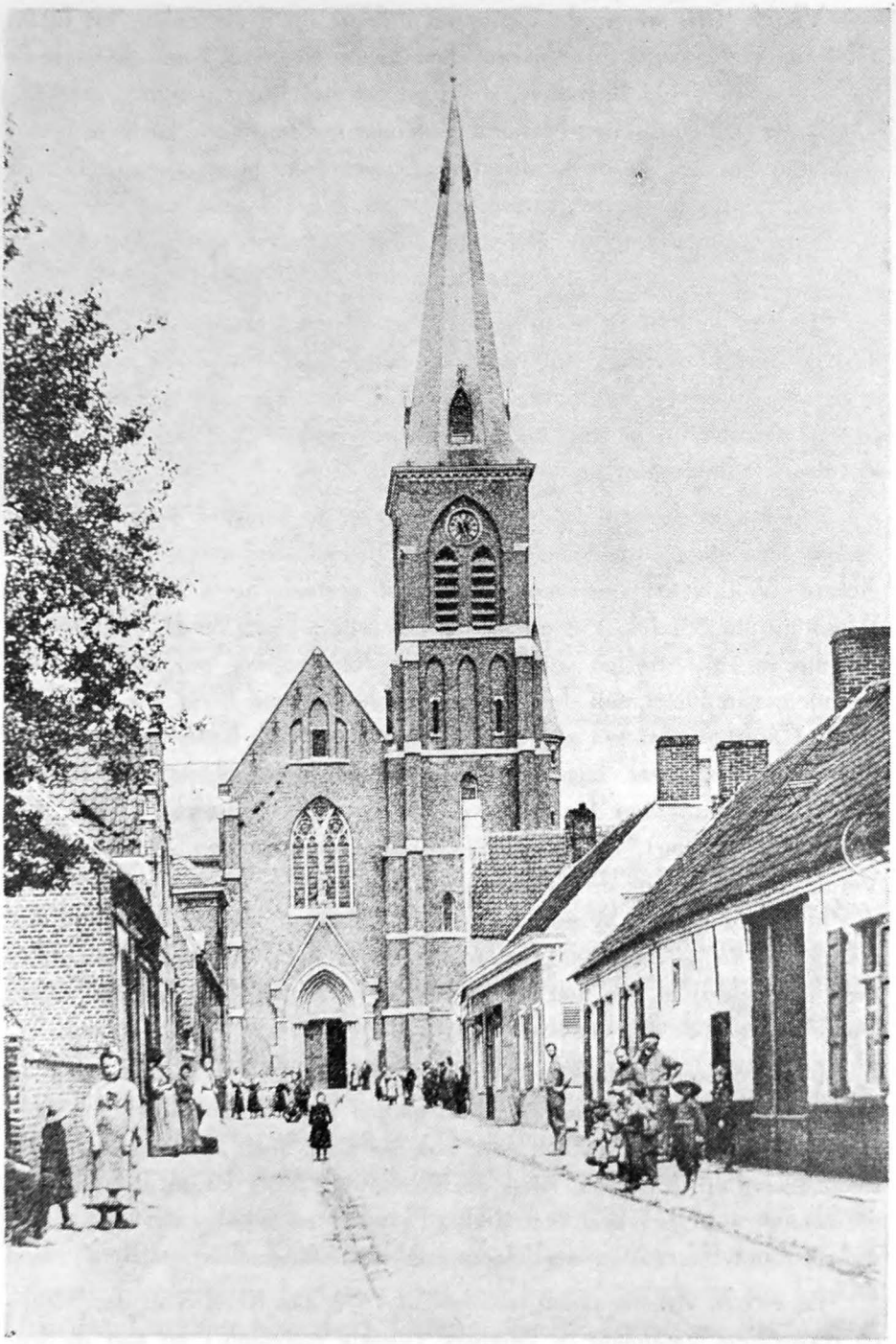

59. — *De kerk en de Kerkstraat omstreeks 1900, toen het nemen van een foto werkelijk nog een gebeurtenis was.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

Vanaf 1818 waren de Gernaeys mulders op deze molen, tot hij in 1867 aan Pieter-Bernardus De Bruyckere kwam en in 1877 aan de weduwe Pieter-Bernardus De Bruyckere, die reeds in het begin van het volgende jaar overleed. Petrus Taets-Martens, molenaar te Knesselare, kocht in februari 1880 de molen aan de Kinderen De Bruyckere en bleef er malen tot zijn dood in 1920. Zijn vrouw, Eugenie Martens, bleef daarna eigenares tot in 1922, het jaar waarop de molen op naam van haar zoon, Henri-Emiel Taets, werd gezet. Hij was de laatste mulder op de Pietendriesmolen.

Tijdens de Franse revolutie is Driesmolen in een storm omgewaaid ; hij werd terug opgebouwd in 1804 met behulp van veel oude materialen ; toen heeft men ook de ruimte tussen de stenen teerlingen dichtgemetseld, zodat er thans een onderkamer is. Pietendriesmolen is de oudste nog bestaande windmolen uit de streek.

Op het einde van de 18e eeuw was er te Knesselare-dorp, dichtbij de kerk, een olie-paardemolen (rosmolen), toebehorend aan de familie Van Ackere. Wij weten niet waar deze juist gestaan heeft (Land van de Woestijne, nr 35, fol. 158 en nr 40, fol. 240). Doch reeds veel vroeger, namelijk in 1571, treffen wij op het dorp eveneens een paardemolen aan, eigendom van Pieter van de Velde, filius Jans ; deze stond «in tgheweste vande Caulsije», dat wil zeggen langs het enige stuk bestenigde weg, dat Knesselare toen bezat, bijgevolg tussen de jongensschool van de Kloosterstraat en het huis van Jan Martens, Urselseweg (Stadsarchief Gent, Kohieren Xe Penning). De eigenaar van deze paardemolen, Pieter van de Velde, hield toen ook de banmolen in pacht, van de heer van Praet, heer van het Land van de Woestijne. Andere rosmolens zijn te Knesselare niet bekend en het is onmogelijk uit te maken of de paardemolen van 1571 (van de Velde) al dan niet te vereenzelvigen is met deze van de familie Van Ackere in de 18e eeuw...

In 1796 bouwde Lieven van Hautte een houten korenwindmolen op een berm, bij de Maldegemseweg. Kort nadien werd de molen echter aangekocht door Francies Peynaert, die ook getracht heeft te Knesselare een steenbakkerij op te richten, langs de Urselseweg. Later kwam de molen op de «Hoogte» in het bezit van Felix Peynaert en werd vóór 1845 reeds verkocht aan Pieter Van der Moere, mulder te Knesselare.

Bij erfenis viel de molen ten deel in 1876 aan Karel Van der Moere en consoorten, handelaar te Beernem (naakte eigendom) en aan de weduwe Pieter Van der Moere-Van Daele, landbouwster te Knesselare (vruchtgebruik). In 1890 hield Petrus Van der Moere, afkomstig van Sint-Joris-ten-Distel, de molen in bedrijf ; hij was de laatste gebruiker. Hij verongelukte op de molen toen hij op een winderige dag van 1892 de wieken poogde vast te leggen. Kort daarop, tijdens een heldere vriesnacht van de

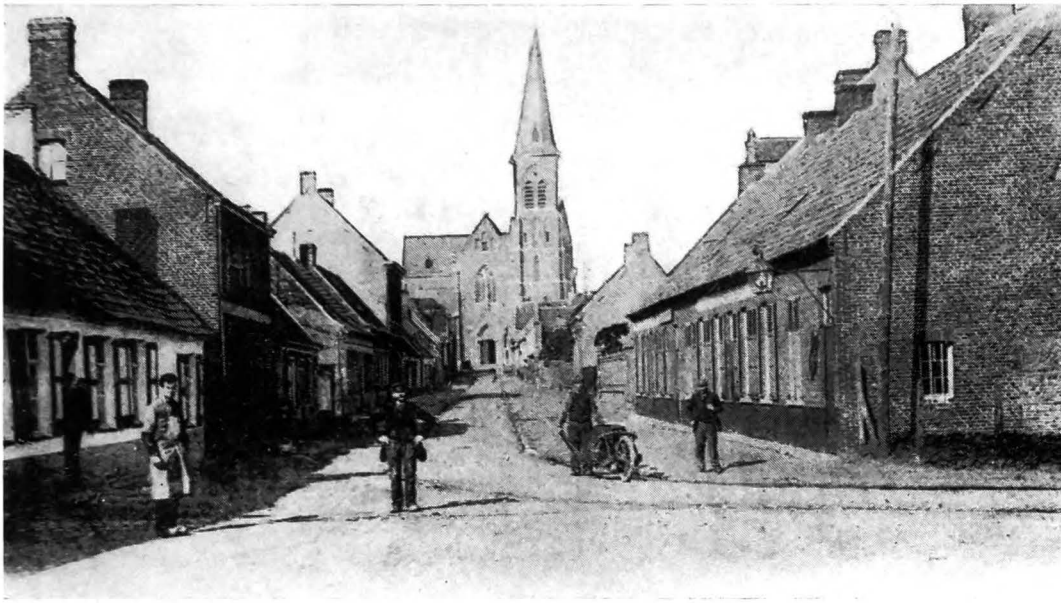

60. — *De Kerkstraat vanaf Nieuwendorpe in 1900. Bemerk rechts de oude petroollantaarn.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

winter 1892, brandde de molen af. In de volksmond heet het, dat deze brand kwaadwillig werd aangestoken door een andere mulder, om concurrentie uit te schakelen. De brandstichter zou naderhand naar Amerika gevlucht zijn en molen Van der Moere werd nooit meer heropgebouwd.

Tussen 1796 en 1811 werd een houten korenwindmolen gebouwd door Judocus Bernardus Adriaenssens, een zoon van de mulder op de Plaatsemolen. Deze molen stond in de Kloosterstraat, links als men van de kerk komt, in de tegenwoordige hof van Edmond Stock. In bouwtrant vertoonde hij zeer veel overeenkomst met de Hoekestraatmolen.

Vóór 1830 was hij in het bezit van Karel en Eugenius Van den Kerckhove, molenaars te Knesselare, bijgenaamd «Karelke Meulenaars» en «Zeentje Meulenaars». Kort vóór 1845 werd de molen verkocht aan Eugène Van den Kerckhove-Van den Moere, mulder te Knesselare, en hij bleef eigendom van deze echtgenoten en hun kinderen tot bij de totale afbraak in 1903.

Omstreeks het midden van de 19e eeuw richtte een zekere Gryp een watermolen op in de Hellestraat, dichtbij het Mariakapelletje (zie foto nr 57), op de grens met Sint-Joris-ten-Distel. Doch, aangezien het water

61. — De Kerkstraat in 1915, met de Duitse bewegwijzering op de hoek van de Molenstraat : «Nach Aelter».

Foto Alfons Hooft, senior.

van de Zwartegatbeek geen al te sterke en regelmatige stroming bezit, kende zijn inrichting geen grote bloei en verdween weer, na een twintigtal jaren. Omtrent deze watermolen te Knesselare is er een nota te vinden in een register van de beraadslagingen van het schepencollege.

Molen De Somer was een zeer mooie, witgekalkte stenen windmolen, gebouwd naar Hollands model, in de Molenstraat (thans : Hoekestraat !), tussen de Aalterseweg en het oude kruis, bij de baan naar Hoekestraat. In 1845 werd deze korenmolen, met toestemming van het gemeentebestuur, door Karel De Somer opgetrokken. Meer dan een eeuw lang is hij in handen van dezelfde familie gebleven. Charles-Louis De Somer, zoon van Karel, bleef er evenals zijn vader mulder tot aan zijn dood. In 1872 breidde hij het maalbedrijf uit tot een koren- en olie- wind- en stoommolen. Hij plaatste een stoommachine in 1895.

In 1909 werd de molen afgestaan aan De Somer-Crappé Victor, mulder, zoon van Charles-Louis. Sedert het overlijden van Victor De Somer, in 1927, was zijn broer Emiel er molenaar, tot hij zelf stierf in het najaar

62. — *De Kerkstraat vanaf Nieuwendorpe in de jaren 1922-24.*
Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

van 1944. Reeds zeer lang maalde men machinaal in de molen, tot hij in 1948 eindelijk onttakeld werd, zodat alleen nog de stenen kuip overbleef. Begin 1951 werd gans de hoeve, land en molenromp inbegrepen, door de weduwe Victor De Somer-Baute publiek verkocht. Nog hetzelfde jaar volgde de totale afbraak van de molen.

Molen De Somer had destijds de eerste ijzeren roede in de wieken van uren in de omtrek. Zij werd in 1880 te Ruddervoorde vervaardigd. Tot in 1892 draaide de molen met een houten en een ijzeren roede ; toen kwam er een tweede metalen roede in de wieken, te Knesselare zelf gemaakt.

Volgens het Wind- en Watermolenboek van de Provincie Oost-Vlaanderen zou een vroegere houten molen op dezelfde plaats door brand vernield zijn, tijdens de Franse overheersing en heeft men aldaar, ter vervanging, in 1845 de stenen molen De Somer of de «Witte Molen» gebouwd...

Dichtbij de Tramstatie, aan de Urselseweg, links als men naar Ursel gaat, heeft een zeer grote stenen koren- en oliemolen gestaan. Hij werd er opgetrokken tijdens de winter van 1858-59 en was eigendom van Eugenius

63. — *Het begin van de Veldstraat in 1900. De herberg rechts, op de hoek van de Kerkstraat, waar de petroollamp opgehangen is, noemde toen «In 't Burgerwelzijn». Tevoren heette zij van ouds «In den Appel» en thans draagt zij de naam «Het Witte Paard». Zij dient tot vergaderplaats van de rederijkerskamer.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

Maeyens, heelmeester en burgemeester van Knesselare. Zijn zoon, Romanus Maeyens, bijgenaamd «Maantje Meesters», schepene, heeft er zelf gemalen tot zijn dood, in 1897. Toen kwam de molen in bezit van mevrouw Maeyens-Van de Vennet en kinderen, vervolgens in 1912 — bij verdeling — aan Victor Van de Velde-Maeyens, ingenieur te Assebroek, en in 1942 — bij erfenis — aan zijn zoon, ingenieur Gerard Van de Velde.

Omstreeks 1930 werd binnen molen Maeyens een maalmachine geplaatst en dat was natuurlijk het begin van het einde. Naderhand vielen de wieken voorgoed stil. Het gevaar voor sloping werd groter en groter, het gebouw verviel meer en meer, vooral aan de achterzijde. Eindelijk, in 1939, werden kap en wieken afgenomen, zodat alleen de logge, stenen kuip overbleef, waarin verder elektrisch gemalen werd. In 1953 volgde de verkoop en gedeeltelijke afbraak, zodat sindsdien de molenromp bij het

64. — *Op de hoek van Kerk- en Veldstraat onder de oorlog 1914-18. Bemerk de grote huisnummers, door de Duitsers verplichtend gemaakt, en de wegaanduiding «Nach Maria-Aelter». In de gareelmakerij van Verhoestraete, op de hoek, heeft de bekende Vlaamse letterkundige, Marcel Matthys uit Oedelem, zijn stiel van gareelmaker geleerd.*

Foto Alfons Hooft, senior.

kadaster nog enkel bekend was als «landgebouw». In 1968 stond nog een gedeelte ervan recht, dat toen gebruikt werd als varkensstal ; kort daarop werd gans de stenen reus gesloopt.

De mulders op molen Maeyens waren : Romanus Maeyens 1859-1897 ; Wed. Romanus Maeyens en kinderen 1897-1905 ; Theofiel Devreese 1905-1912 ; de familie Himschoot 1912-1916 ; Aloïs Van de Riviere 1916-1920 ; Alfons De Roo 1920-1933 ; Wed. Alfons De Roo-De Baets 1933-1953.

In het jaar 1866-67 werd in de huidige Molenstraat nog een laatste stenen windmolen met houten gaanderij opgericht, door Louis Van Poucke, afkomstig van Sint-Joris-ten-Distel. Deze eerste eigenaar en mulder plaatste een stoommachine in 1872. Bij verkoop kwam de molen in 1886 in

65. — *Vóór de herberg «De Zwaan», bij het begin van de Veldstraat, na een zware sneeuwstorm tijdens de felle winter 1928-29.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

handen van August-Marinus Van Poucke, mulder te Knesselare, die hem op zijn beurt verkocht — in 1895 — aan Alberic Van Lantschoot-D'hooren.

Een van de kinderen van Alberic Van Lantschoot stortte binnen in de molen van boven naar beneden en bleef op slag dood. In 1912 kwam deze molen door verkoop aan Theofiel Devreese-Mattheeuws, mulder, geboren te Ruiselede en tevoren, sinds 1905, pachter van molen Maeyens (zie hoger). Sedert 1912 was Theofiel Devreese eigenaar en gebruiker van de molen, later met medehulp van zijn zonen.

Reeds jaren maalde molen Devreese machinaal, toen hij tijdens de winter 1936-37 bouwvallig geworden was en door een februaristorm nog meer gehavend werd. Hij begon gevaar op te leveren ; kap en raderwerk waren versleten. Op zaterdag 17 juli 1937 werden kap, wieken en gaanderij afgebroken, zodat nog enkel de toegedekte kuip overblijft.

In 1946 greep een vergroting plaats en werd een elektrische motor geïnstalleerd ; een tweede vergroting volgde in 1957, zodat de molen ver-

66. — *De Veldstraat in 1910. Op de rechterhelft van de foto hebben wij het lage, witgekalkte huis van Florent Spanhove, de verdwenen herberg van «Modest» Cornelis («In den grooten Trommel») en nog een klein deeltje van het café «In 't Burgerwelzijn».*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

enigd werd met het huis en andere bijgebouwen. Sedert de verkaveling van 1957 behoort de molenromp aan Omer Devreese-Janssens, zaakvoerder te Knesselare.

Molen Devreese werd — in zijn glorietijd — op meesterlijke wijze uitgebeeld door kunstschilder H. Verbaere.

* * *

In 1868 telde men te Knesselare — onder oogpunt van nijverheid — drie olieslagerijen, waaronder twee met stoom, twee brouwerijen, een stokerij, een steenbakkerij en een ameldonkmakerij. Omstreeks de eeuwwisseling werden er veel koorden, netten en zeildoek geweven.

Door de zorgen van de heer Van de Walle, uit Gent, gingen August Speeckaert, Henri, Emiel en August Van de Casteele in 1870 het sigarenmaken leren te Gent. In 1873 kwamen zij terug en er werd een eerste werkplaatsje geopend, in het huis thans bewoond door Camiel Fraeyman, Drieselken 4 (het vroegere huisje van Mathilde Rodts). Het

67. — *Het herenhuis, eertijds «Café De Lusthof» en thans postkantoor, Veldstraat 18 (M. Verheye), staat vanaf 1788 bekend als het «Witte Huys». Notaris Fobe wou het in juni 1877 verkopen, om er het gemeentehuis van te maken. Later was het bewoond door burgemeester Dr. August De Jaeger en onder de oorlog 1914-18 was de «Ortskommandantur» er gevestigd. Op de plaats van de winkel Saey-Van Heyste, rechts op de foto, stond tevoren een mooi koetshuis met grote inrijpoort, dat bij het «Witte Huys» behoorde.*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

getal arbeiders groeide voortdurend aan, van tien tot meer dan vijftig. In 1882 was men verplicht een houten fabriekje op te richten, op de achterkoer van de oude herberg «De Zwaan», nu de hof van Apotheker J. Vandeweghe, De Plaats 3. Twintig jaar later, in 1902, werden de sigarenfabrieken in de Kerkstraat opgetrokken. Sindsdien moesten de gebouwen reeds herhaaldelijk uitgebreid worden. Vóór de jongste wereldoorlog telde men er al tot méér dan 300 personeelsleden, vooral vrouwen en meisjes, waaronder verschillende afkomstig uit Sint-Joris-ten-Distel en andere omliggende gemeenten.

Thans is Knesselare minder een landbouwgemeente, doch meer en meer een bloeiend industriegebied geworden (leerlooierij, caravanfabriek,

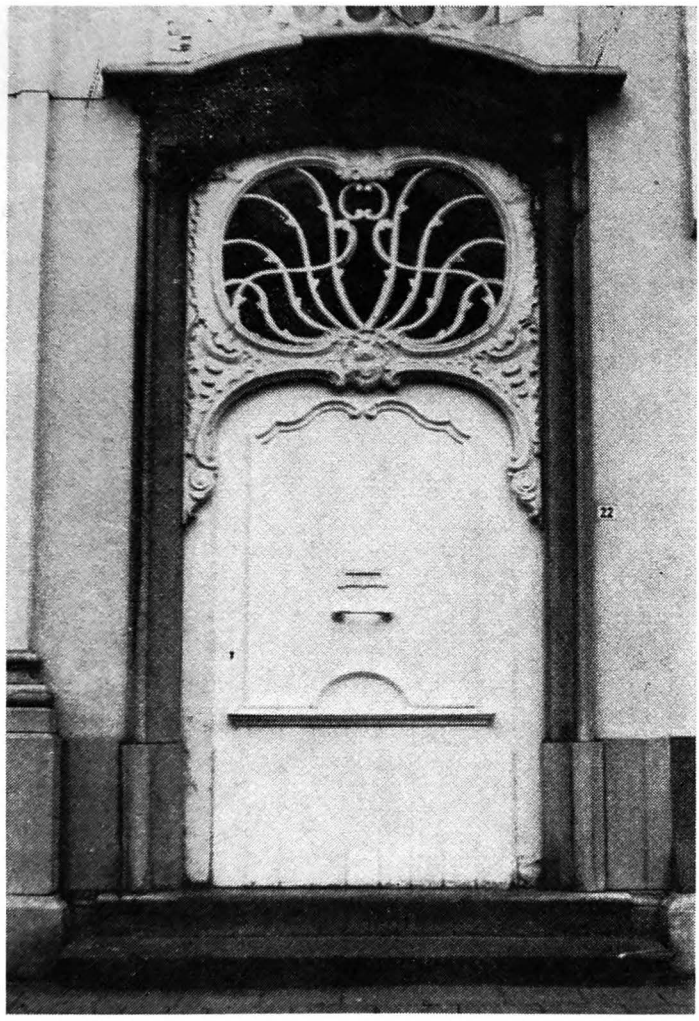

68. — *Prachtige ingangsdeur van het «Witte Huys», nu postkantoor (zie foto nummer 67). Ongelukkig werd het venster, rechts van deze deur, door een modern raam vervangen...*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

houtbuigerij, stoelenfabrieken, houtzagerij, aannemersbedrijven, talrijke garages en werkplaatsen, transportbedrijven, enz.).

* * *

Slechts een paar kilometer zuidoostelijk van de dorpskern van Knesselare, ligt het gehucht Kapelle, genoemd naar de kapel van O.-L.-Vrouw-Voorspraak aldaar opgericht. Kaarten uit de 18e en eerste helft van de 19e eeuw vermelden «Dhulstenkapel».

69. — *Blik op de Veldstraat omstreeks 1920. Links zien wij het «Witte Huys» en de oude, verdwenen huizen van «Pierke Maenhout», gans op de voorgrond. Rechts, bij het begin van de Smissestraat, was de woning van Christiane Mestdagh nog niet gebouwd en op het stalletje aldaar lezen wij de Duitse aanwijzing «Nach Eentveld» ; dichterbij zien wij de huizenrij bewoond door Jules Stock (herberg «In den Tuba»), de kinderen Van Kerrebroeck, bakker «Heintje Kimpe» (Hendrik Verkimpe), Sylvietje Hooft, «Montje Zutters», enz.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

Volgens de overlevering zou daar op het einde van 1734 een dubbel wonder gebeurd zijn. De kleine Petrus Bernardus Cardon, te Gent op 14 november 1725 stom en blind geboren, kwam te voet zoals het in die tijd gebruikelijk was, met zijn moeder op bedevaart naar Hansbeke. Na lang en vurig vóór het Mariabeeldje aldaar te hebben gebeden voor de genezing van het kind, trokken beide onverhoord verder naar Knesselare, waar zij verschillende goederen bezaten. Aan een olmboom naast de grote hoeve

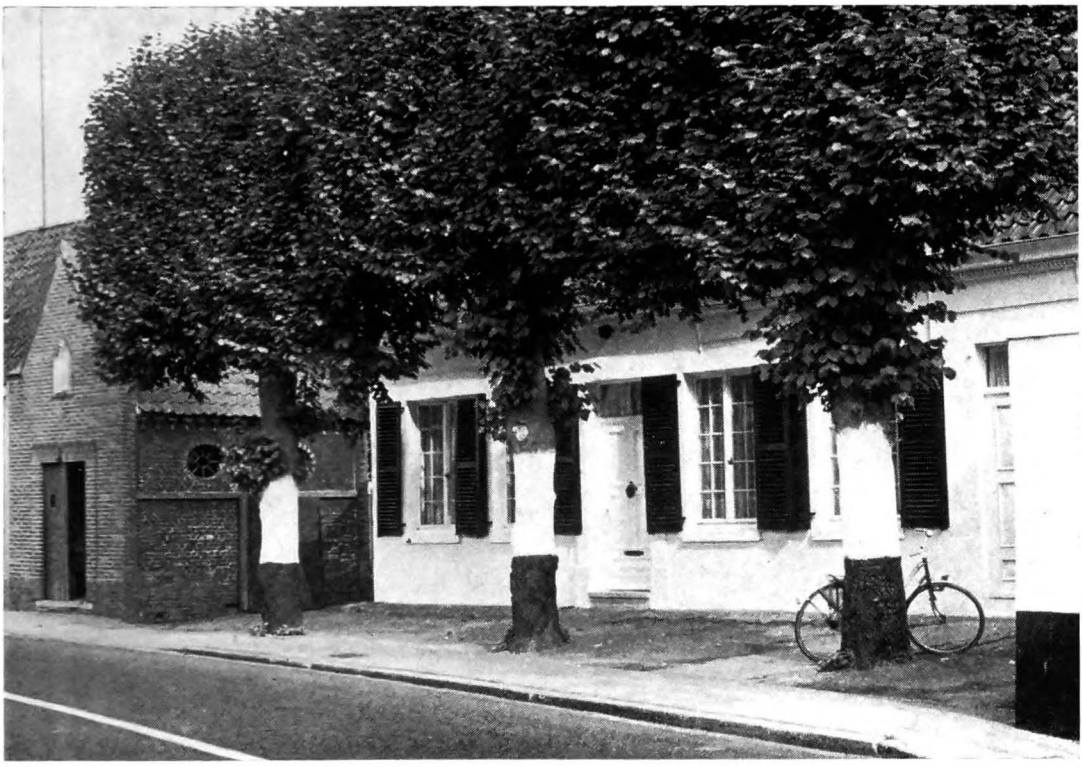

70. — *De drie lindebomen in de Veldstraat, naast de kapel van O.-L.-Vrouw-van-Smarten. Eertijds was hier de herberg «In de Drie Linden» gevestigd, met bolbaan vóór de deur. Het was ook een oud gebruik bij de begrafenissen, dat de lijkstoet door de parochiale geestelijkheid «ingehaald» werd tot aan «de drie linden». Wie daar het eerst waren, ofwel de priesters ofwel de begrafenisstoet, bleven er op mekaar wachten.*

Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

die hun eigendom was, hing een kapelletje met een houten Mariabeeld. Daar gekomen riep het knaapje, dat aan moeders hand voortstapte, plots op blijde toon : «o, Zie eens, moeder, welk schoon beeldje daar hangt !»

Meteen wees het kind op het Lieve-Vrouwebeeldje. Ten zeerste verrast over deze uitroep van haar zoontje, keek de moeder het stomverbaasd aan en stelde tot haar onuitsprekelijke blijdschap vast dat het jongetje eveneens van zijn blindheid volkomen genezen was. Zij viel bevend vóór het boomkapelletje neer en beloofde aanstonds op de plaats van dit dubbel wonder een kapel te laten bouwen. Zij hield haar belofte en na de winter werd de eerste steen gelegd, door het genezen knaapje zelf. Dit blijkt uit

71. — Een blik verder in de Veldstraat in 1927. De briefdrager is Cyriel Maes ; wij bemerken ook nog : Raymond De Dobbelaere, echtgenote en dochtertje (links), vrouw Gentiel Smessaert, vrouw Jozef Buyse, enz. (rechts). Links van de straat stond er reeds een benzinepomp bij de garage van Arthur Martens-De Kimpe, bijgenaamd «de nieuwe smid». Waar nu André Strobbe-Moerman woont was, vóór de wereldoorlog 1914-18, de herberg «In de Leeuw van Vlaanderen» gevestigd, bij Florent Strobbe.

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

de witte tegel, ingemetseld in de buitenzijde van de koormuur, rond mei 1735 opgericht :

Eersten steen, Petrus Bernardus Cardon
fil^{s} Pet^{s} anno 1735,
audt 9 jaeren en alf.

Eerst in 1736 was de kapel helemaal voltooid en afgewerkt. Op het feest van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart deed men er plechtig de eerste mis en alsdan ook werden de relieken van Sint Marcoen er verheven. Het was kanunnik Nicolaas Vander Stricht van de Sint-Donaaskathedraal te Brugge en proost van O.-L.-Vrouw aldaar, die de verheffing kwam doen. Nog altijd wordt Sint Marcoen (= H. Marculphus) in de kapel aangeroepen tegen nagelgaten, zweren, etterende ziekten en gezwellen. Het 18e-eeuwse

borstbeeld van deze heilige, dienend als reliekhouder, werd een paar jaar geleden gestolen. Men heeft geen spoor van de dader gevonden.

Het genezen kind, Petrus Bernardus Cardon, trad later in het seminarie te Gent en verwierf de graad van licentiaat in de rechten en de godgeleerdheid. Priester gewijd, werd hij als onderpastoor naar Knesselare gezonden, alwaar hij zestien jaar vroeger op wonderbare wijze genezen was. Hij verbleef slechts ruim twee jaar op deze parochie (1750-52). De 14e juli 1764 werd hij benoemd tot bestuurder en biechtvader van de Zusters van het Sint-Jorisklooster te Gent, om op 14 juni 1768 titulair kanunnik van het kathedraalkapittel te worden. De paus vereerde hem met de titel van Apostolisch Notarius. Als sprekend wapen voerde hij een rode keper op een veld van goud, beladen met drie distels (= chardon) van keel, gesteeld van sinopel en geplaatst 2-1. Hij overleed te Gent, Sint-Baafsparochie, de 5e september 1793, 68 jaar oud, en werd begraven in de H. Barbarakapel van de hoofdkerk. Zijn grafsteen bestaat nog en ligt in de zesde kapel, te rekenen vanaf de ingang van de toren.

De kapel van O.-L.-Vrouw-Voorspraak, of de Grote Kapel zoals men haar te Knesselare steeds noemt, meet 5,95 m op 4,15 m en is opgetrokken in renaissancestijl. Vanaf het begin werd zij druk door bedevaarders bezocht en steeds door de bevolking in eer gehouden. Eigenaardig is wel dat de devotie evenzeer gericht is op Sint Marcoen en de H. Man Job (huidziekten) en op Sint Antonius (veeziekten), als op de Moeder Gods. Of zou de volksdevotie in de loop van de tijden een beetje verschoven en afgedwaald zijn ?...

Volgens Alfons Van Loo werd de kapel tijdens de besloten tijd van de Franse overheersing van ontering en vernieling gered, door een list van de toenmalige bewaarder, Judocus Augustinus Van den Kerckhoven, die met zijn huisvrouw, Maria Bernarda de Weerdt, de pachthoeve naast de kapel bewoonde. Deze hofstede was toen in bezit van juffrouw begijn Cardon (zie foto nr 30).

Bij het naderen van de Fransen stopte Van den Kerckhoven de bidplaats vol hooi en stro, om de indringers te doen geloven dat het gebouw sinds geruime tijd als schuur of bergplaats voor veevoeder werd gebruikt. De republikeinen lieten zich inderdaad door die list verschalken en de kapel bleef gespaard. In 1802 werd zij heropend en er werden verschillende noodzakelijke herstellingen uitgevoerd, voor een totaal bedrag van 14 pond. Altijd heeft men trouwens de inkomsten van de kapel gebruikt tot verfraaiing van het bouwwerk zelf, of tot het opluisteren van de diensten die er geschiedden. Zo kocht men in 1776 van het Jezuïetencollege te Gent, bij een verkoop per opbod, een kazuifel, twee tunieken en een antependium voor het altaar.

72. — *Het Tramstation met de buurttram Brugge-Ursel in 1906. Wij zien de toen onlangs opgerichte huizen van «Den Doppers», het «Hotel Sint-Pieter», bij P. Smessaert, koopman, de schrijnwerkerij «Sint-Jozef» (Laroo), enz., alle opgetrokken door Henri Laroo.*

Foto Alfons Hooft, senior.

In 1775 werd het schilderij boven het altaar hersteld ; dit doek zou in 1791 vervangen worden door een ander tafereel, van Pieter Francies Maes, waarvoor men toen 14 pond 17 schellingen 11 groten betaalde. Dit laatste schilderij hangt thans nog boven het altaar en werd, jaren geleden, door een Gents schilder uit dankbaarheid (weinig vakkundig) gerestaureerd. Pieter Francies Maes leverde in 1791 ook nog twee andere schilderijtjes, voor de prijs van 1 pond 8 schellingen, maar beide zijn sedert lang verdwenen.

Het voornaamste in de kapel is ongetwijfeld het houten wonderbeeldje zelf. Dit gotisch beeldje, mooi gepolychromeerd, moet zeker van vóór de 18e eeuw dateren ; het is 25 cm hoog. De Zusters van Liefde hebben het in de tijd met een blauw satijnen kleed omhangen vooraleer zij in 1891 Knesselare verlieten, waar zij sinds 1856 het hospice bedienden. Het staande Madonnabeeldje, met Kindje op de arm en scepter in de hand, draagt gouden oorringen en een gouden ketting om de hals. Beide werden

73. — *Het Tramstation met de drie sporen en de wissels, alsook het waterkot, in 1924. Boven de huizenrij links bemerkt men molen Maeyens. Rechts was gans het terrein — vanaf het kruispunt tot de hoeve Mestdagh — nog volledig onbebouwd.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

door een godvruchtig meisje van Knesselare geschonken, in de loop van van de 19e eeuw, uit dank voor een bekomen gunst. Pastoor Van Loo liet — zoals de neogotische kunstrichting het toen vergde — een vergulde stralenkrans achter het beeldje aanbrengen en ook het vermolmde voetstuk herstellen, door de Firma Bressers.

Altijd hebben de pastoors van Knesselare veel zorg gedragen voor de Grote Kapel. In 1927 liet pastoor Tirez belangrijke herstellingswerken uitvoeren. Het oude altaar, in renaissancestijl, dat dreigde ineen te storten, liet hij vervangen door een nieuw, dat echter te groot was voor de kapel en ook veel minderwaardiger op kunstgebied. Een houten baldakijntje boven het tabernakel bevatte van toen af het wonderbeeldje. Men legde in 1927 ook een nieuwe vloer, plaatste een communiebank in smeedijzer, zette de kapel in de olieverf en herstelde dak en torentje.

Het spijt ons geen enkele afbeelding te bezitten van het interieur vóór 1927. Na de restauratie door pastoor Tirez, hing links van het altaar

het beeld van de H. Man Job, personificatie van het lijden, en rechts de voorstelling van de Aartsengel Michaël, symbool van de overwinning. Buiten het borstbeeld van Sint Marcoen en de kruisweg, waren daar nog een groot aantal ex-voto's, een Piëta of Moeder van Smarten (geschonken door Mathilde Rodts), een beeld van de heilige Godelieve (gift van de familie Leon Rodts-De Sonville, om de genezing te bekomen van een kind, genaamd Godelieve), een beeld van Sint Antonius, eremijt, voorgesteld met een varken naast zich, en vier prachtige, 18e-eeuwse medaljons. Deze laatste — thans uitstekend gerestaureerd door kunstschilder Oswald Schelstraete, — geven de beeltenissen weer van de H. Petrus d'Alcantara, de H. Theresia van Avila, de H. Antonius en de H. Maria Magdalena.

Aan de achterzijde van de kapel, buiten tegen de koormuur aangeleund, stond een grote kalvarieberg (geschonken door Theresia Bellaert). Deze was totaal vervallen en werd in 1974 gesloopt. Boven de dubbele ingangsdeur van de kapel prijkt een ruitvormige arduinsteen, met volgende inscriptie :

Anno 1735.
O. L. Vrauwe
Voorspraeke
bidt voor ons.

Binnen in de kapel, boven de deur, lezen wij volgend dubbel jaarschrift (het totaal, bekomen door optelling van de in aanmerking komende letters, dient gehalveerd ; 3472 : 2 = 1736) :

Dese CapeLLe Wort aLhler
geMaeCkt aLs MIJnheer Ioannes
baptIsta beLIJn Voor pastor haD.

Na de dood van de weduwe Isabella Cardon, op 10 maart 1766, kwam het eigendom van de kapel in handen van de kanunnik zelf. Bij zijn overlijden in 1793 werd de bidplaats het bezit van juffrouw begijn Cardon en viel daarna ten deel, bij erfenis, aan graaf de Volder, opgevolgd door baron Heynderickx, om uiteindelijk in handen te komen van de huidige bezitter, de heer de Kerckhove d'Exaerde.

Gedurende vele jaren waren het de Paters Kapucijnen uit Brugge, die op de feestdagen van de H. Maagd de goddelijke diensten in de kapel verrichtten en er preekten. Zo ging op O.-L.-Vrouw-Hemelvaart, voornaamste feestdag van de kapel, na de hoogmis een processie uit van de parochiekerk naar het heiligdom. Daar werd nogmaals het misoffer gevierd, gevolgd door een plechtige ommegang. Vroeg in de namiddag werd het lof gezongen, waarna de paters het Allerheiligste in optocht naar de dorpskerk terugbrachten. Eigenaardig aan deze laatste processie was het

74. — *Vóór de wereldoorlog 1914-18 was de kermis op de wijk Drieselken een belangrijke gebeurtenis. Fons Coryn, «Papa» Lips en Kamiel De Wispelaere waren toen de grote bezielers ervan. Hier zien wij de jaarlijkse stoet op Drieselkens kermis, omstreeks 1908, vóór het begin van het Koffiestraatje, bij de herberg «In de Kloefkapper» (Coryn). Bemerk de opschriften op de wagen rechts aangebracht : «Leve het Drieselken» en «Grote bolling gratis : 20.000 fr prijzen» ! De man, met muziekinstrument in de hand, die het witte paard bij de toom houdt, is mijn vader, Adolf Ryserhove ; hij die het paard ment is Kamiel De Wispelaere, bijgenaamd «Does» ; in het rijtuig, met een buishoed op het hoofd van een meter hoogte, zitten de grote bazen van de feestcommissie : Fonne Coryn en Jules Lips. Op elk kruispunt, door de optocht aangedaan, stak «Papa» Lips een grote en actuele redevoering af. De vrouw met witte voorschoot, die eveneens een paardje bij de breidel houdt, is de waardin uit de herberg Adolf Speeckaert. De man op de hondekar is Adolf Strobbe en de jongen die neergehurkt zit, vóór het wiel van de grote wagen, is August Scheyving, bijgenaamd «De Zwarten».*

Foto Alfons Hooft, senior.

feit, dat de priester ditmaal met het H. Sakrament vooropstapte, terwijl de plaatselijke geestelijkheid en het biddende volk volgden.

Later is uit deze optochten de septemberbedevaart voortgekomen, in de namiddag van de zondag na O.-L.-Vrouw-Geboorte (8 sept.). Die bedevaart is vanaf 1960 een jaarlijkse kaarsjesprocessie geworden, in de avond van 8 september zelf, met misviering en sermoen aan de kapel.

Sinds 1927 werd door monseigneur Coppieters de toelating verleend, om ook op de zaterdagen van de meimaand de Eucharistie aldaar te mogen vieren : de eerste zaterdag voor de bewoners van het Dorp ; de tweede voor Hoekestraat ; de derde voor Westvoorde en Eentveld ; de vierde voor Kapelle, Hulhoek en Dries ; en de eventuele vijfde zaterdag voor de leden van de Mariacongregatie.

In 1935 zou men op een grootse wijze het tweehonderdjarig bestaan van de bidplaats vieren, doch wegens de ziekte en het overlijden van pastoor Tirez op 13 juli van dat jaar, was men verplicht de feestelijkheden een jaar uit te stellen. Deze liepen dan van zaterdag 12 september tot zondag 20 september 1936.

De kerk en alle kapelletjes van de gemeente werden mooi versierd, plechtig klokkengelui kondigde op 12 september het dubbel eeuwfeest aan. Na de jaarlijkse bedevaart naar de kapel, op zondag 13 september, bracht men het mirakuleus beeldje mee naar de parochiekerk, waar het tentoongesteld bleef. De volgende dagen zong men elke avond een plechtig lof, de maandag uitgevoerd door de congreganisten, de dinsdag door het Sint-Gregoriuskoor, de woensdag door de kajotsters, de donderdag door de B.J.B.-meisjes, de vrijdag door de schoolkinderen en de zaterdag door de studentenbond.

Zondag 20 september was een dag zoals Knesselare er nog nooit een gekend had. De bevlagging en de versiering van de huizen waren algemeen. De weg van de kerk naar de kapel, twintig minuten gaans, was langs beide zijden (dus ongeveer vier kilometer !) omzoomd door een ketting van kunstbloemen en kransen, gevlochten door de schoolkinderen en de Zusters Franciskanessen van het klooster, en opgehouden door honderden sparreboompjes.

Zowel bij de plechtige hoogmis te 9.30 uur, als bij het pontificaal lof, te 14.30 uur gezongen door Mgr Coppieters, bisschop van Gent, was de grote kerk veel te klein. Daarna zette de prachtige Mariastoet zich in beweging en trok tussen een duizendkoppige menigte met het wonderbeeldje van de kerk naar de kapel terug. Bij de aankomst aldaar loste men honderden duiven, als zovele symbolen van vrede. De bisschop, die een grote toespraak hield, belichtte ook het thema «Onze Lieve Vrouw, Koningin van de vrede». Hierna volgde de uitvoering, in vierstemmige bewerking, van

75. — *De maandag van Drieselkens kermis was vooral de dag van de vrouwen. Omstreeks 1910 is gans de buurt hier andermaal samen gekomen, vóór het huis Drieselken 13, toen herberg Kamiel De Wispelaere, veekoopman en herbergier.*

Foto uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

een grootse Jubelcantate door Pr. Van Durme, onder de leiding van J. B. Magerman, koster-organist van Knesselare. Het lied «Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen» werd door de ontzaglijke menigte samen gezongen, waarna een massale bloemenhulde deze jubelviering bij de kapel afsloot.

Te 18 uur greep op het dorpsplein een groot muziekconcert plaats en gans de avond bleven kapel en kerk feestelijk verlicht. Pastoor Van Durme en onderpastoor Hendrik De Sutter — het geliefde «Sutterke» — haalden eer van dit geslaagde jubileum. Dezelfde onderpastoor, de bezieler van het ganse werk, maakte ook het mooie chronogram, dat voorkomt op het feestprogramma :

LIeVe VroUW Voorspraak,
In aLLe geVaren en nooDen Van eeUWen,
toeVLUCht Waart gIJ, zIJt en bLIJft gIJ,
o Marla.

76. — Vijf Duitse onderofficieren op het Drieselken, bij het begin van de Kouter, in 1917. Men bemerkt de herberg van Petrus Mouton, de grote doornhaag van de «lochting» van Louise Matthys en, uiterst rechts, een gaslantarenpaal.

Foto Alfons Hooft, senior.

In 1974 werd de «Grote Kapel», die terug erg bouwvallig geworden was, prachtig gerestaureerd, door de zorgen van pastoor Bruwiere en met de milde giften van de parochianen. Dit werk stond onder de leiding van directeur Goegebeur O.S.A., die op een schitterende wijze de bemeubeling aanpaste en zeer kunstzinnig het verleden met de hedendaagse vereisten wist te verzoenen. Zowel binnen als buiten mag deze Mariakapel onder de stemmige, landelijke bidplaatsjes, een echt pareltje genoemd worden. In 1975 werd een voorstel gedaan om de kapel en haar omgeving, met het huisje ernaast en de aanpalende hoeve (foto nr 30), wettelijk te beschermen.

* * *

Aan het einde van de Kerkstraat, bij de wegsplitsing met de Hoekestraat, staat er een kruis dat aldaar overgeplaatst werd in 1937. Volgens de overlevering herinnert het aan een landbouwer, die door soldaten neergestoken werd, wellicht onder de Franse tijd. Het kruis stond van ouds langs de Hoekestraat, op ongeveer tweehonderd meter afstand van molen

77. — *Vier Duitse onderofficieren van foto nummer 76 hebben hun tocht voortgezet (1917). Zij bevinden zich nu langs de Kouter — toen nog een aardeweg zonder de minste bebouwing — ongeveer ter hoogte van het huidige huis Remi Neirynck. In de verte bemerkt men enkel de hoeve van Frederik Lammertyn langs de H. Sakramentsstraat (links) en een viertal oude huizen langs de Maldegemseweg (rechts) : August Van Houcke, Frederik Lambert, Eduard Ryserhove en Eduard Van Houtte.*

Foto Alfons Hooft, senior.

De Somer, tot het — bij de rechttrekking van de Kerkstraat — naar zijn huidige plaats overgebracht werd. Gans de omgeving ervan wordt «De Kruise» genoemd.

In de Veldstraat, vlak bij de drie lindebomen, staat een kapel, opgericht in de 19e eeuw ter ere van O.-L.-Vrouw-van-Smarten (Zeven Weeën). Zij is het eigendom van de kerkfabriek, evenals de twee aanpalende huizen. Gans dit kerkgoed, de kapel inbegrepen, komt voort van een oude fondatie. Enkele jaren geleden werd de voorgevel van deze kapel in baksteen vernieuwd. De Lindenkapel werd steeds als rustaltaar gebruikt bij de processies.

Aan het einde van de Veldstraat, op de hoek van de Maldegemseweg, is de kapel toegewijd aan het H. Hart van Jezus en die eveneens een rustplaats was bij de ommegangen, gesloopt geworden. Deze in de

Molenstraat, nabij de Aalterse weg, opgericht ter eer van O.-L.-Vrouw, bestaat daarentegen nog.

De Eentveldkapel is in de jongste jaren verdwenen. Deze kleine bidplaats was opgetrokken in 1898 door Lucie Maeyens, zoals bleek uit de ruitvormige steen met inschrift, boven de ingangsdeur. Zij was gebouwd in dezelfde stijl en dezelfde soort baksteen van de nieuwe kerk. In 1937 had men de verwaarloosde Eentveldkapel voor het laatst opgeknapt.

De grote grot van O.-L.-Vrouw-van-Lourdes in de Kloosterstraat, bij het begin van de Sportstraat, werd opgericht vóór de eerste wereldoorlog door pastoor Ide.

Daarbuiten zijn er te Knesselare nog twee nieuwe kapelletjes opgebouwd gedurende de jongste oorlog, namelijk één in Hoekestraat en één in Eentveld, vlak tegenover de Kluizestraat. Het Mariabeeld nabij de Béthunewijk, op de hoek van de Kloosterstraat en de Prinsengoeddreef, dateert pas van mei 1960.

* * *

Door de zorgen van onderpastoor Livinus De Groote werden in 1846-47 te Knesselare een kantwerkschool en een wezenhuis gesticht, om de ellende van de hongerjaren zoveel mogelijk tegen te gaan. De weledele heer van de Woestyne d'Hansbeke verving in 1856 op zijn kosten de beide instellingen door een klooster van de Zusters van Liefde. Later, bij uiterste wilsbeschikking, begiftigde hij dit klooster nog met een eeuwigdurende rente.

Op 27 oktober 1856 werd het nieuwe klooster van Knesselare plechtig ingewijd door de bisschop van Gent ; de tachtigjarige weldoener, de heer van de Woestyne d'Hansbeke, die beloofd had aanwezig te zijn, was op het laatste ogenblik door ziekte weerhouden en liet zich vertegenwoordigen door de heer De Smet. Het gemeentebestuur schonk in totaal een toelage van 170 fr voor het bekostigen van de feestelijkheden bij deze inhuldiging.

De Zusters van Liefde openden te Knesselare een meisjesschool, zetten de kantwerkschool voort en onderhielden verder zestien ouderlingen van beide geslachten en vierentwintig weeskinderen. Nog dikwijls werden zij geholpen door de edelmoedige stichter van hun klooster.

In 1891 verlieten de Zusters van Liefde hun inrichting te Knesselare. Het bestaande klooster werd overgenomen door de Zusters Franciskanessen van Gent (Crombeen). Wanneer deze — einde december 1891 — hun intrede deden in het klooster, bestonden er aldaar twee lagere klassen voor meisjes, een bewaarschool en ook een «spellewerkschool», waar grotere en volwassen kinderen kant leerden vervaardigen.

In 1898 moest men twee nieuwe klassen bijbouwen ; in 1899-1900 werd de kapel vergroot, alsook de aanpalende kleine plaatsen en men ver-

78. — *In 1917, ter gelegenheid van het naamfeest van de keizer, organiseerden de Duitsers een wielerwedstrijd voor soldaten op het Knesselaarse vliegveld van «De Kleiten», tussen de Urselseweg en de Maldegemseweg. Men ziet hoe eenzaam dit gebied toen nog was. Nu is de drukke Knokseweg er dwarsdoor getrokken.*

Foto Alfons Hooft, senior.

nieuwde eveneens schuur en stallingen. De leerplicht bestond nog niet, maar toch nam het aantal schoolkinderen voortdurend toe en ook het getal weesjes groeide aan, zodat men in 1907 genoodzaakt was de vleugel, als wezenhuis gebruikt, aanzienlijk te vermeerderen en weerom een nieuwe klas bij te bouwen. In 1910 werd het verblijf van de oude mannen op het gelijkvloers met een verdieping verhoogd, waarin vier ruime klassen werden ingericht.

Bij het einde van het schooljaar 1914 omvatte de onderwijsinrichting van het klooster te Knesselare 11 klassen, waaronder zes van de lagere graad met een bevolking van 277 leerlingen, twee klassen voor jongens met 93 leerlingen en drie bewaarschoolklassen met 213 kleuters. De zondagschool telde zes klassen en werd door 273 leerlingen bezocht. Bovendien bestond er nog een adultenschool, bijgewoond door 17 leerlingen, een huishoudschool met 24 leermeisjes en een breischool, die niets anders was

79. — Een prachtig hoevetje uit de 18e eeuw, Hoekestraat 47, bewoond door Marcel Carette-Corveleyn.

Foto Lutgart Ryserhove, 1972.

dan een voortzetting van de vroegere «spellewerkschool» en die door 32 werksters van de parochie werd bezocht.

Reeds in 1898 was het inwonend personeel van het Knesselaarse klooster zo talrijk, dat er een afzonderlijke geestelijke directeur diende aan toegevoegd. Sinds 1933 werden herhaaldelijk zieke kloosterzusters te Knesselare verpleegd en vanaf 16 september 1935 was er een hospitaal, bestemd voor de Zusters Franciskanessen van Gent, ingericht.

Op 1 januari 1945 telde het klooster van Knesselare 24 kloosterzusters, 13 verpleegde zieke zusters, 13 oude mannen, 13 oude vrouwen en 14 weeskinderen. De kloosterschool had toen een totale bevolking van 505 leerlingen, waaronder 323 leerplichtige meisjes, verdeeld over negen lagere klassen en 182 kleuters in de drie gemengde kleuterklassen.

Sindsdien heeft het klooster van Knesselare een enorme uitbreiding genomen en grote offers gebracht op gebied van nieuwbouw en modernisering.

* * *

80.— *Een mooi beeld van het pleintje van «Den Hoek» in Hoekestraat, rondom de eeuwwisseling. Men ziet een verdwenen herberg en rechts de smis van Steyaert (later Bral, thans Delnat).*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

Gedurende eeuwen werd het onderwijs te Knesselare verstrekt door de kosters en de plaatselijke geestelijkheid. Het kosterschap bleef in handen van dezelfde familie Maeyens tot na 1800 en minstens reeds vanaf 1630. Bernardus-Francies Maeyens was schoolmeester in 1793 op het dorp en in datzelfde jaar onderwees Jan Maeyens in Buntelare. Wij vinden Joannes-Franciscus Roose als «schoolmeester der prochie van Knesselaere» vermeld in 1798. De vrije school van Jan-Baptist Arnaut werd opgericht in 1803 ; de man gaf thuis les, tegen vergoeding, en leerde zijn kinderen lezen, schrijven met de ganzeveder en rekenen ; hij gaf ook catechismus, zoals uit een aantekening blijkt. Wekelijks ging hij zelf te voet naar Gent, om er door een priester verder onderwezen te worden.

Op 26 september 1844 werd Jan-Baptist Arnaut met algemene stemmen tot gemeenteonderwijzer van Knesselare benoemd. Hij zou les geven in het gemeentelijk lokaal aan de Molenstraat, waarin ook de gezusters Baelens met hun meisjesschool gevestigd waren. Voor het jaar 1845-46 was het getal niet-betalende leerlingen aldaar reeds tot 138 gestegen.

Het gemeentebestuur kocht toen een stuk land in de Veldstraat en trok er nieuwe schoolgebouwen op in 1857-58. Karel Arnaut, zoon van

Jan-Baptist, begon daarin onderricht te geven tijdens het schooljaar 1858-59 ; vanaf 1868 werd hij geholpen door een eerste hulponderwijzer, Emiel De Vreyer, en sinds 1876 door een tweede, Alfons Van Overbeke. Gedurende dit laatste jaar had men de gemeentelijke schoollokalen vergroot. Meester Basiel Stevens zal, na de schoolstrijd, daar les geven van 1884 tot 1924.

In 1937-38 werden de gemeentelijke schoollokalen volledig nieuw opgetrokken, gezien de vervallen toestand waarin zij verkeerden. Op 27 mei 1940, door brandbommen getroffen, gingen zij echter totaal in de vlammen op, om kort daarna andermaal herbouwd te worden.

De gebroeders Alfons en Jules Arnaut, ontslaggevers in 1880, verlieten het gemeentelijk onderwijs. Ten gevolge van de beruchte schoolwet van 1879, waren intussen nieuwe lokalen voor een vrije jongensschool opgetrokken in de Kloosterstraat, namelijk de gebouwen van de huidige vaktekenschool. Deze werden plechtig geopend op 1 juli 1880 en telden aanvankelijk slechts twee klassen (zie foto nr 53). Op 15 juni 1924 zou men de tegenwoordige lokalen — met zes nieuwe klassen — inhuldigen en in gebruik nemen.

Onderpastoor De Groote had in 1846, aan het begin van de Kloosterstraat, op eigen kosten een bewaar- en handwerkschool opgericht, alwaar hij in drie klassen dagelijks 230 kinderen liet onderwijzen en brood en soep uitreiken. Hij ontving niet de minste toelage. Later zetten de gezusters Rosalie en Angela Braet deze bewaarschool voort ; zij werd aangenomen door het gemeentebestuur in zitting van 20 mei 1847 en telde toen 38 betalende en 99 onvermogende kleuters, die er «het eerste beginsel van het letteronderwijs ontvingen en ook de oeffening van het nayen, breyen, stoppen, enz.».

Wanneer het klooster van de Zusters van Liefde in 1856 wordt gesticht, verder in de Kloosterstraat, zullen deze kleuterschool en ook de school van de gezusters Baelens in de Molenstraat opgeslorpt worden door de nieuwe stichting. Men opent aldaar eveneens een kantwerkschool, die op 17 mei 1858 door het gemeentebestuur geadopteerd wordt, «overwegende dat de school in het Weldadigheidsgesticht ingerigt, van groot nut is, alwaer de behoeftige kinderen van het vrouwelijk geslacht kosteloos in de Fransche en Vlaemsche talen worden onderwezen». Dit alles ligt aan de basis van de bloeiende onderwijsinrichtingen van het klooster der Zusters Franciskanessen : de vrije gesubsidieerde lagere meisjesschool, de vrije kleuterschool met wijkafdeling in de Veldstraat en het latere Sint-Anna-Instituut.

Ten slotte willen wij nog vermelden dat Meester August Nemegeer — een geboren pedagoog en zeer eerbaar man — les gaf aan de kinderen van Eentveld, Geuzestraat, Blakte en Burkel, gedurende de eerste decennia

81. — De vroegere herberg «De Gouden Leeuw», opgericht volgens octrooi van de heren van het Land van de Woestijne in 1749, bestaat nog doch is sedert lang geen drankhuis meer (Albert Delnat, Hoekestraat 77).

Foto M. Hooft, 1937.

van de 20e eeuw. Hij deed dit op de hoeve Verschelde, Oude Brugseweg, soms voor vijftig leerlingen. Deze voorbeeldige en bekwame man werd door niemand gesteund of gesubsidieerd.

* * *

Volgens Gailliard voerden de middeleeuwse edelen van Knesselare als wapen een zilveren kruis op zwarte grond (de sable à la croix d'argent). Dit schild is ook afgebeeld, onderaan Sint Willibrordus, op het middelste brandglasraam in het koor van de kerk. In de strijd werd de naam «Knesselare !» als wapenkreet aangeheven.

De oude heren van het Land van de Woestijne voerden oorspronkelijk een zilveren ankerkruis op een rood veld (croix ancrée d'argent sur gueules) en riepen de naam van hun heerlijkheid : «Woestyne» !

Bij Koninklijk Besluit van 17 december 1971 verwierf de gemeente Knesselare een officieel erkend wapen, waarvan de beschrijving luidt :

«In goud een keper van keel. Het schild overtopt door een omgekeerde schelp van goud» (rood schuinkruis op gouden grond, met een omgekeerde gouden schelp in overtopping). De afbeelding van dit wapen komt voor op een document van 12 maart 1694, dat officieel uitging van de toenmalige Knesselaarse administratie en dat bewaard wordt in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, Rekenkamer, register 1298, § 37. Dit schild behoorde eenmaal toe aan naamdragers van de familie van Praet, die op zeker ogenblik heren van het Land van de Woestijne zijn geweest. Het prijkt nu ook op het gemeentehuis en in het gemeentezegel van Knesselare.

* * *

Wanneer men in 1517 sprak over «den stadhuuse» of het «schepenhuys» bedoelde men daarmee de herberg «De Swaene» (Wed. Hilaire Gussé), waarin de wethouders vergaderden, minstens sedert 1488. Onder het ancien régime bezat Knesselare immers geen plaatselijke griffier of sekretariaat. De administratie van de parochie behoorde aan de heerlijkheid van het Land van de Woestijne, waarvan de griffier te Aalter verbleef. Deze kwam op geregelde tijdstippen naar Knesselare om samen met het plaatselijk bestuur te vergaderen. Na 1600 hielden de schepenen beurtelings hun bijeenkomsten in «De Swaene» en in «De vier Heymanskinderen» (huis Dr. Van Thuyne).

Gedurende de Frans tijd, in 1795, werd een kleine zijkamer gehuurd van een andere, thans verdwenen herberg, namelijk «Sint Hubertus» (Edmond Van Houtte), vlak vóór het portaal van de oude kerk. Dit plaatsje kreeg de pompeuze naam «Huis van Commune». Men beschikte er over zeer weinig ruimte en de registers en andere dokumenten lagen in stapels op de vloer, blootgesteld aan stof, vochtigheid en beschadiging. Toen is er ongetwijfeld heel wat oud archief verloren gegaan ; vermoedelijk werd ook het kerkarchief, onder de besloten tijd, daarheen gesleept.

In «Sint Hubertus» kwam spoedig veel «nering en tering». Het was een oude en zeer lage herberg, zonder verdieping, met ijzeren staven vóór de ramen. Men moest twee treden afdalen om de gelagzaal te bereiken. De verkoop werd zo groot en de zaak zodanig bloeiend, dat de herbergier zelf een jaarlijkse vergoeding aan de gemeente moest betalen, om gratis het sekretariaat in een kamer van zijn huis te mogen onderbrengen en dan nog te moeten zorgen voor vuur en licht op de koop toe ! Deze unieke en paradoxale toestand duurde minstens van 1836 tot 1876.

In juni 1877 deed de gelegenheid zich voor het prachtige herenhuis van notaris Fobe, in de Veldstraat («De Lusthof», thans postkantoor), aan te kopen voor de som van 20.500 frank en het in te richten als gemeentehuis. Na een langdurige beraadslaging en gezien de meeste leden

82. — *Oud huisje, Hoekestraat 90, thans gesloopt. Laatst werd het gebruikt als «kloefkapperskot» (Magdalena en Gerard Goethals).*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

van de raad tegen dit voorstel gekant waren, omdat zij niet van het dorpsplein weg wilden, deed burgemeester Wille de zaak voor onbepaalde tijd uitstellen en er kwam naderhand niets meer van.

Toen in 1898 de oude herberg «Sint Hubertus» zou afgebroken worden, werd door de eigenaar Maenhout het voorstel gedaan, op dezelfde plaats het huidige «Café Gemeentehuis» op te bouwen en een gedeelte van de bovenplaatsen ervan met kontrakt te verhuren aan de gemeente. Dit werd op 22 november 1898 aangenomen.

Door een geschil tussen de heer Maenhout en een aanpalende gebuur werden de werken evenwel erg vertraagd. Intussen had men de gemeentelijke diensten voorlopig ondergebracht in het huis Van den Kerchove, Kloosterstraat, bewoond door de gemeenteontvanger. Einde 1900 betrok met het sekretariaat boven de inrijpoort van «Café Gemeentehuis», waar men zou blijven tot in 1969.

83. — *Mooie hoevewoning, Hoekestraat 134, bewoond door Camiel Huyvaert (vroeger August Mostaert, daarna Jules Cooreman). Let op de prachtige kruisvensters.*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

Onder de oorlog, in 1942, had men de heer Cocquyt plannen laten opmaken voor een schuilkelder-hulppost op het dorpsplein, naast de kerk (de zogenaamde «abri»). Het was met de bedoeling later, in betere tijden, boven die kelderingen een gemeentehuis op te richten. Ook deze poging en nog verschillende andere zijn alle gestrand.

Eindelijk kon men op 29 juni 1961 het huis De Spiegelaere aankopen voor 950.000 frank en op 19 augustus 1965 de overbouwde poort van «Café Gemeentehuis» voor 115.230 frank. Nieuwe plannen werden nu opgemaakt door de architekten R. Dryhoel en E. De Witte, waarna de definitieve goedkeuring volgde op 18 mei 1967. De aannemer Hilaire Ryserhove mocht midden 1969 met de afbraak van de oude panden beginnen en daarna met de nieuwbouw van het gemeentehuis. Dit prachtige en luxueuse bouwwerk kon officieel ingehuldigd worden op 4 maart 1972.

* * *

84. — *Hoekestraat telt nog enkele mooibewaarde hoeven. Uit de laatste helft van de 18e eeuw dateert de grote hoevewoning Jeroom Mattheeuws-Buysse, Hoekestraat 136 (vroeger Leon De Vos-Octavie Mattheeuws).*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

Hiermee zijn wij beland in «modern Knesselare».

Gedurende de jongste dertig jaar is de aanblik van de gemeente helemaal veranderd. Zeer veel oude huisjes en hoevetjes zijn verdwenen of gemoderniseerd, soms hopeloos verknoeid. De nieuwbouw is uiterst sterk toegenomen. Het wegennet werd bijna volkomen vernieuwd. Knesselare is minder landbouwgemeente en veel meer nijverheidsgemeente geworden.

Erger is dat men door ongeordend bouwen het landschap sterk heeft aangetast. Een eeuw geleden was er alleen het dorpscentrum en verder had men hier en daar een kleine wijkgemeenschap, zoals Eentveld, Hoekestraat («Den Hoek» !), Kapelle, Buntelare, Dries... Ten slotte waren er enkele verspreide hoeven, mooi geïntegreerd in het landschapsbeeld.

De versnippering in de landbouw tijdens de vorige en in het begin van deze eeuw deed een aantal nieuwe gebouwen ontstaan, terwijl de dorpskern met arbeiders- en middenstanderswoningen sterk werd uitgebreid. Ook te lande, waar de grond goedkoper was, werden groepjes

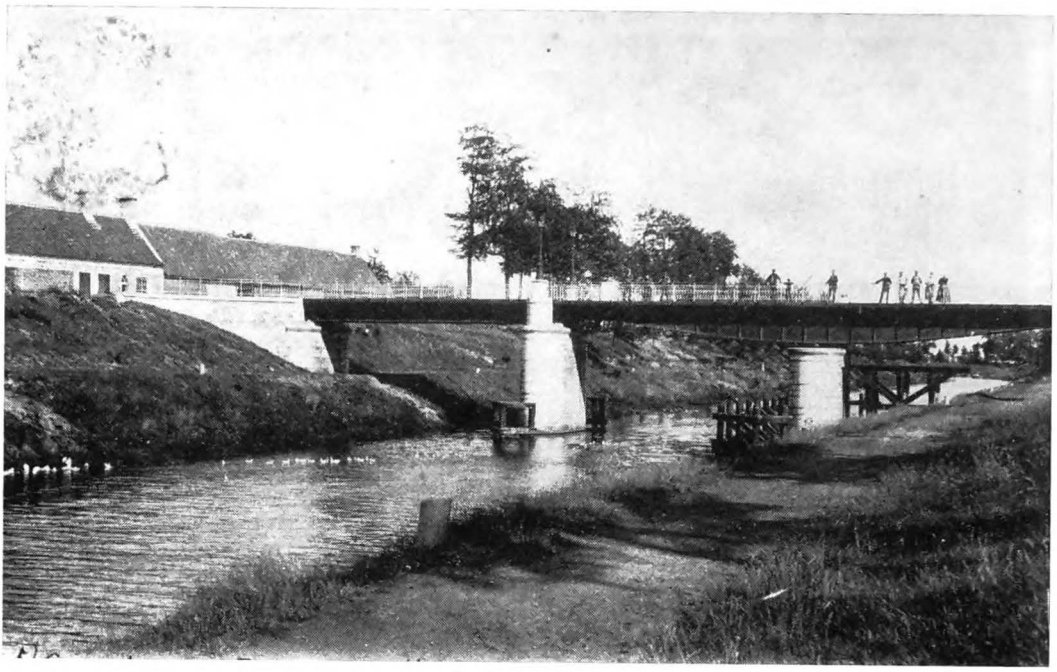

85. — *Hoekestraatbrug in 1903. Van alles wat op deze foto voorkomt blijft er hoegenaamd niets meer over.*

Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove.

huizen opgetrokken ; de Maldegemseweg is daar een typisch voorbeeld van. Vooral na de jongste oorlog werden de oude woningen, schuren en stallen gesloopt of «gemoderniseerd», d.w.z. meestal gruwelijk verminkt. Nieuwerwetse bouwsels verrezen langs alle straten en zelfs links en rechts in het veld. Dikwijls waren dat ook echte huizenrijen, uit hun «stedelijk» verband gerukt, zonder vensters in de zijgevel. In het centrum kwamen grotere gebouwen, talrijke nieuwe winkels en bankkantoren. Overal doken elektriciteitspalen, televisieantennes en afsluitingen in beton op...

Niettemin bezit Knesselare nog enkele mooie hoeven en enige stukken ongerepte natuur, zoals in de Malsem, de Hellemeersen, de Ameldonken, de Lijsterhoek, de Schapersbossen. Alles samen is dit echter niet zoveel meer, vergeleken met Hertsberge, Beernem en Ursel. Maar overal is er zeer veel van het oude verloren gegaan ; de sporen van de geschiedenis van onze dorpen vervagen. Het wordt steeds minder duidelijk om op te merken in ons landschap, in onze dorpskernen, ons straatbeeld en onze gangbare levenspatronen, hoe alles historisch gegroeid is. Wij moeten scherp toekijken om te zien hoe het eenmaal begon, waar de mens het eerst verscheen en poogde een bestaan te vinden, waar de vroegste neder-

zettingen ontstonden, hoe het jonge dorp stilaan gefatsoeneerd geraakte en verder evolueerde, hoe de ontginning voortschreed, hoe de mens werkte, bouwde en leefde.

Over de leeftochten van dertig, veertig generaties zijn onze dorpen tot ons gekomen. Het aangrijpend gelaat van al die voorbije geslachten is nog wel aanwezig, maar hun stem spreekt steeds stiller, hun trekken zijn hoe langer hoe moeilijker te onderkennen.

* * *

Nu er reeds zoveel verdwenen is, steken de littekens van de oude geschiedenis onzer dorpen nog maar weinig in de bewaard gebleven gebouwen. Zij zitten dieper verscholen in de dorpsaanleg, in de structuur van de wegen en veldcomplexen, in de plaatsnamen of toponiemen. Dat zijn de benamingen die onze verre voorouders van meet af aan gaven aan straten en wijken, beken en vijvers, bossen en moerassen, weiden en akkers, aan herbergen, hoeven, huizen en kapelletjes. Zij zijn niet onmiddellijk met de ogen waar te nemen, men kan er geen foto van maken, maar toch leven ze nog voort, sommige enkel in de oude documenten, andere in de volksmond en in officiële benamingen, soms onveranderd, soms gans vervormd en verbasterd en soms onherkenbaar verminkt.

Wij spraken reeds over de dorpsnaam Knesselare zelf, die bestaat uit clesse (klis) en lare (lers). Dit toponiem geeft ons als het ware een eerste fotografie van de plaats, in haar allerprimitiefste toestand : een moerassig, zompig, met kliskruid en struikhout begroeid gebied, dat zich uitstrekte van de Kluize tot de Vennekens. Dit klisselaar paalde enerzijds aan het Prinsengoed en anderzijds aan het centrum van de parochie. Achter het klooster liggen twee stukken grond, de Vennette of Ettinge en het Lyrsethal (leers-dal), die als de kern mogen beschouwd worden van het vroegere «lers vers West, oultre le grand chemin» (1374).

Maar er zijn te Knesselare nog heel wat meer lare-namen dan de gemeentenaam zelf : Buntelare (Banclare, 1242), Buntelarestraat, Bommelare, Nieuwelare, Hielare of Hillare, Hielarestraatje, Gelselare, De Mispelare, De Gerselaar, De Elzelare.

Hem-namen wijzen ongetwijfeld op zeer oude nederzettingen. Wij zijn niet rijk aan dergelijke toponiemen en hun vroegtijdige vermeldingen ontbreken. In het eerste deel van die plaatsnamen zit telkens een oude mansvoornaam verscholen. Misschien kunnen Malsem en Dadem daarvoor in aanmerking komen ?... In elk geval treffen wij te Knesselare — in latere eeuwen — volgende benamingen van gronden aan : Het Wessegemse, de Wessegemse Stukken (Wessegem zelf lag op Ursel !), de Malsem, de Grote Malsem, de Vóórmalsem, de Vóórmalsemmeersen, de Eerste Mal-

86. — *De Duitse kanaalwacht bij de brug van Hoekestraat. Op het bordje kan men lezen : «Kanalwache, Maria-Aelter, 23/7/1916». Die soldaten lagen immers in het nabije Sint-Maria-Aalter ingekwartierd.*

Foto Alfons Hooft, senior.

semmeersen, de Malsemmeersen, de Lage Malsem, de Hoge Malsem, de Dadem, de Dademmen.

Enkele vijvers of waterpoelen zijn er ook geweest, bijna uitsluitend in het noorden en in het uiterste zuiden van de gemeente. Daaraan herinneren de namen Vijvereeke, Grasvijvers, de Drie Vijvers, de Groene Vijver, Vossenholevijver, Lekensvijversbos, Westvijver, de Steenputten, Willekensvijver, de Nieuwe Vijver, de Waterpoel en 's Gravenvijver.

Ietwat belangrijke verhevenheden in de bodem werden aangeduid als hoogten of hillen : de Hoogte, Blakhille, Wytershullen (= Woutershil), de Hoge Blakte, 't Hoge, de Hoge Hille, de Kleithille, de Hoogten, de Hoge Kleiten, de Ham.

Een dries is een oude driesprong van wegen, een driehoekig pleintje of een gemeenschappelijke weide, soms «Gemene Weide» of «'t Gemeente» genoemd. Als dries-namen kennen wij te Knesselare : de Scheurdries, het Drieselken en het Drieselstraatje, bij de kerk ; de Dries, de

87. — *De noodbrug in Hoekestraat, nadat de metalen brug in 1918 door de terugtrekkende legers opgeblazen was.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

Driesstraat, Pietendries en Pietendriesmolen op de wijk Dries; de Vermaayendries, de Driesstukken en de Driesbeek, langs de Aardenburgseheerweg, naar Westvoorde toe ; de Klaverdries tussen de Hoekestraat en de Kneukelstraat, en de Wittendries in de Malsem.

Het woord kouter verwijst naar de oudste, de eerste in cultuur gebrachte gronden van de primitieve nederzettingen ; ze lagen meestal vrij hoog en in één blok. Te Knesselare kennen wij zo : Pauwelskouter en de Molenkouter(s), bij het Prinsengoed ; de Kouter, de Korte Kouters, de Hoge Kouter, de Lage Kouter, de Magerste Kouters en Tenden de Kouter, in het centrum, oostelijk van de kerk ; de «Keyters», de Mesvoordekouter en de Bergelandkouter(s) nabij Westvoorde. De toponiemen Dries- of Pietendrieskouter, Hoekekouter of Malsemkouter hebben wij tot hiertoe nergens gevonden.

Achter de kouters liggen gewoonlijk de akkers. De naam akker wijst op een latere, maar toch nog middeleeuwse ontginning, zoals de Wildakker, de Kerkakker, Lammensakker, de Akkers (Donkerstraat en Overleie), de Lentakker, de Veldakkerkens, de Akkers van het Goed ten Bokhoute, de Hoge Akker, de Broekakkers, de Beekakkers, de Vantakker...

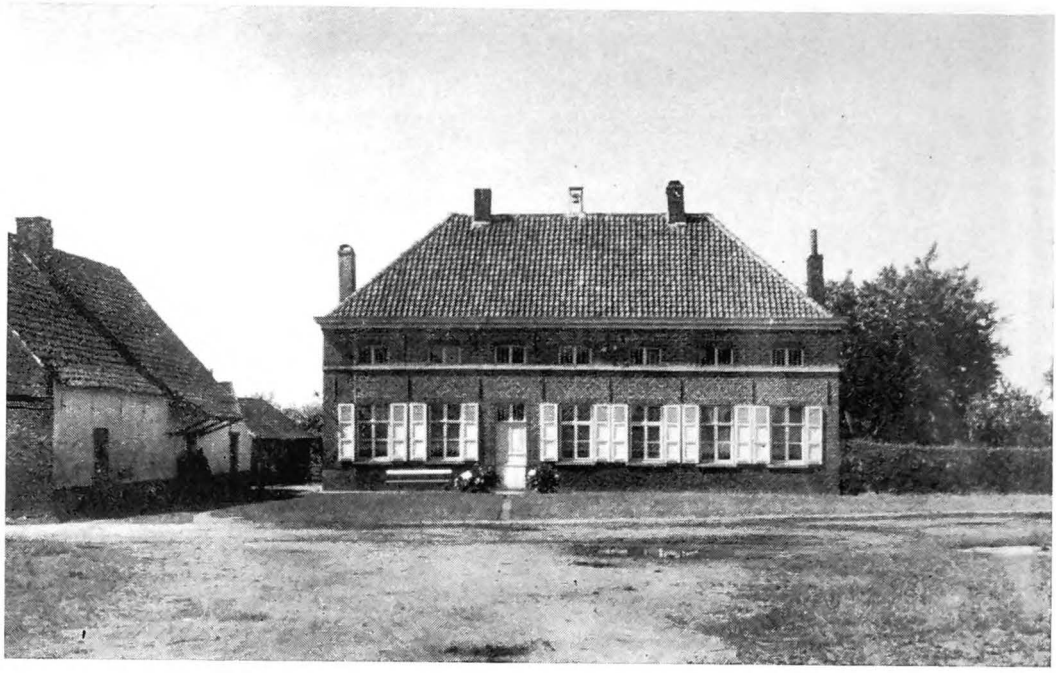

88. — *De grote hoeve «Het Manneken», beter gezegd het «Groot Goed te Lake», Sint-Maria-Aalterstraat 2 (Adolf Van Vynckt, wijk Overleie). Het bijgebouw links is de vroegere hoevewoning.*

Foto M. Hooft, 1937.

Knesselare was oorspronkelijk een moer- en heidegebied. De donk-, moer-, broek-, voorde- en veld-namen zijn er uitzonderlijk talrijk. Een donk was een geringe hoogte, opduikend uit moerassig gebied. Daarvan getuigen de toponiemen : Langedonk (wijk), Hooglangedonk, de Hamsdonk, de Grote Ameldonken, de Hoge Ameldonk, de Ameldonkdreef, de Ameldonken, het Ameldonkstuk, de Ameldonkslag, de Ameldonkwatering, de Braamdonk, de Lange Donk, de Zeldonkmeers (Zeldonk zelf ligt nu op Oedelem !), de Hooglangedonkbeek, de Hersdonk, de Spaardonk en de Elsdonk.

Wij ontdekten slechts één schoot-naam : de Lange Schoot. Schoot, zoals in Waarschoot, betekent een spits toelopend stuk grond, eveneens opduikend uit een drassige omgeving. Maar de moeras- en broek-namen zijn zoveel te talrijker : de Eelemoere, het Moer (Kapelle), de Moerakkers, de Moerstukken, het Moerken, Moerkensbos, de Rietjes, de Moerweg, de Moere, de Moerbossen, de Kleinen Eelemoer, de Moortelput, Thysekensbroek, Meersbroek, Scheibroek, Westbroek, de Westbroekbossen, het Moortelken, de Broekweiden, het Broek, de Lange Moortelput, de Broek-

89. — *Typische deuromlijsting, Zuidleiestraat 7, langsheen het kanaal ; nu gesloopt (Jeroom Smessaert).*
Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

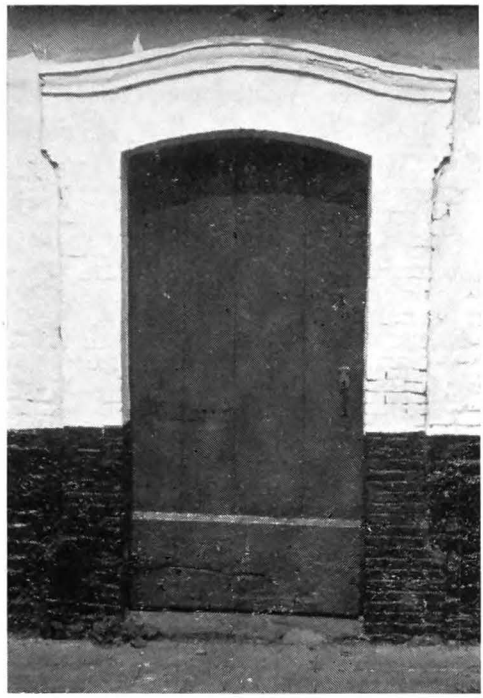

90. — *Deuromlijsting van omstreeks 1780, Buntelarestraat 44 (Gentiel Almey). Dit type kwam vrij veelvuldig voor in de streek.*
Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

stukken, de Poel, De Zijpe, de Zompe, de Moortelinge, de Boele, de Ettinge (Overleie), de Vennette, het Broekstraatje, de Klisse, het Lis, het Klissestraatje, De Vuilpanne, de Vennekens, Vennekensmeers, de Netting(en), de Neirynck, de Nettingstukken, de Wetting, enz...

Daarbij kunnen wij ook nog de namen rangschikken die wijzen op turf- en moeruitbatingen, zoals vijnk(t), derrie en turf : de Vijnken, de Achterste Vijnken, Vinkeslag, de Vynckt, de Grote Vynckt, het Vinkebos, de Derric, het Herricstuk, het Turfstik, de Herynck. Misschien zijn zelfs de toponiemen Haringweg en Haringstukken wel tot deze laatste benaming «herynck» (= derrie, turf) terug te brengen ?

Een voorde was een doorwaadbare plaats in een beek of vijver en leert ons dat er alleszins aldaar een moeilijk begaanbare, modderige en moerassige plaats diende te worden doortrokken. Zo hebben wij : Westvoorde (Mesvoorde), Westvoordestraat, Mesvoordekouter, Voordestraat (in Eentveld) en Stratevoort (in Hoekestraat).

Ook de waterlopen hebben sterk hun stempel op het landschap geslagen. Daaraan herinneren : de Leke, het Leiken (land), Driesbeek of Dambeek, Waterlopen (land), Zwartegatbeek, Drongengoedbeek, Waterstraat, Overleie, Zuidleie, Zuidleiestraat, de Boombeke, de Hooglangedonkbeek, de Berdelenbuisbeek, 't Geleed, Hellemeersbeek, Molenbeek, de Watermeulen, de Kwawal, de Kwadewalstukken, Michielsbeke, de Walgracht...

De waterwegen hebben ook het ontstaan gegeven aan vele benamingen van brugjes (piete, stok), buizen, speien en duikers (heule, hul), van afdammingen en dijken. Aldus treffen wij te Knesselare aan : de Piete, Pietendries, het Pietstuk, de Buize (land), de Stoct, de Brugstok, Lakebuis, Mannekensveerbuis, Berdelenbuisbeek, de Berdene Buis, Flabbaertbuis, Zwartegatbuis, Rozebuize, Aan de Buize (land), Flabbaertstuk, het Speiken, de Heule, Heulestraat, Hulhoek, Goed ten Hulle, Hulhoekstukken, de Kwadam, Kwadamstraat, de Swalmendam, de Wittendijk, het Wittendijkstuk, Wittendijkbos, enz...

Dit alles wijst erop hoe uitgesproken moerassig Knesselare was in de oude tijd, van Westvoorde tot de Malsem en van de Vennekens en de Hellemeersen tot de Vijnken. In het noorden en het uiterste zuiden echter, daar waar ook de vijvers voorkwamen, was de streek een gebied van woeste gronden, heiden en velden. Veld was toen een woord dat gebruikt werd voor nog niet ontgonnen terreinen, in tegenstelling dus tot de reeds bebouwde gedeelten.

Veld-namen en aanverwante voor Knesselare zijn : Eentveld (Heintvelt, 1333), Geusveld, Heideveld, Beeleveld, Gooskensveld, Waarschootveldeken (op de grens met Maldegem), Anne van Asschensveld, Anne van Asschensveldekens, Blakte (= Blakkeveld), de Veldekens (Bommelare), de Veldekens (Prinsengoed), Kluizeveld, de Veldstraat (in Eentveld), de Veldstraat (in het dorp, die naar de woeste en onbebouwde heide van de Kleiten en de Zandekens liep), het Schaapsveld, het Geuzeveldstraatje, de Blokvelden, Schuurvelde (1333), Urselveld, de Veldbiekkers, het Goeyveldeke, het Goyketveldeken, Rostyne (= Woestijne), de Heye, de Wildernisse, de Endelbrake (einde + braakgrond), Oesten (= Woesten), enz...

Biezen en bunt of beunt (mager, spichtig gras op zandig terrein) gaven aanleiding tot het ontstaan van de volgende plaatsnamen : den Beunt, de Beunten, de Biezen, Buntjes, de Biezemeers.

Vooral langs de waterlopen strekten zich alluviale meersgebieden en natuurlijke weiden uit. Maar ook in de omgeving van de moerassen en op lage plaatsen kwamen heel wat bilken en meersen voor. Wij vernoemen onder meer : de Broekweiden, Biezebilk, Vosseweide, Poldermeers, Paarde-

91. — Schuur op stenen grondvesten en verder volledig in hout opgetrokken ; Overleiestraat 19 (Roets Maurits), nabij Grand'mere, langsheen het kanaal Gent-Brugge-Oostende.

Foto Lutgart Ryserhove, 1971.

weide, Paardebilk, de Breemeersen, de Platte Weide, het Meersken, Biezemeers, Paemelsbulk, Binnenbeekbulk, Koningsbulk, Schapenbilken, de Kromme Bulk, de Beekmeersen, de Haverbilken, de Lage Weide, Koeklauwwee, 't Laag Meerselken, de Prinsenmeers, de Kwade Meers, de Witte Wee, de Hazelse Meersen, Hellemeersen, Hemelrijkmeersen, Malsemmeersen, het Kwaad Meerselken, de Grauwe Bulk, Vóórmalsemmeersen, de Lage Weiden, Ballekensbilk, de Cobboudmeersen (13e eeuw), de Smalle Meers, de Vennekensmeers, 't Pieremyne Bilksken, de Grote Kalverhagemeers, Menemeers, Smytersbulksken, de Keukenmeers, Boukquytbulk (= Boekweitbilk), Winterbautsmeers, Kalverbilk, Meersbroek en de Roste Wee.

Hooggelegen slechte gronden, met een gele ondoordringbare kleilaag aan de oppervlakte, werden kleiten geheten. Zo hebben wij : de Cleytenaere, de Kleiten, de Cleyt, het Kleitleen, de Kleitbos, de Vorenste Klei-

92. — *Woonhuis uit de 19e eeuw, Langedonkstraat 7. Het rechtse raam bleef in zijn oorspronkelijke toestand en de luiken van het middenvenster behielden het hartmotiefje. Thans bewoond door Marie Iket-De Loof.*

Foto Lutgart Ryserhove, 1972.

ten, de Potaardekleit, de Steenkleiten, de Kleithille, de Ganzekleit en de Hoge Kleiten.

De oorspronkelijke heidegronden en ook de drooggelegde moerassen, waarin 's zomers dieren graasden, geraakten later meer en meer bebost. Bebossing is ook een overgangsvorm tussen wildernis en bouwland. Vanaf de 15e eeuw en vooral gedurende de 16e, 17e en 18e eeuw ontmoeten wij veel bostoponiemen. Doch het dient gezegd dat Knesselare op geen enkel ogenblik de uitgestrekte woudgebieden heeft gekend, die wij aantreffen te Beernem, Aalter, Ursel en Maldegem.

Vermelden wij als plaatsnamen met bos, hout en boom : de Kruisbossen, Sturremsbos, het Kaphout, de Gravesingels, de Lange Singels, het Loot, de Zevengemetenbos, Van Hecke's Bos, Grootheersbossen, Kwadeputbos, het Peerdebos, de Lariksbos, het Ekebosken, de Houtene Pitbos, de Magere Bossen, het Potaardebosje, Van Ackers Bos, de Valckebossen

(er was te Knesselare een belangrijke familie Valcke), de Grote Bekebos, Schapersbossen, Schoonaertsbossen, de Mastbossen, de Grote Foreeste, de Kleine Foreeste, de Buksbos, de Blokbossen, Paemelsbos, Fockaerts Bos, Schapersbosstraat, Gentsen Bos, Van Hecke's Bossen, Den Bos, Den Berke, de Kleitbos, De Graeve's Bos, Vervijncts Bossen, Maeyken Maeyensbossen, Kruisstratebos, de Draakbos (naar de bezitter, baron de Draeck !), de Zandekensbossen, het Heudebos, de Bergelandbossen, de Spanjaardsbossen, het Pietbos, Westvoordebos, Hollaerts Bos, de Kapellebossen, Dhulstenbos, de Bosbilken, het Vinkebos, Bertje Cuypers' Bos, het Bosken, de Grote Stekbos, de Stek- of Stekelbossen, Wittendijkbos, Pollynsbosken, Daefke Maeyensbos, Holstratebos, Brauwersbos, Notebos, Thoofts Bos, de Westbroekbossen, de Bosstukken, de Bosrenten, Goedjens-Plumbos, Martjensbos, de Hovekensbos, het Heirwegbos, de Heltbos, Elsbos, de Bokhouten (bok = beuk), Bokhoutendreef, Gracht van het Bouchout, de Vennekensbos, de Peerdewegbos, 't Elsbosken, de Noteboombos, Voskensbos, Schauwbergbos, Hellemeersbos, Moerbos, het Hazelbos, de Bokkebossen, de Driebokke, het Rijshout, Martens' Bos, Den Hoekbos, het Plantsoenbos, Widauwbos, Berwanebos en het Pokhout.

Sommige toponiemen herinneren ons nog duidelijk aan de feodaliteit : de Lenen (van het Land van de Woestijne), het Eerste Leen, het Tweede Leen, het Derde Leen, het Vierde Leen, het Vijfde Leen, de Leendreef, Den Cheyns (grond waarop een cijns lag), het Novaalstuk (een later ontgonnen perceel, waarop novaaltienden moesten betaald worden), het Peldrijn (= de schandpaal), de Pilorijnstraat, de Bosrenten, de Berrente, de Beerrentestukken, het Wessegemse, Rostyne (= Woestijne), de Wessegemse Stukken, de Penninkrenten, het Leen van Dokter Thys en de Knesselaarse Stukken (die renteplichtig waren aan de heerlijkheid van het Knesselaarse in Oedelem).

De oude percelen, die wij vaak kennen onder hun benaming uit de 16e en 17e eeuw, worden soms genoemd naar hun ligging : Achter de Molen, 't Leegstuk, Achter 't Hof, de Achteruiten, Bachten de Schure, de Dreefstukken, Den Draai, De Tweesprong, De Vierweg, de Eerste Reke, de Leybarmkens, De Heirweg, het Vooruitstuk, het Beekstuk, de Vierde Lijne, het Eerste en Tweede Loopken, 't Fort, de Meulestukken, 't Oud Hof, het Leiken (land), de Piete (land), de Angel (hoekstuk), de Westbilk, de Walgracht, enz...

Soms speelde de vorm of het uitzicht een rol bij de naamgeving : Den Bek, de Kromme Bulk, De Spriet, 't Lang Wegelke, de Korte Kouters, de Lange Singels, de Bijle, Ten Hoeke, 't Pastoorshoedje, de Drijbek, het Schotelke, de Kwint (= quint, vijfhoekig stuk), de Grote Kwint, de Kleine Kwint, 't Kromstuk, de Zijpe, de Teele, Den Ommedolf, het Rond

93. — *Deze mooie hoevewoning bleef in haar originele toestand bewaard. De zware moerbalk in de keuken draagt het jaartal 1629. De hofstede is betrokken door Hortense en Raymond Demuynck, Langedonkstraat 8.*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

Stuk, de Kromme Slag, het Lang Stuk, Driebekke, de Smalle Mate, de Striepe, de Piek, de Vuilpanne, de Leegte, de Lage Zijpe, de Lange Loop, de Hoge Kleiten, enz...

Ook de aard van de grond treffen wij in de toponiemen aan : de Kleemputten, de Grote Kleemput, de Kleine Kleemput, de Kleiten, de Magere Bossen, de Zompe, de Steenkleiten, de Keistukken, de Keistraat, de Zandekens, de Magere Zandekens, de Kwade Meers, het Moortelken, de Zwarte Stukken, het Kwaland, Meersbroek, de Vette Lijne, het Potaardebosje.

Een andere keer wordt de begroeiing op of nabij het betrokken perceel vermeld : de Hooie, Hooiestraat, de Mastbossen, het Ekebosken, Den Buksbos, Den Berke, het Notebos, de Bokkebossen, het Elsbos, de Bokhouten, Widauwbos (widauw = wijm), 't Elsbosken, het Rijshout, het Plantsoen-

94. — Een prachtige herfstfoto van het kruis langs de Hoekestraat, bij het begin van de Kerkstraat, genomen in de richting van de Aalterseweg en van molen De Somer. Gans dit landschap heeft plaats gemaakt voor een betonbaan en moderne bebouwing.

Foto Hooft, Knesselare, 1942.

bos, de Noteboombos, de Roggebenden, het Roggestuk, de Vorte Wilg, de Driebokke, de Zeven Bokskes, de Veldblekkers (blekker = abeelboom), de Steenklavers, de Haverbilken, de Blekkers, de Lange Wilge, de Brame, Elsdonk, Elzelare, het Wilgske, de Wilden Olm, de Gerskant, Boekweitbilk, Boekweitdreef (-straat), het Tarwestuk, de Tarwebroodkant, den Evenebulk (evene = soort haver), het Pluimstuk, het Helmstraatje (helm = een soort lang, mager gras), het Wollegras, De Pluime, de Elskant, het Klissestraatje, het Helmgras, het Lis, enz...

Met dierennamen zijn gevormd : de Vosseweide, de Voskenwijk, Lammensakker, Verkensbroek, de Geite, Wolvestraat, de Ganzekleit, het Peerdebos, Koeklauwwee, Voskensbos, de Krokodille, Paardeweide, Paardebilk, Grote Kalverhagemeers, Schapenbilken, Kalverbilk, de Puyput.

95. — *Hoevewoning, Westvoordestraat 5, bewoond door Hilaire D'hooge. Bemerk hoe alle ramen nog beveiligd zijn door zware, vierkante ijzeren spijlen.*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

Of wij vernemen iets over de vroegere bezitters of eigenaars : het Kerkland, de Kerkakker, d Capellerye, den Aermen (= de armendis), de Grote Snouckaert, de Seysins, Bertje Cuypers, de Valckebossen, Smytersbulksken, Pollynsbosken, Den Beir (in Hoekestraat woonde een voorname landbouwersfamilie De Beir), Thysekensbroek, de Blommaers, Rutsaertsbos, Van Hecke's Bos, Van Ackers Bos, Schoonaertsbossn, Paemelsbos, Fockaerts Bos, De Graeve's Bos, Vervijncts Bossen, Maeyken Maeyensbossen, Hollaerts Bos, Martjenbos, Thoofts Bos, Daefke Maeyensbos, Stokerstede, Landuytstee, Lookensstee, het Carettestuksken, de Verpoorter, het Woutersstuk, 't Pieremynebilksken, de Stoffelbos (Stoffel = Christoffel), Pressensstuk (De Prest), de Cobboudmeersen (Cobboud is een oeroude mansnaam), Cobboudstraatje, de Tollensstukken, het Smessaertsstuk, Zeger Onnishof, Anne van Asschensveld, Pauwel Huygevelts Hofstee, Pauwelskouter, Woutershil, 's Gravenvijver, enz...

96. — *Oude, meermaals verbouwde hoevewoning, Westvoordestraat 1, nu bewoond door Roland Neirynck en vroeger door Victor Brynckman. Bemerk de houten pomp met trekzwengel en de drie totaal verschillende ramen in de voorgevel van het huis.*

Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

Soms wordt een of andere vorm van exploitatie aangegeven : de Steenoven, 't Bedelf, de Bedelven, het Groot Bedelf, 't Sturt, de Endelbrake, Den Gasthuuse, de Steenbakkerij, het Ploegstuk, de Brake (braakland), het Tegelstraatje, het Turfstik, de Zavelputten, het Kaphout.

En natuurlijk zijn er een ganse reeks namen waarin de grootte van de percelen wordt uitgedrukt : de Duizend Roen, de Vier Gemeten, het Lijntje (1 lijn = 100 roeden), het Bunder (1 bunder = 3 gemet), de Zevengemetenbos, de Zes Gemeten, de Twaalf Gemeten, de Vijfhonderd Roen, de Zeven Lijnen, het Kort Lijntje, enz...

De Motte, het Middenhof en het Neerhof zeggen ons waar de hoevegebouwen stonden, het Kapelstuk behoorde aan een of andere kapelanij en het Aalterstuk lag bij de Aalterseweg. De Hoekestraat is de weg die naar het hof Ten Hoeke leidt, de Hellestraat is sterk hellend en loopt naar de

97. — *Het goed «De Driepikkel», alias «Goed te Lembeke», langs de Aardenburgseheerweg 5, in 1937. De oudere benaming, in de 15e eeuw, was «Zeger Honninshof», naar de Brugse familie Honnin, Onnin of Oenin. De tegenwoordige eigenaar is Robert Maes-De Coster, uit Gent.*

Foto M. Hooft, Knesselare.

Hellemeersen, het klooster — dat in 1856 opgericht werd — heeft zijn naam geschonken aan de Kloosterstraat. De naam Nieuwendorpe wijst erop dat het centrum pas laattijdig naar het zuiden is uitgebreid en dat de oude kern bij de kerk lag, naar het Drieselken en de Kouter toe, langsheen de Oude Gentweg en in de richting van het Prinsengoed. Het toponiem Nieuwstraat is vanzelfsprekend een recente naam, en op die plaats zelfs misleidend.

Maar dan zijn er nog veel oude namen die niet zo eenvoudig en doorzichtig zijn, zoals het Groot en het Klein Dammerken, de Houwzeer, de Grote en de Kleine Profiel, de Esten, de Kerf, het Tonneirken, Pikoree, de Geleikins, Delcke, de Vliemer, de Dodon, Deesten, de Britse, de Piekeirele, de Lokke, de Dongels, enz... Het gebeurde ook wel dat men sommige namen niet meer begreep en er iets anders ging in zien. De Gooskensstraat werd de Geuzestraat, de Cobbouden werden de Kaphouten, Banclare werd Buntelare. Maar wat betekenen de Kermelisthoek, Dadem en het Posterna-

98. — *Nog een oude hoevewoning, Buntelarestraat 40, bewoond door Antoine Van Opstaele-Van Haver. Zij werd de jongste jaren gesloopt en door een nieuwe vervangen ; de oude woning dateerde uit de 18e eeuw en was oorspronkelijk voorzien van een strobedekking.*
Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

kelken ? Hoe ontstonden de namen Sneepersstuk, de Zeemstukken, de Bagette, Bommelare en de Kritse ? En hoe komen wij aan de Baessels, de Gierigaard, Den Bertel, de Slechte Koop, de Puyrapere ?

Weliswaar is deze laatste naam afkomstig van een herberg bij de Aardenburgseheerweg (1629) en werd hij later overgedragen op het perceel grond aldaar, maar daarmee is de betekenis nog niet verklaard. Ook de Barrière, langs de Maldegemseweg, herinnert aan een herberg, waar tol moest betaald worden voor het gebruik van de steenweg Aalter-Maldegem. Al heel oud waren de dorpsherbergen : De Zwaan, De Vier Heymanskinderen, In Sint-Hubertus, Het Schaak, Den Engel, Den Appel, De Gouden Leeuw en Den Prince Cardinael. In 1680 telde men tien herbergen te Knesselare. Vóór 1779 bestonden ook reeds : De Franse Schilt, op de Dries (een «Franse schilt» was een geldstuk !) ; In Lettenburg (De Stalen Anker) ; de Lockewee, geopend omstreeks 1734 ; De Couckestraete,

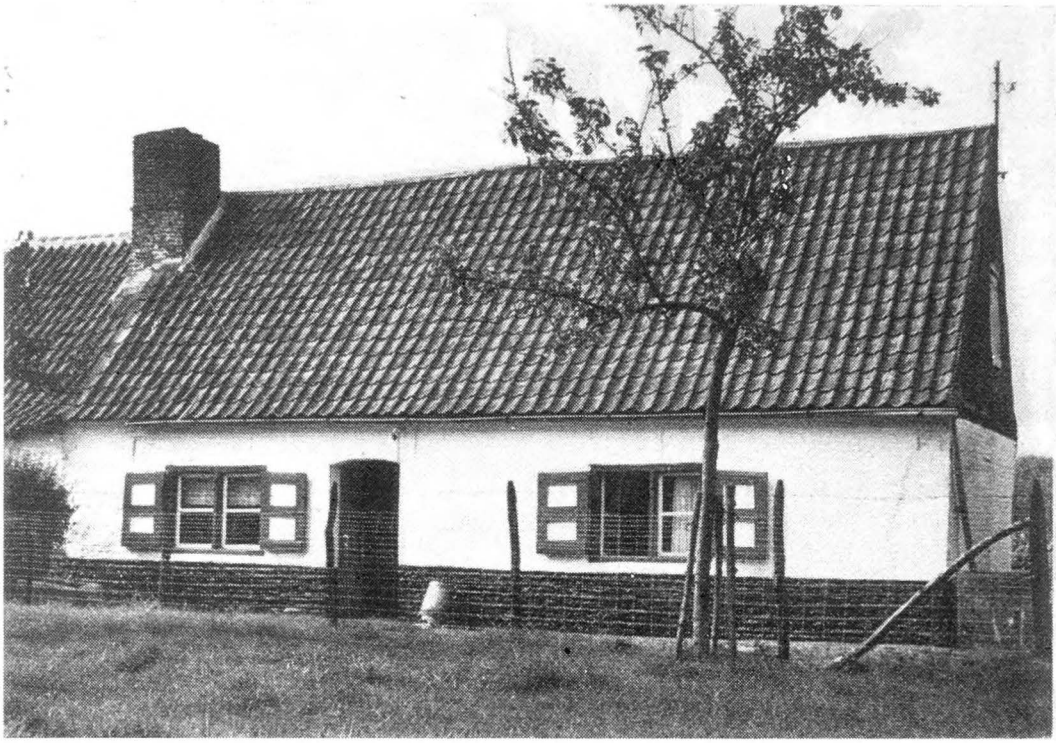

99. — *Oud huisje, Hoekestraat 138, bewoond door Edmond De Muer.*
Foto R. Tondat, Eeklo, 1966.

van zeer oude dagtekening : De Hoekestraat, of De Aart van het Brandhout, bij de Vaart (een aart was een stapel- of opslagplaats) ; De Grande Mere en, vlak daartegenover, De Oude Grande Mere, daterend uit de tijd van het delven van de Vaart (1613-1620).

Maar ook uit de jongste eeuw zijn er heel wat herbergen bekend, waarvan sommige intussen alweer verdwenen zijn. Vernoemen wij hier slechts : In het Burgerwelzijn, Het Jeneverstraatje, De Oude Linde, Het Poldershof, 't Dorpszicht, De Grote Pint, In den Ondank, In den Haas, In Eentveld, De Barrière, Willem Tell, De Vier Wegen, In de Rust der Wandelaars, Café Welkom, De Reisduif, 't Kelderke, Café Lijsterhoek, De Lusthof, De Leeuw van Vlaanderen, In de Bonte Koe, De Tramstatie, De Molenwegel, Het Duivenlokaal, Café Gemeentehuis, De Vischmijn, In Overleie, De Mooie Molen, De Lustige Boer, Het Huis van Commerce, De Stalen Anker, Café Sportwereld, Het Volkshuis, De Sportkring, De Wagenmakerij, De Rode Duiver, Café William, In Westvoorde, Café Belga, Biljartlokaal, De Drie Linden, De Molenberg, In Pelderijn, Vrolijk België, In den Tuba, Hotel Sint-Pieter, In de Kloefkapper, enz... In 1944

waren er te Knesselare officiëel vijftig herbergen, waarvan negentien zonder uithangbord. Ja, «daar was geen dorp van tien uren in 't ronde dat aan de leute van Knesselare kon»... (Aug. Bultynck) !

Zo zouden wij kunnen doorgaan, want er zijn nog honderden namen als zovele bindtekens met het verleden. Nagenoeg al deze toponiemen kan men gesitueerd vinden op de uitslaande kaarten in ons werk «Feodaal Knesselare» (Appeltjes van het Meetjesland, XV, 1964) en in het «Leenroerig overzicht van Aalter en Knesselare» (1965).

* * *

De geschiedkundige littekens en al die oudere en jongere benamingen te Knesselare zijn ons lief. Zij weerspiegelen duizend jaar dorpsleven, arbeid, zorg en menselijk overleg Het zijn onze voorouders die het moderne Knesselare mogelijk hebben gemaakt. Zij zijn de ware stichters van een welvarende gemeente, waar het goed is te wonen en te leven. Zij hebben dit stukje wereld — dat Knesselare heet — in onderlinge samenhorigheid voor ons zeer goed bewerkt en bewaard. Zullen wij het even degelijk of beter doen ?...

Vijftig jaar geleden waren onze bossen, landerijen en wateringen nog gaaf ; er heerste een volmaakte harmonie in de samenleving van mens, dier en plant ; de lucht was zuiver, de natuur werd geëerbiedigd. Nu duikt overal het spookbeeld van milieubezoedeling en verontreiniging op. Bomen worden in massa gerooid, oude gebouwen gesloopt, baanmastodonten razen dag en nacht over onze wegen en dwarsdoor de dorpskernen. Sommige waterlopen zijn open riolen geworden. Men krijgt af te rekenen met vuilnisbelten en autokerkhoven, met lelijke bouwsels, met allerhande uitwasemingen en geluidshinder. In sommige gewesten is het leefklimaat reeds zeer ernstig en bijna hopeloos aangetast.

Voor Knesselare is het gelukkig nog niet te laat. Wij hebben heel wat groen behouden, wij hebben nog ruimte en gezonde lucht. Ons dorp is omringd door de prachtige bossen van Maldegem-Kleit, Ursel, Aalter, Sint-Maria-Aalter, Beernem en Oostveld : een echte groene gordel ! Hier zijn nog voldoende mogelijkheden voorhanden, doch de verantwoordelijkheid van de openbare besturen is op dit punt wel bijzonder groot en zwaar. Ook voor onze kleinkinderen en achterkleinkinderen moet het binnen Knesselare leefbaar blijven.

Wanneer wij echter zuinig omspringen met onze groene zones, wanneer de Driesmolen thans gerestaureerd wordt vooraleer het te laat is, wanneer er een gezonde bouw- en wegenispolitiek gevoerd wordt en wanneer wij trachten te redden wat zinvol is — wellicht in fusie met Ursel — dan zijn er zeker voor Knesselare nog voldoende toekomstmogelijkheden weggelegd op residentieel, toeristisch en kultureel vlak.

Alf. RYSERHOVE.

Wie meer historische en andere bijzonderheden verlangt, kan deze vinden in :

F. de Potter / J. Broeckaert : Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen. — Knesselare. — Arrond. Gent, reeks I, deel 3, 1868 ; 44 blz. Uitg. C. Annoot-Braeckman, Gent.

Alfons Ryserhove : Knesselare. — Uitg. Moeyaert, Brugge, 1945 ; 180 blz. en talrijke illustr.

A. Verhoustraete : Molens binnen het maalgebied van het Land van de Woestijne, in : Appeltjes van het Meetjesland, II, 1950.

Almanach der Bisdommen van Gent en Brugge (Brugge, 1841-1879).

Almanak der Geestelijkheid in het Bisdom Gent, later : Jaarboek van het Bisdom Gent (Gent, 1880-1975).

A(lf.) R(yserhove) : Storm over Knesselare, verschenen in 't Getrouwe Maldeghem, juli 1940.

Baert G. : Van Duitsche Schapers, in Biekorf, jaarg. 43, 1937, blz. 28-29.

Delvaux E. : Visite aux gîtes fossilifères d'Aeltre... (Ann. de la soc. royale zoolog. et ..., 21e an., 1886, p. 274-296).

De Poorter A. : Le projet de jontion de Bruges à la Lys en 1584 (Bull. van de geschied- en oudheidk. Kring v. Kortrijk, jaarg. I, 1904, blz. 186-195).

F. de Potter : Het Bisdom en de Bisschoppen van Gent. — Gent, 1866.

Kultureel Jaarboek van Oost-Vlaanderen, Gent, deel 1961-II (Molens).

A. Ryserhove : Op bezoek te Knesselare, 22 augustus 1971. — Uit. Van Hoestenberghe, Maldegem, 50 blz., met illustr.

A. Ryserhove : Knesselare, onze gemeente. — Inhuldiging van het nieuw gemeentehuis, 4 maart 1972. — Uitg. Van Hoestenberghe, Maldegem, 52 blz., met illustr.

A. Ryserhove : Zo was Knesselare. — Uitg. Gemeentekrediet, Brussel, 1974, met 42 foto's.

de Saint-Genois J. : Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre 1168-1380 ; Gand, 1843-46.

Dupond C. : Nouveau coup d'oeil sur les hérons et cormorans nicheurs en Belgique ; Gerfaut, 24e an., 1934, p. 154-158.

F. M. : De waarachtige Historie van de Gipten (verschenen in «Rond den Heerd», deel 10, 1874, blz. 7-8, 21-22, 44-47, 63-64, 74-75 en 108-111).

D. Verstraete : Oude Wegen in het Meetjesland, in : Appeltjes van het Meetjesland, I, 1949.

D. Verstraete : De Steenweg van Gent naar Brugge van de XVIIIe eeuw : id., II, 1950.

D. Verstraete : Nog over de wegen in het Meetjesland ; id., II, 1951.

Alfons Ryserhove : De Geuzenberoerten in de streek van Knesselare, in : App. van het Meetjesl., III, 1951.

Alfons Ryserhove : Feodaal Knesselare ; id., XV, 1964 ; met 7 uitsl. kaarten.

H. Van de Genachte : Rond Aalter in den Franschen Tijd. — Snoeck-Ducaju, Gent, 1904, 623 blz. (tekst historisch erg onbetrouwbaar), met interessante illustr.

Hacquaert A. et Tavernier R. : Compte-rendu de l'excursion aux travaux de rectification du canal à Aalter (Bulletin de la soc. belge de géologie..., 1939, p. 327-330).

Hacquaert A. : De Overgang van Ieperiaan tot Lutetiaan te Aalter (kanaal), verschenen in «Natuurwetenschappelijk Tijdschrift», jaarg. nr. 21, 1940, blz. 323-325.

H. Halasi : Belgium under the german heel ; New-York, 1917, X.

Lansens P. : Verhandeling over den Oorsprong en de Benaming onzer Steden, Parochiën en Gemeenten ; Torhout, 1837, VIII-344 blz.

M. Leriche : Sur l'Yprésien marin des bassins anglais, belge et parisiens et sur les sables d'Aeltre (Compte rendus somm. de la soc. géolog. de France ; Paris, 1937).

M. Leriche : Les poissons éocènes de la Belgique ; Bruxelles, 1905, p. 85-92.

M. Leriche : Sur la géologie du Meetjesland (Bull. de la soc. belge de géologie, paléontologie et d'hydrologie ; Hayez, Brux., 39e an., 1929, p. 159-164).

L'Hoist André : Oorlog 1940, bij «Scriptura», Brussel, 1941 (verscheen ook in het Frans) ; met kaartjes.

A. Ryserhove / J. Vandeveire : Oud Ursel, in : App. van het Meetjesl., XXIV, 1973.

Alf. Van Loo : Geschiedenis der kapel en van het wonderbeeld van O.L.Vrouw-Voorspraak te Knesselare ; A. Siffer, Gent, 1892, 16 blz.

A. Ryserhove : Molens van Knesselare, in : App. van het Meetjesl., II, 1950.

A. Ryserhove : Veldwachters te Knesselare ; id., IV, 1952.

A. Ryserhove : Over een nieuwe kerk en over stoolrechten te Knesselare ; id., X, 1959.

A. Verhoustraete : De Pietendries op Knesselare en Aalter ; id., XIII, 1962.

Nyst P. et Mourlon M. : Note sur le gîte fossilifère d'Aeltre (Bruxelles, 1872, Annales de la société royale zoologique et malacologique de la Belgique, 6me an., 11 p.).

Oorlogsboek van het Davidsfonds, deel II ; Leuven, 1920.

P. Pelseneer : Coquilles terrestres et fluviatiles à Aeltre (Ann. de la soc. royale zoolog. et malacol. ..., 18e an., 1883, p. XXVII-XXIX).

Stroobant L. : Le Rasphuys de Gand ; Gand, 1900.

Dr. Schamelhout : Herkomst en ethnische Samenstelling van het Vlaamsche Volk, Antwerpen, 1938 (2de druk).

L. Warnkoenig : Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahre 1305 ; Tübingen, 1835-42.

M. Cloet : Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw. Tielt van 1609 tot 1700. — Leuven, 1968.

J. Kuborn : Epidémie de variole à Knesselaere. — Bruxelles, 1879 ; Bull. de l'Acad. de médecine, série 3, tome 13, 27 p.

Adzo (= A. Dassonville) : Plaatsnaam Knesselare, in Biekorf, jaarg. 21, 1910, blz. 124-127.

R. Moelaert : De Kapelanij Onze Lieve Vrouw ter Pieten te Aalter, in : App. van het Meetjesl., XIII, 1962.

L. Stockman : De Brieven van Assenede en de Vier Ambachten ; id., XXIII, 1972.

A. De Vos : Krijgsverrichtingen in en om Zuid-Meetjesland tijdens de laatste fase van de 80-jarige oorlog (1621-1648) ; id., VIII, 1957.

A. De Vos : Franse invallen in Zuid-Meetjesland 1648-1713, IX, 1958.

A. De Vos : De strijd tegen de Vrijbuiters binnen de Kasselrij van de Oudburg (1584-1609). Voorlichtingsreeks O.V.K.G. nr 18, Gent, 1957, 45 blz.

Steghers O. : Folklore uit 't Meetjesland, in : Vlaamsche Zanten, jaarg. 5, 1904, blz. 84-91.

Steghers O. : Kinderspelen uit 't Meetjesland ; id., blz. 174-178.

Tavernier R. en Hacquaert A. : Kryoturbate Verschijnselen in Oost-Vlaanderen, in Natuurwetenschapp. Tijdschrift, jaarg. nr 22, 1940, blz. 153-158.

J. Warichez : Etat bénéficial de la Flandre et du Tournaisis... 1455 : Louvain, 1912, 383 p.

Vanden Bussche E. : Glanures pour servir à l'étude de la topographie anc. de la Flandre, tome 13, p. 119.

Alfons Ryserhove : Het Onderwijs te Knesselare. Uitg. De Prest-Martens, Beernem, 1947, 28 blz.

Alfons Ryserhove : Beernem. Een heemkundige studie. Uitg. M. De Prest-Martens, Beernem, 1949.

C. Van den Haute : Inventaire des archives de l'arr. de la Flandre orientale et du dép. ou préfecture de l'Escaut, 1794-1814 ; Tongres, 1932.

Fernand Van Es : Bij- en spotnamen der Oost-Vl. Gemeenten. — Spotgezegden en -rijmpjes op Oost-Vl. Gemeenten (talrijke bijdragen verschenen in «Oost-Vlaamsche Zanten», jaarg. 1927 à 1936).

J. Van Lantschoot : Volksvertelsels afgeluisterd in het Meetjesland. Brugge, 1895 (1ste druk) en 1929 (2de druk), 55 blz.

D. Verstraete : De historische geografie van het Maldegemveld vanaf de 17de eeuw. — Licenciaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent, 1943 (onuitgegeven).

Van der Essen L. : Inval en Oorlog in België van Luik tot aan den Yzer ; Leiden, 1916, 3 delen.

Van Lantschoot J. en Schelstraete P. : Een Meetjeslandsch Idioticon ; in · Belfort, jaarg. 7, II, 1892, blz. 368-373.

R. Blanchard : La Flandre ; Paris, Colin, 1906.

Eug. Maillieux : Terrains, Roches et Fossiles de la Belgique, 1936.

Abbé Andries : Recherches historiques sur les voies d'écoulement des eaux des Flandres ; Bruges, De Pachter, 1838.

Gilliodts-van Severen : Coutumes du Bourg de Bruges, 1883, I, II et III.

Gilliodts-van Severen : Bruges, port de mer ; 1895.

D. Berten : Coutume du Vieuxbourg de Gand, I (Introduction) ; Bruxelles, 1904.

Kan. Tanghe : Leven van den H. Willibrordus, Patroon van Knesselare : 1857.

J. O. Andries : Notice sur la grande bruyère de Bulscamp... ; 1867.

P. Bernardus De Jonghe : Ghendtsche Geschiedenissen sedert 't Jaer 1566 tot het Jaer 1585 : Gent, 1752, deel I, blz. 141-142.

J. B. Van Baveghem : Het Martelaarsboek ; Gent, 1875.

Edmond De Busscher : Recherches sur les peintres et sculpteurs à Gand aux XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles ; Gand, 1866, p. 260 (XVIe siècle).

Alfons Van Loo : De Kerk van Knesselare ; verschenen in het weekblad «Recht voor Allen», te Eeklo, jaarg. 1895.

Geschiedenis der Kapel en van het Wonderbeeldje van O.L.Vrouw-Voorspraak te Knesselare, naar A. Van Loo, herzien door een Priester uit het Bisdom Gent (= Pastoor Oscar Tirez) ; Gent, 1933.

E. Soens : Historische Schets van het Crombeen ; Gent, 1915, blz. 184-187.

In «Vrij Maldegem», weekblad, verschillende losse bijdragen van D. Verstraete, verschenen tussen 1952 en 1975.

Roger Moelaert : Wessegem en zijn heren ; in : App. van het Meetjesl., XXIV, 1973.

Roger-Emiel Moelaert : De Kapel O.L.Vrouw-Voorspraak te Knesselare ; in Kapel en Beeld, Gent, 18e jaarg., nr 2 (april 1966) en nr 3 (juli 1966), met illustr

Ryserhove A. : De kapel van O.L.V. van Voorspraak te Knesselare ; in : Mariaal Tijdschrift, jaarg. 20, 1950, blz. 86-91, met illustr.

Knesselare ; artikels verschenen in «Brugse Courant», 17 en 24 met 1947, met illustr.

Knesselare en zijn vreeselijke legende over Slabaert ; in het dagblad «De Nieuwe Gentenaar», 13 nov. 1946, met illustr.

A.lf Van Loo . Maria's Lusthof of Bloempjes ter eere van Maria geplukt ; Gent, A. Siffer, 1898.

Ryserhove A. : Driesmolen : in «De Vrijheid», weekblad, Brugge, 22 en 29 okt. 1944. — Molen De Somer, id., 12 nov. 1944. — Molen Maeyens, id., 19 nov. 1944. — Molen Devreese, id., 10 dec. 1944. — Met illustr.

A. Lowyck : Nog aantekeningen over het bouwen op het platteland in vroegere eeuwen ; in «Ons Heem», jaarg. 8, 1950, blz. 63-64.

In «Leger», maandblad : 27-5-1940 ; de laatste tegenaanval van de «Zwarte Duivels» te Knesselare ; 1947, jaarg. 2, nr 5, blz. 31-33 ; met kaart en illustr.

Alf. Ryserhove : Vlas in het Meetjesland, in «Ons Meetjesland», jaarg. 1, nr 4, blz. 1-6.

A. Ryserhove : Hongersnood 1846-1848 te Knesselare, id., jaarg. 3, nr 2.

Alf. Ryserhove : Alfons Van Loo en zijn karrevrachten prijsboeken, 1855-1898, id., jaarg. 3, nr 3.

A. R. : Gedachtenis aan een muilezel, id., jaarg. 3, nr 3.

A. R. : Sprokkelingen uit Eentveld, id., jaarg. 3, nr 3 en jaarg. 4, nr 1.

Romano Tondat : Nieuw gemeentewapen in het Meetjesland (Knesselare), id., jaarg. 3, nr 3.

A. Ryserhove : Boekweit in Westelijk Meetjesland, id., jaarg. 6, nrs 2, 3, 4.

Alf. Ryserhove : De oude kerk van Knesselare, id., jaarg. 8, 1975, nr 2, blz. 52-53, met pentekening.

Alf. Ryserhove : talrijke bijdragen in «De Ster», plaatselijk weekblad, Beernem, verschenen gedurende de jaren 1945-1948.

R. D. : La suprême contre-attaque des «Diables Noirs» à Knesselaere, La Libre Belgique, Bruxelles, 63me année, n° 52, 21 février 1946.

A. Verhoustraete : Mengelingen over de noordkant van Aalter ; in : App. van het Meetjesl., nr VII, 1955-56.

A. Verhoustraete : Over de scheepvaart op het kanaal van Gent naar Brugge en over de marktschepen in het bijzonder ; id., VII, 1955-56.

A. Verhoustraete : Het oostelijk deel van het Bulskampveld en de ontginning ervan ; id., X, 1959.

A. Verhoustraete : De rondreis van Walter van Marvis, bisschop van Doornik, in 1242 ; id., XII, 1961.

A. Verhoustraete : Leenroerig overzicht van Aalter, I ; id., XV, 1964. — Leenroerig overzicht van Aalter, II ; id., XVII, 1966.

J. Decavele : Katharina van Boetzelaer, 1970. — Met boekbespreking in App. van het Meetjesl., XXI, 1970, door A. Verhoustraete.

D. Verstraete : Grondbezit bij de kapel ter Pieten in het begin van de 16e eeuw ; in App. van het Meetjesl., XXV, 1974.

P. Deprez : De bevolking van Evergem, Knesselare, Ronsele en Zomergem in het licht van de volkstellingen van 1796/1798. — Uitg. Pro Civitate, Verzameling Geschiedenis in 8°, nr 2, 1963.

de Fabribeckers : De veldtocht van het Belgisch Leger in 1940, uitgegeven in eigen beheer, 1966 ; met talrijke kaarten en illustr.

H. Stalpaert : West-Vlaams Sagenboek, I, 1968, blz. 82.

Rond den Heerd, III, blz. 106 en IV, blz. 2.

Alf. Ryserhove : Brugse poorters uit ons gewest, in «Bos en Beverveld», Oedelem, 3, 1968, blz. 137-156.

10 JAAR KRONIEK

In nummer 17 van Appeltjes verscheen een eerste kroniek met allerlei nieuwsjes over heemkundige gebeurtenissen in het Meetjesland en over geschiedkundige bijdragen van onze leden gepubliceerd in andere tijdschriften. Sedert 1966 kwam de kroniek voor in elk jaarboek zodat in dit nummer de tiende kroniek het daglicht ziet ! In totaal besloeg de kroniek reeds meer dan 120 bladzijden van Appeltjes.

Ik dank de medewerkers aan deze rubriek voor hun mededelingen en ik hoop in de toekomst nog meer berichten te krijgen, want het is niet mogelijk voor een persoon alle heemkundige gebeurtenissen te volgen en er een verslag over te schrijven.

L. Stockman.

In memoriam Lucien Lampaert. — Te Eeklo overleed, geheel onverwacht, Lucien Lampaert een bekende figuur in de Eeklose wereld. Lucien Lampaert was op vele gebieden zeer actief en toonde ook een grote belangstelling voor het verleden van zijn stad. In 1964 publiceerde hij «*De parochiekerk van Eeklo Sint-Vincentius*» ter gelegenheid van het gouden priesterjubileum van Z.E.H. Deken Delfosse. In 1972 was hij onze gids bij het bezoek aan de Sint-Vincentiuskerk tijdens onze uitstap naar Eeklo.

Voor het weekblad «De Eecloonaer» bewerkte hij de «*De Geschiedenis der stad Eeklo*» die destijds door August Van Acker werd geschreven in «De Gazette van Eecloo en het district». Gedurende meer dan zes jaar verscheen deze vulgariserende geschiedenis van de hoofdstad van het Meetjesland in 376 afleveringen. Een laatste historische bijdrage van zijn hand werd gepubliceerd in het juni-nummer 1975 van «Eikels worden Bomen». Zij handelde over Marten Hauweel, een onbekende Eeklose schrijver uit de zestiende eeuw.

L.S.

In memoriam Z.E.H. Joseph-Antoine Raes. — Op 12 juli 1975 overleed rustig, in het Elisabethziekenhuis te Sijsele, ons medelid Pastoor Raes, uit Oedelem. Hij wist dat de dood nabij was en met de grootste kalmte en sereniteit heeft hij die aanvaard. Geboren uit een zeer voorname familie op 22 oktober 1903, te Oedelem, waar zijn vader vele jaren burgemeester was, werd hij na zijn priesterwijding leraar te Tielt, daarna onderpastoor te Wingene en vervolgens pastoor te Ettelgem. In 1965 nam hij eervol ontslag en verdiende rust, in het mooie herenhuis op de Markt van zijn geboortedorp, dat wij op een van onze heemkundige tochten — in 1973 — nog bewonderd hebben.

Op zijn bidprentje konden wij terecht lezen : «Van de Heer kreeg hij zin voor schoonheid, kunst en heemkunde. Hij vond de weg in oude boeken en gebruiken, genoot van dit alles en wist het mee te delen in woord en geschriften». Hij bezat de geest van zijn groot familielid Kanunnik Andries. Wat hij schreef over Sarepta en over de kerk van Ettelgem behoort tot het allerbeste wat ooit over deze onderwerpen werd gepubliceerd. Ook voor «Bos en Beverveld» en voor zijn parochieblad schonk hij verschillende interessante bijdragen. Maar hij wist honderdmaal meer dan hij heeft neergeschreven, zodat zijn heengaan een onherstelbaar verlies betekent voor de lokale geschiedschrijving. Amper drie weken vóór zijn dood gaf hij, uit eigen beweging, zijn waardevolle bibliotheek aan ons medebestuurslid, inspecteur Ryserhove. Het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, waarvan hij steeds een trouw en hoogstaand lid was, brengt hier gaarne een dankbare hulde aan Z.E.H. Pastoor Raes en biedt tevens zijn christelijk rouwbeklag aan de geachte Families Raes en Andries.

A.R.

Provinciale dag voor de Geschied- en Oudheidkundige kringen van Oost-Vlaanderen. — Op zaterdag 26 april 1975 ging in de raadzaal van het stadhuis van Zottegem de eerste provinciale dag door van de Geschied- en Oudheidkundige kringen van Oost-Vlaanderen. Na een welkomwoord van de voorzitter van de culturele kring van Zottegem sprak ons medelid Georges van Vooren over het ontstaan en de groei van de diverse Geloofsbelijdenissen in Westelijk Zeeuws Vlaanderen. Daarna gaf drs. M. Rogge een voordracht met dia's over zes jaar bodemonderzoek in de Gallo-Romeinse nederzetting te Velzeke.

Tijdens de middagpauze bood het gemeentebestuur van Zottegem aan de aanwezigen een frisse pint van het echt Zottegems bier aan. De namiddag werd ingezet met een lezing van Z.E.H. De Brouwer over het geloofsleven bij het volk in het Land van Aalst tijdens de 17de en 18de eeuw.

Tot slot van deze dag volgde dan nog een bezoek aan het Gallo-Romeins Museum te Velzeke, waar de meest belangrijkste vondsten van de laatste jaren waren geëxposeerd.

L.S.

De jonge Sanderus. — In de «*Autotoerist*» (28e jrg. blz. 547-548) verscheen een bijdrage van onze voorzitter over de eerste levensperiode van Antoon Sanders alias Sanderus. Hij was van 1612 tot 1622 pastoor van Sleidinge en bediende ook van 1616 tot 1618 de parochie Oost-Eeklo. Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van de opening van het Sanderus-pad te Sleidinge op zondag 8 juni 1975.

Bij de Sanderus-gedenkplaat. Foto Arch. Leloup.

Nieuw ambachtelijk museum «Bardelaere». — Op zaterdag 2 mei 1975 werd een nieuw ambachtelijk museum te Lembeke plechtig opengesteld. Dit museum werd ondergebracht in de oude mouterij van de familie Stockman. Het werd opgericht op initiatief van de Lembeekse V.V.V. De Warande die onder de bezielende leiding staat van ons medelid Oscar Lippens. Het museum «*Bardelaere*» is het derde heemmuseum dat in het Meetjesland werd opgericht. Door dergelijke initiatieven en privé-inspanningen werd reeds veel ambachtelijk alaam van vernietiging gered.

Heemkundige tentoonstelling te Knesselare. — Onder de bezielende leiding van ons medelid inspecteur Alfons Ryserhove werd in minder dan één maand tijd een heemkundige tentoonstelling georganiseerd te Knesselare in de lagere Jongensschool. In deze tentoonstelling werd een overzicht gegeven van de geschiedenis van Knesselare van de «*oudste tijden tot heden*». Ook het volkskundige aspect werd daarbij niet uit het oog verloren. Meer dan de helft van de tentoongestelde voorwerpen, archiefstukken, foto's, bidprentjes, boeken, enz., kwamen uit de persoonlijke verzameling van Alfons Ryserhove. Deze tentoonstelling die slechts van 5 juli tot 8 juli 1975 open was, kende een zeer grote publieke belangstelling en verdient beslist navolging in andere gemeenten.

L.S.

Het verleden leeft in ons
Het heden hoopt op ons
De toekomst straalt voor ons
God zij met ons...

A. RODENBACH

In Memoriam. — Roger Eduard Petrus STEEGHERS, zoon van Adolf Petrus en Barbara Antonia VOLCKAERT, echtgenoot van Suzanna GOETHALS.

Hij werd geboren te Gent op 15 juli 1906 en is aldaar in vrede ontslapen op 21 november 1975 in de «Byloke».

Heem- en familiekundige.

Als overtuigd en heemverbonden vlaming werd hij een der eersten, lid van de vroegere «Vlaamse Vereeniging voor Familiekunde» van Dr. Jan Lindemans en Dr. Jozef Van Overstraeten.

Hij leerde zijn oudste zoon Wilfried, de eerste stappen te zetten, op gebied van genealogie en volkskunde.

Gesproten uit een Oud-Meetjeslandse familie, bezat hij al de karaktertrekken en eigenschappen daarvan.

Vader kon ook zo goed vertellen over het oud verleden van Eeklo en het Gent van rond de jaren 1900.

Dit alles deed hij voor ons levendig oog, in volkse vertellingen herleven.

W. Steeghers.

OP TOCHT DOOR SLEIDINGE

Na de traditionele ontvangst op het gemeentehuis, waar het aantal belangstellenden zo groot was dat er te weinig glazen waren om aan iedereen een aperitief te schenken, begon de tocht met het even klassiek bezoek aan de kerk. De oude kern van de kerk gaat nog tot de 13de eeuw terug. Zij werd zowel naar het oosten als naar het westen uitgebreid om de bevolkingsaangroei te kunnen opvangen. In de kerk konden we enkele schilderijen bewonderen van Niklaas De Liemaeckere, een schilder uit de 17de eeuw, en van de Sleinse kunstenaar Jozef Pauwels. Uit 1930 dateren de mooie glasramen geschonken door vooraanstaande families van Sleidinge. Sanderus, pastoor van Sleidinge van 1611 tot 1622 staat op een van die glasramen afgebeeld. De muren van de kerk zijn volledig bekleed met houten lambrizeringen en scheppen samen met de glasramen een stemmige atmosfeer in het kerkgebouw.

Na een kort bezoek aan een gedenkplaat, aangebracht ter nagedachtenis van Pieter-Bernardus Dobbelaere, grondlegger van de textielfabriek «Calcutta», ving de eigenlijke tocht aan die onder leiding stond van onze voorzitter Achiel De Vos.

De eerste halte was voorzien in de schilderachtige Veldhoek, waar we een mooie wandeling maakten te midden van een bijna nog ongerepte natuur. Alleen het wrak van een verlaten auto stoorde de idyllische sfeer van de Veldhoek ! Vandaar reden we dan naar de herberg «De Koekoek» om een verfrissing te nemen na die prachtige wandeling.

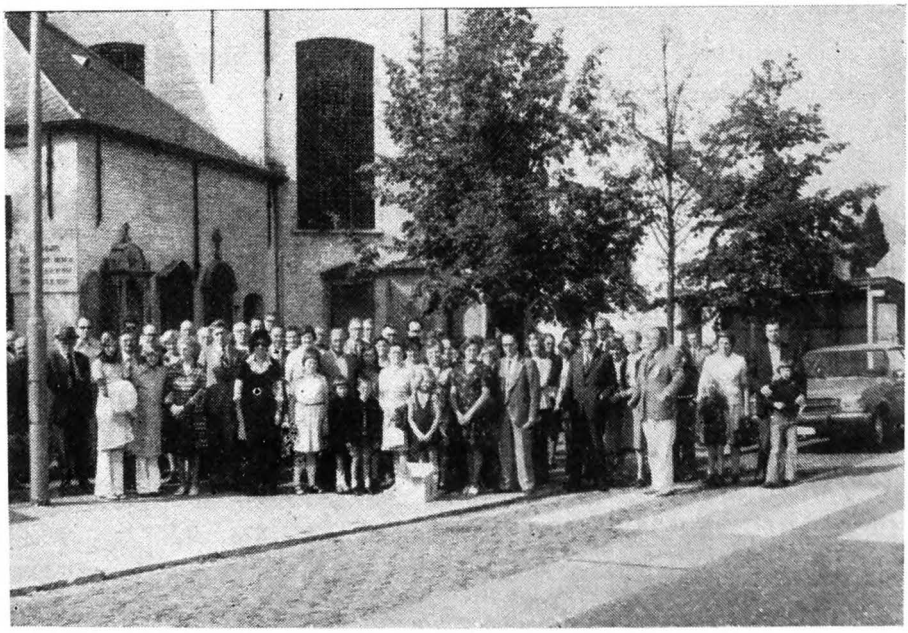

Bij de kerk van Sleidinge. Foto Arch. Leloup.

Onder de hoge Lindeboom van de «Bevende Hazelaar» verhaalde ons Achiel De Vos de talrijke legenden die in verband met die zeer oude Linde de ronde doen. In de Witte Moer op Daasdonk hielden we tevergeefs halt om het vermaarde beeld van Mithrem te kunnen bekijken. De eigenaars van dit heidens beeld waren toevallig afwezig, zodat we geen kennis konden maken met de afgod Mithrem.

Op Schroonhoek, waar we naar een oud geveltje gingen kijken, kwamen we terecht in een echte prijsbolling. Dit was een goede gelegenheid om de Meetjeslandse bolders nog eens aan het werk te zien. Het was voor vele van de 80 aanwezigen wel een tijdje geleden dat ze nog zo'n evenement konden meemaken. Een laatste verpozing was de wandeling rond de visvijver, een oude plas die nog boordevol vis steekt.

Het restaurant waar we een lekker avondmaal opgediend kregen, was een attractie op zichzelf. Het Sanderushuis dat in de jaren twintig werd gebouwd, heeft een neo-gotisch interieur. De haard met de schouw vinden we terug op de schilderijen van de Vlaamse Primitieven ! Aan de muren hangen mooie reproducties van schilderijen van Pieter Brueghel. Ook de twee rivaliserende fanfares uit die periode werden door kunstschilder Leo Steel geconterfeit.

Alhoewel buiten de kerk en het Sanderushuis weinig merkwaardige gebouwen te Sleidinge te zien waren, hebben we toch ten zeerste genoten van het natuurschoon van deze gemeente. Een mooie brochure van 16 blz. met de reisroute en met zeven reproducties van Alfons Ryserhove en Romano Tondat, geschreven door Achiel De Vos, vergemakkelijkte de kennismaking met Sleidinge.

Luk Stockman.

VOORDRACHTEN TIJDENS HET SEIZOEN 1974-1975

22 september 1974. — Naar aanleiding van het duizendjarig bestaan van de gemeente Aalter organiseerde het comité «1000-jaar Aalter» een heemkundige en een volkskundige tentoonstelling. Dit was een gelegenheid om de tweemaandelijkse vergadering te Aalter te houden met een geleid bezoek aan de beide tentoonstellingen. In het cultureel centrum werden onze leden opgewacht door Maurice Thys en Marcel Haers voor een rondleiding doorheen «Oudt Aeltre». In de Sint-Corneliuskerk was Luk Stockman de gids voor het bezoek aan de tentoonstelling «De Volksdevotie tot Sint-Cornelius in Vlaanderen». Door de grote volkstoeloop op die zondag was het niet mogelijk om de rondgang in goede banen te houden zodat we een deel van onze leden kwijt geraakt zijn ! Toch hopen we dat onze medeleden meer dan een vluchtige indruk van beide tentoonstellingen zullen gehad hebben.

8 december 1974. — Dat het einde van de 16de eeuw en het begin van de 17de eeuw «zeer beroerlijke tijden» voor onze streek zijn geweest, werd ons opnieuw duidelijk gemaakt door Dr. Klaas Maddens die voor onze kring de economische gevolgen van de opstand tegen Spanje voor Vlaanderen (1578-1609) besprak. De beeldenstorm in 1566 was eigenlijk maar een erg incident zonder enige gevolgen voor de vrede in onze gewesten. De ellende begon pas met de inname van Menen op 1 oktober 1578 door de Malcontenten. Dit werd het begin van de opmars van Alexander Farnese met de verwoesting van Vlaanderen als gevolg.

De dalingen van de imposten in enkele steden en gewesten ten opzichte van het laatste normaal jaar, maken alle verdere commentaar overbodig. In 1587-1588 bracht het Brugse Vrije slechts 0,40 % van de normale imposten op, de stad Eeklo nog 0,33 % en de stad Kaprijke helemaal niets. De muren van de stad Brugge beschermden haar tegen voorbijtrekkende soldaten, zodat de belastingsopbrengst slechts tot 35 % van de normale was gedaald. In 1591 werd te Eeklo nog maar 95 ha. akkerland bebouwd door de boeren. De plattelandsbevolking was voor een groot deel gevlucht naar de steden, waar de overbevolking honger en besmettelijke ziekten veroorzaakte. De vrijbuiters en de rondtrekkende legers schuimden het platteland af en roofden wat er nog overbleef. Het zou nog duren tot 1609 vooraleer het platteland min of meer bewoonbaar werd, door het ondertekenen van het 12-jarig bestand. Enkele uittreksels uit de kroniek van Van Ernegem illustreerden op treffende wijze de moeilijkheden en problemen van de Vlaamse bevolking rond 1600.

2 februari 1975. — Albert Brysse, geboren en getogen op de Gentse Muide, kwam als afwisseling met de meer historische onderwerpen, enkele beelden uit het volksleven op de Muide van vóór 1940 oproepen. Alhoewel de Muide, door haar ligging vlakbij de Gentse haven eerder een slechte reputatie genoot, woonden daar toch veel goeie mensen, aldus de spreker, De parochie Sint-Teresia van Avila is een afscheiding van de oude parochie H. Kerst. Er ontwikkelde zich daar in de loop van de eerste helft van de 20ste eeuw een eigen gemeenschap die los van de stad Gent stond. Albert Brysse bschreef ons dan het volksleven in de herbergen, waar de matrozen voor een aparte sfeer zorgden. Op de Muide werd ook de bekende poppenfiguur Pierke gecreëerd. Hij haalde ook herinneringen op aan enkele vermaarde pastoorsfiguren. Tot slot droeg hij een gedicht voor van ons medelid Jan Baudts, die sinds 1946 pastoor van deze Gentse volkswijk is. Albert Brysse luisterde zijn voordracht op met enkele volksliederen van de Muide. Alle aanwezigen hebben ten zeerste genoten van de voordracht die gedeeltelijk in het Gentse dialect werd gehouden.

BELANGRIJK

De ledenbijdrage voor het Heemkundig Genootschap bedraagt 300 fr., zoals vorig jaar, en wordt overgeschreven op postrekening 6040.56 van de penningmeester O. Lippens, Gentstraat 13, 9971 Lembeke.

Oude nummers van de «Appeltjes van het Meetjesland» worden besteld bij de bibliothekaris A. Ryserhove, Kloosterstraat 46, 9890 Knesselare en vooraf betaald (300 fr. per nummer) op hoger geciteerde postrekening van de penningmeester.

Zijn enkel nog beschikbaar : de nummers 2 (in anastatische herdruk) - 9 - 13 - 14 - 19 - 20 - 21 - 23 - 25 - 26 (met de indices over 25 jaargangen inbegrepen). Het is nutteloos nog verder briefwisseling te voeren over de uitgeputte jaarboeken.

INHOUD

W. HAMERLYNCK. — Eeklose Heelmeesters in de 17e en 18e eeuw . . . 5

L. STOCKMAN. — De Pachthoeven van de Jezuieten te Aalter 158

W. STEEGHERS. — De Familie Sierens 176

L. STOCKMAN. — 65-jaar Davidsfonds te Aalter 193

A. RYSERHOVE. — Oud Knesselare 202

Kroniek 332

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND

Ere-Voorzitter : Mej. Dr. E. DHANENS, Boelare, 97, Eeklo.

Ere-Ondervoorzitter : Ap. P. RYCKAERT, Dekenijstraat, 2, Zomergem.

BESTUUR :

Voorzitter : A. DE VOS, Landhuis «Malpertuus», Achterstege, 22, Evergem
Tel. (091) 53 88 25.

Sekretaris : Idem.

Penningmeester : O. LIPPENS, Gentstraat, 13, Lembeke. — Tel. (091) 77 28 54.

Bibliothekaris : Insp. A. RYSERHOVE, Kloosterstraat, 46, Knesselare.
Tel. (091) 74 23 17.

Leden : W. STEEGHERS, Begijnegracht, 56, Gent.
Ir. L. STOCKMAN, Brugstraat, 103, Aalter. — Tel. (091) 74 16 10.
G. VAN VOOREN, Herendreef, 43, Aardenburg (Ned.).
R. TONDAT, Peperstraat, 83, Eeklo. — Tel. (091) 77 11 42.

Stort zo vlug mogelijk uw lidmaatschapsgeld ten bedrage van 300 fr.
op postrekening 60.40.56 van het Heemkundig Genootschap
van het Meetjesland, p/a Gentstraat 13, Lembeke.

DIT JAARBOEK WERD UITGEGEVEN
DOOR HET HEEMKUNDIG GENOOT-
SCHAP VAN HET MEETJESLAND EN
GEDRUKT OP DE PERSEN VAN DE
DRUKKERIJ STANDAERT-VERBEKE
NIEUWSTRAAT, 26, TE MALDEGEM